

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

VERSLO VADYBOS FAKULTETAS

SOCIALINĖS EKONOMIKOS IR VADYBOS KATEDRA

Asta Samuolytė

VALSTYBIŲ VERSLO SĄLYGŲ LYGINAMOJI ANALIZĖ

THE COMPARATIVE ANALYSIS OF COUNTRIES BUSINESS CONDITIONS

Baigiamasis magistro darbas

Verslo vadybos studijų programa, valstybinis kodas 62403S121

Tarptautinio verslo specializacija

Vadybos ir verslo administravimo studijų kryptis

Vilnius, 2011

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS
VERSLO VADYBOS FAKULTETAS
SOCIALINĖS EKONOMIKOS IR VADYBOS KATEDRA

TVIRTINU

Katedros vedėjas

(Parašas)

prof. Juozas Bivainis
(Vardas, pavardė)

(Data)

Asta Samuolytė

VALSTYBIŲ VERSLO SĄLYGŲ LYGINAMOJI ANALIZĖ

THE COMPARATIVE ANALYSIS OF COUNTRIES BUSINESS CONDITIONS

Baigiamasis magistro darbas

Verslo vadybos studijų programa, valstybinis kodas 62403S121

Tarptautinio verslo specializacija

Vadybos ir verslo administravimo studijų kryptis

Vadovas prof. habil. dr. Juozas Bivainis _____

(Moksl. laipsnis/pedag. vardas, vardas, pavardė)

(Parašas)

(Data)

Konsultantas doc. Rasuolė Vladarskienė _____

(Moksl. laipsnis/pedag. vardas, vardas, pavardė)

(Parašas)

(Data)

Vilnius, 2011

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS
VERSLO VADYBOS FAKULTETAS
SOCIALINĖS EKONOMIKOS IR VADYBOS KATEDRA

Vadybos ir verslo administravimo studijų kryptis

TVIRTINU

Verslo vadybos studijų programa, valstybinis kodas 62403S121

Katedros vedėjas

Tarptautinio verslo specializacija

(Parašas)

prof. Juozas Bivainis
(Vardas, pavardė)

(Data)

BAIGIAMOJO MAGISTRO DARBO

UŽDUOTIS

.....Nr.

Vilnius

Studentui (ei)Astai Samuolytei.....

(Vardas, pavardė)

Baigiamojo darbo tema: Valstybių verslo sąlygų lyginamoji analizė

.....

patvirtinta 2009 m. spalio 14 d. dekanų potvarkiu Nr. 367 vv

Baigiamojo darbo užbaigimo terminas 2011 m. sausio 05 d.

BAIGIAMOJO DARBO UŽDUOTIS:

Apibrėžti verslo sąlygų koncepciją ir problemą, išanalizuoti verslo sąlygų vertinimo metodus, atlikti valstybių verslo sąlygų analizę taikant populiariausius vertinimo modelius, sukurti integruotą verslo sąlygų vertinimo modelį, patikrinti jo praktinį tinkamumą, pateikti apibendrintas išvadas.

.....

Baigiamojo darbo rengimo konsultantai:

doc. Rasuolė Vladarskienė.....

(Moksl. laipsnis/pedag. vardas, vardas, pavardė)

Vadovas

(Parašas)

prof. habil. dr. Juozas Bivainis

(Moksl. laipsnis/pedag. vardas, vardas, pavardė)

Užduotį gavau

.....

(Parašas)

Asta Samuolytė

(Vardas, pavardė)

2009 m. spalio 20 d.

(Data)

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS
VERSLO VADYBOS FAKULTETAS
SOCIALINĖS EKONOMIKOS IR VADYBOS KATEDRA

Vadybos ir verslo administravimo studijų kryptis

Verslo vadybos studijų programa, valstybinis kodas 62403S121

Tarptautinio verslo specializacija

PAŽYMA
APIE BAIGIAMĄJĮ MAGISTRO DARBĄ

.....Nr.

Vilnius

Studentas (ė) Asta Samuolytė
(Vardas, pavardė)

Studento (ės) studijų svertinis įvertinimų vidurkis.....balo.

Baigiamojo darbo tema: Valstybių verslo sąlygų lyginamoji analizė.

Baigiamasis darbas peržiūrėtas ir studentui (ei) Astai Samuolytei.....

leidžiama ginti šį baigiamąjį darbą magistro laipsnio suteikimo komisijoje.

Katedros vedėjas

(Parašas)

prof. habil. dr. Juozas Bivainis
(Moksl. laipsnis/pedag. vardas, vardas, pavardė)

VADOVO ATSILIEPIMAS
APIE BAIGIAMĄJĮ MAGISTRO DARBĄ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Vadovas

(Parašas)

prof. habil. dr. Juozas Bivainis
(Moksl. laipsnis/pedag. vardas, vardas, pavardė)

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

AstaSamuolytė, 20053034

(Studento vardas ir pavardė, studento pažymėjimo Nr.)

Verslo vadybos fakultetas

(Fakultetas)

Verslo vadybos studijų programa, TVfm-09gr.

(Studijų programa, akademinė grupė)

BAIGIAMOJO DARBO (PROJEKTO) SĄŽININGUMO DEKLARACIJA

2011 m. sausio 03 d.

(Data)

Patvirtinu, kad mano baigiamasis darbas tema Valstybių verslo sąlygų lyginamoji analizė, patvirtintas 2009 m. spalio 14 d. dekanų potvarkiu Nr. 367 vv, yra savarankiškai parašytas. Šiame darbe (projekte) pateikta medžiaga nėra plagijuota. Tiesiogiai ar netiesiogiai panaudotos kitų šaltinių citatos pažymėtos literatūros nuorodose.

Prenkant ir įvertinant medžiagą bei rengiant baigiamąjį darbą (projektą), mane konsultavo mokslininkai ir specialistai: doc. R. Vladarskienė_____

Mano darbo (projekto) vadovas prof. habil. dr. J. Bivainis

Kitų asmenų indėlio į parengtą baigiamąjį darbą (projektą) nėra. Jokių įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs(-usi).

(Parašas)

(Vardas ir pavardė)

Vilniaus Gedimino technikos universitetas
Verslo vadybos fakultetas
Socialinės ekonomikos ir vadybos katedra

ISBN ISSN
Egz. sk. 2
Data 2011-01-05

Verslo vadybos studijų programos baigiamasis magistro darbas

Pavadinimas **Valstybių verslo sąlygų lyginamoji analizė**

Autorius **Asta Samuolytė**

Vadovas prof. habil. dr. **Juozas Bivainis**

Kalba

☒

lietuvių

☐

užsienio

Anotacija

Baigiamajame magistro darbe nagrinėjama valstybių verslo sąlygų vertinimo problema, vertinimo metodų įvairovė ir tikslai. Išnagrinėti penkių tarptautinių organizacijų naudojami metodai vertinti šalių verslo sąlygas, aptariamas indeksų skaičiavimo principas, atlikta verslo sąlygų vertinimo metodinio potencialo analizė. Išnagrinėtos šalių verslo sąlygos pagal skirtingus metodus, nustatytos jų stipriosios ir tobulintinos sritys. Remiantis atlikomis analizėmis ir tyrimais, sukurtas naujas integruotas verslo sąlygų vertinimo modelis. Atliekant daugiakriterį vertinimą, nustatytas pasirinktų šalių konkurencingumas. Išnagrinėjus teorinius ir praktinius valstybių verslo sąlygų vertinimo aspektus bei atlikus tyrimą, pateiktos baigiamojo darbo išvados ir siūlymai.

Darbą sudaro 6 skyriai: įvadas, teorinė dalis, praktinė dalis, tyrimoji dalis, išvados ir siūlymai, literatūros sąrašas.

Darbo apimtis – 101 p. teksto be priedų, 38 iliustr., 12 lent., 46 bibliografiniai šaltiniai. Atskirai pridedami darbo priedai.

Prasminiai žodžiai: ekonominės laisvės indeksas, konkurencingumo indeksas, palankumo verslui indeksas, Pasaulio ekonomikos forumas, verslo sąlygos.

Vilnius Gediminas Technical University
Business Management faculty
Social Economics and Management department

ISBN ISSN
Copies No. 2
Date 2011-01-05

Business Management study programme magister thesis

Title **The Comparative Analysis of Countries Business Conditions**

Author **Asta Samuolytė**

Academic supervisor Prof. Dr. Habil. **Juozas Bivainis**

Thesis language

☒ Lithuanian
☐ English

Annotation

In final master thesis is analyzed the problem of assessment of countries business conditions, the variety of assessment methods and goals. There are examined five international organizations, methods used to assess business conditions in countries, the principle of calculating indexes and the analysis of methodical potential of business conditions assessment is made. Business conditions in the countries are examined by different methods, identified its strengths and areas for improvement. According to this analysis the new integrated model for the assessment of business conditions is developed. Competitiveness of selected countries was determined using the multicriteria evaluation. Based on theoretical and practical issues of business conditions assessment conclusions and references are made.

Structure: introduction, theoretical part, practical part, analytical part, conclusions and suggestions, references.

Thesis consists of: 101 p. text without appendixes, 38 pictures, 12 tables, 46 bibliographical entries.

Appendixes included.

Keywords: business conditions, competitiveness index, doing business index, economic freedom index, World Economic Forum.

TURINYS

IVADAS.....	13
1. VERSLO SĄLYGŲ KONCEPCIJA IR PROBLEMA.....	15
1.1. Problemos aktualumas	15
1.2. Problemos išgryninimas.....	15
2. VERSLO SĄLYGŲ VERTINIMO METODŲ CHARAKTERISTIKA.....	22
2.1. Verslo sąlygų vertinimo metodų įvairovė.....	22
2.2. Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo indekso skaičiavimo metodas.....	24
2.3. Tarptautinio vadybos plėtros instituto konkurencingumo indekso skaičiavimo metodas	28
2.4. Pasaulio banko plankumo verslui indekso skaičiavimo metodas.....	30
2.5. Heritage fondo ekonominės laisvės indekso skaičiavimo metodas.....	31
2.6. KOF globalizacijos indekso skaičiavimo metodas.....	32
3. VALSTYBIŲ VERSLO SĄLYGŲ ANALIZĖ TAIKANT POPULIARIAUSIUS VERTINIMO MODELIUS	34
3.1. Šalių pasirinkimo pagrindimas.....	34
3.2. Šalių verslo sąlygų analizė pagal Pasaulio ekonomikos forumo metodo kriterijus	35
3.3. Šalių verslo sąlygų vertinimas pagal Pasaulio banko palankumo verslui indeksą.....	50
3.4. Šalių verslo sąlygų vertinimas pagal Heritage fondo ekonominės laisvės indeksą.....	65
3.5. Šalių verslo sąlygų vertinimas pagal Tarptautinio vadybos plėtros instituto konkurencingumo indeksą	74
3.6. Šalių verslo sąlygų vertinimas pagal KOF globalizacijos indeksą.....	79
3.7. Valstybių verslo sąlygų vertinimo sintezė	81
4. SIŪLOMAS INTEGRUOTAS VERSLO SĄLYGŲ VERTINIMO MODELIS.....	83
4.1. Integruoto verslo sąlygų vertinimo modelio sukūrimas	83
4.2. Bendrojo įverčio pagal integruotą verslo sąlygų vertinimo modelį skaičiavimas.....	86
4.3. Šalių vertinimas pagal integruotą verslo sąlygų vertinimo modelį	89
IŠVADOS.....	96
LITERATŪRA	98
PRIEDAI	101
A priedas. KOF globalizacijos indekso kriterijų reikšmingumas.....	102
B priedas. Šalių vertinimas pagal Pasaulio banko palankumo verslui indekso kriterijus	103
C priedas. Šalių vertinimas pagal KOF globalizacijos indeksą.....	107
D priedas. Šalys indeksuose	109

E priedas. Šalių vertinimas pagal Heritage ekonominės laisvės indeksą.....	115
F priedas. Integruoto verslo sąlygų vertinimo modelio kriterijų formulių kintamųjų reikšmės	116
G priedas. Kriterijų reikšmės šimtabalėje sistemoje.....	118
H priedas. Šalių bendrojo įverčio skaičiavimas pagal integruotą verslo sąlygų vertinimo modelį.	120
I priedas. Šalių verslo sąlygų įverčiai pagal integruotą verslo sąlygų vertinimo modelį.....	122
J priedas. Šalių verslo sąlygų įverčiai ir nuokrypiai	123

ILIUSTRACIJŲ SĄRAŠAS

1.1 pav. Valstybių verslo sąlygų palyginimo modelis	21
2.1 pav. Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo indekso sudėtis	25
2.2 pav. IMD pasaulinio konkurencingumo indeksas	29
2.3 pav. Heritage fondo ekonominės laisvės indeksas	31
2.4 pav. KOF globalizacijos indeksas.....	32
3.1 pav. Šalių pozicijos pagal Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo indeksą	36
3.2 pav. Indijos ir Filipinų verslo sąlygų vertinimas pagal Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo indeksą	37
3.3 pav. Indonezijos, Venesuelos, Kataro ir Ukrainos verslo sąlygos pagal Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo indeksą.....	40
3.4 pav. Peru, Jordanijos ir Tailando verslo sąlygų vertinimas pagal Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo indeksą	42
3.5 pav. Lietuvos, Latvijos, Estijos ir Lenkijos verslo sąlygų vertinimas pagal Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo indeksą	44
3.6 pav. Norvegijos, Danijos ir Suomijos verslo sąlygų vertinimas pagal Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo indeksą	48
3.7 pav. Šalių pozicijos pagal Pasaulio banko palankumo verslui indeksą	50
3.8 pav. Šalių užimamos vietos pagal palankumo verslui indekso verslo pradėjimo kriterijų	51
3.9 pav. Šalių užimamos vietos pagal palankumo verslui indekso leidimų gavimo kriterijų	53
3.10 pav. Šalių užimamos vietos pagal palankumo verslui indekso darbuotojų samdymo ir atleidimo kriterijų.....	54
3.11 pav. Šalių užimamos vietos pagal palankumo verslui indekso nuosavybės registravimo kriterijų	56
3.12 pav. Šalių užimamos vietos pagal palankumo verslui indekso kredito gavimo kriterijų	57
3.13 pav. Šalių užimamos vietos pagal palankumo verslui indekso investuotojų apsaugos kriterijų	58
3.14 pav. Šalių užimamos vietos pagal palankumo verslui indekso mokesčių mokėjimo kriterijų .	59
3.15 pav. Šalių užimamos vietos pagal palankumo verslui indekso užsienio prekybos kriterijų	60
3.16 pav. Sutarčių vykdymo užtikrinimas per teismą.....	61
3.17 pav. Šalių užimamos vietos pagal palankumo verslui indekso sutarčių vykdymo užtikrinimo kriterijų	62
3.18 pav. Šalių užimamos vietos pagal palankumo verslui indekso verslo nutraukimo kriterijų	64
3.19 pav. Šalių išsidėstymas pagal Heritage fondo ekonominės laisvės indeksą	65

3.20 pav. Šalims skirti balai pagal verslo laisvės ir darbo jėgos laisvės kriterijus	66
3.21 pav. Šalims skirti balai pagal prekybos laisvės ir laisvės nuo korupcijos kriterijus	67
3.22 pav. Šalims skirti balai pagal fiskalinės ir monetarinės laisvės kriterijus	69
3.23 pav. Šalims skirti balai pagal investavimo ir finansinės laisvės kriterijus	70
3.24 pav. Šalims skirti balai pagal valdžios dydžio ir nuosavybės teisių laisvės kriterijus	73
3.25 pav. Šalių pasiskirstymas pagal bendrus konkurencingumo indekso rezultatus	74
3.26 pav. Šalių pasiskirstymas pagal ekonominius rezultatus.....	75
3.27 pav. Šalių pasiskirstymas pagal valdžios efektyvumą	76
3.28 pav. Šalių pasiskirstymas pagal verslo efektyvumą.....	77
3.29 pav. Šalių pasiskirstymas pagal infrastruktūros kokybę	78
3.30 pav. Šalių užimamos vietos pagal KOF globalizacijos indeksą iš 156 šalių.....	79
3.31 pav. Šalių pozicijos pagal KOF globalizacijos indekso sudedamąsias dalis	80
4.1 pav. Integruotas verslo sąlygų vertinimo modelis	83
4.2 pav. Lietuvos, Estijos ir Lenkijos vertinimas pagal integruotą modelį.....	92

LENTELIŲ SĄRAŠAS

2.1 lentelė. Kiekvienos ekonomikos augimo stadijos kriterijų reikšmingumas	28
3.1 lentelė. Pajamų intervalai šalių išsivystymo lygiui nustatyti.....	35
4.1 lentelė. Šalys pagal išsivystymo lygį	85
4.2 lentelė. Kriterijų reikšmingumas (β) pagal skirtingas stadijas	85
4.3 lentelė. Darbo rinkos kriterijaus kintamųjų reikšmės (Lietuvos atvejis)	87
4.4 lentelė. Balai šimtabalėje sistemoje (Lietuvos atvejis)	89
4.5 lentelė. Integruoto modelio kriterijų reikšmės (Lietuvos atvejis).....	89
4.6 lentelė. Kriterijų reikšmės, įvertinus kriterijų reikšmingumą (Lietuvos atvejis).....	90
4.7 lentelė. Bendrojo įverčio pagal integruotą modelį skaičiavimas (Lietuvos atvejis)	90
4.8 lentelė. Šalių verslo sąlygų bendrieji įverčiai pagal integruotą verslo sąlygų vertinimo modelį	91
4.9 lentelė. Šalių verslo sąlygų įverčiai pagal Pasaulio ekonomikos konkencingumo indeksą ir pagal integruotą verslo sąlygų vertinimo modelį.....	93
4.10 lentelė. Šalių verslo sąlygų bendrojo įverčio pagal integruotą modelį nuokrypis nuo Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo indekso	94

IVADAS

Esminis šalies konkurencingumo veiksnys yra palankios verslo sąlygos, kurias lemia politinę situaciją apibūdinantys rodikliai, demokratija, teisių lygybė, saugumas, išsilavinimo lygis ir kiti veiksniai, pagal kuriuos nustatoma bendroji šalies gerovė. Iškyla klausimas, kaip visus šiuos veiksnius tinkamai įvertinti, kokiais metodais naudotis, ar metodai atspindi realią situaciją šalyje.

Verslo sąlygos gali būti vertinamos nacionaliniu lygiu, tačiau dažniausiai yra atliekami įvairūs tarptautiniai lyginamieji tyrimai. Šiuos tyrimus rengia tokios tarptautinės organizacijos kaip Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankas, Tarptautinė finansų korporacija, Tarptautinis valiutos fondas bei daugelis kitų. Taigi egzistuoja gana plati valstybių verslo sąlygų vertinimo metodologijų įvairovė. Kaip autoritentingiausius ir dažniausiai naudojamus galima išskirti keturis modelius: Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo indeksas, Tarptautinio vadybos plėtros instituto konkurencingumo indeksas, Pasaulio banko verslo palankumo indeksas ir Heritage fondo ekonominės laisvės indeksas. Tačiau reikia paminėti ir tai, kad skirtingų institucijų tyrimų rezultatai dažnai yra priešingi, nes vienos metodologijos labiau linkusios akcentuoti makrolygio veiksnius, kitos labiau orientuojasi į mikrolygio poveikį, trečios siekia atkreipti dėmesį į „neapčiuopiamus“ veiksnius, tokius kaip tolerancijos, įvairovės lygį šalyje ir pan.

Pagrindinė problema, kuriai skiriamas visas šis darbas: plati verslo sąlygų vertinimo metodų, kurių rezultatai dažnai yra priešingi, įvairovė.

Baigiamojo darbo objektas – valstybių verslo sąlygų vertinimas.

Baigiamojo darbo tikslas – aptarti pagrindinius verslo sąlygų vertinimo metodus, juos palyginti, įvertinti verslo sąlygų vertinimo metodinį potencialą ir sukurti naują integruotą verslo sąlygų vertinimo modelį.

Numatytam baigiamojo darbo tikslui pasiekti keliama uždaviniai:

1. Teoriškai apibūdinti valstybių verslo sąlygas, nustatyti jas lemiančius veiksnius.
2. Išanalizuoti skirtingų organizacijų naudojamus metodus verslo sąlygoms vertinti, juos palyginti, nustatyti panašumus ir skirtumus.
3. Atlikti valstybių verslo sąlygų lyginamąją analizę pagal aptartus verslo sąlygų vertinimo metodus.
4. Sukurti integruotą verslo sąlygų vertinimo modelį ir pagal jį ištirti valstybių verslo sąlygas.
5. Apibendrinti tyrimo metu gautus rezultatus ir pateikti išvadas.

Darbe taikomi **tyrimo metodai**:

1. Mokslinės literatūros analizė ir apibendrinimas.
2. Antrinių duomenų analizė.

3. Daugiakriteris vertinimas.
4. Grafinis duomenų vaizdavimas.

Baigiamąjį darbą sudaro keturi pagrindiniai skyriai, suskirstyti į pokyrius. Pirmasis skyrius – teorinis. Čia aptariama valstybių verslo sąlygų samprata ir raida, veiksniai, darantys įtaką ir nulemiantys šalių konkurencingumą. Antrajame skyriuje išanalizuoti penkių tarptautinių organizacijų naudojami metodai vertinti valstybių verslo sąlygas, atlikta jų metodinio potencialo analizė. Toliau išnagrinėtos valstybių verslo sąlygos pagal skirtingus metodus, nustatytos jų stipriosios bei tobulintinos sritys. Paskutinėje dalyje yra sukurtas naujas integruotas verslo sąlygų vertinimo modelis ir pagal daugiakriterį vertinimą atliktas pasirinktų valstybių verslo sąlygų vertinimas, pateikiami siūlymai.

Tyrimo etapai

1. Analizuojama mokslinė literatūra.
2. Suformuluojami tyrimo uždaviniai.
3. Sudaromas darbo planas.
4. Analizuojami esami verslo sąlygų vertinimo metodai.
5. Atliekama valstybių verslo sąlygų vertinimo sintezė.
6. Sukuriamas integruotas verslo sąlygų vertinimo modelis.
7. Atliekamas valstybių verslo sąlygų vertinimas pagal naują integruotą modelį.
8. Apibendrinami gauti rezultatai.

Baigiamojo darbo reikšmė. Šis darbas supažindina su veiksniais, lemiančiais valstybių verslo sąlygas bei įvairių tarptautinių organizacijų naudojamais metodais joms įvertinti. Sukurtas naujas integruotas verslo sąlygų vertinimo modelis padeda įvairiapusiškai ir objektyviai įvertinti šalių konkurencingumą ir nustatyti šalių tobulintinas sritis.

1. VERSLO SĄLYGŲ KONCEPCIJA IR PROBLEMA

1.1. Problemos aktualumas

Šalies verslo sąlygos ir konkurencingumas šiomis dienomis yra ne tik svarbūs tiek užsienio tiek Lietuvos mokslininkų tyrimų objektas, bet ir populiarios sąvokos tarp verslo atstovų, ekonomistų, politikų bei kitų visuomenės veikėjų. Nors šių sąvokų vartojimas ypač paplito per pastaruosius 30 metų, tai nėra naujas reiškinys, nes apibūdinti verslo sąlygas, įvertinti ir išmatuoti šalies konkurencingumą bei nustatyti jį lemiančius veiksnius buvo bandoma jau XVI amžiuje (Staškevičiūtė, Tamošiūnienė, 2010). Konkurencingumo koncepcija yra gana skirtingai suprantama ne tik atskirų ekonomistų, bet taip pat ir skirtingose šalyse. Taip yra dėl to, jog konkurencingumas – tai itin kompleksinė kategorija, o ne situacija ar būseną, išmatuojama vienu ar keliais parametrais. Konkurencingumas visais atvejais yra susijęs su produktyvumu: jis lemia, kokio dydžio ekonominė vertė bus sukurta, koks bus atlyginimo už darbą ir investicijų atsipirkimo lygis. Tačiau produktyvumą lemia daugelis veiksnių ir, kas dar svarbiau – skirtingų šalių, priklausomai nuo jų išsivystymo lygio ar specifinių sąlygų, produktyvumą lemia skirtingi veiksniai (Beniušienė, Svirskienė, 2008). Todėl bandant atsakyti į klausimą – kas lemia šalies situaciją ar kokiais veiksniais bei priemonėmis turėtų būti grindžiamas jos ekonomikos konkurencingumo didinimas, svarbu teisingai suprasti augimo veiksnių ir objektyvių sąlygų atitikimo ir derinimo galimybes. Tai, kas tinka aukščiausią išsivystymo lygį pasiekusioms šalims, netinka šalims, sprendžiančioms fundamentalius konkurencingumo bazės sukūrimo klausimus (Jucevičius, Kriaučionienė, Šajeva, 2006). Nacionalinio ūkio konkurencingumas – centrinė problema, kurios sprendimo laipsnis daugiausiai ir lemia šalies socialinės ir ekonominės plėtros tempus bei rezultatus. Neatsitiktinai visos šalys nuolatos ieško ir naujai vertina savo plėtros strategijas bei raidos scenarijus, lygina savo verslo sąlygas su kitomis šalimis. Ypač tai pastebima pastaraisiais metais Europos Sąjungoje, nes pasaulinės tendencijos ir iššūkiai, o taip pat netenkinantys ekonomikos augimo rodikliai verčia ieškoti naujų “sėkmės formulių” ir augimo veiksnių (Titarenko, 2007).

1.2. Problemos išgryninimas

Dabartiniame pasaulyje sąvokos „konkurencingumas“ ir „verslo sąlygos“ yra labai glaudžiai susipynusios. Verslo sąlygomis bendrąją prasme galima vadinti derinį išorinių veiksnių, lemiančių verslo subjekto sėkmę vietinėje ir tarptautinėje rinkose. Įvairiose šaltiniuose yra išskiriamos verslo sąlygos siaurąja ir plačiąja prasme. Kai kalbama apie verslo aplinką siaurąja prasme, suprantama, jog kalbama apie šalyje veikiančių verslo vienetų artimiausią aplinką, tokią kaip klientai,

konkurentai ir pan, o plačiąja prasme verslo aplinka yra suprantama kaip visas šalies ūkis (Bruce, 2002; Bagdonas, 2002).

Pasaulio mokslinėje bendruomenėje nėra bendro požiūrio į konkurencingumą. Taip yra dėl to, kad konkurencingumas – tai itin kompleksinė kategorija, o ne situacija ar būseną, išmatuojama vienu ar keliais parametrais. Konkurencingumas dažnai nulemia subjekto (valstybės, regiono, įmonės) ekonominę ir socialinę gerovę, prestižą, o per mažas konkurencingumas gali būti didelių praradimų, sukrėtimų ar net žlugimo priežastis. Terminas konkurencingumas yra kilęs iš lotynų kalbos žodžio *concurrentia*, reiškiančio tam tikrą kovą, varžybą, lenktynavimą. Konkurencingumas – tai sudėtinga sąvoka, apibūdinanti objekto arba subjekto gebėjimą konkuruoti, kintanti laiko, vietos arba sąlygų atžvilgiu. (Beniušienė, Svirskienė, 2008)

Valstybės konkurencingumas daugelyje mokslinių šaltinių apibūdinamas kaip nacionalinis interesas, kurio pagrindinis tikslas – gyventojų realių pajamų lygio kėlimas. Pagal M. E. Porterį (1990), galime išskirti tokius veiksnius, lemiančius valstybės konkurencingumą:

- tarptautinė konkurencija yra šalies konkurencingumas kaip makroekonominis reiškinys, kurį formuoja valiutos kursai, palūkanų normos, užsienio prekybos balansas ir kiti tarptautinių ekonominių ryšių makroekonominiai rodikliai;
- valstybės ekonominės politikos priemonės: tikslinės tarptautinių ekonominių ryšių programos, ekporto skatinimas ir importo stabdymas, kvotų, subsidijų politikos taikymas ir kitokios politikos priemonės.

Valstybės tarptautinį konkurencingumą garantuoja valdžios ir valdymo organų tiesioginis ekonomikos struktūros ir dinamikos, gamybos šakų ir įmonių veiklos reguliavimas, valstybinio ekonominio sektoriaus buvimas.

Ekonomistas Martin (2003) nacionalinio konkurencingumo sąvoką įvardijo kaip valstybės gebėjimą ne tik gaminti tokias prekes ir teikti paslaugas, kurios būtų konkurencingos užsienio šalyse, jų rinkoje, bet ir tuo pat metu išlaikyti aukštą pajamų ir užimtumo lygį. Šio autoriaus, kaip ir daugumos kitų mokslininkų teigimu, atviros rinkos sąlygomis šalims yra itin svarbu gaminti konkurencingas prekes ir paslaugas, nes kuo šalis sugeba daugiau gaminti prekių ir teikti paslaugų užsienio rinkoms, tuo šalies konkurencingumas yra didesnis. Kiek kitokį konkurencingumo sąvokos apibūdinimą pateikia Karlof (2006). Jo teigimu, konkurencingumo sąvoka vartojama norint bendrai apibūdinti šalies, sektoriaus ar ūkio subjekto konkurencingumą, jam aprašyti siaurąja prasme kartais naudojami tik atskiri tarptautinės prekybos arba tokie makroekonominiai rodikliai kaip BVP, produktyvumas, užimama rinkos dalis ir pan.

Tradiciškai mokslo literatūroje verslo aplinką priimta analizuoti tarptautiniu, nacionaliniu ir vietiniu lygiu. Verslo aplinka yra suvokiama kaip teisinių, socialinių-kultūrinių, ekonominių, geografinių, demografinių, politinių, technologinių ir konkurencinių veiksnių visuma, kuri pasižymi

pokyčiais (Jewell, 2002). Nederėtų pamiršti ir artimiausioje aplinkoje esančių vartotojų, tiekėjų, valdžios (vietinės, regioninės, centrinės), specialių interesų grupių, žiniasklaidos, profesinių sąjungų, finansų institucijų bei konkurentų, kurie daro tiesioginę įtaką verslui (Stoner, 2005). Mokslininkai pabrėžia, kad kaskart tenka vis sudėtingesni iššūkiai, tokie kaip globalizacija, hiperkonkurencija, sparti technologijų kaita, žinių ir informacinės visuomenės formavimasis.

Šalies konkurencingumo lygį yra daug lengviau išmatuoti ir apibrėžti kiekybiškai (pavyzdžiui, eksporto ir BVP santykiu, tiesioginių užsienio investicijų, tenkančių vienam gyventojui, dydžiu ir pan.) nei verslo sąlygas, ir todėl daugelyje tarptautinių analizių su verslo sąlygų krepšelio pagalba yra identifikuojamas ir šalies konkurencingumas. Verslo sąlygos yra tarsi šalies potencialas, kurį stiprinant galima pasiekti aukštesnį konkurencingumo lygį. Kitais žodžiais tariant, konkurencingumas – tai ne tik verslo sąlygos, bet ir jų realizavimas. Taigi verslo sąlygos parodo, ar lengvai, greitai įmonės ir kiti verslo subjektai galėtų pasiekti ženklių rezultatų (Bačkaitis, 2007). Verslo sąlygų teorijos atšaka yra siejama su Harvardo verslo mokyklos profesoriaus M. Porterio (1998) darbais. Jis sudarė šalių konkurencingumo modelį, į kurį įtraukti įmonių strategijos, struktūrų ir konkurencijos, verslo aplinkos kokybės, paklausos ir giminingų pramonės šakų parametrų tarpusavio ryšiai. Pasak M. Porterio (2008), šalies konkurencingumas – tai jos gebėjimas sukurti tokią aplinką, kuri leistų įmonėms tobulėti ir diegti naujoves greičiau negu užsienio konkurentai. M. Porterio suformuluota sąvoka atskleidžia sisteminių ir kompleksinių požiūrį į konkurencingumą. Jo nuomone, neįmanoma įvertinti šalies ekonominės sėkmės remiantis atskirų jos dalių analize, kadangi konkurencingumą apibūdinantys rodikliai kartais prieštarauja vienas kitam. Vėliau M. Porterio idėjų šalininkai dar labiau išplėtė konkurencingumo sąvoka, akcentuodami ryšį tarp šalies ekonominės sėkmės indikatorius ir socialinės gerovės. Pavyzdžiui, J. Fagerbergas (2002) konkurencingumą traktavo kaip „šalies galimybė užtikrinti savo piliečiams aukštą pragyvenimo lygį, palyginti su kitų šalių piliečiais“ (Reiljan, 2000).

Ekonominėje literatūroje vieni autoriai konkurencinį pranašumą sieja su tokiais makroekonomikos veiksniais kaip nacionalinės valiutos stabilumas, palūkanų normos, biudžeto deficitas, kiti – su pigia ir kvalifikuota darbo jėga, valstybės vykdoma politika, gamtiniais ištekliais ar vadybiniais sugebėjimais (Krugman, M.Obstfeld, 1994).

Panašų konkurencingumo koncepcijos apibūdinimą į Martin (2003) pateikia ir profesorius S. Coheno (2000). Jo teigimu, esant laisvoms ir sąžiningoms konkurencijos sąlygoms, šalies konkurencingumas parodo valstybės sugebėjimą gaminti prekes ir teikti paslaugas, kurios atitinka tarptautinių rinkų reikalavimus, ir tuo pačiu metu didinti realias savo piliečių pajamas. O nacionaliniu lygmeniu konkurencingumą apibūdina išskirtinis produktyvumas bei efektyvumas ir ekonomikos gebėjimas sutelkti dėmesį į itin našias ekonominės veiklos rūšis, kurios užtikintų aukštą realaus darbo užmokesčio lygį. Šalies konkurencingumą su valstybės sėkme tarptautinėje rinkoje

siejo ir D. Dollaris (1993) ir E. N. Wolffas (1993). Jų teigimu valstybės versto sąlygos itin priklauso nuo aukštųjų technologijų, gaminamos produkcijos kokybės ir sugebėjimo palaikyti aukšto lygio pelningumą bei darbo užmokestį.

Kai kuriuose šaltiniuose verslo aplinka yra siejama su tokiais verslo apribojimais, kurie pageda reguliuoti ekonominius ir socialinius santykius. Tačiau reikia paminėti ir tai, kad šie apribojimai yran tik trumpalaikio galiojimo, bet jie gali veikti ir ilgą laikotarpį, nes verslo subjektai negali tiesiogiai jų kontroliuoti. Taigi dažniausiai yra išskiriami ekoominiai, politiniai, teisiniai, socialiniai veiksniai, o šalia teisnių veiksmių – mokestinė aplinka (Proctor, 2000). Be to, šalies konkurencinumas itin dažnai siejamas su patrauklumu tiesioginėms užsienio investicijoms. Šalies konkurencingumas tokiu atveju dažnai matuojamas dviem dalykais: gebėjimu parduoti ir gebėjimu pritraukti. Vienas svarbiausių valstybės uždavinių yra sėkmingai pritraukti verslą beužtikrinti dideles ir didėjančias gyventojų pajamas (Reiljan, 2000).

Konkreiaus ir vieno sąvokos „verslo sąlygos“ apibrėžimo nėra ir dažniausiai ši sąvoka yra siejama su tam tikrų veiksmių kompleksu arba pateikiamas abstraktus apibrėžimas, kuriame konkretizuojami tik kai kurie verslo sąlygas lemiantys veiksniai. Davis ir Blomstrom (1999) išsiria tokį veiksmių rinkinį, kuris lemia verslo sąlygas šalyje:

- politinė situacija;
- verslo reguliavimas;
- ekonominė aplinka;
- aplinkosauga.

Gerokai platesnį ir išsamesnį veiksmių, apibūdinančių šalies verslo sąlygas, sąrašą pateikia Tarptautinė ekonomikos plėtos tarnyba (angl. *International Economic Development Council*):

- verslo ir pajamų mokesčių lygis;
- darbo jėgos tinkamumas;
- energijos kaštai;
- rinkos dydis;
- paslaugų kokybė;
- pragyvenimo sąnaudos;
- gyvenimo kokybė;
- aplinkosaugos reglamentai;
- leidimų išdavimas, licencijavimas ir įvairių ataskaitų tekimo taisyklės;
- nekilnojamojo turto kaštai ir prieinamumas;
- infrastruktūra;
- galimybė gauti finansavimą;

- parama, skatinimas (International Economic Development Council, 2009).

Šios sąlygos yra apibrėžiamos šalies, regiono ar atskiros vietovės mastu. Verslo sąlygų palankumas, kartu ir verslo sėkmė, priklauso nuo šių veiksnių derinio. Taip vyriausybės vykdoma politika, įstatyminė bazė bei kitas verslo reguliavimas regioniniu arba šalies mastu gali tiesiogiai veikti verslo sąlygas.

Verslo sąlygų analizės istorija prasidėjo nuo bendros ekonominės apžvalgos. Nuo XX a. pradžios verslo sąlygų analizė buvo siejama su bendrų indeksų sukurimu bei verslo ciklo teorijos plėtojimu bei praktiniu taikymu. Vadinamieji bendrieji verslo sąlygų indeksai JAV buvo skaičiuojami nuo 1875 m., Vokietijoje – nuo 1898 m., Didžiojoje Britanijoje – nuo 1903 m. (Persons, 1922; Axe, Flinn, 1925). Šie indeksai buvo sudaromi iš pradžių remiantis tik keliais atskirais ekonominiais rodikliais (infrastruktūros vertinimu, palūkanų normos kaita, gamybos apimtimis, kainų lygiu). Verslo sąlygų indeksai yra populiarūs ir šiandien (pavyzdžiui, jais grindžiami vartotojų, gamintojų atskirų ekonominių veiklų pasitikėjimo indeksai), tačiau dabartinė verslo sąlygų sąvoka tapo kur kas platesnė.

Neseniai šalies konkurencingumas pradėtas sieti ne tik su valstybės vidaus veiksniais bei jos santykiais su kaimynais, bet ir su šalies dydžiu ir geografine padėtimi. Anot P. Krugmano (1994), didelė rinka leidžia gamintojams išnaudoti masto ekonomijos teikiamus pranašumus. Taip jiems savaime, be jokių ypatingų vyriausybės veiksmų sukuriama palankios paklausos charakteristika (didesnė ir turtingesnė rinka) bei platus palaikančių ūkio šakų ir veiksnių tinklas – bent trys iš keturių M. E. Porterio (2008) „deimanto“ modelio elementų. Vis dėlto, šiandien, vis stiprėjančios globalizacijos kontekste, kai šalys vis labiau atsiveria tarptautinei prekybai bei jungiasi į prekybos blokus, didelė ir turtinga vietinė rinka įgauna mažesnę reikšmę užtikrinant šalių konkurencingumą. Kaip tik atvirkščiai, aukščiausias vietas šalių konkurencingumo reitinguose užima mažesnės – nei didelė rinka, nei gamtinių išteklių gausa nepasižyminčios – šalys. Nykstantys prekybos suvaržymai bei valstybių jungimasis į prekybos blokus suteikia mažoms šalims priėjimą prie didelių tarptautinių rinkų ir taip įgalina jas didinti savo konkurencingumą lygiomis sąlygomis su didelėmis ekonomikomis. Nors, anot M. Brahmbhatt (1998), mažas šalis vis tiek įtakoja didelių valstybių veiksmai (nes mažosios, panašiai kaip įmonės oligopolinėje Stackelbergo konkurencijos rinkoje, sprendžia kaip pasiegti, laikydamos didžiųjų šalių veiksmus duotais), tačiau pastaraisiais dešimtmečiais išgalėjęs šalių jungimasis į ekonominius blokus šią galią silpnina.

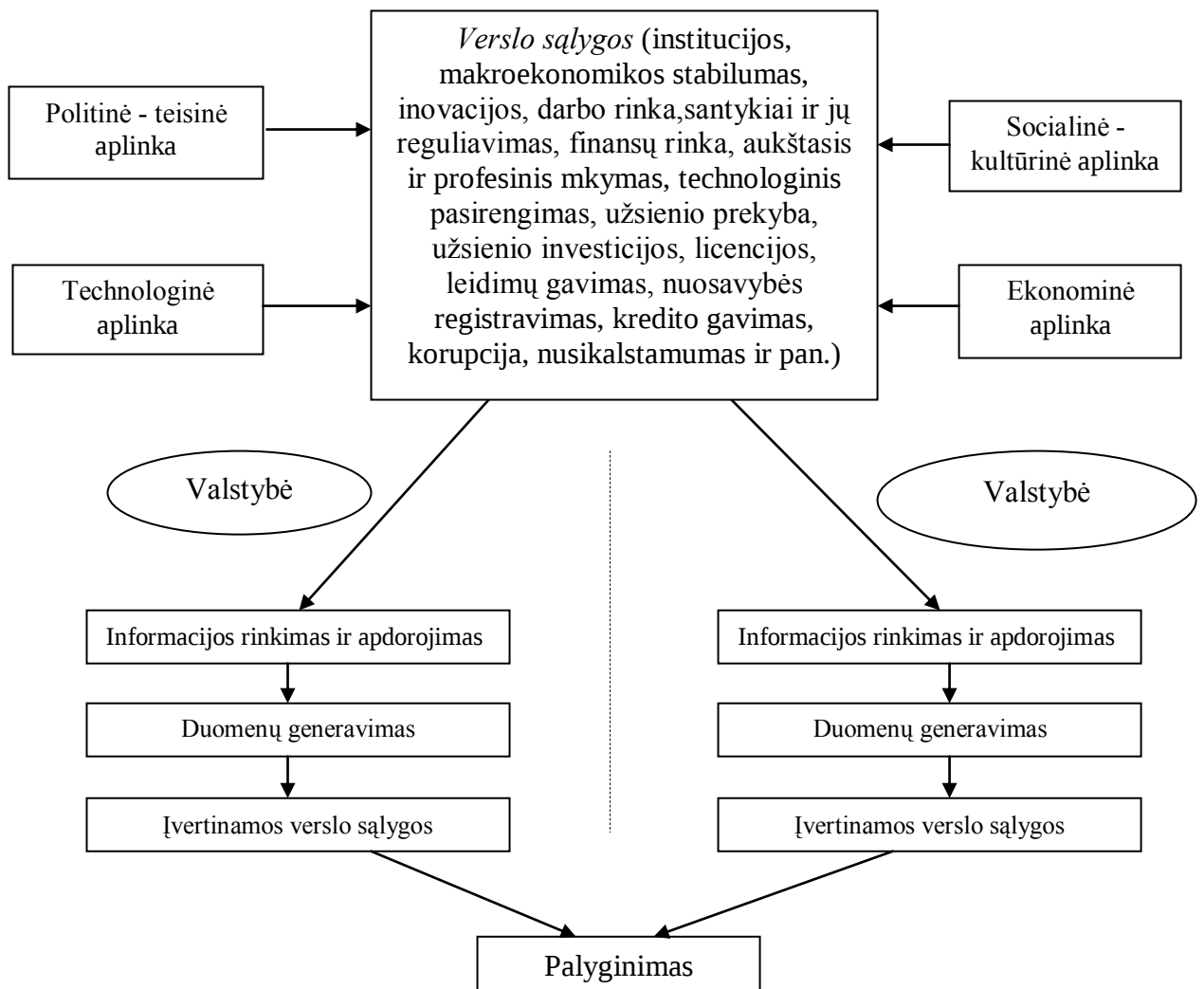
Taigi konkurencingumas ir visi minėti jo elementai priklauso nuo verslo sąlygų šalyje. Jas lemia politinę situaciją apibūdinantys rodikliai: demokratija, teisių lygybė, saugumas, išsilavinimo lygis bei kiti veiksniai, pagal kuriuos nustatoma bendroji šalies gerovė.

Vienas svarbiausių verslo sąlygų komponentų yra politinė – teisinė aplinka, ne ji įtakoja daugelį verslo sąlygų, pavyzdžiui, pradedant steigimu kiekviena įmonė privalo laikytis daugybės

įstatymų ir kitų teisės aktų, kurie reglamentuoja įvairiausias jos aspektus. Pradėti verslą bus gerokai lengviau tose zonose, kuriose reikalaujamas įstatinis kapitalas yra mažesnis, privalomųjų procedūrų registruojant įmonę yra mažiau ir jų atlikimo trukmė yra mažesnė. Teisės aktai reglamentuoja įmonę ne tik kaip subjektą, bet ir jos darbo santykius, mokamus mokesčius, leidimų ir licencijų gavimą, sutarčių teisę ir pan. Darbo laiko, viršvalandžių ir naktinio darbo reguliavimas yra esminė kliūtis verslui ir mažina galimybes kurti naujas darbo vietas bei išlaikyti geriau apmokamas darbo vietas. Pavyzdžiui, Lietuvos Darbo Kodeksas numato gana griežtas darbo laiką reglamentuojančias taisykles: nustatyta maksimali darbo dienos bei darbo savaitės trukmė, maksimaliai apribotas suminės darbo apskaitos taikymas ir faktiškai uždraustas viršvalandinis darbas. Toks reguliavimas sudaro itin nepalankias sąlygas vykdyti ekonominę veiklą Lietuvoje ir tuo kenkia šalies ūkio konkurencingumui. Mokesčių skaičius ir jų dydis taip pat labai įtakoja verslo sąlygas – kuo mokesčiai didesni ir kuo jų daugiau, tuo šalyje prastesnės verslo sąlygos. Be to, esminę įtaką turi šalies ekonominė, socialinė, užsienio politika.

Socialinė aplinka apima nelengvai identifikuojamus ir dar sunkiau kiekybiškai įvertinamus veiksnius. Jie svarbūs ir savoje šalyje, ir svečioje, tad su jais susijusi kiekviena įmonė. Svarbu numatyti ne tik artėjančius aprangos ar avalynės mados pokyčius, bet pagal statistikos duomenis analizuoti gyvenimo lygio ir gyventojų išlaidų pasiskirstymo, socialinio aprūpinimo ir sveikatos apsaugos tendencijas. Gana aiškus ir kvalifikuotų darbuotojų veiksnys. Jei šalyje yra mažas aukštojo ir profesinio išsilavinimo lygis, darosi problematiška surasti ir pasamdyti tinkamos kvalifikacijos ir reikiamos srities specialistus. Taigi šis aspektas atitinkamai blogina verslo sąlygas. Tačiau nei statistika, nei sociologiniai tyrimai nelabai gali padėti nustatyti kultūrinių dvasinių vertybių pokyčių tendencijas, įvairių socialinių sluoksnių ir grupių lūkesčius, socialinio pripažinimo, saviraiškos, savo vertės suvokimo nuostatas, elgesio normas, kurios, nors ir netiesiogiai, įtakoja verslo sąlygas. Ekonominę aplinką apibūdina bendrojo vidaus produkto augimo tempo, infliacijos, šešėlinės ekonomikos rodikliai. Savaime suprantamas dalykas, kad kuo didesni šešėlinės ekonomikos rodikliai, tuo verslo sąlygos yra blogesnės. Šešėlinės ekonomikos intensyvumą gali lemti netinkamai valdoma politinė teisinė aplinka, kai šalyje vyrauja didelis mokesčių skaičius ir jų dydis. Tokiu atveju yra klostojamos finansinės ataskaitos, vengiami mokesčiai ir pan. Valstybės ekonomikos lygis, nacionalinės pajamos, pragyvenimo lygis, infliacija, nedarbas, kreditavimo sąlygos, užsienio prekyba – šių ir dar daugybė kitų ekonomikos elementų įtakoja valstybės verslo sąlygas. Technologinė aplinka suprantama išplėstu turiniu, apimančiu ir procesus, ir metodus, ir technikos priemones, reikalingus verslui plėtoti. Čia išsiskiria didėjanti technologijų įtaka verslo efektyvumui bei greitėjantis technologijų perginklavimo tempas. Tai iššaukia būtinybę nuolat sekti technologines naujoves, galimai reaguoti į globalius inovacinius technologijų pokyčius, didinti investicijas. Didėjantis technologijų vaidmuo, savu ruožtu, irgi

greitina technologijų pokyčius, kurie dar labiau apsunkina šios verslo aplinkos komponento perspektyvinės įtakos prognozavimą. Taigi jeigu tam tikroje šalyje yra žemas technologijų lygis, tai šiuo aspektu verslo sąlygos nėra palankios tokios veiklos sritims, kurios reikalauja modernių technologijų.

1.1 pav. Valstybių verslo sąlygų palyginimo modelis

Norint palyginti valstybių verslo sąlygas, galima sudaryti verslo sąlygų palyginimo modelį (žr. 1.1 pav.). Kadangi yra lyginamos skirtingų valstybių verslo sąlygos, tai turi būti nustatyti tam tikri vienodi veiksniai, pagal kuriuos bus lyginami atskiri elementai. Visų pirma, norint pradėti procesą, reikia surinkti atitinkamą informaciją. Informacijos šaltiniai gali būti tam tikros specializuotos institucijos, tokios kaip Statistikos Departamentas arba tiesiogiai iš respondentų gauti duomenys, pavyzdžiui, anketinių apklausų metu. Po to gauta informacija ir duomenys yra apdorojami bei susisteminami ir pagal tai įvertinamos atskirų šalių verslo sąlygos. Įvertinus kelių valstybių palankumą verslui, duomenis galima palyginti, sudaryti reitingus ir taip nustatyti, kuriose šalyse yra palankios sąlygos verslui, o kuriose – ne.

2. VERSLO SĄLYGŲ VERTINIMO METODŲ CHARAKTERISTIKA

2.1. Verslo sąlygų vertinimo metodų įvairovė

Kaip buvo minėta, autoriai skirtingai interpretuoja pačią konkurencingumo sąvoką, todėl šiuo metu pasaulyje gausu ir konkurencingumo skaičiavimo indeksų metodikų. Misiūnas (2009) teigia, kad siaurąją prasme konkurencingumą apibūdina makroekonominiai rodikliai, tačiau žiūrint plačiau vien tik makroekonominiai rodikliai esamos situacijos neapibūdina. Todėl, siekiant nustatyti šalies ar vietovės (regiono) konkurencingumą ir verslo sąlygas, būtina kompleksinių rodiklių analizė, kuri apima ne tik ekonominius, bet ir aplinkosauginius bei socialinius aspektus.

Šalies verslo sąlygų vertinimo metodų yra gana didelė įvairovė, nes pati konkurencingumo sąvoka apima platų kintamųjų spektrą. Vieni konkurencingumo vertinimo metodai remiasi makrolygio konkurencingumo veiksniais ir vertina švietimo, infrastruktūros lygius, kiti – orientuojasi į mikrolygio veiksnius, tokius kaip įmonių produktyvumas, valdymo efektyvumas, tretieji akcentuoja sunkiau išmatuojamus veiksnius, lemiančius šalies ekonominį konkurencingumą, tokius kaip tolerancija, įvairovė, kūrybiškumo lygis šalyje (Jucevčius, Kriauciūnienė, Šajeva, 2006).

Porter (1990), siekiant pagilinti verslo sąlygas lemiančių veiksnių analizę, atliko konkurencinės sėkmės studijas, kurių metu buvo nagrinėti dešimties pagrindinių prekybos šalių modeliai. Nustatyta, kad veiksniai, labiausiai lemiantys šalių konkurencingumą, yra darbo sąnaudos, palūkanų normos, valiutų kursai ir masto ekonomija, pastebėtas didesnis spaudimas vyriausybėms dėl paramos teikimo konkretiems pramonės sektoriams. Tačiau Porter (2008) teigimu, pasiekti tvarią konkurenciją, skatinant tik šių veiksnių gerėjimą, praktiškai neįmanoma ir būtina sukurti naują požiūrį į konkurencingumą ir jį lemiančius veiksnius. Todėl buvo sukurtas „deimanto“ modelis, kurio metodologinį pagrindą sudaro keturi vidiniai ir du išoriniai veiksniai. Prie vidinių veiksnių, lemiančių konkurencingumą, autorius priskiria veiksnių sąlygas, paklausos sąlygas, susijusius ir aptarnaujančius pramonės sektorius ir įmonės struktūrą, strategiją bei konkurenciją. Tuo tarpu prie išorinių veiksnių, lemiančių ekonominį konkurencingumą, autorius priskiria vyriausybės vaidmenį ir galimybes (Porter, 1990; Porter, 2008).

Valstybių verslo sąlygų vertinimus atlieka ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (angl. *OECD*). Ji kiekvienais metais publikuoja mokslo, technologijų ir pramonės reitingą (angl. *Science, Technology and Industry (STI) Scoreboard*). Šis reitingas vienija labiausiai ekonomiškai išsivysčiusias pasaulio valstybes ir atspindi šalių santykinę pozicijas technologinių inovacijų aspektu pasaulinėje informacijos ir žinių ekonomikoje. Tai yra vienas pagrindinių šalių tarptautinio konkurencingumo indeksų, vertinančių šalies pasirengimą konkuruoti žinių ir inovacijų

srityje. Mokslo, technologijų ir pramonės indeksas remiasi daugiau nei 200 statistinių rodiklių, o pagrindiniai aspektai, kuriais šalių technologinį-inovacinį konkurencingumą vertina šis indeksas yra: žinių kūrimas ir sklaida, ekonomikos atvirumas globalizacijai, informacinė ekonomika ir ekonomikos struktūra ir produktyvumas. Kadangi Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija vienija pasaulio elitui priklausančias šalis, natūralu, kad šis indeksas yra labiausiai orientuotas į inovacijomis grindžiamų ekonomikos augimo problemų analizę (OECD Science, Technology and Industry Outlook, 2009).

Kitas įtakingas tyrimas yra atliekamas Jungtinių Tautų prekybos ir ekonominės plėtros konferencijos programoje (angl. *United Nations Conference on Trade and Development*, UNCTAD). Šis tyrimas leidžia įvertinti šalių patrauklumą investicijoms ir yra skaičiuojami du pagrindiniai investicijų indeksai: tiesioginių užsienio investicijų potencialo indeksas ir tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo indeksas (United Nations Conference on Trade and Development, 2002). Tiesioginių užsienio investicijų potencialo indeksas susideda iš keleto rodiklių, kurie lemia šalies patrauklumą užsienio investuotojams. Indeksas yra 12 kintamųjų vidurkis: BVP vienam gyventojui, BVP augimo tempo, eksporto dalies BVP, vidutinio telefono linijų skaičiaus 1000 gyventojų, komercinės energijos suvartojimo vienam gyventojui, BVP dalies išleidžiamos tyrimams ir plėtrai, aukštojo mokslo studentų skaičiaus populiacijoje, šalies rizikos, šalies eksportuojamų natūraliųjų išteklių dalies pasaulinėje rinkoje, šalies importuojamų automobilių bei elektronikos dalių dalies pasaulinėje rinkoje, šalies paslaugų eksporto dalies pasaulinėje rinkoje ir šalies užsienio investicijų kiekio dalies pasaulio užsienio investicijose (Tarptautinė konferencija, 2008). Tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo indeksas reitinguoja šalis pagal TUI kiekį lyginant su šalies ekonomikos dydžiu. Tai šalies dalies pasauliniame tiesioginių užsienio investicijų sraute bei jos BVP įnašo į pasaulinio bendrojo vidaus produkto santykis.

Dar vieną verslo sąlygų tyrimą atlieka Tarptautinis vadybos plėtros institutas ir sudaro pasaulinio konkurencingumo reitingą. Šis indeksas didžiausią dėmesį skiria šalies įmonių valdymui ir verslo aplinkai, padedančiai arba trukdančiai šalies įmonių tarptautiniam konkurencingumui. Šis verslo sąlygų vertinimo metodas remiasi keturiomis pagrindinėmis rodiklių grupėmis: ekonominiais rezultatais, verslo efektyvumu, valdžios efektyvumu ir infrastruktūra (Rosselet-McCauley, 2009).

Kitas modelis, pagal kurį vertinamos šalių verslo sąlygos, yra Pasaulio ekonomikos forumo pasaulinio konkurencingumo indeksas, vertinantis valstybes pagal dvylika skirtingų kriterijų ir reitinguojantis šalis pagal užimamas vietas. Pagrindinis šio metodo skirtumas nuo kitų yra tas, kad Pasaulio ekonomikos forumas, vertindamas šalis, atsižvelgia į jų išsivystymo lygį (Schwab, 2010).

Taip pat dažnai minimi ir gerai žinomi yra du globalizacijos indeksai, kuriuose apjungiamos atskirų globalizacijos sričių rodiklių grupės: Kearney globalizacijos indeksas ir Dreherio (KOF) globalizacijos indeksas (Pekarskienė, Susnienė, 2010). KOF indeksas, palyginus su Kearney

indeksu, yra sudėtingesnis, skaičiuojamas didesniai skaičiui šalių ir apima ilgesnį periodą. KOF globalizacijos indekso skaičiavimo rezultatai rodo, kad pasaulio globalizacija vis dar didėja, skatinama augančios ekonominės ir politinės globalizacijos, tuo tarpu socialinė globalizacija nesikeičia (Dreher, 2007).

Kiti du panašūs tyrimai yra atliekami Fraser instituto ir Heritage fondo. Abi organizacijos skaičiuoja ekonominės laisvės indeksą. Fraser instituto skaičiuojamo pasaulio ekonominės laisvės indekso tikslas - pamatuoti ir kiekybiškai išreikšti 141 šalies ekonominę laisvę. Ekonominė laisvė čia suprantama kaip šalies politinių institucijų bei jų vykdomos politikos suderinamumas su laisvo pasirinkimo ir mainų, laisvo įėjimo į rinką ir konkurencijos, nuosavybės teisės principais. Šalies ekonominės laisvės vertinimui naudojami 42 rodikliai, kurie šalies ekonominę laisvę matuoja penkiose srityse: valdžios dydis ir aprėptis, teisėtvarkos sistema ir nuosavybės teisių apsauga, stabili pinigų politika, užsienio prekybos laisvė, skolinimosi, darbo rinkos bei verslo reguliavimas (Gwartney, Hall, Lawson, 2009). Heritage fondo atliekamas ekonominės laisvės indeksas apima daugiau vertinamų kriterijų, tačiau dalis jų yra tokie patys kaip ir Fraser instituto. Heritage fondas apima tokias sritis, kurių neįvertina Fraser institutas, pavyzdžiui, finansinė, darbo jėgos, verslo fiskalinė, investavimo laisvė ir laisvė nuo korupcijos (Heritage Foundation, 2009).

Dar vienas itin populiarus ir dažnai minimas verslo sąlygų vertinimo metodas yra Pasaulio banko palankumo verslui tyrimas. Šis metodas valstybių verslo sąlygas vertina pagal dešimt skirtingų kriterijų: kaip lengva ar sunku pradėti verslą, gauti statybos leidimus, registruoti nuosavybę, gauti kreditą, kaip reguliuojama darbo jėga, kaip apsaugomi investuotojai, kaip mokami mokesčiai, kaip reglamentuojama prekyba su kitomis šalimis, kaip laikomasi sutarčių ir kaip sunku ar lengva pabaigti verslą (World Bank, 2010).

Taigi egzistuoja gana plati šalių verslo sąlygų vertinimo metodų įvairovė. Tačiau kaip pagrindiniai ir geriausiai atspindintys realią situaciją šalyje, yra naudojami šie penki metodai: Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo metodas, Pasaulio banko palankumo verslui metodas, Tarptautinio vadybos plėtros instituto konkurencingumo metodas, KOF globalizacijos indeksas ir Heritage fondo ekonominės laisvės skaičiavimo metodas. Toliau šiame darbe yra plačiau charakterizuojami šie populiariausi verslo sąlygų vertinimo metodai.

2.2. Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo indekso skaičiavimo metodas

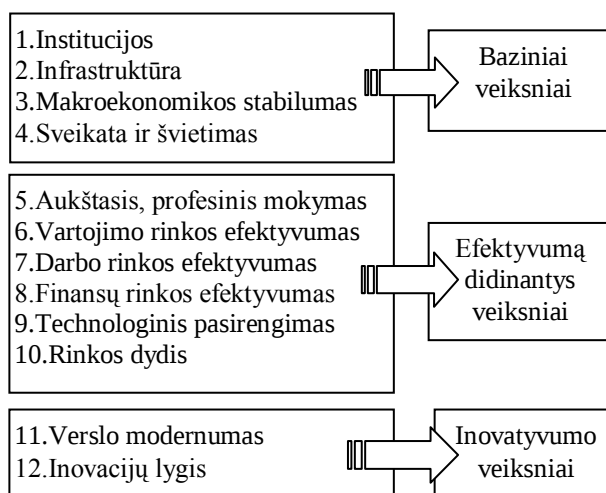
Pasaulio konkurencingumo indeksas (angl. *Global Competitiveness Index*) nuo 1979 metų yra publikuojamas Pasaulio ekonomikos forumo. Šis reitingas kasmet vertina 138 valstybių verslo

sąlygas ir apibrėžia sąlyginę nacionalinės ekonomikos poziciją konkurencingumo aspektu kitų šalių ekonomikos kontekste (Schwab, 2010).

Pasaulio ekonomikos forumo jau daugiau nei 30 metų skelbiami pranešimai padeda suprasti pagrindinius veiksnius, lemiančius ekonomikos augimą, paaiškina, kodėl kai kurios šalys sėkmingiau nei kitos kelia savo pajamų lygį ir pan. (Samoška, 2009).

Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo indekso skaičiavimas yra sudarytas iš dviejų dalių. Pirmoji dalis buvo parengta remiantis Kolumbijos universiteto profesoriaus Ksavjė Sala-i-Martino (*Xavier Sala-i-Martin*) sukurta metodika, pagal kurią šalys yra vertinamos atsižvelgiant į 12 kriterijų, įskaitant makroekonomikos statistinius duomenis, švietimą, rinkos dydį, darbo rinkos efektyvumą ir kita. Antroji indekso dalis remiasi smulkia šalies makroekonomikos rodiklių analize (Sala-i-Martin, 2004).

Kaip jau minėta anksčiau, Pasaulio konkurencingumo indekso skaičiavimas remiasi 12 pagrindinių kriterijų grupių, suskirstytų į bazinius, efektyvumą didinančius ir inovatyvumo veiksnius (žr. 2.1 pav.).

2.1 pav. Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo indekso sudėtis (Schwab, 2010)

Institucijos yra pirmasis konkurencingumo indekso kriterijus. Institucinė aplinka yra nustatoma pagal teisinę ir administracinę sistemą, kurioje atskirų individų, organizacijų ir vyriausybės sąveika lemia pajamų ir turto naudojimą. Institucijų kokybė yra vienas svarbiausių veiksnių, lemiančių šalies konkurencingumą ir augimą, įtakančių investicinius sprendimus ir gamybos organizavimą. Vyriausybės požiūris į rinką, laisves bei į jos pačios veikos efektyvumą taip pat yra labai svarbus: pernelyg didelė biurokratija, per griežtas reguliavimas, korupcija, nesažiningumas sprendžiant visuomenines sutartis, skaidrumo stoka ir nepatikimumas lemia dideles ekonomines sąnaudas įmonėms ir lėtą ekonominės plėtros procesą (Berglof, 2006; Arrunada, 2007). Plati ir efektyvi infrastruktūra (antrasis konkurencingumo indekso kriterijus) yra itin svarbi siekiant

užtikrinti veiksmingą šalies ekonomiką. Gerai išvystyta infrastruktūra mažina atstumus tarp regionų, integruoja nacionalinę rinką. Be to, kokybiški ir išplėtoti infrastruktūros tinklai žymiai veikia ekonomikos augimą. Transporto rūšių gausa, geros kokybės keliai, geležinkeliai, uostai bei oro transportas leidžia verslininkams greitai ir saugiai perduoti savo prekes ir paslaugas į rinką. Ekonomika taip pat yra smarkiai priklausoma nuo elektros energijos tiekėjų, kurie be pertaukimo aprūpina įmones elektra. Galiausiai, platus telekomunikacijų tinklas, leidžiantis greitai ir paprastai perduoti informacijos srautus, padidina bendrą ekonomikos ūkio efektyvumą, nes būtent jie suteikia galimybę įmonėms bendrauti ir sprendimai yra priimami atsižvelgiant į visą turimą svarbią informaciją (Worthington, 2006). Trečiasis kriterijus – makroekonominės veiklos stabilumas – yra svarbus tiek įmonėms, tiek visos šalies konkurencingumui. Nors vien makroekonominis stabilumas nepadidins šalies produktyvumo, taip pat pripažįstama, kad makroekonomikos netvarka kenkia šalies ekonomikai. Vyriausybė negali teikti efektyvių paslaugų, jei ji turi mokėti aukštas palūkanas už skolas. Todėl einamasis fiskalinis deficitas riboja vyriausybės gebėjimą reaguoti į ateities verslo ciklus. Kai infliacijos lygis yra nebevaldomas, įmonės negali efektyviai veikti. Kitaip tariant, šalies ekonomika gali augti tik tada, kai makroekonomika yra stabili (Schwab, 2010). Ketvirtasis kriterijus apima darbuotojų sveikatą, kas yra itin svarbus veiksnys šalies konkurencingumui ir produktyvumui, ir pagrindinį mokymą, kuris padidina kiekvieno darbuotojo našumą. Žemas pagrindinio išsilavinimo lygis šalyje gali varžyti verslo plėtrą, įmonėms sunkiau rasti išsilavinusių darbuotojų, kurie prisidėtų prie vertės grandinės kūrimo ir konkurencingumo didinimo (Reiljan, 2000). Aukštasis ir profesinis mokymas (penktasis kriterijus) yra būtinas šalies konkurencingumo didinimo veiksnys. Šių dienų globalizacijos procesų veikiamą ekonomiką reikalauja, kad šalyje būtų pakankamai aukštą išsilavinimą turinčių darbuotojų, kurie sugebėtų greitai prisitaikyti prie kintančių sąlygų ir perimti naujoves (Dollar, 1993). Šalys, kuriose yra efektyvi vartojimo rinka (šeštasis konkurencingumo indekso kriterijus), atsižvelgiant į pasiūlos ir paklausos sąlygas, geba gaminti tinkamus produktų derinius bei paslaugas ir užtikrinti, kad šios prekės būtų sėkmingai parduotos. Tiek vidaus, tiek užsienio rinkose sveika konkurencija yra svarbus veiksnys didinant vartojimo rinkos efektyvumą (Cohen, 2000). Yra žinoma, kad geriausia aplinka prekių mainams reikalauja minimalaus vyriausybės įsikišimo. Be to, vartojimo efektyvumas priklauso ir nuo tokių paklausos sąlygų, kaip orientacija į klientą ir pirkėjo pasitenkinimas. Dėl kultūros ar istorinių priežasčių kai kuriose šalyse pirkėjai gali būti reiklesni nei kitose šalyse, kas sukelia didesnį konkurencinį pranašumą, nes verčia įmones diegti daugiau naujovių, labiau orientuotis į klientą (Rodriguez, 2000). Dar vienas kriterijus – darbo rinkos efektyvumas ir lankstumas – yra labai svarbus veiksnys ekonomikos augimui. Turi būti užtikrinama, kad kiekvienas darbuotojas dirbtų toje srityje, kurią geriausiai išmano ir iš jo būtų gaunama didžiausia galima nauda. Be to, turi būti užtikrinamas darbo rinkos lankstumas, kad, esant reikalui, darbuotojus būtų galima perkelti iš

vienos ekonominės veiklos į kitą sunaudojant minimalias laiko ir finansines sąnaudas (Schwab, 2010). Šiandienos globaliame pasaulyje technologinis pasirengimas (devintasis kriterijus) yra vienas svarbiausių veiksnių, leidžiančių įmonėms konkuruoti ir klestėti. Technologinio pasirengimo rodiklis matuoja judrumą, kuriuo ekonomika priima esamas technologijas siekiant pagerinti pramonės efektyvumą ir kaip jas panaudoja kasdieninėje veikloje. Nėra labai svarbu, ar įmonės naudojamos technologijos yra sukurtos ir pagamintos nacionalinėje ekonomikoje, ar užsienio šalyje, daug svarbesnis faktas tas, kad įmonės turi prieigą prie pažangiųjų technologijų ir jomis naudojasi (Fagerberg, 2002). Globalizacijos laikotarpiu tarptautinė rinka šalims, ypač mažoms, tapo tarsi pakaitalas vidaus rinkai. Yra daug empirinių įrodymų, jog prekybos atvirumas yra teigiamai susijęs su ekonomikos augimu (Saich, 2000). Verslo modernumas prisideda prie didesnio paslaugų ir prekių gamybos efektyvumo, o tai didina įmonių produktyvumą bei šalies konkurencingumą. Verslo modernumas susijęs tiek su bendra šalies verslo tinklo kokybe, tiek su atskirų įmonių veikla ir strategijų kokybe. Šis kriterijus yra itin svarbus aukštesnio išsivystymo šalims, kai baziniai produktyvumo didinimo veiksniai yra jau nebeefektyvūs ir nebepakankami (Ivaschenko, 2009). Paskutinis konkurencingumo kriterijus yra inovacijų lygis šalyje. Naujovių diegimas yra itin svarbus šalių ekonomikai, nes tai padeda efektyviau naudoti turimus išteklius, sukurti didesnę pridėtinę vertę turinčius produktus, pagerinti įmonių veiklą ir pan. (Schwab, 2010).

Pasaulio ekonomikos forumo kasmet teikiamos ataskaitos išvados remiasi dviejų rūšių informacijos šaltiniais – oficialiaisiais statistiniais duomenimis (1/3 visų duomenų) ir per apklausas gauta informacija (2/3 visų duomenų). Sudarant pasaulio konkurencingumo indeksą yra derinama tiek objektyvi visiems prieinama statistinė informacija, tiek subjektyvesni apklausos duomenys, suteikiant rodikliams reikšmes nuo 1 iki 7. Didžiausias balas įgyjamas tuomet, kai rodiklis teigiamai veikia ekonomiką ir šalies konkurencingumą (Titarenko, 2007).

Kadangi skirtingi kriterijai nevienodai veikia skirtingas valstybes, Pasaulio ekonomikos forumas šalis suskirstė į tris stadijas pagal jų ekonominio išsivystymo lygį (žr. 2.1 lentelę):

1. *Bazinių (gamybos) veiksnių* sąlygojamas ūkio išsivystymo lygis. Šioje pakopoje ekonomikos augimas lemiamas turimų išteklių, tokių kaip pigi, neišsilavinusi darbo jėga ir gamtos ištekliai. Tai pradinis šalies raidos etapas, kai bendrovės gamina palyginti paprastas prekes, konkuruoja kainomis, gamybos procesas yra imlus darbui, o pats darbas menkai apmokamas. Siekiant palaikyti ekonomikos augimą šiame etape svarbu užtikrinti makroekonominį stabilumą, viešųjų ir privačių institucijų sklandų funkcionavimą, tinkamą infrastruktūrą ir gerinti darbo jėgos kokybę. Šis plėtros etapas būdingas šalims, kurių ekonomika žemo pajamų lygio (Schwab, 2010).
2. *Efektyvumo (investicijų)* sąlygojamas ūkio išsivystymo lygis. Šią pakopą šalis pasiekia, kai pradeda gaminti didesnės pridėtinės vertės ir aukštesnės kokybės produkciją ir tobulina gamybos procesą. Siekianti aukštesnės išsivystymo stadijos šalis privalo daugiau stengtis, mokyti

darbuotojus, skatinti efektyvios rinkos kūrimąsi, remti investicijas į modernias technologijas. Šalys, pasiekusios efektyvumu skatinamą ūkio augimą, dažniausiai patenka į vidutines pajamas gaunančių šalių sąrašą (Jucevičius, 2006).

3. *Inovacijų* sąlygojamas ūkio išsivystymo lygis. Šią pakopą pasiekusios šalys dažniausiai priskiriamos grupei aukštą pajamų lygį turinčių valstybių, kurios geba derinti aukštą gyvenimo lygį bei didesnius darbo užmokesčius su nemažėjančiu šalies gaminių konkurencingumu. Šiame raidos etape įmonės konkuruoja žiniomis ir inovacijomis, o jų gamyba pagrįsta pažangiomis technologijomis, išskirtine kokybe, novatoriškumu ir gamybos proceso sudėtingumu. Ypač svarbų vaidmenį šioje ekonomikos išsivystymo stadijoje vaidina moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra.

2.1 lentelė. Kiekvienos ekonomikos augimo stadijos kriterijų reikšmingumas (Schwab, 2010)

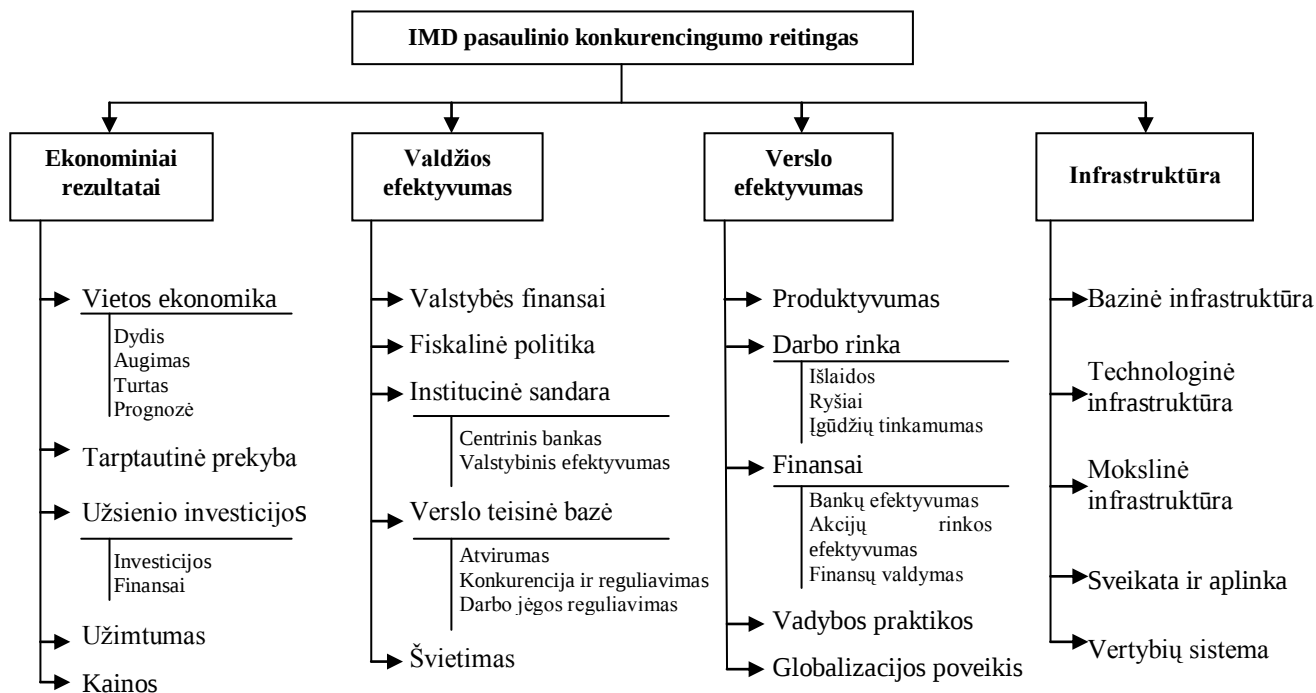
Svoris	Gamybos veiksmų stadija	Efektyvumo stadija	Inovacijų stadija
Baziniai veiksniai	60%	40%	20%
Efektyvumo veiksniai	35%	50%	50%
Inovatyvumo veiksniai	5%	10%	30%

Kiekviena iš išvardintų kriterijų grupių, susidedanti iš smulkesnių rodiklių, formuoja atskirą indeksą. Priklausomai nuo to, kokios stadijos yra valstybė, kriterijai įgauna skirtingą reikšmingumą skaičiuojant bendrą indeksą. Taigi svertinis šių dvylikos indeksų vidurkis ir sudaro bendrąjį pasaulio konkurencingumo indekso rezultatą (Samoška, 2009)

2.3. Tarptautinio vadybos plėtros instituto konkurencingumo indekso skaičiavimo metodas

Tarptautinės vadybos ir plėtros institutas (angl. *International Institute for Management Development, IMD*), nuo 1986 metų kasmet sudaro pasaulinio konkurencingumo reitingą (angl. *World Competitiveness Scorebord*). Šis reitingas apima 57 pasaulio šalis.

Reitingas yra sudarytas pagal 323 kriterijus, pradedant nuo šalies BVP vienam gyventojui ir ūkio augimo iki eksporto, kompiuterizacijos lygio ir net mobiliųjų telefonų paslaugų kainų. Vertinant šalis pagal šį reitingą atsižvelgiama ir į daugelį kitų veiksnių, tokių kaip korupcijos lygis, valstybės parama švietimui, požiūris į globalizaciją, priežiūros ir kontrolės struktūros (IMD, 2009).

2.2 pav. IMD pasaulinio konkurencingumo indeksas (Rosselet-McCauley, 2009)

Tarptautinės vadybos ir plėtros instituto konkurencingumo reitingas savo metodologiniu požiūriu yra artimas Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo indeksui, nes didžiausią dėmesį skiria būtent šalies įmonių valdymui ir verslo aplinkai, kuri padeda arba trukdo šalies įmonių tarptautiniam konkurencingumui (Snodgrass, 2008). IMD konkurencingumo vertinimo metodologija remiasi keturiomis pagrindinėmis rodiklių grupėmis, apimančiomis grupę subkriterijų (žr. 2.2 pav.). Kiekviena iš šių keturių rodiklių grupių (ekonominiai rezultatai, valdžios efektyvumas, verslo efektyvumas ir infrastruktūra) yra dar suskirstyta į penkis subkriterijus, kurių kiekvienas pabrėžia įvairių aspektų konkurencingumą. Taigi ekonominių rezultatų grupę sudaro vietos ekonomikos, tarptautinės prekybos, užsienio investicijų, užimtumo ir kainų rodikliai. Prie valdžios efektyvumo rodiklių grupės yra priskiriami valstybės finansai, fiskalinė politika, institucinė sandara, verslo teisinė bazė ir švietimas. Trečioji rodiklių grupė – verslo efektyvumas – apima darbo rinką, produktyvumą, finansus, vadybos praktiką ir globalizacijos poveikį. Infrastruktūros rodiklių grupei priklauso bazinė, technologinė, mokslinė infrastruktūros, sveikata ir aplinka bei vertybių sistema (Rosselet-McCauley, 2009).

Taigi šio indekso skaičiavimas remiasi daugiau nei 300 skirtingų rodiklių, iš kurių 2/3 sudaro statistiniai duomenys ir 1/3 – įmonių vadovų nuomonės įvertinimas. Iš įvairių oficialių šaltinių surinkti statistiniai duomenys ir apklausų metu gauta informacija yra išreiškiami standartizuota išraiška (Titarenko, 2007).

2.4. Pasaulio banko plankumo verslui indekso skaičiavimo metodas

Pasaulio bankas savo kasmetinėje ataskaitoje „Verslumas“ (angl. *Doing Business*) skelbia 183 valstybių reitingus pagal verslo sąlygų palankumo indeksą.

Šis metodas remiasi ne tik makroekonomikos duomenimis, verslininkų ir ekspertų subjektyviais sprendimais, tačiau numato ir objektyvesnius mikrolygmens aspektus, pavyzdžiui, verslo įregistravimo dokumentų skaičius ir tam reikalingos išlaidos. Šie duomenys yra įvertinami konsultuojantis su kiekvienos šalies kavalifikuotais autoritetingais šaltiniais, dažniausiai teisininkais ir finansininkais (World Bank, 2010).

Kasmetiniame Pasaulio banko tyrime vertinami dešimt šalių verslo aplinkos aspektų:

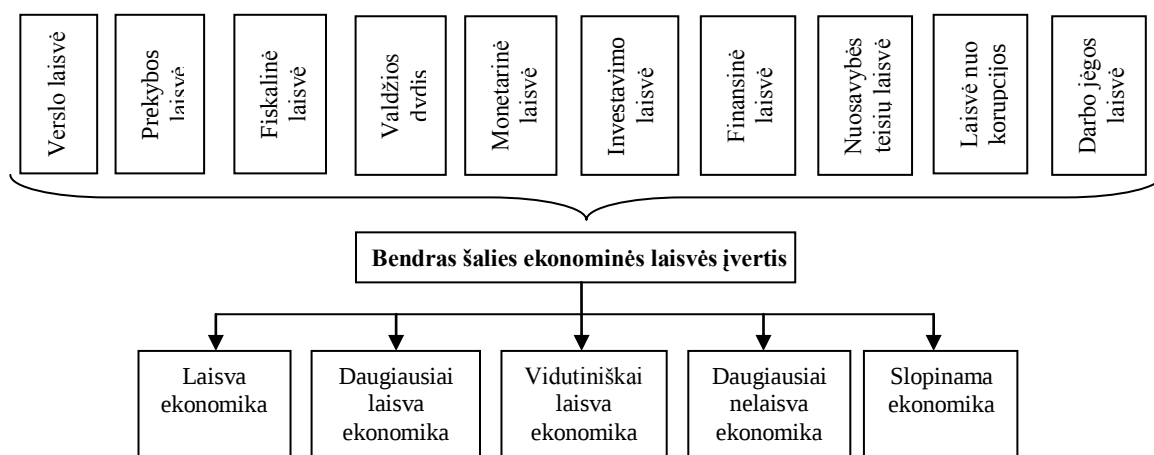
- 1) verslo pradėjimas (privalomų atlikti procedūrų skaičius, bendra verslo įregistravimo trukmė, sąnaudų rodiklis, minimalus kapitalas);
- 2) leidimų gavimas (procedūrų skaičius, proceso trukmė, santykinis išlaidų rodiklis);
- 3) darbuotojų samdymas ir atleidimas (samdos ir atleidimo iš darbo sudėtingumo, darbo valandų, įdarbinimo griežtumo indeksai, darbuotojų atleidimo kaštų rodikliai);
- 4) nuosavybės įregistravimas (procedūrų skaičius, proceso trukmė, sąnaudų rodiklis);
- 5) kredito gavimas (informacijos priinamumo, privačių ir viešojo registro duomenų aprėpties, juridinių teisių subindeksai);
- 6) investuotojų apsauga (investuotojų apsaugos, privačios informacijos atskleidimo kriterijai);
- 7) mokesčių mokėjimas (mokesčių tarifai, skaičius per metus, laiko sąnaudos);
- 8) užsienio prekybos sąlygos (eksporto, importo kaštai, laiko sąnaudos, dokumentų skaičius);
- 9) sutarčių vykdymo užtikrinimas (procedūrų skaičius, proceso trukmė, sąnaudų rodikliai);
- 10) verslo nutraukimas (proceso trukmė, sąnaudos, grąžos rodikliai).

Palankumo verslui indekso metodikos pagrindinis privalumas yra aiški faktinė informacija apie įstatymų normas, vertinama vietinių specialistų (Samoška, 2009).

Sudarant bendrąjį palankumo verslui indeksą, atskiroms sritims (kriterijams) yra suteikiami vienodi reikšmingumai, t. y. naudojamas linijinis indeksų sudarymo metodas. Tokiu būdu susumavus bendruosius valstybių verslo sąlygų įverčius, yra sudaroma įverčių eilė nuo daugiausiai iki mažiausiai balų surinkusių valstybių.

2.5. Heritage fondo ekonominės laisvės indekso skaičiavimo metodas

Nuo 1995 metų šios įtakingos nevyriausybinių organizacijos rengiamas indeksas matuoja ekonominės laisvės kiekį 183 pasaulio šalyje ir analizuoja pačius svarbiausius ekonomikos augimą lemiančius veiksniai (Heritage Foundation, 2009). Ekonominės laisvės indeksas (žr. 2.3 pav.) apima 10 ekonominės laisvės veiksnių: užsienio prekybos politiką, mokesčių našta, valdžios intervenciją į ekonomiką, pinigų politiką, kapitalo srautus ir užsienio investicijas, bankininkystę, darbo užmokesčio ir kainų kontrolę, nuosavybės teises, ekonominės veiklos reguliavimą bei šešėlinę ekonomiką.

2.3 pav. Heritage fondo ekonominės laisvės indeksas (Heritage Foundation, 2009)

Bendras šalies ekonominis laisvės įvertis yra visų 10 kriterijų, sudarytų iš keleto kiekybinių rodiklių, paprastas vidurkis. Šiam įverčiui išreikšti ekspertai naudoja balų skalę nuo 0 iki 100. Pagal gautus ekonominės laisvės įverčius, Heritage fondas valstybes suskirsto į penkias grupes:

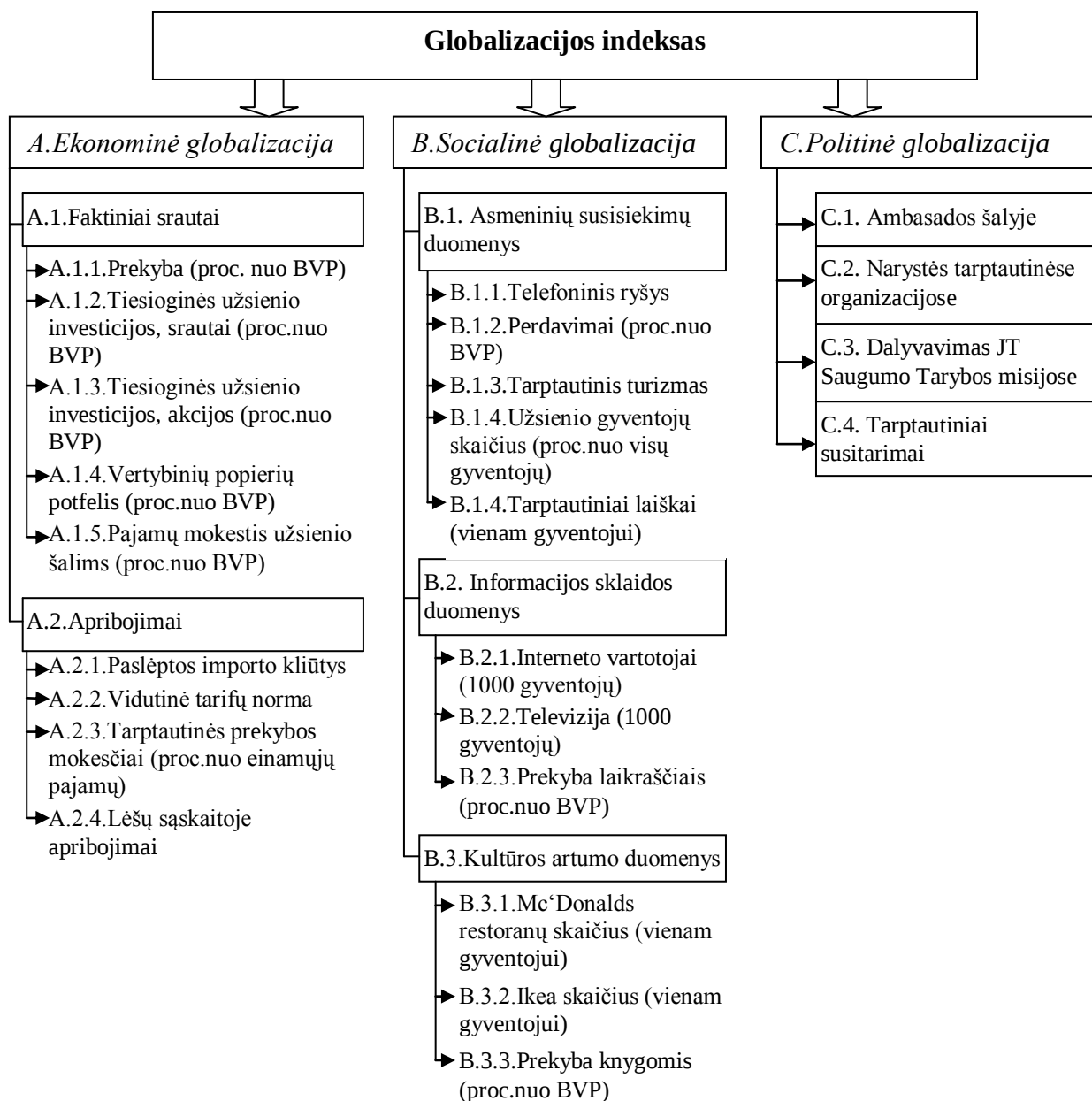
- laisvos (100 – 80 balų);
- daugiausiai laisvos (79,9 – 70 balų);
- vidutiniškai laisvos (69,9 – 60 balų);
- daugiausiai nelaisvos (59,9 – 50 balų);
- slopinamos (49,9 – 0 balų).

Nors egzistuoja daugybė teorijų apie ekonominės plėtros šaltinius ir priežastis, šio indekso išvados yra labai aiškios: šalys, kuriose egzistuoja daugiau ekonominės laisvės, yra daug turtingesnės ir jose vyrauja didesnis bei ilgiau trunkantis ekonomikos augimas nei tose, kuriose ekonominė veikla yra varžoma.

Be to, reikia paminėti, kad Heritage fondas, skaičiuodamas dalį ekonominės laisvės indeksų, remiasi anksčiau minėto Pasaulio banko duomenimis.

2.6. KOF globalizacijos indekso skaičiavimo metodas

Šis KOF Globalizacijos indeksas buvo įvestas ir pasirodė 2002 metais. Bendras indeksas apima ekonominius, socialinius ir politinius globalizacijos aspektus. Šiuo atveju globalizacija yra suvokiama kaip procesas, naikinantis nacionalinių valstybių ribas, integruojantis nacionalines ekonomikas, kultūras, technologijas, valdžias bei kuria sudėtinius tarpusavio priklausomybės ryšius.

2.4 pav. KOF globalizacijos indeksas (Dreher, 2008)

Taigi KOF Globalizacijos indeksas apima tris pagrindinius kriterijus (žr. 2.4 pav.):

- 1) *ekonominė globalizacija*, apimanti prekių, paslaugų ir kapitalo srautus, taip pat informaciją bei suvokimą, kad keičiai rinkos;

- 2) *politinė globalizacija*, charakterizuojama, kaip valdžios politikos sklaida;
- 3) *socialinė globalizacija*, išreiškiama kaip idėjų, informacijos, kultūros bei žmonių judėjimas.

Ekonominė globalizacija apibūdinama kaip ekonominė integracija tarp šalių, kaip didėjanti individų bei kompanijų veiklos laisvė bendradarbiauti su kitų šalių ūkio subjektais (Brahmbhatt, 1998). Ekonominė globalizacija dažniausiai vertinama nustatant būtinas sąlygas globalizacijos plėtrai ir įvertinant jos padarinius. Daugelis mokslininkų teigia, kad globalizacijos plėtrai būtinos sąlygos siejamos su kuo mažesniais tarptautiniais apribojimais, o norint įvertinti globalizacijos padarinius yra skaičiuojamos tokios rodiklių grupės kaip tarptautinis prekių ir paslaugų judėjimas; kapitalo srautai: tiesioginės investicijos ir trumpalaikiai srautai; multinacionalinių korporacijų vaidmuo (Mačerinskas ir kt., 2003).

Valstybių globalizacijos ekonominiai aspektai yra tik viena globalizacijos proceso dalis. Vis didesnę reikšmę įgauna *politinė globalizacija*, kuri stipriai veikia ir ekonominę politiką, ir socialinę integraciją. Politinę globalizaciją galima apibūdinti kaip sprendimų priėmimo perkėlimą į regioninę arba tarptautinę lygmenį (Hirst ir Thompson, 1997). Politinės globalizacijos lygiui šalyje nustatyti dažniausiai naudojami politiniai-teisiniai rodikliai, apimantys tokius duomenis kaip valstybinių įsipareigojimų skaičius ir tipas, dalyvavimas tarptautinėse institucijose, ambasadų skaičius šalyje, tarptautinius ryšius bei susitarimus (Dreher, 2008).

KOF globalizacijos indeksas *socialinę globalizaciją* klasifikuoja į tris skirtingas grupes. Pirmoji apima asmeninius duomenis, ryšius. Čia fiksuojama tiesioginė sąveika tarp žmonių, gyvenančių įvairiose šalyse. Kitaip tariant, skaičiuojamas tarptautinių laiškų išsiuntimo mastas, telefoniniai ryšiai, tarptautinio turizmo apimtis, užsienio gyventojų skaičius šalyje. Antroji grupė nagrinėja tokius informacijos sklaidos duomenis kaip televizijos, interneto vartotojų skaičius šalyje bei prekyba laikraščiais. Trečioji grupė yra susijusi su kultūros artumu, kurį išmatuoti yra gana sudėtinga. Anot Saich (2000), kultūros globalizacija dažniausiai siejama su JAV produktų dominavimu šalyje, o daugeliui žmonių McDonald's restoranų spartus paplitimas tapo globalizacijos sąvokos sinonimu. Dėl to šiame indekse ir yra atsižvelgiama į šių restoranų skaičių šalyje. Be to, analogiškai vertinamas gerai visame pasaulyje žinomos Ikea parduotuvių skaičius. Taip pat atsižvelgiama į prekybos knygomis rodiklius.

Skaičiuojant globalizacijos rodiklius, kiekvienas kintamasis yra vertinamas skalėje nuo 1 iki 100, kur 100 yra aukščiausias galimas įvertinimas, o 1 – atitinkamai žemiausias (prasčiausias) įvertinimas. Aukštesnis vertinimas reiškia didesnę globalizaciją. Duomenys skaičiuojami 156 šalims nuo 1970 m., todėl įgalina palyginti daugiau nei 40 metų laikotarpio rodiklių dinamiką (Dreher, 2008). KOF globalizacijos indeksas apskaičiuojamas remiantis nevienodu sudėtinių kriterijų reikšmingumu, kuris yra nurodytas A priede.

3. VALSTYBIŲ VERSLO SĄLYGŲ ANALIZĖ TAIKANT POPULIARIAUSIUS VERTINIMO MODELIUS

3.1. Šalių pasirinkimo pagrindimas

Šalių verslo sąlygų tyrimui buvo pasirinkta 16 šalių. Visų pirma, buvo pasirinktos Baltijos regiono šalys – Lietuva, Latvija ir Estija. Pasirinktos ir kitos Baltijos jūros regiono šalys, tai: Lenkija, Danija ir Suomija. Reikia paminėti, kad šios Baltijos jūros regiono valstybės yra vienos svarbiausių Lietuvos eksporto rinkų. Tai reiškia, kad tik atsigavus vartojimui šiose rinkose bei stabilizavusis Baltijos regiono valstybių ekonomikoms, galima laukti Lietuvos ūkio atsigavimo. Visos šios paminėtos šalys yra ES narės. Lietuva, Latvija, Estija ir Lenkija į ES įstojo tais pačiais metais (2004 m.), Suomija ES nare tapo devyneriais metais anksčiau – 1995-aisiais, o Danija iš paminėtų valstybių yra seniausia ES narė (įstojo 1973 m.).

Į tyrimą, kartu su Danija ir Suomija, įtraukta dar viena Skandinavijos šalis – Norvegija. Norvegija nėra nei ES narė, nei Baltijos jūros valstybė geografinė prasme, bet gyvendami prie jūros norvegai per amžius palaikė artimus santykius su šalimis, esančiomis aplink Baltiją. Vandenynas daugeliu atvejų dar labiau suartindavo tautas, atverdavo kelius prekybai, suteikdavo kultūrinių postūmių, taip pat sudarydavo sąlygas ryšiams ir bendradarbiavimui. Taigi Baltijos šalys Lietuvai buvo artimas užsienis. Norvegija buvo viena pirmųjų valstybių, atkūrusių diplomatinius santykius su Lietuva. Jau 1991 m. lapkritį buvo atidaryta Norvegijos ambasada Vilniuje. Diplomatinio santykių istorija siekia 1921 m., kai Norvegija pripažino Lietuvą ir kitas Baltijos šalis savarankiškoms valstybėmis.

Siekiant platesnio ir išsamesnio tyrimo, į nagrinėjamų šalių sąrašą be minėtų valstybių buvo įtrauktos dar 9 šalys iš skirtingų regionų ir priskiriamos skirtingam išsivystymo lygiui. Viena iš jų – Ukraina. Ši šalis yra svarbi Lietuvos ir visos Europos Sąjungos partnerė. Ukrainą ir Lietuvą sieja ne tik aktyvi dabartinė veikla, bet ir senos istorinės bei kultūrinės tradicijos. Rytų Azijos ir Ramiojo vandenyno regiono šalimis atstovėmis pasirinktos Indonezija, Tailandas ir Filipinai, iš Pietų Azijos regiono bus nagrinėjama Indija. Iš Lotynų Amerikos ir Karibų regiono šalių į tyrimą įtrauktos Venesuela ir Peru, o iš Vidurinių Rytų ir Šiaurės Afrikos regiono – Kataras ir Jordanija. Jau anksčiau minėtos šalys – Lietuva, Latvija, Estija, Lenkija ir Ukraina – priskiriamos Rytų Europos ir Centrinės Azijos regionui, o Norvegija, Danija ir Suomija priklauso pažangausioms OECD šalims.

Taigi visas šias pasirinktas šalis galima suklasifikuoti pagal du kriterijus:

- pagal išsivystymo lygį;

- pagal regioną, kuriam šalis priklauso.

Pagal išsivystymo lygį šalys suskirstytos į penkias grupes (trys pagrindinės ir dvi pereinamosios). Šalies išvystymo lygį apsprendžia BVP dalis, tenkanti vienam gyventojui (žr. 3.1 lentelė).

3.1 lentelė. Pajamų intervalai šalių išsivystymo lygiui nustatyti (Schwab, 2010)

BVP vienam gyventojui (JAV doleriais)				
<2000	2000–3000	3000–9000	9000–17000	>17000
Indija	Venesuela	Peru	Lietuva	Danija
Filipinai	Kataras	Tailandas	Lenkija	Norvegija
	Indonezija	Jordanija	Latvija	Suomija
	Ukraina		Estija	

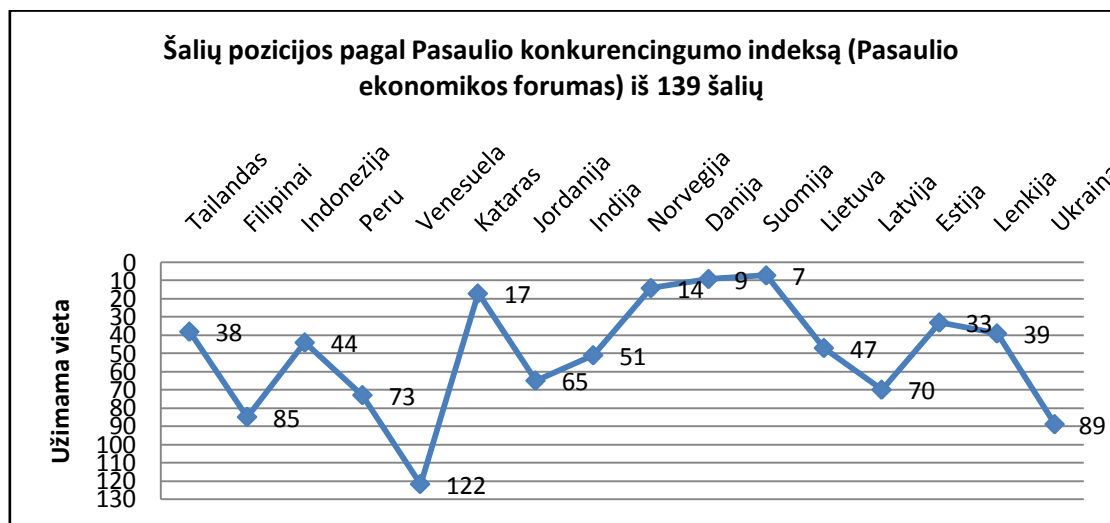
Antrasis šalių klasifikavimo būdas yra pagal regionus, kuriam šalis priklauso. Taigi yra išskirti penki regionai ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (angl. *OECD*) vienijančios labiausiai ekonomiškai išsivysčiusias šalis:

- Rytų Europos ir Centrinės Azijos regionas: Lietuva, Latvija, Estija, Lenkija, Ukraina;
- Rytų Azijos ir Ramiojo vandenyn regionas: Filipinai, Tailandas, Indonezija;
- Lotynų Amerikos ir Karibų regionas: Venesuela, Peru;
- Vidurinių Rytų ir Šiaurės Afrikos regionas: Kataras, Jordanija;
- Pietų Azijos regionas: Indija;
- OECD šalys: Norvegija, Suomija, Danija.

3.2. Šalių verslo sąlygų analizė pagal Pasaulio ekonomikos forumo metodo kriterijus

Kaip jau minėta anksčiau, Pasaulio ekonomikos forumas kasmet sudaro pasaulio konkurencingumo indeksą, kuris vertina pasaulio šalių konkurencingumą. Konkurencingumas šiame tyrime yra apibūdinamas kaip grupė institucinių, politinių bei ekonominių ir kitų veiksnių, kurie nulemia šalies produktyvumo lygį. Pasaulio konkurencingumo indeksas kiekvienos šalies konkurencingumą vertina pagal dvylika konkurencingumo veiksnių, kurie plačiau jau buvo aptarti

šio darbo teorinėje dalyje. 3.1 pav. matome visų 16 analizuojamų šalių užimamą vietą Pasaulio konkurencingumo reitinge.

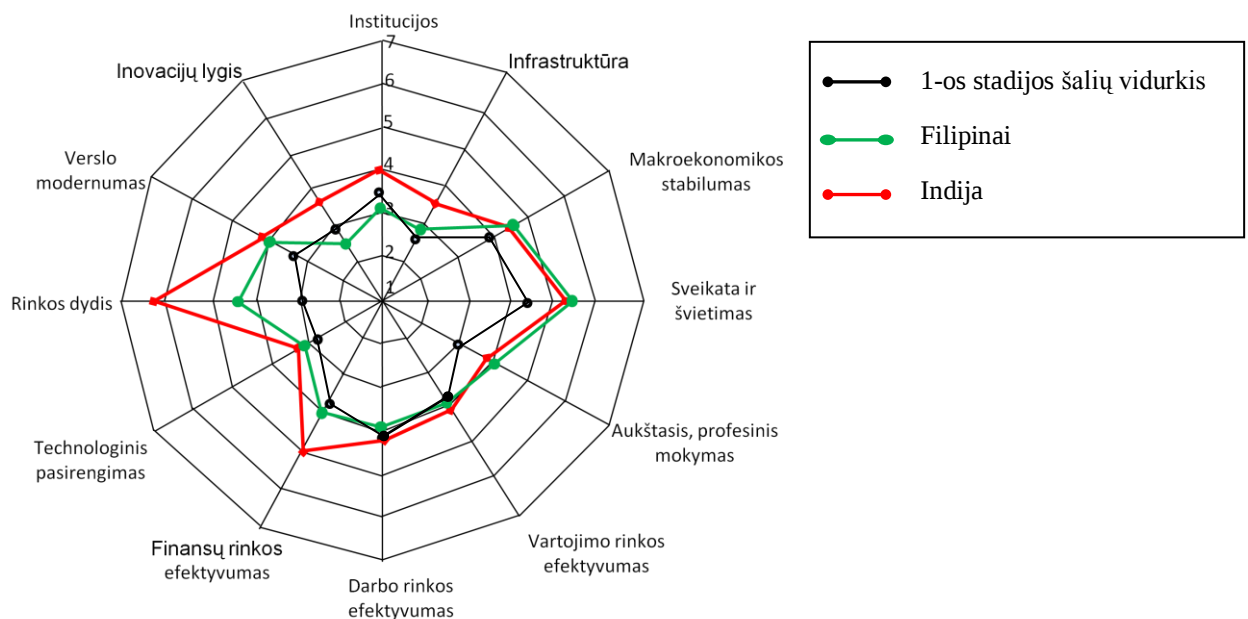

3.1 pav. Šalių pozicijos pagal Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo indeksą (Schwab, 2010)

Iš nagrinėjamų šalių Pasaulio konkurencingumo reitinge pirmauja Skandinavijos šalys: Suomija, užimanti 7-ąją vietą, per dvi pozicijas atsiliekanti Danija (9-oji vieta) ir Norvegija, kuriai teko 14-oji vieta. Reikia paminėti ir tai, kad šios trys šalys yra priskirtos OECD šalims. Nuo Norvegijos nedaug atsilieka Vidurinių Rytų regiono šalis Kataras, užimantis 17-ąją vietą. Po to įvardijama Estija (33-oji vieta), Tailandas (38-oji vieta) ir iš karto po jo – Lenkija, užimanti 39-ąją vietą. Indonezijai Pasaulio ekonomikos forumas konkurencingumo reitinge skyrė 44-ąją vietą. Aplenkusi 86 pasaulio šalis, Lietuva užima 47-ąją vietą. Gerokai nuo Lietuvos atsilieka mūsų kaimynė Latvija, kuriai skirta tik 70-oji vieta. Iš šiame darbe nagrinėjamų šalių ją lenkia ne tik Indija, užimanti 51-ąją vietą, bet ir Jordanija (65-oji vieta). Po Latvijos per tris pozicijas atsilieka Peru (73-oji vieta), po to seka Filipinai (85-oji vieta) ir Ukraina (89-oji vieta). Paskutinę vietą iš šiame darbe nagrinėjamų valstybių ir smarkiai atsiliekanti nuo kitų šalių užima Lotynų Amerikos valstybė Venesuela, kuriai tenka tik 122-oji vieta iš 139 valstybių.

Pagal Pasaulio ekonomikos forumą, konkurencingumo indekse Indija priklauso gamybos veiksmų stadijai (1-oji stadija) ir užima 51-ąją vietą. Kaip matome iš 3.2 pav., lyginant su kitų šalių, priklausančių gamybos veiksmų stadijai, vidurkiu, Indija gerokai pirmauja visose srityse. Pasaulio ekonomikos forumo atliktame tyrime pabrėžiama, kad stipriausia Indijos sritis yra rinkos dydis (Indija užima 4-ąją vietą) ir gana gerai sutvarkyta finansų rinka (pagal šį kriterijų Indijai priskirta 17-oji vieta). Nors Indija ir lenkia kitų pirmosios stadijos šalių vidurkį pagal sveikatos ir švietimo kriterijų, tačiau bendrajame vertinime Indija šiuo klausimu užima tik 104-ąją vietą. Tokį prastą šio kriterijaus vertinimą lėmė didelis kūdikių mirštamumas ir aukštas užkrečiamų ligų rodiklis. Įdomus faktas tas, kad Indijoje gyvenimo trukmė yra beveik 10 metų trumpesnė nei Brazilijoje ar Kinijoje.

Be to, prastai vertinamas Indijos technologinis pasirengimas (86-oji vieta) ir infrastruktūra (86-oji vieta). Dauguma kelių Indijoje yra blogos kokybės, reikalauja atnaujinimo, nesutvarkyti uostai, yra problemų dėl elektros energijos tiekimo.

3.2 pav. Indijos ir Filipinų verslo sąlygų vertinimas pagal Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo indeksą (Schwab, 2010)

Išanalizavus Pasaulio ekonomikos forumo kasmetinę ataskaitą apie šalių verslo sąlygas ir jų konkurencingumą, buvo nustatytos šios problemišiausios Indijos sritys:

- prasta infrastruktūra;
- korupcija;
- vyriausybės biurokратиškumas;
- finansavimo gavimas;
- kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas.

Filipinų verslo sąlygos, lyginant su Indija, yra gerokai prastesnės, tačiau lyginant su gamybos veiksnų stadijos šalių vidurkiu, Filipinai gauna aukštesnius balus pagal daugumą kriterijų. Pasaulio ekonomikos forumas blogiausiai vertina institucijų kriterijų (125-oji vieta). Šalyje vyrauja visuomenės nepasitikėjimas aukščiausią valdžia, aukštas kyšių rodiklis, neskaidrus valdymas ir pan. Be to, blogai vertinama ir infrastruktūra, kuri bendrajame šalių reitinge užima tik 104-ąją vietą. Filipinuose atnaujinimo reikalauja tiek keliai, tiek uostai, tiek komunikacijos laidai. Savaimė suprantama, kad inovacijų kriterijus taip pat vertinamas mažu balu. Šalies vyriausybė neskiria lėšų moksliniams parkams kurti, šalyje trūksta mokslinė, tiriamąja veikla galinčių užsiimti žmonių. Reikia paminėti ir tai, kad Filipinai pagal šį rodiklį yra vertinami blogiau nei vidutiniškai panašios

šalys. Gana aukšta pozicija Filipinams tenka pagal rinkos dydžio kriterijų (skiriama net 37-oji vieta). Pasaulio ekonomikos forumo duomenimis, Filipinuose yra aukštas tiek vietinės rinkos dydžio, tiek užsienio rinkos dydžio rodikliai. Pagal finansų rinkos efektyvumo kriterijų Filipinai yra vertinami gana palankiai ir skiriama 75-oji vieta. Visuomenei yra gana lengvas priėjimas prie finansinių paslaugų, maži mokesčiai už jas, šalyje yra didelis pasitikėjimas bankais, jų veiklos skaidrumu. Pasaulio ekonomikos forumo apklausos metu gauti duomenys rodo, kad pagrindinės priežastys, bloginančios verslo aplinką šalyje, yra:

- korupcija;
- biurokratizmas;
- neišvystyta infrastruktūra;
- politikos nestabilumas;
- mokesčių reguliavimas.

Atsižvelgiant į visas pasaulio šalis daugiau ar mažiau palietusią ekonominę krizę, Indonezijos (44-oji vieta bendrajame konkurencingumo reitinge) makroaplinka išliko gana stabili ir pagal šį rodiklį šalis užima 35-ąją vietą. Nors daugelis šalių pajuto biudžeto deficito didėjimą, Indonezija išaikė deficito kontrolę. Valstybės skola sudaro 31 proc. šalies BVP, o taupymas išaugo iki 33 proc. BVP. Be to, infliacija sumažėjo iki 4,8 proc. ir šalis pagerino visus su švietimu susijusius konkurencingumo indekso kriterijus. Nepaisant visų šių pagerinimų, vis dar išlieka poreikis tobulinti tas pačias bei kitas sritis. Indonezijoje, kaip ir jau aptartoje Indijoje bei Filipinuose, didelį susirūpinimą kelia infrastruktūra. Pagal šį kriterijų Indonezija užima 82-ąją vietą. Ypač pagerinimo reikalauja uostai (96-oji vieta), keliai (84-oji vieta) bei elektros energijos tekimas, pagal kurį šalis yra tik 97-oje vietoje. Nors pagal sveikatos ir švietimo kriterijų Indonezija vertinama gana aukštu balu, reiktų atkreipti dėmesį į keletą subkriterijų, tokių kaip tuberkuliozės bei maliarijos atvejai šalyje. Be to, kūdikių mirštamumo rodiklis šalyje išlieka vienas aukščiausių pasaulyje. Pagal technologinio pasirengimo kriterijų Indonezija užima tik 91-ąją vietą. Tokią žemą poziciją lėmė mažas interneto vartotojų skaičius, sunki prieiga prie naujausių technologinių išradimų. Geriausiai vertinamas rodiklis pagal Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo indeksą yra rinkos dydis. Indonezijai pagal šį kriterijų yra skiriama net 15-oji vieta. Šalyje tiek vietinės, tiek užsienio rinkos dydžio rodikliai yra aukšti ir Indonezija gerokai lenkia kitas nagrinėjamas pereinamosios stadijos iš gamybos veiksmų į efektyvumo stadiją šalis. Taip pat gana palankiai yra vertinamas vartojimo rinkos efektyvumas šalyje (pagal šį kriterijų Indonezija yra 49-oje vietoje). Šalyje veikia efektyvi antimonopolinė politika, žemi agrokultūriniai mokesčiai, intensyvi vietinė konkurencija. Pasaulio ekonomikos forumo duomenimis, plėtoti verslą šalyje labiausiai trukdo šios pagrindinės priežastys:

- vyriausybės biurokratizmas;

- korupcija;
- infrastruktūros kokybė;
- finansavimo gavimas;
- infliacija.

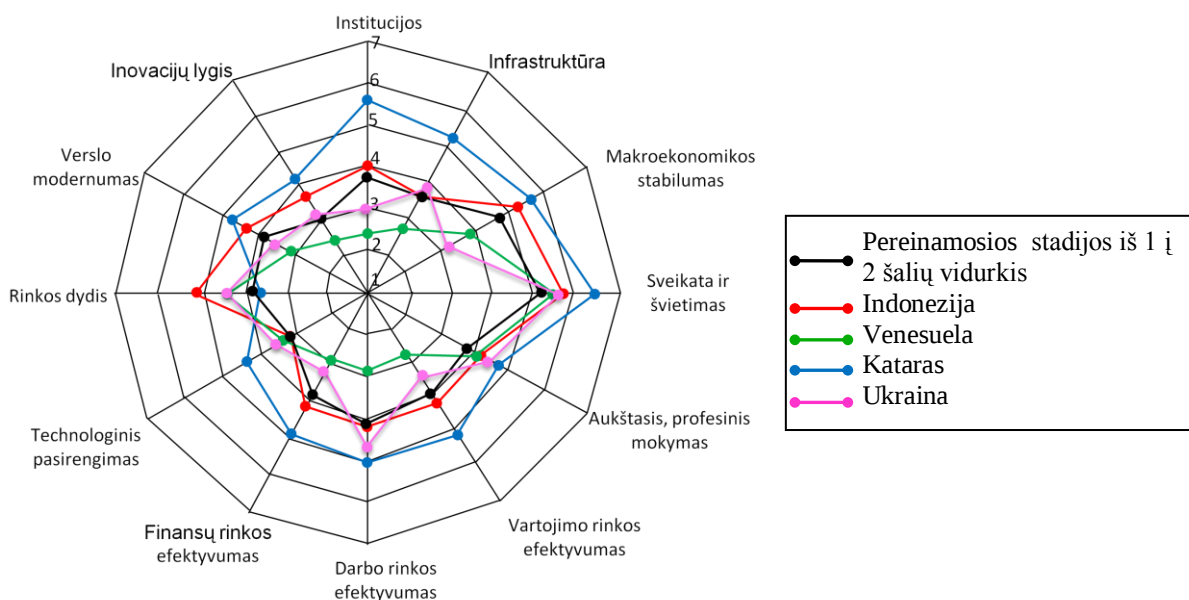
Ukraina bendrajame konkurencingumo reitinge vertinama 89-ąja vieta. Iš visų sričių, kurias nagrinėja Pasaulio ekonomikos forumas, silpniausios yra šalies makroekonominė aplinka, jos stabilumas (pagal šį kriterių Ukraina yra 132-oje vietoje) bei institucinė aplinka (134-oji vieta). Pasaulio ekonomikos forumo teigimu, per pastaruosius kelis metus Ukraina įvykdė keletą pakeitimų, kurie padėjo sustiprinti šalies konkurencingumą. Gerai išsilavinusi visuomenė, lanksti ir efektyvi darbo jėga, didelė rinka sudaro gerą pagrindą šalies ekonomikos augimui. Naujoji šalies vyriausybė yra parengusi reformų darbotvarę, pagal kurią bus gerinamos šalies prioritetinės sritys, tokios kaip institucinė sistema bei vartojimo rinkos efektyvumas (pagal šį kriterijų šalis yra 129-oje vietoje), kuris slopina Ukrainos konkurencingumą ir trukdo šalies verslams klestėti. Atsižvelgiant į faktą, kad Ukraina neseniai įstojo į Pasaulio prekybos organizaciją (PPO), tai turėtų sustiprinti šalies konkurencingumą sumažinant tiek prekybos barjerus, tiek vidaus kliūtis, tokias kaip neveiksminga antimonopolinė politika, pagal kurią šalis yra 126-oje vietoje. Taip pat pirmenybė turi būti skirta ir finansų sektoriaus plėtrai (119-oji vieta). Infrastruktūra šalyje vertinama vidutiniškai (68-oji vieta). Ypač gerinimo reikalauja kelių kokybė (136-oji vieta) bei oro transportas (110-oji vieta), o pagal geležinkelių kokybę, fiksuoto telefoninio ryšio bei mobilaus ryšio abonentus šalis užima atitinkamai 25-ąją, 47-ąją ir 34-ąją vietas. Kalbant apie darbo rinkos efektyvumo kriterijų, šaliai yra skirta 54-oji vieta. Šio kriterijaus palankesniai vertinimui sutrukdė prastas vertinimas pagal darbuotojo ir darbdavio bendradarbiavimą (110-oji vieta) ir ryškus protų nutekėjimas, pagal kurį šalis atsiduria tik 115-oje vietoje. Taigi pagrindinės priežastys, dėl kurių yra sunku plėtoti verslą šalyje, yra labai panašios kaip ir jau anksčiau aptartose šalyse:

- politikos nestabilumas;
- korupcija;
- finansavimo gavimas;
- mokesčių reguliavimas;
- vyriausybės nestabilumas, perversmai.

Venesuela bendrajame Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo reitinge užima tik 122-ąją vietą ir yra ne tik blogiausiai vertinama iš visų Lotynų Amerikos ir Karibų jūros regiono valstybių, bet ir kaip viena iš nekonkurencingiausių šalių visame pasaulyje. Pasak Pasaulio ekonomikos forumo, Venesuelos verslo sąlygos ir jos konkurencingumas kasmet blogėja. Ypač blogai vertinami institucinės aplinkos ir vartojimo rinkos efektyvumo kriterijai, pagal kuriuos šalis užima paskutinę 139-ąją vietą. Taip pat itin blogai vertinamas darbo rinkos efektyvumo kriterijus,

pagal kuri Venesuela yra priešpaskutinėje (138-oje) vietoje. Dar viena problematiška sritis – finansų rinka. Pagal šį kriterijų Venesuela yra 132-oje vietoje. Nors šalies vyriausybės skola, palyginti su kitomis šalimis, yra maža (19-oji vieta pagal šį kriterijų), o pagal nacionalinę taupymo normą šalis yra 36 vietoje, makroekonomikos stabilumas Venesueloje vertinamas tik 113 vieta. Tai lemia didelė infliacija, neigiamas biudžeto balansas. Remiantis Pasaulio ekonomikos forumo duomenimis, nepaisant svarbių investicijų į švietimą ir pagrindines paslaugas, infrastruktūra lieka neišvystyta (108-oji vieta), o švietimo ir išsilavinimo kokybė visais lygiais yra žema. Galiausiai šalyje ryškus trūkumas įmonių, kurios pasižymėtų verslo modernumu, inovacijomis. Taigi Venesuelos bendras vertinimas yra gerokai žemesnis nei vidutiniškai panašaus pažangumo šalių. Vienintelis geriau vertinamas kriterijus yra rinkos dydis (40-oji vieta): pagal vietinės rinkos dydžio rodiklį šalis užima 32-ąją vietą, o pagal užsienio rinkos dydžio rodiklį – 55-ąją vietą. Yra išskiriamos tokios pagrindinės verslą stabdančios priežastys:

- užsienio valiutos reglamentavimas;
- politikos nestabilumas;
- darbo jėgos reguliavimas;
- valdžios biurokratizmas;
- infliacija.

3.3 pav. Indonezijos, Venesuelos, Kataro ir Ukrainos verslo sąlygos pagal Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo indeksą (Schwab, 2010)

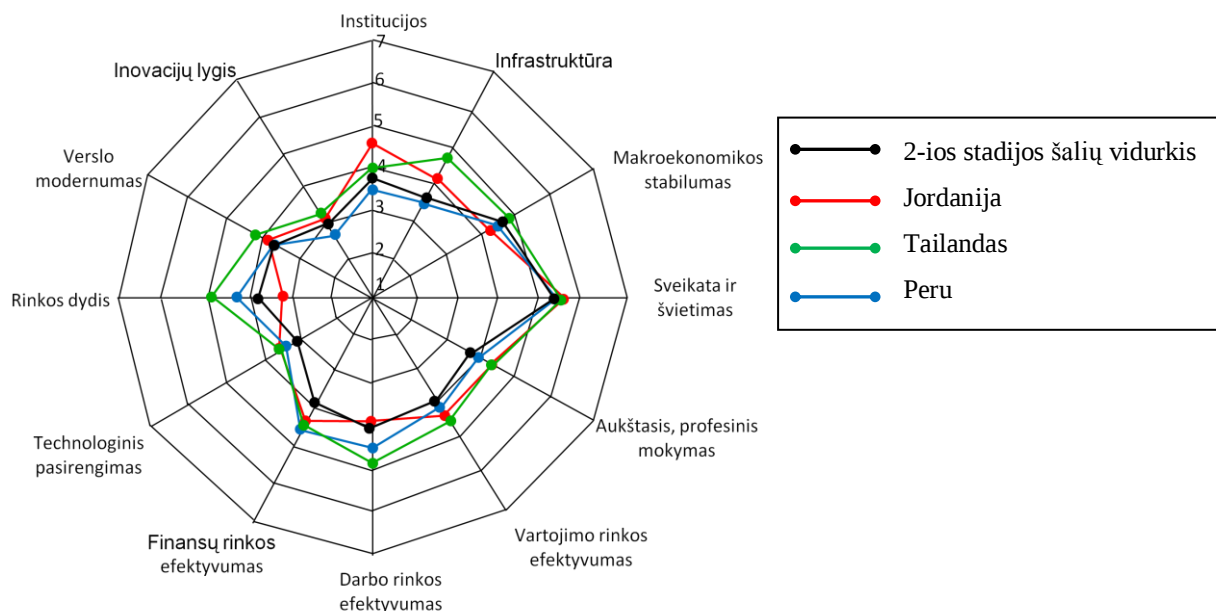
Kataras, bendrajame konkurencingumo reitinge užimantis 17-ąją vietą, patenka į konkurencingiausių šiais metais valstybių dvidešimtuką ir yra stipriausia šalis iš Vidurinių rytų bei Šiaurės Afrikos regiono šalių. Pasaulio ekonomikos forumo duomenimis, Kataras yra sparčiausiai auganti ekonomika pasaulyje. Be to, ši šalis traktuojama kaip viena turtingiausių. Šalies stiprus konkurencingumas remiasi į kelis pagrindinius ramsčius: stipri institucinė aplinka (10-oji vieta), makroekonomikos stabilumas (skiriama 8-oji vieta) bei efektyvi vartojimo rinka, pagal kurią šalis užima 12-ąją vietą. Tokį aukštą institucijų vertinimą lemia mažas korupcijos lygis šalyje, valdžios efektyvumas, bei saugumas. Lyginant su daugeliu kitų šalių, Kataras pasaulinės ekonominės krizės metu nukentėjo visai nedaug. Šalies spartus augimas kartu su vyriausybės parama finansų sektoriui palaikė šalies makroekonomikos ir finansinį stabilumą. Nepaisant pastangų gerinti finansinį sektorių, pagal pasitikėjimą bankais ir jų veiklos skaidrumu, šalis yra 46-oje vietoje, o pagal legaliais skolininkų ir skolintojų teises Kataras atsiduria tik 103-oje vietoje. Kaip silpniausias šalies sritis galima paminėti Kataro technologinį pasirengimą (36-oji vieta), nes šalyje yra mažas interneto vartotojų skaičius (79-oji vieta) ir jaučiamas sunkus priėjimas prie naujausių technologijų (25-oji vieta). Kita šalies silpnoji vieta – rinkos dydis, pagal kurią Kataras yra 66-oje vietoje. Pagal šį kriterijų šalį gerokai lenkia tiek anksčiau nagrinėta Indonezija, tiek Venesuela bei Ukraina. Dar viena sritis, reikalauanti patobulinimo, yra aukštasis ir profesinis mokymas (32-oji vieta). Nors šalyje mokslo kokybė yra itin aukšta (4-oji vieta), tačiau tiek vidurinio, tiek aukštojo mokslo priėmimo norma (atitinkamai 49-oji ir 106-oji vietos) yra gana maža, taigi aukštasis mokslas prieinamas tik daliai gyventojų. Galima išskirti tokius faktorius, sunkinančius verslą šalyje:

- darbo jėgos reguliavimas;
- finansavimo gavimas;
- reikiamos kvalifikacijos darbuotojų trūkumas;
- prasta infrastruktūra;
- užsienio valiutos reglamentavimas.

Tailandas Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo reitinge užima 38-ąją vietą ir iš nagrinėjamų efektyvumo stadijai priklausančių šalių yra vertinamas geriausiai. Vienas blogiausių kriterijų šalyje pagal konkurencingumo reitingą yra institucijos (64-oji vieta). Toks vertinimas greičiausiai susijęs su pastarosiomis socialinio neramumo ir politinio nestabilumo problemomis valstybėje. Tailande yra gana didelė vidaus rinka ir išplėtotas eksportas, todėl ir rinkos dydžio kriterijus yra vertinamas kaip vienas iš geriausių (23-oji vieta). Be to, šalyje yra puiki transporto infrastruktūra (23-oji vieta), efektyvi darbo rinka (24-oji vieta) bei palyginti gerai funkcionuojanti vartojimo rinka (41-oji vieta). Pagal makroekonomikos stabilumo kriterijų šalis yra 46-oje vietoje. Nors Tailande infliacija itin maža, o nacionalinė taupymo norma aukšta, šalies makroaplinką paveikė didelė vyriausybės skola ir neigiamas biudžeto balansas. Šalis turi pagerinti savo institucinę

aplinką, pagal kurią Tailandas yra 64-oje vietoje. Tokį šalies vertinimą nulėmė nepasitikėjimas policija bei politikais, verslas neapsaugotas nuo teroristų ir nusikaltimų, žymus kyšininkavimas, nepakankama nuosavybės teisių apsauga. Tačiau šalis gali pasigirti itin stipra investuotojų apsauga, pagal kurią Tailandas užima 12-ąją vietą. Be to, šalis turi dėti daugiau pastangų siekiant pagerinti sveikatos ir švietimo sistemas, pagal kurias Tailandas yra 80-oje vietoje. Šalyje dažni maliarijos, ŽIV, tuberkuliozės atvejai, žemas gyvenimo trukmės rodiklis. Pasaulio ekonomikos formas išskiria tokius verslą stabdančius veiksnius:

- vyriausybės nestabilumas, perversmai;
- politikos nestabilumas;
- vyriausybės biurokратиškumas;
- korupcija;
- tinkamos kvalifikacijos darbuotojų trūkumas.

3.4 pav. Peru, Jordanijos ir Tailando verslo sąlygų vertinimas pagal Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo indeksą (Schwab, 2010)

Pagal Pasaulio ekonomikos forumo šalių reitingą Peru (žr. 3.4 pav.) užima 73-ąją vietą. Iš šiame darbe nagrinėjamų efektyvumo stadijos valstybių Peru vertinama blogiausiai. Tačiau pasak Pasaulio ekonomikos forumo, Peru ekonomika sparčiai auga, ji puikiai ištvėrė pasaulinę finansų krizę ir buvo viena iš nedaugelio Lotynų Amerikos šalių, kurios ekonomika pernai augo (maždaug 1%). Peru finansų sistema ne tokia sudėtinga kaip išsivysčiusių ekonomikų ir tai padėjo išvengti blogiausio. Iš dvylikos kriterijų geriausiai yra vertinamas būtent finansų rinkos efektyvumas (42-oji vieta). Šalyje yra itin didelis pasitikėjimas bankais, jų veiklos skaidrumu, finansinės paslaugos yra lengvai prieinamos ir žemi įkainiai už jas. Šalyje yra didelė tiek vietinė, tiek užsienio rinka (48-oji

vieta), pankamai gerai vertinamas darbo rinkos efektyvumas (56-oji vieta). Peru nefiksuojamas didelis protų nutekėjimas, mažos atleidimo iš darbo sąnaudos, lankstus darbo užmokesčio nustatymas. Šalyje yra itin mažas inovacijų lygis (110-oji vieta), prasta institucinė aplinka (96-oji vieta). Sveikatos ir švietimo sistema šalyje vertinama 92-ąją vietą, nes tiek mokslo sistema, tiek kokybė yra žemesnė už vidutinę. Pagrindinės priežastys, trukdančios verslui, yra tokios:

- vyriausybės biurokратиškumas;
- korupcija;
- darbo jėgos reguliavimas;
- neišvystyta infrastruktūra;
- mokesčių reguliavimas.

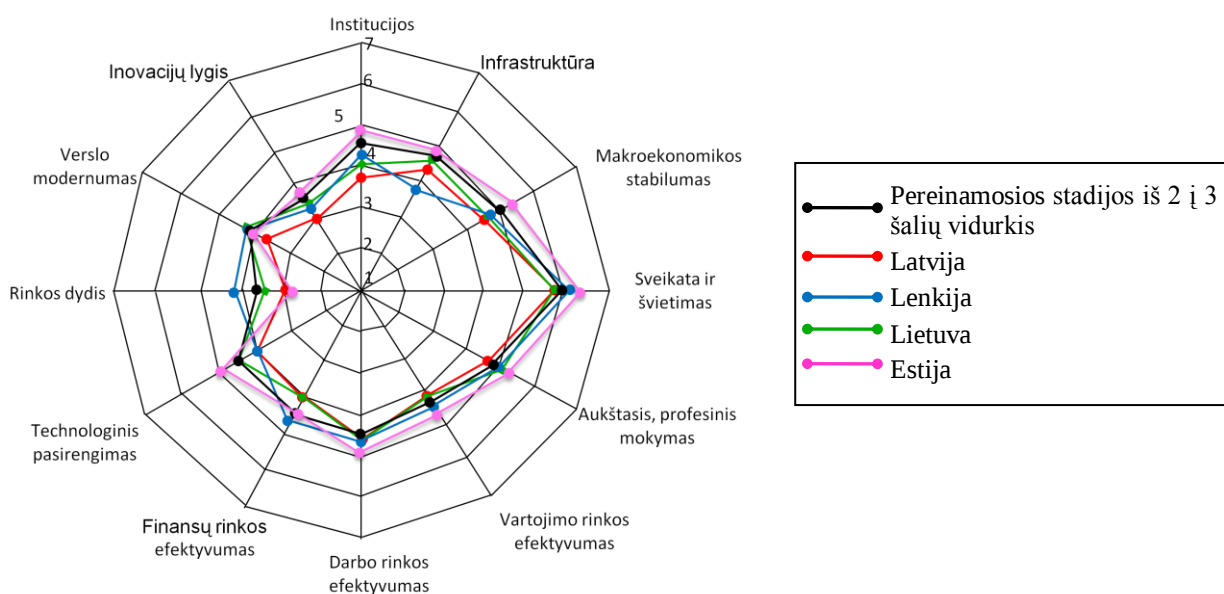
Jordanija Pasaulio ekonomikos forumo reitinge užima 65-ąją vietą ir jos konkurencingumas vertinamas labai panašiai kaip ir vidutinis efektyvumo stadijos šalių vidurkis. Problemiškiausios Jordanijos sritys yra makroekonominė aplinka (103-oji vieta) ir darbo rinka (112-oji vieta). Nors šalis pagal infliacijos lygį ir nacionalinį tūpymo normos rodiklį patenka į geriausiai vertinamų valstybių trisdešimtuką, tačiau pagal vyriausybės biudžeto balansą šalis vertinama kaip viena blogiausių ir užima tik 136-ąją vietą, taip pat pabrėžiamas vyriausybės skolos dydis (106-oji vieta). Kalbant apie darbo rinką, šalyje yra diskriminuojamos moterys ir jų padėtis yra itin prasta, nes pagal šį rodiklį Jordanija atsiduria paskutinėje 139-oje vietoje. Be to, šalyje yra mažas darbo užmokestis, jaučiamas protų nutekėjimas, nepakankama samdymo ir atleidimo praktika. Kitas blogai vertinamas rodiklis – tiek vietinės, tiek užsienio rinkos dydis (84-oji vieta). Tačiau Jordanija iš kitų šiame darbe nagrinėjamų efektyvumo stadijos valstybių išsiskiria gana palankiai vertinama institucine aplinka (41-oji vieta). Šalyje yra vienas mažiausių organizuotų nusikaltimų rodiklis, stipri investuotojų apsauga, visuomenės pasitikėjimas politikais ir jų veikla. Finansų rinkos efektyvumas taip pat vertinamas gana gerai (54-oji vieta), šalyje yra skaidri bankų veikla, lengva gauti paskolą, taip pat lengvai prieinamos finansinės paslaugos, o įkainiai už jas nėra dideli. Kaip pagrindinius veiksnius, stabdančius verslą, reikia paminėti šiuos:

- mokesčių reguliavimas;
- mokesčių dydis;
- tinkamos kvalifikacijos darbuotojų trūkumas;
- darbo jėgos reguliavimas;
- vyriausybės biurokратиškumas.

Lenkija yra didžiausia šalis tarp naujųjų Europos Sąjungos šalių ir pagal Pasaulio ekonomikos forumą ji, lyginant su praeitais metais, kyla per septynias pozicijas ir bendrajame konkurencingumo reitinge atsiduria 39-oje vietoje (žr. 3.5 pav.). Šis reikšmingas pagerėjimas jau antrus metus iš eilės atspindi šalies santykinai geresnį atsparumą ekonominei krizei. Reikia

paminėti ir tai, kad Lenkija buvo vienintelė Europos šalis, kuriai 2009 metais užfiksuotas teigiamas ekonomikos augimas. Žymus Lenkijos privalumas – didelė rinka (21-oji vieta). Pagal šį kriterijų šalis lenkia ne tik Baltijos šalis, bet ir šios išsivystymo stadijos šalių vidurkį. Kitas privalumas – aukštas išsilavinimo lygis bei didelis studentų skaičius (18-oji vieta). Gana gerai yra vertinama finansų rinka (32-oji vieta), kam įtakos turėjo efektyvus vertybinių popierių biržos reguliavimas. Kalbant apie infrastruktūrą, Lenkija užima tik 72-ąją vietą. Itin blogai vertinama kelių kokybė (131-oji vieta), taip pat uostų bei oro transporto kokybė (atitinkamai 114-oji ir 108-oji vietos). Nors ir institucinė aplinka nuo pernai ir pagerėjo, tačiau ji vis dar vertinama gana kritiškai (54-oji vieta). Didžiausią įtaką tokiam vertinimui turėjo vyriausybės vykdomos politikos skaidrumas, kuris vertinamas tik 113-ąją vietą. Tačiau reikia atkreipti dėmesį, kad šalyje vienas geriausių rodiklių yra stipri investuotojų apsauga (33-oji vieta). Pagal technologinio pasirengimo kriterijų Lenkija atsiduria 45-oje vietoje. Šalis gerai vertinama pagal tiesioginių užsienio investicijų ir technologijų perdavimą (35-oji vieta) ir interneto vartotojų skaičių (36-oji vieta). Tačiau priėjimas prie naujausių technologijų ir jų įsisavinimas verslo lygyje vertinamas atitinkamai 86-ąją ir 83-ąją vietą. Pasaulio ekonomikos forumas išskyrė tokias sritis, kurios labiausiai apsunkina verslą šalyje:

- mokesčių reguliavimas;
- vyriausybės biurokратиškumas;
- darbo jėgos reguliavimas;
- finansavimo gavimas;
- mokesčių dydis.

3.5 pav. Lietuvos, Latvijos, Estijos ir Lenkijos verslo sąlygų vertinimas pagal Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo indeksą (Schwab, 2010)

Pasaulio ekonomikos forumas mūsų kaimynei Latvijai bendrajame konkurencingumo reitinge skyrė tik 70-ąją vietą. Ši šalis yra vertinama blogiausiai iš Baltijos šalių, ją gerokai lenkia tiek Estija (33-oji vieta), tiek Lietuva (47-oji vieta). Iki krizės Latvijos ekonomika augo kosminiais greičiais, tačiau jai prasidėjus, per dvejus metus šalies bendrasis vidaus produktas sumažėjo 25 proc., o nedarbas pasiekė dviženklus skaičius. Blogiausiai vertinamas indekso kriterijus – rinkos dydis, pagal kurį Latvija užima 95-ąją vietą. Kita problematiška šalies vieta – finansų rinka. Krizės metu daugumos investuotojų interesai ir lūkesčiai paprastai yra siejami su didesnėmis rinkomis, kurios atrodo patikimesnės ir linkusios greičiau atsigauti. Šalyje nepasitikima bankų veikla (127-oji vieta), sunku gauti paskolą (125-oji vieta), be to, sudėtinga gauti finansines paslaugas (86-oji vieta). Nepalankų makroekonomikos (84-oji vieta) kriterijaus vertinimą lemia biudžeto balansas (125-oji vieta), palūkanų norma (101-oji vieta), infliacija (75-oji vieta), vyriausybės skola (63-oji vieta), nors pagal nacionalinę taupymo normą šalis vertinama gana gerai (25-oji vieta). Iš nagrinėjamų Baltijos šalių Latvijos institucinė aplinka yra blogiausia ir pagal šį kriterijų šalis užima 75-ąją vietą. Šalyje nepasitikima politikais, jų priimamų sprendimų efektyvumu, pažymimas vyriausybės išlaidų netikslingumas (120-oji vieta). Geriausiai vertinamas konkurencingumo kriterijus yra aukštasis ir profesinis mokymas, pagal kurį šalis yra 35-oje vietoje. Latvijoje didelės priėmimo tiek į vidurinį, tiek į aukštąjį mokslą normos (atitinkamai 32-oji, 18-oji vietos), o pagal interneto prieinamumą mokyklose šaliai tenka 30-ta vieta. Kalbant apie technologinį pasirengimą (51-oji vieta), šalyje yra aukštas interneto vartotojų rodiklis bei naujų technologijų pasiekimo ir jų įsisavinimo rodiklis. Pagal darbo rinkos efektyvumą šalis užima 52-ąją vietą. Šalyje yra lanktus darbo užmokesčio nustatymas (21-oji vieta), aukštas moterų darbingumo rodiklis (28-oji vieta), geras darbo užmokesčio ir produktyvumo sąryšis (42-oji vieta), tačiau jaučiamas gana didelis protų nutekėjimas. Kalbant apie verslo modernumą ir inovacijas (atitinkamai 80-oji ir 77-oji vietos), šalis turėtų daugiau investuoti į mokslinius tyrimus ir jų plėtrą, pabrėžiamas mokslininkų ir inžinierių trūkumas šalyje, išskiriamas vietinių tiekėjų trūkumas (130-oji vieta). Taigi galima išskirti tokius pagrindinius verslą stabdančius veiksnius:

- mokesčių reguliavimas;
- vyriausybės biurokратиškumas;
- finansavimo gavimas;
- mokesčių dydis;
- korupcija.

Pasaulio ekonomikos forumo rengiamame Pasaulio konkurencingumo indekse Lietuva įvertinta 47-ąja vieta iš 139 vertintų valstybių. Lietuvos vertinimas pagerėjo po dvejų iš eilės metų blogėjimo. Lyginant su praeitų metų indeksu Lietuvos vertinimas pagerėjo septyniomis pozicijomis, tačiau vertinimas nepasiekė 2008 ar 2007 m. konkurencingumo lygio Lietuvoje. Kaip ir praeitais

metais lyginant su kitomis valstybėmis geriausiai Lietuva vertinama aukštojo mokslo bei profesinio ugdymo, technologinio pasirengimo bei infrastruktūros srityse. Prasčiausia vieta Lietuva įvertinta finansų rinkos plėtros bei rinkos dydžio vertinimuose, juose tarp vertintų valstybių dar labiau šalis nukrito ir yra atitinkamai 89-oje ir 77-oje vietose. Pasak Lietuvos laisvosios rinkos instituto eksperto V. Žukausko (2010), „kilimas Pasaulio konkurencingumo indekse verinamas itin palankiai, tačiau jis ir nekompensuoja praėjusių kelių metų smarkaus kritimo Lietuvos konkurencingumo vertinime. Kiek atidžiau paanalizavus indekso sudedamąsias dalis matyti, jog Lietuvos konkurencingumo vertinimas pagarėjo ne tiek dėl didelio atskirų sričių proveržio, kiek dėl to, jog situacija tam tikruose konkurencingumą lemiančiuose veiksmuose nepablogėjo.“ Pakankamai prastai įvertinti Lietuvos konkurencingumo veiksniai, tokie kaip rinkos dydis, finansų rinkų efektyvumas, inovacijos (51-oji vieta) didžiąja savo dalimi yra nulemti ekonomikos padėties (pvz. rinkos dydis) arba santykinio Lietuvos ekonomikos atsilikimo. Pagal institucinę aplinką šalis užima 60-ąją vietą. Tokiam vertinimui įtakos turi visuomenės nepasitikėjimas politikais (108-oji vieta), nepakankama investuotojų apsauga (77-oji vieta) bei netikslingas vyriausybės lėšų naudojimas (117-oji vieta). Be to, didesnę dėmesį reiktų atkreipti į tuos veiksmus, kuriuos sukuria aktyvūs valdžios veiksmas, reguliavimas. Tokiu veiksmu Lietuvoje galima įvardinti darbo rinkos efektyvumą (48-oji vieta), kuris Lietuvoje atsilieka tiek nuo Latvijos, tiek nuo Estijos. Lietuvos darbo rinkos neefektyvumą lemia darbo rinkos suvaržymai, nelankstus darbo rinkos reguliavimas. Taip pat pabrėžiamas didelis protų nutekėjimas (110-oji vieta). Vienas geriausiai vertinamų kriterijų pagal Pasaulio ekonomikos forumą yra technologinis pasirengimas (33-oji vieta), kas parodo, jog Lietuvos įmonėms yra ne tik prieinamos naujausios technologijos, bet ir jos pritaikomos bei naudojamos vykdančios ekonominę veiklą. Pasaulio ekonomikos forumas įvardija tokius problemiškesnius veiksmus, trukdančius vykdyti ekonominę veiklą:

- vyriausybės biurokратиškumas;
- mokesčių reguliavimas;
- finansavimo gavimas;
- mokesčių dydis;
- korupcija.

Trys paminėti veiksniai yra susiję su reguliavimu: biurokratija, mokesčių reguliavimas ir mokesčių dydis. Šie vertinimai sufleruoja reikiamos politikos kryptį norint gerinti Lietuvos konkurencingumą. Be to, minėtos verslo aplinkos problemos buvo ir išlieka svarbiu šios valdžios uždaviniu siekiant skatinti verslą, mažinti nedarbą.

Estija konkurencingumo reitinge vertinama geriausiai iš Baltijos šalių – lenkia tiek Lietuvą, tiek Latviją – ir užima 33-ąją vietą. Vienintelis blogai vertinamas kriterijus yra rinkos dydis, pagal kurį šaliai skiriama tik 101-oji vieta. Reikia paminėti ir tai, kad Estijos rinka yra mažiausia iš

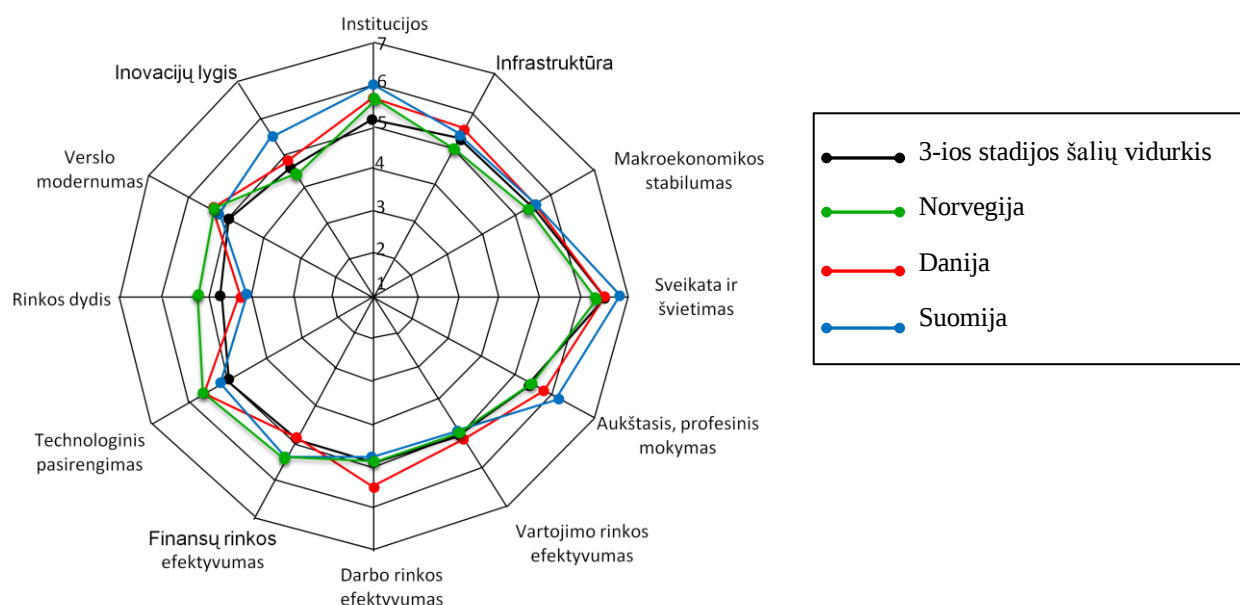
Baltijos šalių. Geriausiai vertinami kriterijai yra darbo jėgos efektyvumas (17-oji vieta), makroekonomikos stabilumas (19-oji vieta) bei aukštasis ir profesinis mokymas (22-oji vieta). Estijoje yra vienas lanksčiausių darbo užmokesčio nustatymų, pagal kurį šalis vertinama net 5-ąja vieta. Taip pat labai gerai vertinamas darbo jėgos produktyvumas (8-oji vieta) bei moterų padėtis darbo rinkoje (17-oji vieta). Pagrindiniai veiksniai, palaikantys makroekonomikos stabilumą būtų tokie kaip maža infliacija (18-oji vieta), pagal vyriausybės biudžeto balansą šalis yra 29-oje vietoje, o pagal vyriausybės skolą – 5-oje vietoje. Kalbant apie aukštąjį bei profesinį mokslą, Estija pasižymi ne tik kaip turinti didelį studentų skaičių, bet ir kaip suteikianti kokybišką mokslą šalis, pagal prieinamumą prie interneto mokymosi įstaigose šalis yra vertinama kaip viena geriausių pasaulyje ir užima 2-ąją vietą. Kiek prasčiau yra vertinamas finansų rinkos efektyvumas (45-oji vieta). Tam įtakos turi ne itin didelis pasitikėjimas bankų veikla, sudėtingesnis finansinių paslaugų gavimas ir jų įkainių dydis. Kaip problemiškesnius ir stabdančius įmonių veiklą, Pasaulio ekonomikos forumas išskyrė tokius veiksnius:

- finansavimo gavimas;
- nevienodai išsilavinusi darbo jėga;
- mokesčių dydis;
- vyriausybės biurokratiškumas;
- nepakankama infrastruktūros kokybė.

Danija ir toliau Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo reitinge reitinguojama kaip viena stipriausių šalių ir užima 9-ąją vietą iš 139 valstybių (žr. 3.6 pav.). Itin gerai vertinamas aukštojo ir profesinio mokymo kriterijus, pagal kurį šalis užima 3-ąją vietą. Danija pasižymi tiek studentų ir moksleivių skaičiumi, tiek aukštojo mokslo kokybe. Be to, Danijos institucinė aplinka (5-oji vieta) vertinama kaip viena skaidriausių ir patikimiausių pasaulyje. Kalbant apie darbo rinkos efektyvumą, šalis pasižymi kaip turinti itin lankstų jos reguliavimą ir vieną efektyviausių darbo rinkų tarptautiniu mastu bei užima 5-ąją vietą. Tačiau šaliai trūksta lankstumo nustatant darbo užmokestį (pagal šį kriterijų šalis užima tik 109-ąją vietą). Kitas gerai vertinamas kriterijus – technologinis pasirengimas, pagal kurį šaliai skiriama 6-oji vieta. Galima teigti, kad tokiam vertinimui turi įtakos aukštas švietimo sistemos ir išsimokslinimo lygis bei darbo jėgos efektyvumas, kas suteikė įgūdžių greitai prisitaikyti prie besikeičiančios aplinkos ir perimti naujoves. Makroekonomikos stabilumas vertinamas 16-ąja vieta. Nors pagal vyriausybės skolą šalis užima tik 90-ąją vietą, tačiau šalis pagal mokumo rodiklį užima net 8-ąją vietą, be to, šalis gerai vertinama ir pagal vyriausybės biudžeto balansą (18-oji vieta). Pagal verslo modernumą ir inovacijas Danija patenka į geriausių šalių dešimtuką (atitinkamai 7-oji ir 10-oji vietos). Pasak Pasaulio ekonomikos forumo, šalis yra pajėgi kurti naujas technologijas, tiek įmonės, tiek universitetai yra įsitraukę į tyrimų ir plėtros veiklą, bet to, sulaukiama ir iš vyriausybės paramos.

Vienintelis prasčiau vertinamas kriterijus yra tiek vietinės, tiek užsienio rinkos dydis, pagal kurį šalis yra 52-oje vietoje. Kaip pagrindinius veiksnius, trukdančius įmonėms plėtoti ekonominę veiklą, Pasaulio ekonomikos forumas įvardijo tokius:

- mokesčių dydis;
- finansavimo gavimas;
- mokesčių reguliavimas;
- vyriausybės biurokратиškumas;
- ribojantis darbo jėgos reguliavimas.

3.6 pav. Norvegijos, Danijos ir Suomijos verslo sąlygų vertinimas pagal Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo indeksą (Schwab, 2010)

Suomija iš visų šiame darbe nagrinėjamų šalių Pasaulio ekonomikos forumo vertinama geriausiai ir, užimdama 7-ąją vietą, patenka į konkurencingiausių pasaulio šalių dešimtuką. Šalis Daniją lenkia tik dvejomis pozicijomis ir daugelyje kriterijų yra vertinama labai panašiai. Suomijos, kaip ir Danijos, blogiausiai vertinamas kriterijus yra vidaus ir užsienio rinkos dydis (56-oji vieta). Tačiau priešingai nei Danija, Suomija labai gerai vertinama pagal sveikatos ir švietimo kriterijų (Danija užima 20-ąją vietą, o Suomija – 2-ąją vietą). Dar vienas skirtumas – darbo rinkos efektyvumo vertinimas. Danijoje šis kriterijus yra vienas geriausių pasaulyje, o Suomijai pagal jį atitenka 22-oji vieta. Tai reiškia, kad Suomijos darbo jėga nėra tokia lanksti kaip Danijoje, o darbo užmokesčio nustatymas šalyje yra vienas sudėtingiausių (132-oji vieta). Pagal aukštąjį ir profesinį mokymą šalis užima 1-ąją vietą, kas rodo neabejotinai aukštą švietimo sistemos lygį bei aukštą mokslo kokybę. Dar viena sritis, kurioje Suomija yra viena iš lyderių, tai – inovacijos (3-oji vieta). Prie naujų technologijų kūrimo šalyje intensyviai prisideda ne tik universitetai ir įmonės, bet

jaučiamas ir stiprus vyriausybės palaikymas bei skatinimas. Finansų rinka ir institucinė aplinka šalyje vertinamos 4-ąja vieta. Kiek prasčiau, 24-ąja vieta, vertinamas vartojimo rinkos efektyvumas. Didžiausią tam įtaką turi mokesčių dydis ir jų gausa. Technologinio pasirengimo kriterijus įvertintas 15-ąja vieta. Nors pagal tiesioginių užsienio investicijų ir technologijų perdavimą valstybė yra tik 93-oje vietoje, tačiau pagal interneto vartotojų skaičių ir naujausių technologijų prieinamumą šalis yra atitinkamai 8-oje ir 4-oje vietose. Kaip pagrindinius veiksnius, stabdančius verslą, galima išskirti tokius:

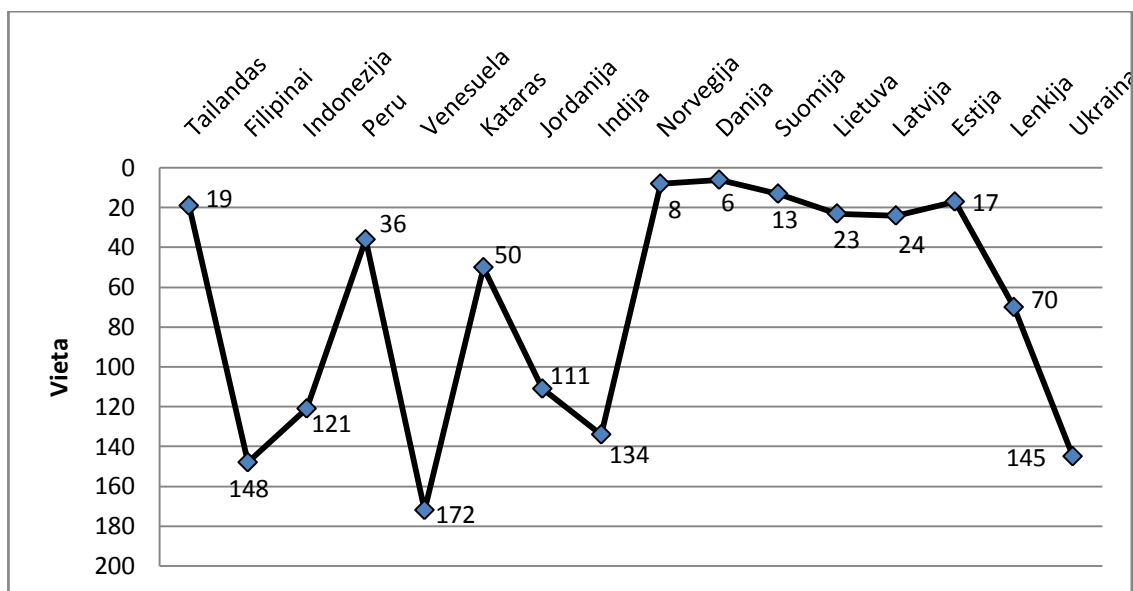
- mokesčių dydis;
- ribojantis darbo jėgos reguliavimas;
- mokesčių reguliavimas;
- vyriausybės biurokратишumas;
- finansavimo gavimas.

Norvegija, kaip ir kitos šiame darbe nagrinėjamos Skandinavijos šalys, bendrajame konkurencingumo reitinge vertinama gana aukštu balu ir užima 14-ąją vietą. Geriausiai vertinamas šalies kriterijus yra finansų rinka, pagal kurią Norvegija užima 5-ąją vietą. Šalis puikiai vertinama pagal vertybinių popierių biržos reguliavimą, lengva gauti paskolą (7-oji vieta) ir kitas finansines paslaugas (9-oji vieta), o šių paslaugų įkainiai nėra dideli (9-oji vieta). Šalis taip pat gerai vertinama pagal savo institucinę aplinką (6-oji vieta) bei technologinį pasirengimą (9-oji vieta). Nors Norvegija pagal tiesioginių užsienio investicijų ir technologijų perdavimą yra tik 76-oje vietoje, tačiau pagal kitus kriterijus, tokius kaip interneto vartotojų rodiklis šalyje bei naujausių technologijų pasiekiamumą bei naudojimą įmonių lygmenyje, Norvegija priklauso geriausiai vertinamų pasaulio šalių dešimtukui. Prasčiausiai vertinamas šalies vidaus ir užsienio rinkos dydis, pagal kurią Norvegija yra 44-oje vietoje. Kalbant apie infrastruktūrą, šaliai skiriama 29-oji vieta. Šalyje itin gerai išvystytas oro transportas (10-oji vieta), tačiau pagal kelių ir geležinkelių kokybę šalis vertinama kiek prasčiau (atitinkamai 70-oji ir 59-oji vieta). Nagrinėjant darbo rinkos kriterijų, reikia paminėti, kad Norvegija nėra lanksti nustatant darbo užmokestį (125-oji vieta), o pagal darbuotojų samdymą ir atleidimą šalis tėra 123-oje vietoje. Tačiau Norvegija priklauso geriausiam pasaulio šalių dešimtukui pagal darbdavio ir darbuotojų bendradarbiavimą (3-oji vieta), profesionalų valdymą (2-oji vieta) ir mažą protų nutekėjimo rodiklį (7-oji vieta). Pagrindiniai veiksniai, ribojantys ir apsunkinantys įmonių veiklą, yra tokie:

- ribojantis darbo jėgos reguliavimas;
- valdžios biurokратишumas;
- mokesčių reguliavimas;
- mokesčių dydis;
- nepakankama infrastruktūros kokybė.

3.3. Šalių verslo sąlygų vertinimas pagal Pasaulio banko palankumo verslui indeksą

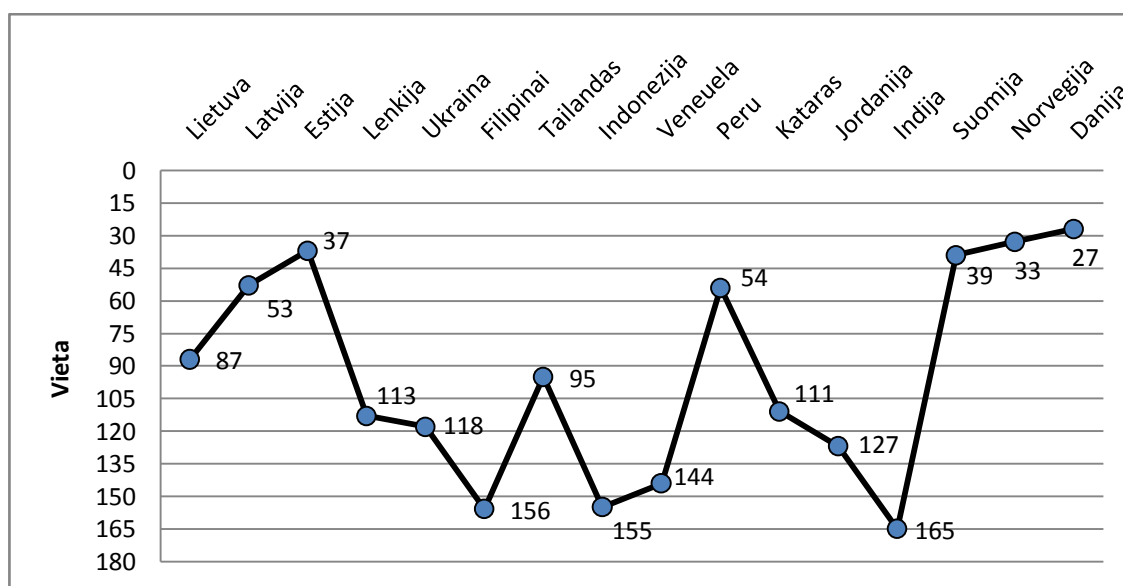
Kaip jau minėta teorinėje dalyje, Pasaulio bankas kasmetiniame pranešime „Verslumas“ įvertina šalių verslo sąlygas pagal dešimt kriterijų: kaip lengva ar sunku pradėti verslą, gauti statybos leidimus, samdyti bei atleisti darbuotojus, registruoti nuosavybę, gauti kreditą, kaip apsaugomi investuotojai, kaip mokami mokesčiai, kaip reglamentuojama prekyba su kitomis šalimis, kaip laikomasi sutarčių ir kaip sunku ar lengva pabaigti verslą. Toliau pateiktame 3.7 pav. parodytas šiame darbe nagrinėjamų šalių išsidėstymas pagal užimamas vietas bendrajame palankumo verslui indekse, o detalūs šalių rezultatai pateikti B priede.

3.7 pav. Šalių pozicijos pagal Pasaulio banko palankumo verslui indeksą (World Bank, 2010)

Iš pateikto 3.7 pav. matyti, kad Pasaulio banko indekse iš nagrinėjamų valstybių aiškios lyderės yra dauguma Baltijos jūros regiono šalys. Geriausiai vertinama Danija, užimanti 6-ąją vietą, nuo jos vos per pora pozicijų atsilieka Norvegija, kuriai skiriama 8-oji vieta. Po to rikiuojama dar viena Skandinavijos šalis – Suomija (13-oji vieta). Estija nuo Suomijos atsilieka keturiomis pozicijomis ir užima 17-ąją vietą. Panašiai vertinamas Tailandas (19-oji vieta), nuo kurio per keturias pozicijas atsilieka Lietuva, užimanti 23-ąją vietą. Kaimynė Latvija rikiuojama iš karto po Lietuvos ir užima 24-ąją vietą. Pasaulio bankas, palyginti su Pasaulio ekonomikos forumu, Latviją ir jos verslo sąlygas vertina žymiai geriau, nes Pasaulio ekonomikos forumas Latvijai skyrė 70-ąją vietą. Dar žymus skirtumas matosi tarp Peru ir Kataro vertinimo. Palankumo verslui indekse Peru yra gerokai aukštesnėje pozicijoje (36-oje vietoje) nei Pasaulio ekonomikos forumo konkurencinguo indekse (73-oji vieta). Su Kataru – priešingai. Pasaulio ekonomikos forume

Kataras patenka į geriausią dvidešimtuką, o Pasaulio bankas šaliai skyrė tik 50-ąją vietą. Lenkija, Pasaulio ekonomikos forumo įvertinta gana neblogai (39-oji vieta), pagal Pasaulio banką tėra 70-oji vietoje. Po jos – dideliu intervalu atsiliekanti Jordanija (111-oji vieta) ir Indonezija (121-oji vieta). Palankumo verslui indekse Indijai šiais metais tenka 134-oji vieta. Kaip ir Pasaulio ekonomikos forumas, taip ir Pasaulio bankas iš nagrinėjamų valstybių prasčiausiai vertina Ukrainą, Filipinus ir Venesuelą (atitinkamai 145-oji, 148-oji, 172-oji vietos), kurios dalijasi paskutinėmis vietomis. Toliau darbe yra nagrinėjamas kiekvienas Pasaulio banko palankumo verslui indekso kriterijus, kurie turi įtakos tokiam šalių išsidėstymui.

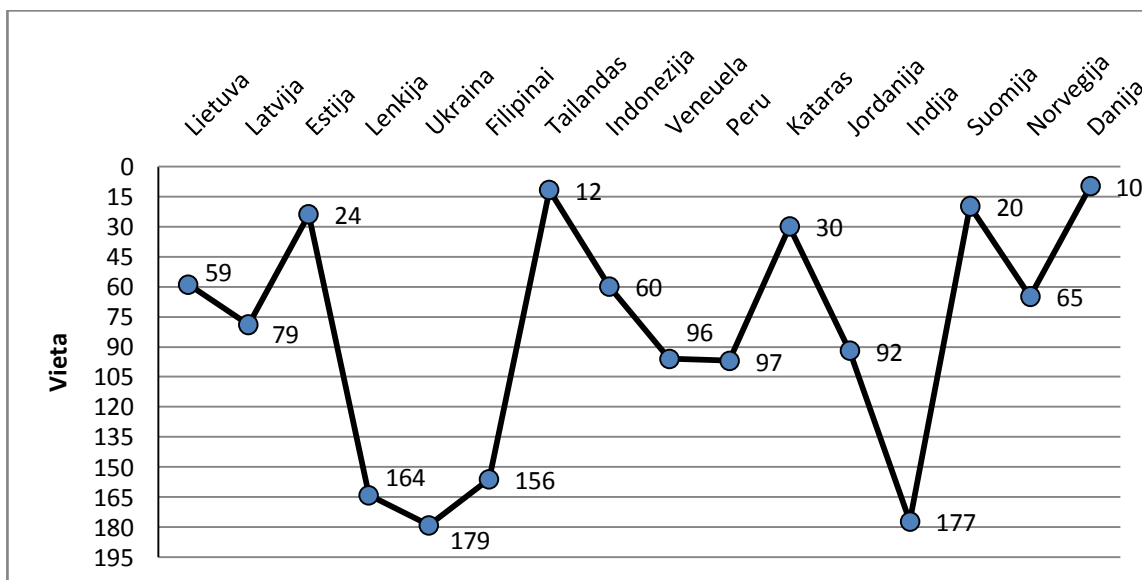
3.8 pav. Šalių užimamos vietos pagal palankumo verslui indekso verslo pradėjimo kriterijų (World Bank, 2010)

Pagal Pasaulio banką, iš nagrinėjamų šalių (žr. 3.8 pav.) lengviausia verslą pradėti yra Danijoje (27-oji vieta), Norvegijoje (33-oji vieta), Estijoje (37-oji vieta) bei Suomijoje (39-oji vieta). Estijoje ir Norvegijoje, norint pradėti verslą, reikia atlikti po penkias procedūras, Danijoje – keturias, o Suomijoje mažiausiai – tris procedūras. Tačiau nors pastarojoje šalyje yra mažiausias procedūrų skaičius, laiko sąnaudos joms atlikti yra didesnės (15 dienų) nei Norvegijoje, Estijoje ar Danijoje (atitinkamai 7, 7, 6 dienos). Be to, Suomijoje reikalaujamas minimalus kapitalas yra mažiausias iš šių šalių ir sudaro 14,7 proc. nuo pajamų vienam gyventojui. Norvegijoje minimalus kapitalas yra 20 proc., Estijoje – 25,7 proc., o Danijoje – 26 proc. nuo pajamų, tenkančių vienam gyventojui. Pagal šį kriterijų labai panašiai yra vertinamos Peru (54-oji vieta) ir Latvija (53-oji vieta). Įregistruoti naują verslą Latvijoje reikia atlikti 5 procedūras, kurios trunka maždaug 16 dienų, o Peru reikalingos 6 procedūros, kurių atlikimas reikalauja didesnių laiko sąnaudų nei Latvijoje. Peru tai užtruks 27 dienas. Kalbant apie sąnaudų rodiklį, Latvijoje jis gerokai mažesnis nei Peru ir sudaro 1,5 proc. nuo pajamų vienam gyventojui. Tuo tarpu Peru šis sąnaudų rodiklis

siekia 13,6 proc. nuo pajamų, tenkančių vienam gyventojui. Toliau pagal verslo pradėjimo kriterijų rikiuojasi Lietuva, užimanti 87-ąją vietą ir Tailandas, esantis 95-oje vietoje. Lietuvoje verslininkai įmones gali įregistruoti per 22 dienas, atlikę per jas 6 procedūras. Verslo įregistravimo sąnaudų rodiklis šalyje sudaro 2,8 proc. nuo pajamų vienam gyventojui ir yra gerokai mažesnis nei Tailando, kuriame pradėti verslą kainuoja du kartu daugiau (5,6 proc. nuo pajamų vienam gyventojui). Be to, Tailande registravimo procesas trunka 32 dienas per kurias reikia atlikti 7 procedūras. Kataras pagal verslo pradėjimo kriterijų yra 111-oje vietoje, nedaug atsilieka Lenkija (113-oji vieta) ir Ukraina (118-oji vieta). Greičiausiai verslą galima įregistruoti Lenkijoje, kur reikų atlikti 6 procedūras ir tai truktų tik 2 dienas. Verslo įregistravimo sąnaudų rodiklis Lenkijoje yra lygus 17,5 proc. nuo pajamų vienam gyventojui, o minimalus reikalaujamas kapitalas sudaro 14,7 proc. nuo pajamų vienam gyventojui. Norint įregistruoti verslą Katare, reiktų atlikti 8 procedūras, kurios truktų apie 12 dienų. Įregistravimo sąnaudos yra kur kas mažesnės nei Lenkijoje ir sudaro 9,7 proc. nuo pajamų vienam gyventojui, tačiau reikalaujamas minimalus kapitalas yra vienas didžiausių – 79,8 proc. nuo pajamų, tenkančių vienam gyventojui. Ukrainoje verslą galima įregistruoti per 27 dienas, atlikus 10 procedūrų, kurių sąnaudos sudaro 6,1 proc. nuo pajamų vienam gyventojui, o reikalaujamas minimalus kapitalas yra vienas mažiausių (2,2 proc. nuo pajamų, tenkančių vienam gyventojui). Jordanijoje verslo įregistravimo sąnaudų rodiklis yra vienas didžiausių (44,6 proc.), tačiau minimalus kapitalas turi sudaryti gerokai mažiau – 17,9 proc. nuo pajamų vienam gyventojui. Šioje šalyje verslo registravimas truktų 13 dienų ir reiktų atlikti 8 procedūras. Venesueloje verslo įregistravimo trukmė yra viena ilgiausių (141 diena) ir reikia atlikti 17 procedūrų. Nors šioje šalyje registruojant verslą nereikalaujamas minimalus kapitalas, įregistravimo sąnaudos yra gana didelės (30,2 proc. nuo pajamų vienam gyventojui). Iš šiame darbe nagrinėjamų šalių sunkiausia verslą pradėti Indijoje, kurioje reikalaujamas minimalus kapitalas ir įregistravimo sąnaudos atitinkamai sudaro 188,8 proc. ir 56,5 proc. nuo pajamų, tenkančių vienam gyventojui. Registruojant verslą reikalingos 12 procedūrų, kurias galima atlikti per 29 dienas. Nors Indonezijoje registruojant verslą reikia atlikti mažiau procedūrų (9) nei Indijoje, jos trunka gerokai ilgiau (47 dienas). Filipinuose reikalingos 15 procedūrų, kurių trukmė maždaug 38 dienos. Indonezijoje ir Filipinuose verslo įregistravimo sąnaudų rodiklis yra panašus ir sudaro atitinkamai 22,3 proc. ir 29,7 proc. nuo pajamų vienam gyventojui. Tačiau kalbant apie minimalų kapitalą, Filipinuose jo dydis yra beveik devynis kartus mažesnis nei Indonezijoje (atitinkamai 6 proc. ir 53,1 proc. nuo pajamų vienam gyventojui).

Pagal Pasaulio banko palankumo verslui indekso antrąjį leidimų gavimo kriterijų šalys yra pasiskirsčiusios kiek kitaip (žr. 3.9 pav.). Iš nagrinėjamų šalių lengviausia leidimus gauti yra Danijoje (10-oji vieta) bei Tailande (12-oji vieta). Danijoje iš šiame darbe nagrinėjamų šalių leidimus galima gauti greičiausiai – per 69 dienas, o Tailande tai truktų dvigubai ilgiau – 156 dienas. Mažiausias reikiamų atlikti procedūrų skaičius taip pat yra Danijoje (6 procedūros), tačiau

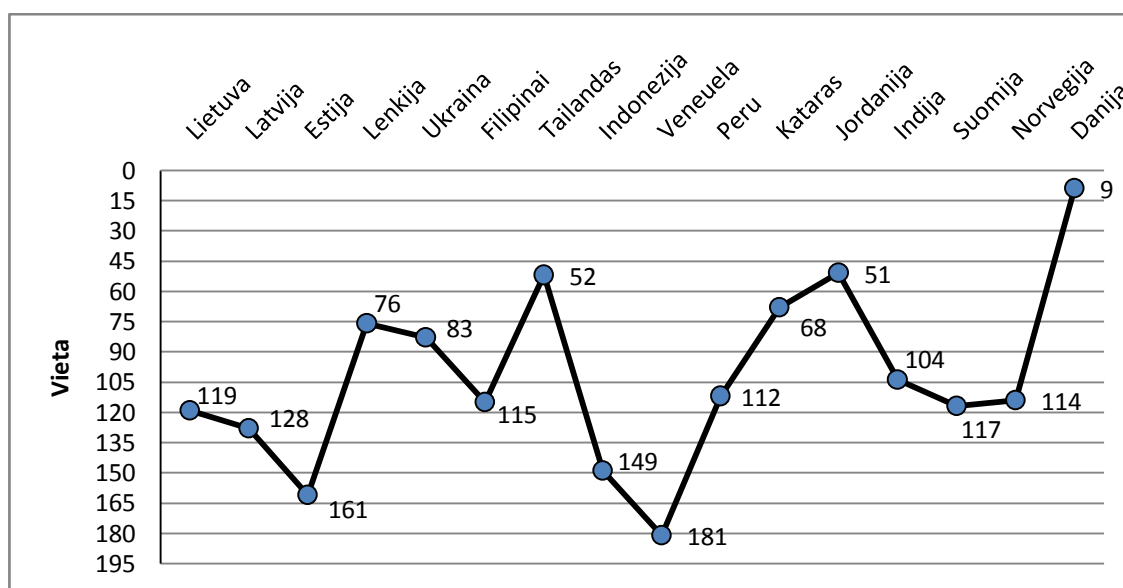
sąnaudų rodiklis už jas ganėtinai didelis ir sudaro 61,7 proc. nuo pajamų vienam gyventojui. Tailande reikia atlikti kiek daugiau – 11 procedūrų, už kurias įkainiai, lyginant su kitomis šalimis, yra itin maži (9,5 proc. nuo pajamų vienam gyventojui. Suomija pagal šį kriterijų yra 20-oje vietoje, po jos eina Estija (24-oji).

3.9 pav. Šalių užimamos vietos pagal palankumo verslui indekso leidimų gavimo kriterijų (World Bank, 2010)

Suomijoje yra mažesnis reikiamų atlikti procedūrų skaičius ir jos trunka trumpiau nei Estijoje, tačiau pastarojoje šalyje yra mažesnis santykinis išlaidų rodiklis. Estijoje jis sudaro 29,9 proc., o Suomijoje – 106,5 proc. nuo pajamų, tenkančių vienam gyventojui. 30-oji vieta tenka Katarui. Šioje šalyje leidimus galima gauti per 76 dienas atlikus 19 procedūrų, o santykinis išlaidų rodiklis Katarė yra vienas mažiausių pasaulyje ir sudaro tik 0,8 proc. nuo pajamų, tenkančių vienam gyventojui. Lietuvoje (59-oji vieta) ir Indonezijoje (60-oji vieta) gauti leidimams užtrunka vidutiniškai po 161 dieną. Tačiau nors Lietuvoje procedūrų skaičius (17) yra didesnis nei Indonezijoje (14), santykinis jų išlaidų rodiklis Lietuvoje yra kur kas mažesnis nei Indonezijoje (atitinkamai 68,8 proc. ir 173,3 proc. nuo pajamų, tenkančių vienam gyventojui). Norvegija, daugelyje sričių patenkanti į geriausiai vertinamų šalių sąrašą, pagal leidimų gavimo kriterijų yra tik 65-oje vietoje. Norint gauti leidimą šioje šalyje, reiktų laukti ilgiau nei aštuonis mėnesius (252 dienas), nors reikalingų atlikti procedūrų yra tik 14. Po Norvegijos rikiuojama Latvija (79-oji vieta), kurioje reikiamų atlikti procedūrų skaičius yra vienas didžiausių (24 procedūros), tačiau jos atliekamos gerokai greičiau (per 186 dienas) nei Norvegijoje. Be to, Latvijoje santykinis išlaidų rodiklis tesudaro 19,3 proc. nuo pajamų, tenkančių vienam gyventojui. Jordanijoje (92-oji vieta) ir Peru (97-oji vieta), norint gauti leidimus, reikia atlikti po 19 procedūrų, tačiau Jordanijoje jos trunka 87-ias dienas, o Peru gerokai ilgiau – net 188-ias dienas. Su santykinio išlaidų rodikliu šiose šalyse yra priešingai. Jordanijoje jis

sudaro 634,1 proc., o Peru – 128,1 proc. nuo pajamų, tenkančių vienam gyventojui. Pakutines keturias vietas iš nagrinėjamų šalių pagal šį kriterijų dalijasi Filipinai, užimantys 156-ąją vietą, Lenkija (164-oji vieta), Indija (177-oji vieta) ir Ukraina (179-oji vieta). Sudėtingiausia situacija yra Indijoje, kur reikia atlikti 37-ias procedūras, už kurias išlaidos sudaro net 2143,7 proc. nuo pajamų, tenkančių vienam gyventojui. Ukrainoje santykinis išlaidų rodiklis taip pat vienas didžiausių (1737,6 proc. nuo pajamų vienam gyventojui), o leidimų gavimo procesas trunka ilgiau nei metus (374 dienas). Lenkijoje leidimus galima gauti per dešimt mėnesių (311 dienų), atlikus 32 procedūras, o santykinis išlaidų rodiklis yra 121,8 proc. nuo pajamų, tenkančių vienam gyventojui.

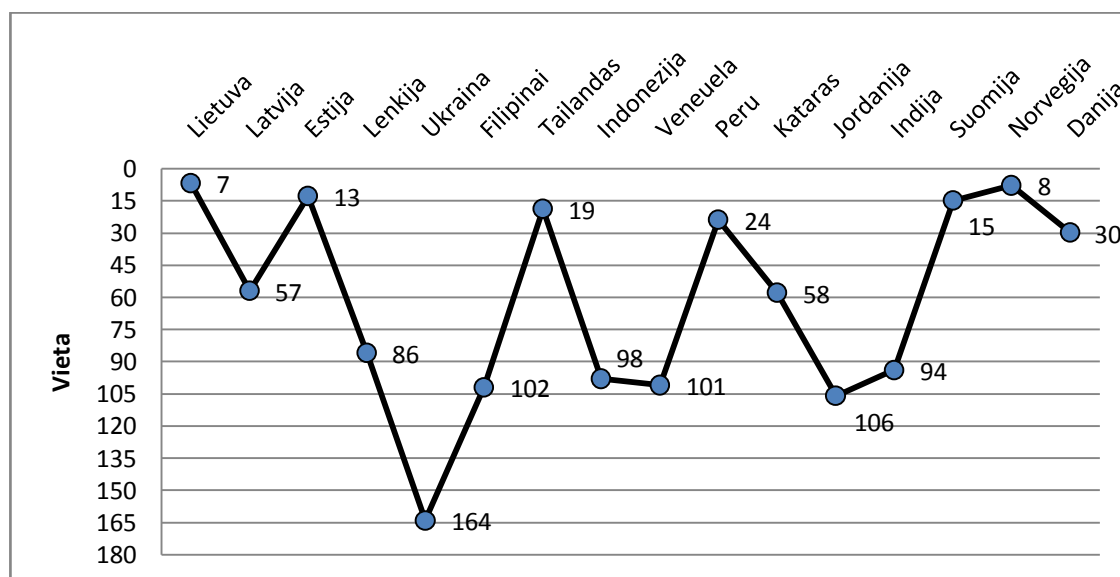

3.10 pav. Šalių užimamos vietos pagal palankumo verslui indekso darbuotojų samdymo ir atleidimo kriterijų (World Bank, 2010)

Pagal darbuotojų samdymo ir atleidimo kriterijų, iš nagrinėjamų šalių vienintelė gerai vertinama valstybė yra Danija (žr. 3.10 pav.), užimanti 9-ąją vietą. Šioje šalyje nėra sunkumų samdant bei atleidžiant darbuotojus, yra lanksti darbo valandų nustatymo galimybė. Po Danijos, gerokai atsiliekančios yra Jordanija (51-oji vieta) ir Tailandas (52-oji vieta). Tailande samdymo sudėtingumo indeksas yra lygus 33 balams iš 100 galimų, o Jordanijoje – 11 balų. Tai reiškia, kad Tailande yra sudėtingesnė priėmimo į darbą procedūra nei Jordanijoje. Tačiau Jordanijoje yra gerokai sudėtingesnė darbuotojų atleidimo procedūra (atleidimo sudėtingumo indeksas lygus 60), bet atleidimo sąnaudos yra vienos mažiausių. Po Jordanijos rikiuojasi Kataras, užimantis 68-ąją vietą. Šioje šalyje samdos sudėtingumo ir darbo valandų griežtumo indeksai yra vieni mažiausių ir tokie patys kaip Danijoje, tačiau Katara fiksuojamos didelės atleidimo sąnaudos, kurios sudaro maždaug 69-ių savaičių atlyginimą. Nuo pastarosios šalies nedaug atsilieka Lenkija bei Ukraina, atitinkamai užimančios 76-ąją ir 83-ąją vietas. Abiejose šalyse atleidimo sąnaudos yra vienodos ir sudaro 13-os savaičių atlyginimą, tačiau Ukrainoje samdos sudėtingumo indeksas yra tris kartus

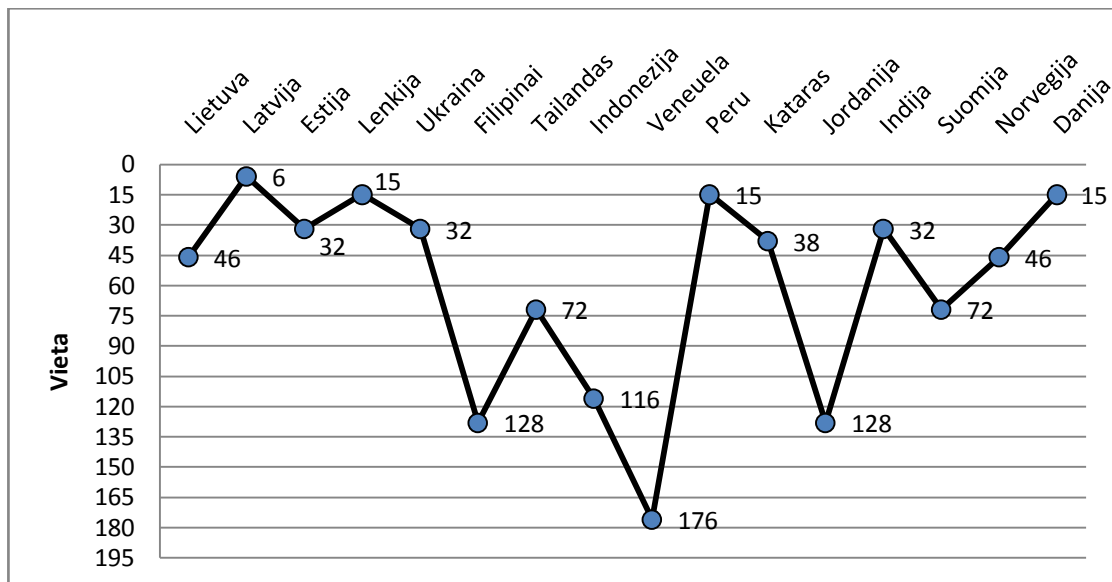
didesnis nei Lenkijoje (atitinkamai 33 ir 11 balų), be to Ukrainoje atleidimo sudėtingumo indeksas taip pat didesnis nei Lenkijoje: Ukrainoje jis lygus 40 balų, o Lenkijoje – 30 balų iš 100 galimų. 104-oji vieta tenka Indijai, kurioje gana didelės atleidimo sąnaudos (56 savaitių atlyginimas) ir vienas aukščiausių atleidimo sudėtingumo indeksų, kuris lygus net 70 balų. Norvegija, kaip viena iš lyderių, pagal šį kriterijų vertinama itin prastai ir užima tik 114-ąją vietą. Panašiai vertinama Peru, kuriai Pasaulio bankas skyrė 112-ąją vietą, ir Filipinai (115-oji vieta). Kalbant apie šias šalis, sudėtingiausia procedūra ir taikomi griežčiausi reikalavimai samdant darbuotojus yra Norvegijoje (61 balas), kiek paprasčiau Filipinuose (56 balai) ir Peru (44 balai). Tačiau atleidimo sąnaudos iš šių trijų valstybių mažiausios yra būtent Norvegijoje (13-os savaitių atlyginimas), o didžiausios – Filipinuose (sudaro net 91-os savaitės atlyginimą). Lietuvoje (119-oji vieta) ir Suomijoje (117-oji vieta) samdos sudėtingumo indeksas ir samdos griežtumo indeksas yra vienodi (atitinkamai 33 ir 38 balai). Lietuvoje yra griežtesnis darbo valandų nustatymas nei Suomijoje, tačiau atleidimo sudėtingumo indeksas yra du kartus mažesnis (20 balų). Atleidimo sąnaudos Lietuvoje sudaro maždaug 30 savaitių atlyginimą, o Suomijoje – 26 savaitių atlyginimą. Kaimynei Latvijai yra skiriama 128-oji vieta. Šioje šalyje yra lankstesnis darbo laiko reguliavimas nei Lietuvoje, tačiau samdos ir atleidimo sudėtingumo indeksai yra didesni (atitinkamai 50 ir 40 balų). Be to, Latvijoje atleidimo sąnaudos yra tokios pačios kaip ir Peru – 17 savaitių atlyginimas. Indonezijoje, esančioje 149-oje vietoje, yra itin lankstus darbo valandų nustatymas, tačiau samdos ir atleidimo sudėtingumo indeksai yra gana dideli (po 60 balų), o atleidimo sąnaudos vienos didžiausių iš visų pasaulio šalių ir sudaro net 108-ių savaitių atlyginimą. Itin nepalankiai pagal šį kriterijų yra vertinama Estija, užimanti tik 161-ąją vietą. Tai atspindi komplikuoatą darbo santykių reguliavimą. Estijoje, kaip ir Lietuvoje, blogiausiai vertinamas darbo laiko lankstumas (60 balų), o samdos sudėtingumo indeksas yra toks pat kaip Suomijoje, Tailande bei Lietuvoje. Be to, Estijoje gana nepalankiai vertinamas atleidimo sudėtingumo indeksas (60 balų), o atleidimo sąnaudos sudaro 35 savaitių atlyginimą. Nepalankiausiai vertinama Venesuela (181-oji vieta), kuri pasižymi nelanksčiu darbo laiko nustatymu bei samdos ir atleidimo sudėtingumu.

Pagal nuosavybės registravimo kriterijų Lietuva iš nagrinėjamų valstybių išiveržia į priekį, užimdama 7-ąją vietą (žr. 3.11 pav.). Nuo jos per vieną poziciją atsilieka Norvegija (8-oji vieta). Nors Lietuvoje registruojant nuosavybę reikia atlikti 3 procedūras, o Norvegijoje tik vieną, abiejose šalyje tai atlikti trunka po 3 dienas. Tačiau sąnaudų rodiklis yra mažesnis Lietuvoje nei Norvegijoje (atitinkamai 1,9 proc. ir 2,5 proc. nuo pajamų vienam gyventojui). Be šių valstybių, į geriausiai vertinamų pagal šį kriterijų šalių dvidešimtuką dar pakliūna Estija (13-oji vieta), Suomija (15-oji vieta) bei Tailandas (19-oji vieta). Lyginant šias tris šalis, ilgiausiai nuosavybė registravimas trunka ir daugiausiai procedūrų reikia atlikti Estijoje, tačiau sąnaudų rodiklis yra mažiausias (0,5 proc. nuo pajamų vienam gyventojui). Tailande ir Suomijoje šis rodiklis atitinkamai sudaro 4,3 proc. ir 3 proc.

3.11 pav. Šalių užimamos vietos pagal palankumo verslui indekso nuosavybės registravimo kriterijų
(World Bank, 2010)

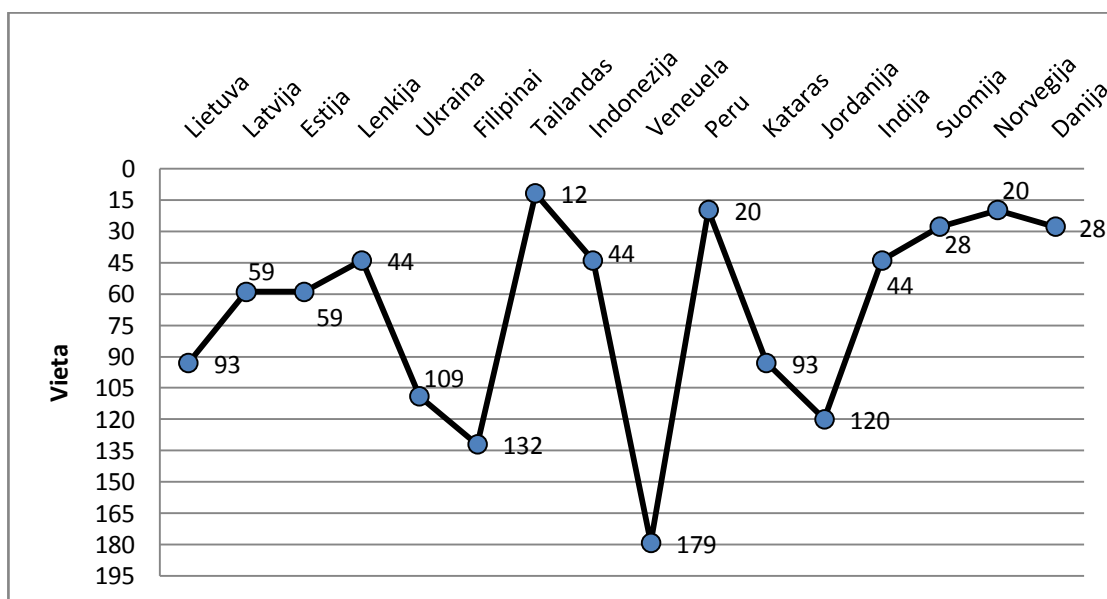
Danija, daugelyje kriterijų reitinguojama kaip viena lyderių, pagal nuosavybės registravimo kriterijų yra tik 30-oje vietoje. Tam įtakos turi ilga procedūrų trukmė (42 dienos), nors procedūrų skaičius (3) ir sąnaudų rodiklis (0,6 proc.) nėra dideli. Latvija ir Kataras atitinkamai dalijasi 57-ąja ir 58-ąja vietomis. Nors Katara įregistruoti nuosavybę reikia atlikti mažiau procedūrų, visas procesas trunka kur kas trumpiau nei Latvijoje. Be to, sąnaudų rodiklis Katara (0,3 proc. nuo pajamų vienam gyventojui) taip pat mažesnis nei Latvijoje (2 proc.). Iš nagrinėjamų šalių Lenkijoje, kuri pagal šį rodiklį užima 86-ąją vietą, yra ilgiausia nuosavybės registravimo trukmė (152 dienos), nors reikiamų atlikti procedūrų tėra tik 6-ios. Be to, Lenkijoje vienas mažiausių sąnaudų rodiklių, kuris sudaro tik 0,4 proc. nuo pajamų vienam gyventojui. Daugiausiai nuosavybės registravimas kainuoja Indonezijos verslininkams (10,9 proc. nuo pajamų vienam gyventojui), nors reikiamų atlikti procedūrų skaičius toks pat kaip Lenkijoje. Indijoje (94-oji vieta) įregistruoti nuosavybę galima dvigubai greičiau nei Indonezijoje – per 22 dienas. Pagal šį ketvirtąjį Pasaulio banko kriterijų labai panašiai yra vertinamos Venesuela (101-oji vieta), Filipinai (102-oji vieta) ir Jordanija (106-oji vieta). Nors Jordanijoje proceso trukmė ir procedūrų skaičius yra mažesni nei Venesueloje ir Filipinuose, sąnaudų rodiklis yra didžiausias – 7,5 proc. nuo pajamų, tenkančių vienam gyventojui. Venesueloje šis rodiklis lygus 2,2 proc., o Filipinuose – 4,3 proc. Blogiausiai vertinama ir gerokai nuo kitų šalių atsiliekanti yra Ukraina (164-oji vieta). Šios valstybės verslininkams nuosavybės registravimas trunka beveik keturis mėnesius (117 dienas), ir reikia atlikti net 10 procedūrų, o sąnaudų rodiklis yra vidutinis – 4,1 proc. nuo pajamų vienam gyventojui.

3.12 pav. Šalių užimamos vietos pagal palankumo verslui indekso kredito gavimo kriterijų (World Bank, 2010)

Pagal kredito gavimo kriterijų pirmauja Latvija (6-oji vieta), aplenkdamą tiek Estiją, tiek Lietuvą (žr. 3.12 pav.). Nedaug atsilieka Peru, Lenkija ir Danija, kurios dalijasi 15-ąja vieta. 32-ąją vietą Pasaulio bankas skiria Estijai, Indijai ir Ukrainai. Norvegija ir Lietuva pagal šį kriterijų vertinamos vienodai ir užima 46-ąją vietą. Suomija, pagal daugelį kriterijų vertinama kaip viena geriausių šalių, šį kartą kartu su Tailandu atsiduria 72-oje vietoje. Indonezija, aplenkama Filipinus ir Jordaniją (128-oji vieta), lieka 116-oje vietoje. Kataras pagal kredito gavimo kriterijų vertinamas gana prastai ir užima tik 138-ąją vietą. Iš šiame darbe nagrinėjamų šalių Venesuela užima paskutinę 176-ąją vietą. Tai parodo, kad šioje valstybėje gauti kreditą yra itin sudėtinga.

Iš pateikto 3.13 pav. matosi, kurioje šalyje yra geriausiai apsaugomi investuotojai. Šiuo atveju pirmauja Tailandas (12-oji vieta). Pagal informacijos akcininkams suteikimo indeksą šalis vertinama maksimaliais 10-čia balų. Be to, Tailande, iš šiame darbe nagrinėjamų šalių, yra didžiausias investuotojų apsaugos stiprumo indeksas (7,7 iš 10 balų). Taip pat šioje šalyje vyrauja didelis direktorių atsakomybės masto indeksas (7 balai iš 10 galimų). Taip pat šioje šalyje vyrauja didelis direktorių atsakomybės masto indeksas (7 balai iš 10 galimų). Peru ir Norvegija pagal šį kriterijų dalijasi 20-ąją vietą. Abiejose šalyse investuotojų apsaugos stiprumo indeksas ir akcininkų priėjimo prie dokumentų lygio indeksas yra vienodas (atitinkamai 6,7 ir 7 balai). Tačiau Norvegijoje yra didesnė direktorių atsakomybė, o Peru geriau vertinama pagal informacijos atskleidimo indeksą. Analogiška situacija yra su Suomija ir Danija, kurios dalijasi 28-ąja vieta. Akcininkų priėjimo prie dokumentų lygio ir investuotojų apsaugos stiprumo indeksas yra vienodas (atitinkamai 7 ir 6,3 balo), tačiau Suomijoje yra geresnis informacijos atskleidimo indeksas, o Danijoje fiksuojamas didesnis direktorių atsakomybės masto indeksas. 44-ąją vietą dalijasi Lenkija, Indonezija ir Indija, kuriose investuotojų apsaugos stiprumo indeksai yra įvertinti po 6 balus.

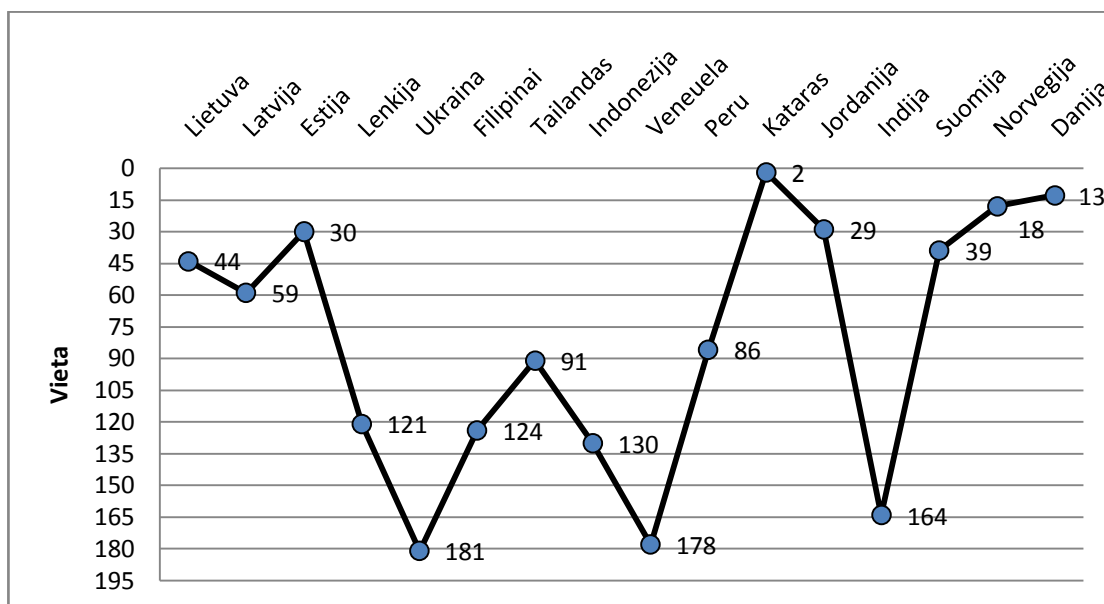

3.13 pav. Šalių užimamos vietos pagal palankumo verslui indekso investuotojų apsaugos kriterijų
(World Bank, 2010)

Indonezija, kaip ir Tailandas, pagal informacijos atskleidimo akcininkams indeksą vertinama maksimalu balu, tačiau šioje šalyje nėra suteikta pakankama akcininkų prieiga prie įmonių dokumentų bet kuriuo metu (skiriami tik 3 balai). Lenkijoje – priešingai. Akcininkų priėjimo prie dokumentų lygio indeksas vertinamas net 9-iais balais iš 10 galimų. Be to, pagal šį indeksą Lenkija iš nagrinėjamų šalių yra vienintelė įvertinta tokiu aukštu balu. Tačiau silpnoji Lenkijos vieta – direktorių atsakomybės masto indeksas, kuris vertinamas tik 2 balais, o Indijoje šis indeksas vertinamas dvigubai geriau – 4 balais. Latvijai ir Estijai Pasaulio bankas pagal investuotojų apsaugą skyrė po 59-ąją vietą. Estijoje geriausiu balu (8) vertinamas informacijos atskleidimo indeksas, o Latvijos stiprioji pusė – akcininkų priėjimo prie dokumentų lygio indeksas, įvertintas taip pat 8 balais. Mažiausias balas abiejoms šalims yra skiriamas už direktorių atsakomybės masto indeksą. Lietuva ir Kataras dalijasi 93-ąją vietą. Pagal visus šiame kriterijuje skaičiuojamus indeksus abiejoms šalims yra skiriami tik vidutiniai balai. Filipinai (132-oji vieta) ir Venesuela (179-oji vieta) iš nagrinėjamų šalių vertinamos blogiausiai ir galima teigti, kad tai tikrai nėra tos, šalys, kuriose užtikrinta investuotojų apsauga. Nors Filipinuose akcininkai turi pakankamai laisvių ir teisių (skiriami 8 balai), tačiau likę rodikliai, kaip ir Venesueloje, vertinami žemiau vidutinio lygio.

Pagal Pasaulio banko palankumo verslui indekso mokesčių mokėjimo kriterijų Kataras yra aiškus lyderis (žr. 3.14 pav.), užimantis 2-ąją vietą iš 183-jų pasaulio šalių. Šioje šalyje tėra trys skirtingi mokesčiai per metus, kurių bendras dydis sudaro 11,3 proc. nuo pelno. Laiko sąnaudos mokesčiams sumokėti taip pat yra vienos mažiausių pasaulyje – 36 valandos per metus. Be Kataro, į geriausių pasaulio šalių dviešimtuką pagal mokesčių mokėjimo kriterijų dar patenka Danija (13-oji

vieta) ir Norvegija (18-oji vieta). Norvegijoje yra mažiau mokesčių ir jie atliekami greičiau nei Danijoje, tačiau mokesčių dydis Norvegijoje yra gerokai didesnis nei Danijoje (atitinkamai 41,6 proc. ir 29,2 proc. nuo pajamų). Jordanija, pagal daugelį kriterijų vertinama kaip viena silpniausių šalių, pagal mokesčių mokėjimo kriterijų lenkia ne tik Lietuvą ir Latviją, bet ir Estiją, ir užima 29-ąją vietą. Šioje šalyje yra 26 mokesčiai per metus, kurių dydis siekia 31,2 proc. nuo pelno.

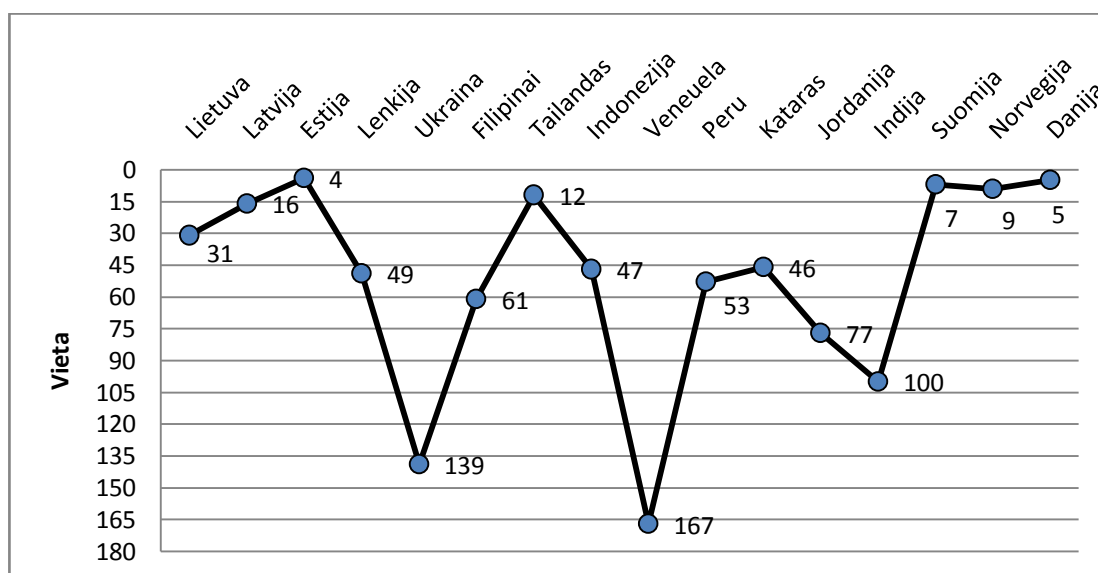

3.14 pav. Šalių užimamos vietos pagal palankumo verslui indekso mokesčių mokėjimo kriterijų (World Bank, 2010)

Per vieną poziją atsiliekančios Estijos mokesčių skaičius yra gerokai mažesnis (7 mokėjimai per metus), ir tam sugaištama mažiau laiko nei Jordanijoje, tačiau mokesčių dydis yra gerokai didesnis ir sudaro 49,6 proc. nuo pelno. Suomija, užimanti 39-ąją vietą, kasmet mokesčių mokėjimui sugaišta 122 valandas, nors per metus tėra tik 2 mokesčiai, o jų dydis siekia 54,6 proc. nuo pelno. Lietuva, atliekanti nuo Suomijos per penkias pozicijas, užima 44-ąją vietą. Lietuvoje yra 11 mokesčių, kuriems vidutiniškai sugaištama apie 175 valandas per metus, o bendras mokesčių dydis sudaro 38,7 proc. nuo pelno. Kaimynėje Latvijoje, kuri užima 59-ąją vietą, bendras mokesčių dydis yra kaip ir Lietuvoje, tačiau jų yra šiek tiek mažiau (7 mokesčiai per metus), o jiems sumokėti per metus sugaištama 293 valandas. Peru (86-oji vieta) yra 9 mokesčiai per metus, tačiau laiko sąnaudos jiems sumokėti yra gana didelės – 380 valandų per metus, o mokesčių dydis panašus į Norvegijos (40,2 proc. nuo pelno). Tailande (91-oji vieta) mokesčių dydis artimas Lietuvai, tačiau yra didesnis mokesčių skaičius (23 mokesčiai) ir laiko sąnaudos per metus (264 valandos). Lenkijos, užimančios 121-ąją vietą, verslininkai per metus turi sumokėti 29 mokesčius, kurių dydis 42,3 proc. nuo pelno, o laiko sąnaudos mokesčiams atlikti yra 325 valandos. Filipinai ir Indonezija, atitinkamai užimantys 124-ąją ir 130-ąją vietas, pasižymi gana dideliu mokesčių skaičiumi per

metus. Filipinuose per metus sumokami 47 mokesčiai, kurių dydis lygus 45,8 proc. nuo pelno. Pagal mokesčių mokėjimo kriterijų blogiausiai vertinamos Indija (164-oji vieta), Venesuela (178-ji vieta) ir Ukraina (181-oji vieta). Šios šalys pasižymi deliu mokesčių skaičiumi per metus bei jų dydžiu. Daugiausia mokesčių yra Ukrainoje – net 135, Venesueloje – 70, o Indijoje – 56. Venesueloje mokesčių mokėjimas pareikalauja didžiausių laiko sąnaudų – net 864 valandų per metus, o Indijoje iš šiame darbe nagrinėjamų šalių mokesčių dydis yra didžiausias ir sudaro 63,3 proc. nuo pelno.

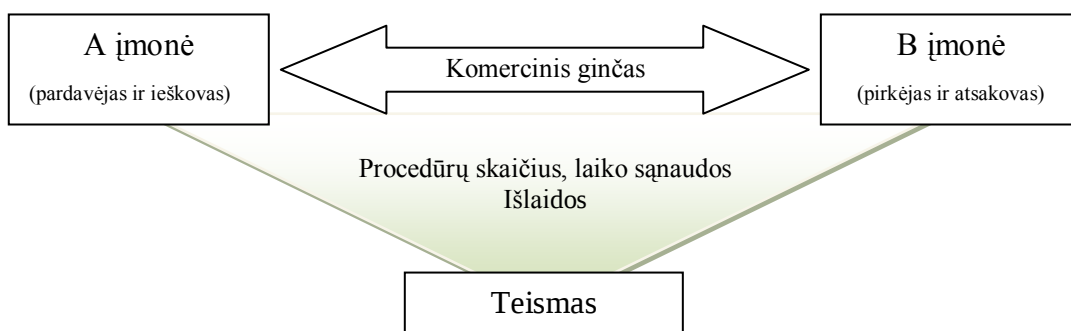
Kabant apie užsienio prekybą (žr. 3.15 pav.), į priekį išsiveržia Baltijos šalis Estija, užimanti 4-ąją vietą. Po jos iš karto rikiuojama Danija (5-oji vieta) bei dar dvi Skandinavijos šalys – Suomija ir Norvegija (atitinkamai 7-oji ir 9-oji vietos). Tiek Estijoje, tiek Danijoje, eksportuojant ir importuojant prekes reikalingų dokumentų skaičius ir laiko sąnaudos yra vienodos, tačiau Estijoje užsienio prekybos sąnaudos yra kiek mažesnės nei Danijoje (atitinkamai 725 ir 744 JAV dolerių).

3.15 pav. Šalių užimamos vietos pagal palankumo verslui indekso užsienio prekybos kriterijų
(World Bank, 2010)

Suomijoje tiek eksportui, tiek importui reikalingi trys dokumentai, tačiau importas sutvarkomas yra greičiau nei eksportas (atitinkamai 6-ios ir 8-ios dienos). Be to, šioje šalyje eksporto sąnaudos, nors ir nežymiai, yra mažesnės nei importo. Norvegijoje tiek eksportui, tiek importui yra reikalingi keturi dokumentai, kurie sutvarkomi maždaug per savaitę, tačiau eksporto sąnaudos sudaro 830 JAV dolerių, o importo – 729 JAV dolerių nuo konteinerio. Kitos užsienio prekybai palankios šalys – Tailandas, užimantis 12-ąją vietą, ir Latvija, esanti 16-oje vietoje. Eksporto ir importo sąnaudos šiose šalyse yra labai panašios (vidutiniškai 700 JAV dolerių nuo konteinerio), tačiau Latvijoje laiko sąnaudos yra mažesnės nei Tailande, nors pastarojoje šalyje mažesnis reikiamų dokumentų skaičius. Lietuvai pagal užsienio prekybą atitenka 31-oji vieta. Tiek eksporto, tiek importo

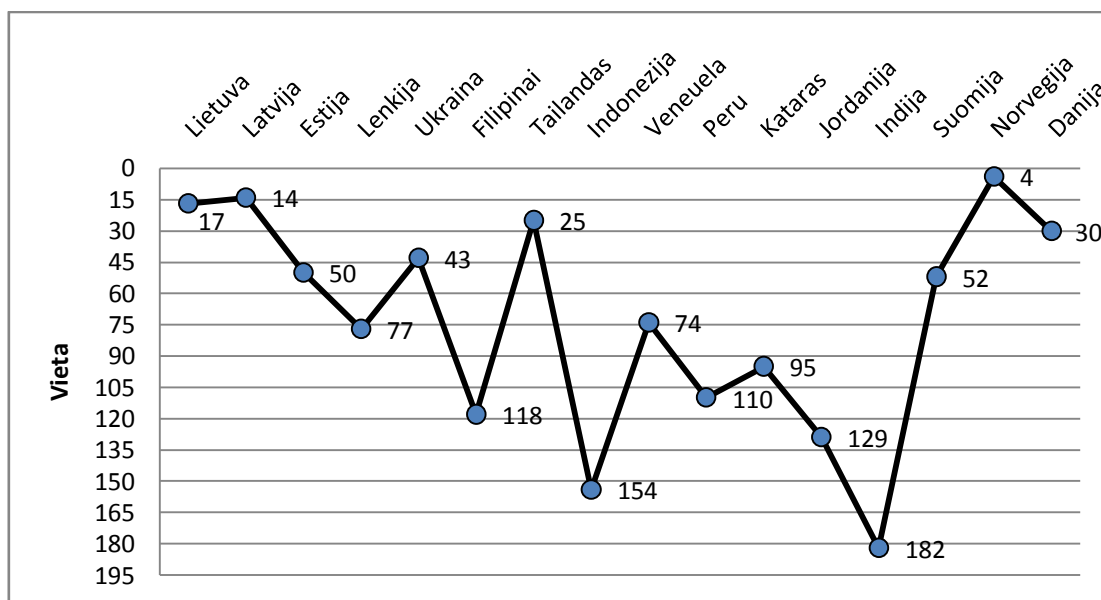
dokumentų skaičius ir laiko sąnaudos yra vienodos (po 6 dokumentus ir 10 dienų), tačiau eksporto sąnaudos (870 JAV dolerių nuo konteinerio) yra mažesnės nei importo (980 JAV dolerių nuo konteinerio). Pagal sąlygas užsienio prekybai Kataras, Indonezija ir Lenkija yra vertinami labai panašiai (atitinkamai 46-oji, 47-oji ir 49-oji vietos). Visose trijose šalyse, norint eksportuoti, reikia parengti po 5 dokumentus, bet importo dokumentų skaičius šalyse jau skirtingas. Lenkijoje reikalingi 5 dokumentai, Indonezijoje – 6, o Katarė – 7 dokumentai. Kalbant apie šias šalis, eksporto ir importo sąnaudos didžiausios Lenkijoje (884 JAV dolerių nuo konteinerio), Katarė – vidutiniškai 700 JAV dolerių, o Indonezijoje – 680 JAV dolerių. Peru (53-oji vieta) užsienio prekybos sąnaudos sudaro vidutiniškai 870 JAV dolerių nuo konteinerio, norint eksportuoti reikia parengti 6 dokumentus, o importui – 8 dokumentus. Filipinų verslininkams eksportas ir importas trunka vidutiniškai 14 dienų, per kurias yra sutvarkomi reikalingi 8 dokumentai, o užsienio prekybos sąnaudos sudaro maždaug 700 JAV dolerių nuo konteinerio. Jordanija, užimanti 77-ąją vietą, eksportuojant ir importuojant turi parengti po 7 dokumentus, o importo sąnaudos yra gerokai didesnės nei anksčiau aptartose šalyse ir sudaro 1335 JAV dolerių nuo konteinerio. Tačiau eksporto sąlygos kiek palankesnės: mažesnės laiko (14 dienų) ir importo (825 JAV dolerių) sąnaudos. Paskutinėse vietose pagal užsienio prekybą yra Indija (100-oji vieta), Ukraina (139-oji vieta) ir Venesula (167-oji vieta). Šios trys šalys pasižymi dideliomis tiek laiko, tiek eksporto bei importo sąnaudomis. Venesueloje užsienio prekybos sąnaudos yra kelis kartus didesnės nei anksčiau aptartose šalyse ir sudaro vidutiniškai 2750 JAV dolerių nuo konteinerio. Šioje šalyje laiko sąnaudos yra taip pat gerokai didesnės nei kitose šalyse: importuojant reikia sutvarkyti 9 dokumentus, kas trunka 71 dieną, o eksportuojant – 8 dokumentus ir tai užtrunka 49 dienas. Nors Indijoje eksportui ir importui reikalingų dokumentų skaičius yra toks pat kaip Venesueloje, jie sutvarkomi kur kas greičiau: eksportas trunka 17 dienų, o importas – 20 dienų. Be to, šioje šalyje užsienio prekybos sąnaudos taip pat kur kas mažesnės ir sudaro 1025 JAV dolerių nuo konteinerio. Ukrainoje eksporto ir importo sąnaudos sudaro vidutiniškai po 1570 JAV dolerių nuo konteinerio, o laiko sąnaudos yra maždaug 34 dienos. Eksportuojant reikia paruošti 6 dokumentus, o importuojant – 8 dokumentus.

3.16 pav. Sutarčių vykdymo užtikrinimas per teismą (World Bank, 2010)

Sutarčių vykdymo užtikrinimo kriterijus matuoja, kokios yra laiko sąnaudos, išlaidos ir procedūrų skaičius, siekiant išspręsti prekybos ginčą per teismus (žr. 3.16 pav.)

Pagal Pasaulio banko palankumo verslui indekso sutarčių vykdymo užtikrinimo kriterijų iš nagrinėjamų valstybių į geriausią šalių dešimtuką pakliūna tik Norvegija, užimanti 4-ąją vietą (žr. 3.17 pav.). Nors procedūrų skaičius nėra mažiausias (33 procedūros), sąnaudų rodiklis yra itin mažas – tik 9,9 proc. nuo pretenzijos (nuo tos sumos, kurią norima gauti iš atsakovo). Be to, šioje šalyje teisminis procesas yra vienas trumpiausių (280 dienų). Po Norvegijos rikiuojama Latvija (14-oji vieta) ir Lietuva (17-oji vieta). Sąnaudų rodiklis šiose šalyse yra panašus: Latvijoje jis sudaro 23,1 proc., o Lietuvoje – 23,6 proc. nuo pretenzijos. Nors Lietuvoje yra atliekama daugiau procedūrų nei Latvijoje (atitinkamai 30 ir 27 procedūros), visas procesas trunka trumpiau: Lietuvoje 275 dienas, o Latvijoje – 309 dienas. Tailandas, užimantis 25-ąją vietą teisminį procesą įvykdo per 479 dienas, bet sąnaudų rodiklis, lyginant su kitomis šalimis, yra vienas mažiausių (12,3 proc. nuo pretenzijos). Danija pagal sutarčių vykdymo užtikrinimą tėra 30-oje vietoje. Tam įtakos turi procedūrų skaičius ir proceso trukmė (410 dienų), o sąnaudų rodiklis yra panašus kaip Lietuvoje ar Latvijoje – 23,3 proc. nuo pretenzijos. Po Danijos iš nagrinėjamų šalių rikiuojasi Ukraina (43-oji vieta). Reikia paminėti ir tai, kad Ukrainoje iš visų palankumo verslui indekso kriterijų šis vertinamas kaip antras pagal gerumą (pirmasis geriausiai vertinamas – kredito gavo kriterijus).

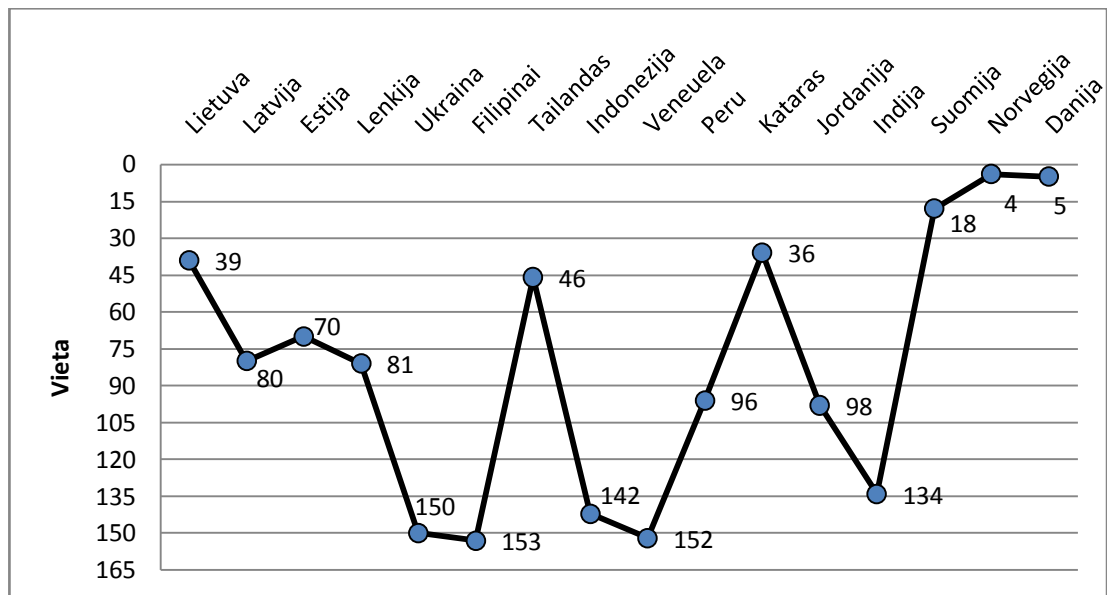

3.17 pav. Šalių užimamos vietos pagal palankumo verslui indekso sutarčių vykdymo užtikrinimo kriterijų (World Bank, 2010)

Be to, pagal šį kriterijų Ukraina lenkia tokias stiprias ir gerai bendrajame indekse reitinguojamas šalis kaip Estija ir Suomija. Ukrainoje procedūrų skaičius toks pat kaip Lietuvoje,

tačiau sąnaudų rodiklis beveik du kartus didesnis (41,5 proc. nuo pretenzijos). Estija ir Suomija pagal šį kriterijų užima atitinkamai 50-ąją ir 52-ąją vietas. Estijoje atliekama daugiau procedūrų (36) nei Suomijoje, tačiau jos trunka trumpiau (atitinkamai 425 ir 508 dienas). Be to, Estijoje mažesnis sąnaudų rodiklis (26,3 proc., o Suomijoje – 31,2 proc. nuo pretenzijos). Panašiai reitinguojamos Venesuela (74-oji vieta) ir Lenkija (77-oji vieta). Lenkijoje sutarčių vykdymo užtikrinimo proceso sąnaudų rodiklis yra vienas mažiausių (12 proc.), tačiau laiko sąnaudos yra gerokai didesnės nei ankčiau aptartose šalyse (830 dienų). Venesueloje, lyginant su Lenkija, yra mažesnis procedūrų skaičius ir viso proceso trukmė gerokai trumpesnė (510 dienų), tačiau sąnaudų rodiklis beveik keturis kartu didesnis nei Lenkijoje ar Tailande ir sudaro 43,7 proc. nuo pretenzijos. Kataras (95-oji vieta) sutarčių vykdymą gali užtikrinti per 570 dienų, atlikus 43 procedūras, o Peru (110-oji vieta) visas procesas vyksta 428 dienas, per kurias atliekama 41 procedūra. Nors Katarė procedūrų skaičius ir laiko sąnaudos yra didesnės nei Peru, su sąnaudų rodikliu yra priešingai – Katarė jis sudaro 21,6 proc., o Peru – 35,7 proc. nuo pretenzijos. Filipinuose (118-oji vieta) atliekamų procedūrų skaičius ir laiko sąnaudos praktiškai yra tokie kaip ir Lenkijoje, tačiau nuo pastarosios šalies skiriasi sąnaudų rodikliu, kuris lygus 26 proc. Jordanijoje (129-oji vieta) sąnaudų rodiklis yra toks pat kaip ir Suomijoje, tačiau šioje šalyje visas procesas vyksta ilgiau (689 dienas), o atliekamų procedūrų skaičius toks pat kaip ir Lenkijoje. Pagal sutarčių vykdymo kriterijų iš nagrinėjamų šalių paskutinėmis liko Indonezija užimanti 154-ąją vietą ir Indija, kuriai tenka 182-oji vieta. Nors Indonezijoje procedūrų skaičius (40 procedūrų) ir laiko sąnaudos (570 dienų) nėra didžiausi iš nagrinėjamų šalių, sąnaudų rodiklis yra nepalyginamai didesnis nei bet kurioje kitoje šiame darbe nagrinėjamoje šalyje ir yra lygus 122,7 proc. nuo pretenzijos. Indija, pagal šį kriterijų patenkanti į blogiausių šalių dešimtuką, kad užtikrintų sutarčių vykdymą turi atlikti 46 procedūras (daugiausiai iš nagrinėjamų šalių), o sąnaudų rodiklis sudaro 39,6 proc. nuo pretenzijos. Be to, tokį prastą Indijos vertinimą lėmė ir viso proceso trukmė (net 1420 dienų), kuri yra viena ilgiausių visame pasaulyje.

Pagal verslo nutraukimo kriterijų (žr. 3.18 pav.) iš nagrinėjamų šalių pirmauja Norvegija ir Danija, patenkančios į geriausiai vertinamų pasaulio šalių dešimtuką ir atitinkamai užimančios 4-ąją ir 5-ąją vietas. Šios šalys pasižymi mažu sąnaudų rodikliu ir gana dideliu gražos rodikliu. Norvegijoje verslo nutraukimas trunka 0,9 metų (beveik 11 mėnesių), o sąnaudų rodiklis tesudaro 1 proc. nuo turto. Be to, Norvegijoje yra vienas didžiausių gražos rodiklių – net 90,9 ct nuo dolerio. Panašus gražos rodiklis yra ir Danijoje (89,4 ct nuo dolerio), tačiau verslo nutraukimo sąnaudos yra keturis kartus didesnės nei Norvegijoje ir sudaro 4 proc. nuo turto, o nutraukti verslą šioje šalyje trunka 1,1 metų. Kiek atsiliekanti nuo šių dviejų valstybių, tačiau taip pat gerai vertinama dar viena Skandinavijos šalis – Suomija, užimanti 18-ąją vietą. Šio šalyje verslo nutraukimo procesas trunka du metus, sąnaudos sudaro 9 proc. nuo turto, o gražos rodiklis – 77,3 ct nuo dolerio.

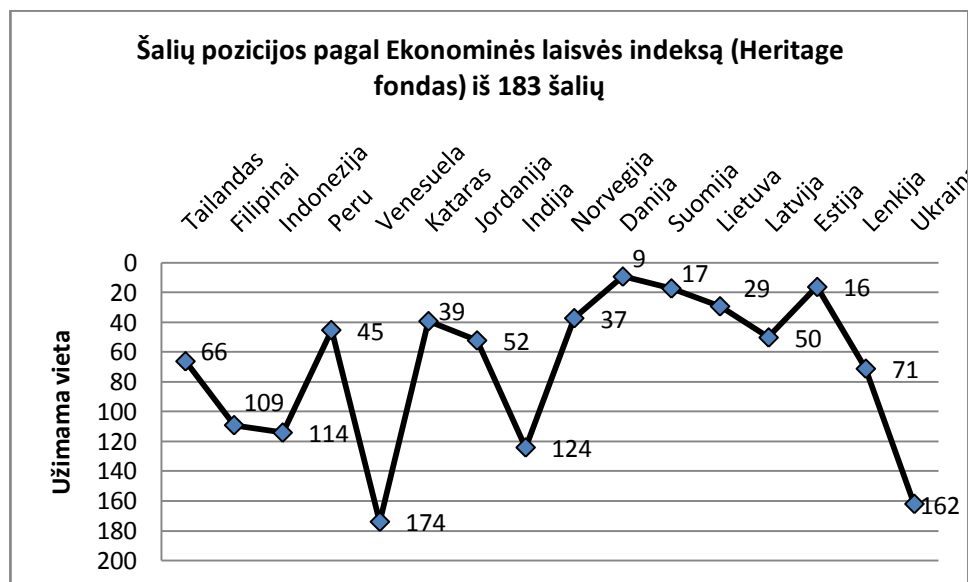
3.18 pav. Šalių užimamos vietos pagal palankumo verslui indekso verslo nutraukimo kriterijų
(World Bank, 2010)

Pagal tai, ar lengva nutraukti verslą šalyje, Pasaulio bankas panašiomis pozicijomis vertina Lietuvą (39-oji vieta) ir Katarą (36-oji vieta). Katara nutraukti verslą užtrunka netgi metais ilgiau nei Lietuvoje (atitinkamai 2,8 ir 1,5 metų), o sąnaudų rodiklis Katara net tris kartus didesnis nei Lietuvos verslininkams (atitinkamai 22 proc. ir 7 proc. nuo turto). Tačiau Katara yra didesnis gražos rodiklis, kuris lygus 53 ct nuo dolerio, tuo tarpu Lietuvoje graža sudaro 49,6 ct nuo dolerio. Reikia paminėti ir tai, kad pagal šį rodiklį Lietuva lenkia ne tik Latviją, bet ir Estiją. Tailande (46-oji vieta), iš šiame darbe nagrinėjamų šalių, sąnaudų rodiklis yra vienas didžiausių ir sudaro 36 proc. nuo turto, verslo nutraukimo procesas trunka 2,7 metų, o gražos rodiklis yra 43,5 ct nuo dolerio. Estijoje (70-oji vieta), Latvijoje (80-oji vieta) ir Lenkijoje (81-oji vieta) verslo nutraukimo procesas trunka du kartus ilgiau nei Lietuvoje – 3 metus. Gražos rodiklis Latvijoje ir Lenkijoje yra 31,3 ct nuo dolerio, o Estijoje – keturiais centais daugiau (35,5 ct nuo dolerio). Tačiau sąnaudų rodiklis šiose šalyse yra gana skirtingas. Estijoje jis toks pat kaip Suomijoje (9 proc. nuo turto), Latvijoje – 13 proc., o Lenkijoje jis siekia 20 proc. nuo turto. Peru (96-oji vieta) ir Jordanijoje (98-oji vieta) gražos rodiklis vidutiniškai yra 27 ct nuo dolerio, tačiau dėl mažesnio sąnaudų rodiklio ir trumpesnio verslo nutraukimo proceso Peru šiame kriterijuje yra vertinama geriau nei Jordanija. Galima paminėti ir tai, kad Peru sąnaudų rodiklis yra toks pat kaip Lietuvoje (7 proc. nuo turto), o Jordanijos – kaip Suomijos bei Estijos (9 proc. nuo turto). Indija (134-oji vieta) nuo kitų šiame darbe nagrinėjamų šalių skiriasi itin ilgu verslo nutraukimo procesu, kuris trunka net 7 metus. Nors Indijoje sąnaudų rodiklis nėra didelis (9 proc. nuo turto), gražos rodiklis taip pat gana žemas (tik 16,3 ct nuo dolerio). Tačiau Indonezijoje (142-oji vieta) šis rodiklis dar žemesnis – 13,2 ct nuo dolerio, o sąnaudų rodiklis dvigubai didesnis nei Indijoje (18 proc. nuo turto). Prasčiausiai

vertinamos yra Ukraina (150-oji vieta), Venesuela (152-oji vieta) ir Filipinai (153-oji vieta). Šios šalys pasižymi dideliomis sąnaudomis, norint nutraukti verslą, bei itin mažu gražos rodikliu, kuris nesiekia net 10 ct nuo dolerio. Ukrainoje, iš visų šiame darbe nagrinėjamų šalių, sąnaudų rodiklis, sudarantis net 42 proc. nuo turto, yra didžiausias, o Filipinuose ir Venesueloje sąnaudos siekia 38 proc. Uždarant verslą, mažiausias gražos rodiklis fiksuojamas Filipinuose (tik 4,5 ct nuo dolerio), o Venesueloje ir Ukrainoje jis atitinkamai yra 5,9 ct ir 7,9 ct nuo dolerio. Taigi greičiausia, lengviausia ir pigiausia verslą nutraukti Norvegijoje, o sudėtingiausia – Filipinuose.

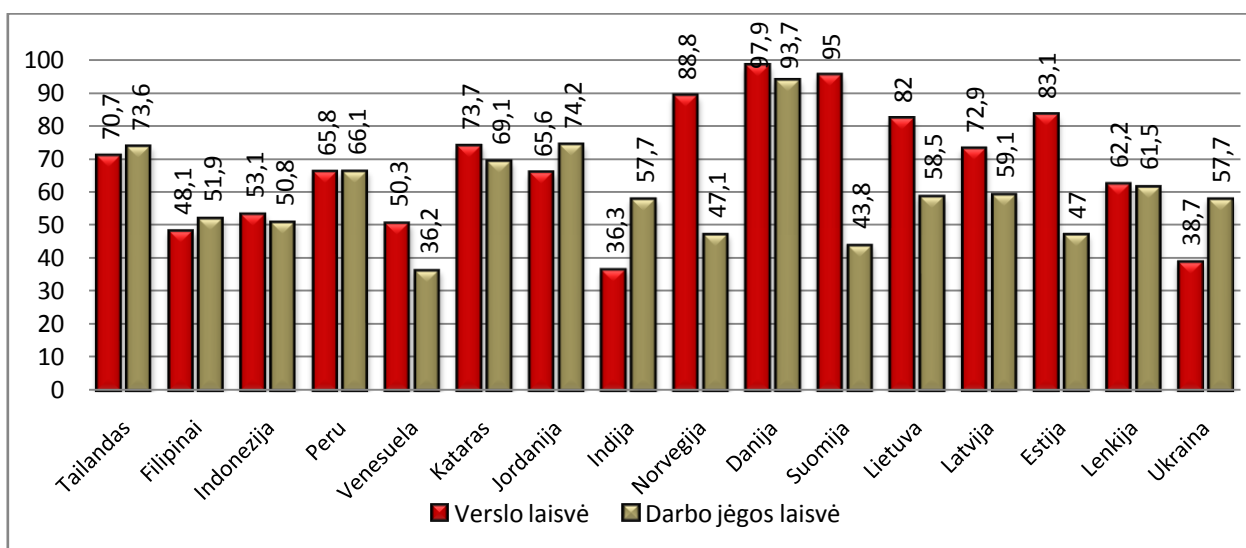
3.4. Šalių verslo sąlygų vertinimas pagal Heritage fondo ekonominės laisvės indeksą

Heritage fondo ekonominės laisvės indeksas apima dešimt skirtingų kriterijų, pagal kuriuos vertinamos šalių verslo sąlygos. Šis metodas, kaip ir kitų organizacijų naudojami metodai, leidžia nustatyti vertinamų valstybių santykinę poziciją kitų valstybių atžvilgiu, remiantis sukurta vertinimo kriterijų ir rodiklių sistema. Kaip jau minėta teorinėje dalyje, Heritage fondas ne tik surikiuoja šalis pagal jų verslo sąlygas (žr. 3.19 pav.), bet ir suskirsto šalis pagal jų laisvumą į penkias grupes.

3.19 pav. Šalių išsidėstymas pagal Heritage fondo ekonominės laisvės indeksą (Heritage Foundation, 2009)

Iš šiame darbe nagrinėjamų šalių, į pirmąją – laisvų – šalių grupę nepatenka nei viena. Tačiau į antrąją grupę – daugiausiai laisvos – priskiriamos keturios šalys: Danija (9-oji vieta), Suomija (17-oji vieta), Lietuva (29-oji vieta) ir Estija (16-oji vieta). Prie vidutiniškai laisvų šalių priskiriama daugiausiai – net septynios šalys iš šešiolikos nagrinėjamų. Šiai grupei priklauso kaimynė Latvija (50-oji vieta), Lenkija (71-oji vieta), Norvegija (37-oji vieta), Peru (45-oji vieta), Jordanija (52-oji vieta), Tailandas (66-oji vieta) ir Kataras (39-oji vieta). Į ketvirtąją (daugiausiai nelaisvos šalys) grupę priskiriamos: Indija (124-oji vieta), Filipinai (109-oji vieta) ir Indonezija (114-oji vieta). Paskutinėje (slopinamų šalių) grupėje lieka Ukraina (162-oji vieta) ir Venesuela (174-oji vieta).

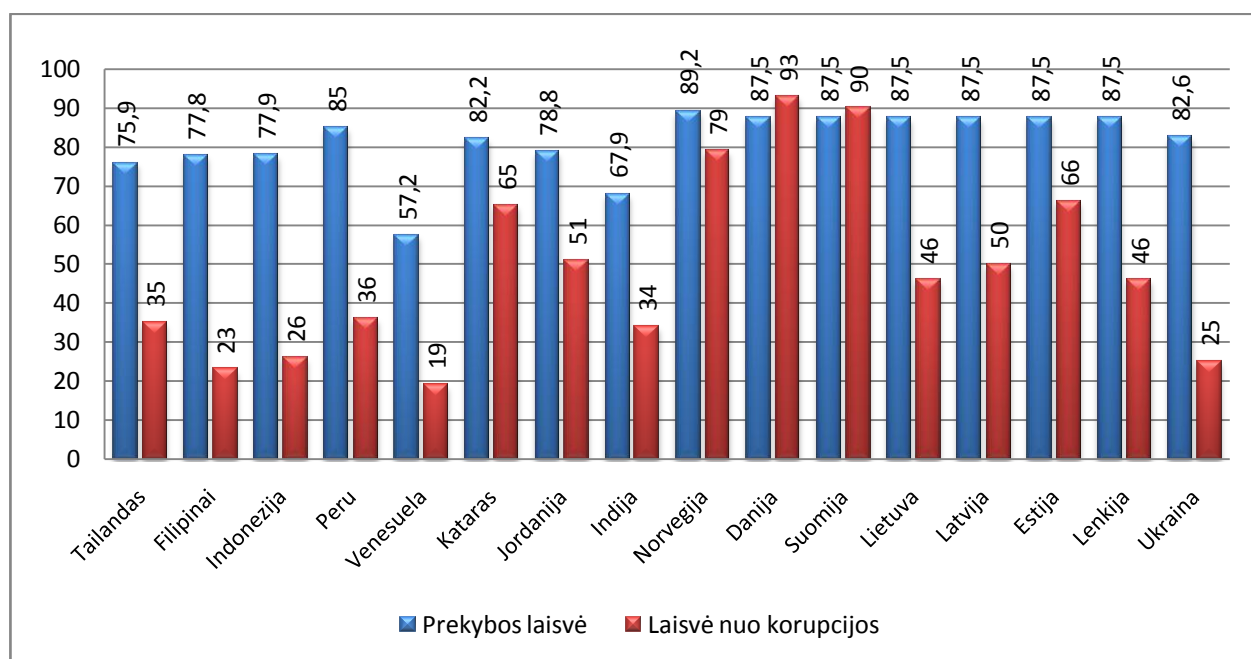

3.20 pav. Šalims skirti balai pagal verslo laisvės ir darbo jėgos laisvės kriterijus (Heritage Foundation, 2009)

Verslo laisvės kriterijus pagal Heritage fondą yra skaičiuojamas naudojant tuos pačius duomenis ir rodiklius kaip ir Pasaulio bankas. Abi organizacijos, tiek Pasaulio bankas, tiek Heritage fondas, vertinant šalis pagal šiuos kriterijus naudojami tik kiekybiniai duomenimis ir iš jų išvestais rodikliais, todėl ir rezultatai yra tokie patys. Tačiau Pasaulio bankas visus duomenis yra suskirtęs į du kriterijus: verslo pradėjimas ir verslo nutraukimas. Kadangi Heritage fondo verslo laisvės kriterijus apima jau nagrinėtus Pasaulio banko kriterijus ir rezultatai yra praktiškai analogiški, šioje dalyje labai trumpai paminėtos tik geriausiai ir blogiausiai vertinamos šalys. Taigi pagal verslo laisvės kriterijų aiškiai pirmauja Danija (žr. 3.20 pav.), surinkusi net 97,9 balus iš 100 galimų balų (žr. E priedą). Nuo jos nedaug atsilieka ir kitos Skandinavijos šalys: Suomija, Norvegija. Be to, aukštu balu vertinamos ir Estija su Lietuva. Heritage fondo teigimu, šiose šalyse yra sudarytos palankios sąlygos norint pradėti, plėtoti bei uždaryti verslą. Prasčiausiai pagal verslo laisvę yra vertinamos Indija ir Ukraina (atitinkamai 36,3 balai ir 38,7 balai iš 100 galimų). Norint įsigyti

verslo liudijimą ar įsteigi įmonę šiose šalyse, tai pareikalaus ne tik didelių finansinių lėšų, bet ir didelių laiko sąnaudų. Lietuva ir Estija yra vertinamos panašiu balu (atitinkamai 82 balai ir 83,1 balo), tačiau Estijoje yra kur kas paprasčiau pradėti verslą nei Lietuvoje, o Lietuvoje, priešingai, paprastesnis yra verslo nutraukimo procesas bei jo laiko ir finansinės sąnaudos.

Pagal darbo jėgos laisvę, kaip ir pagal verslo laisvę, pirmauja Danija, kuriai Heritage fondas skyrė 93,7 balus iš 100 galimų. Pasaulio bankas šią šalį pagal darbo santykius taip pat vertina kaip vieną geriausių. Tai tik patvirtina faktą, kad Danijoje darbo rinkos reguliavimas yra viena stipriausių šios šalies sričių. Pagal verslo laisvės kriterijų gerai vertintos Norvegija bei Estija pagal darbo jėgos laisvės kriterijų vertinamos kaip vienos silpniausių iš šiame darbe nagrinėjamų šalių. Šiose šalyse yra griežtesnis darbo valandų reguliavimas, didesnės išeitinės išmokos atleistiems darbuotojams ir pan. Latvija, pagal daugumą kriterijų vertinama kiek prasčiau nei Lietuva, šį kartą mus lenkia ir surenka 59,1 balą (Lietuvai skiriama 58,5 balo). Gana gerai vertinama Jordanija ir Tailandas, atitinkamai įvertinti 74,2 balo ir 73,6 balo. Jose darbo reglamentai yra gana lankstūs, nėra griežtai nustatytų darbo valandų, o darbuotojų samdymo ir atleidimo sąnaudos yra vidutinės. Blogiausiai pagal darbo jėgos laisvę vertinama Venesuela (36,2 balo), kurios balų suma yra gerokai žemiau pasaulio vidurkio (60 balų). Čia reguliavimas, susijęs su darbo santykiais yra itin griežtas ir nelankstus.

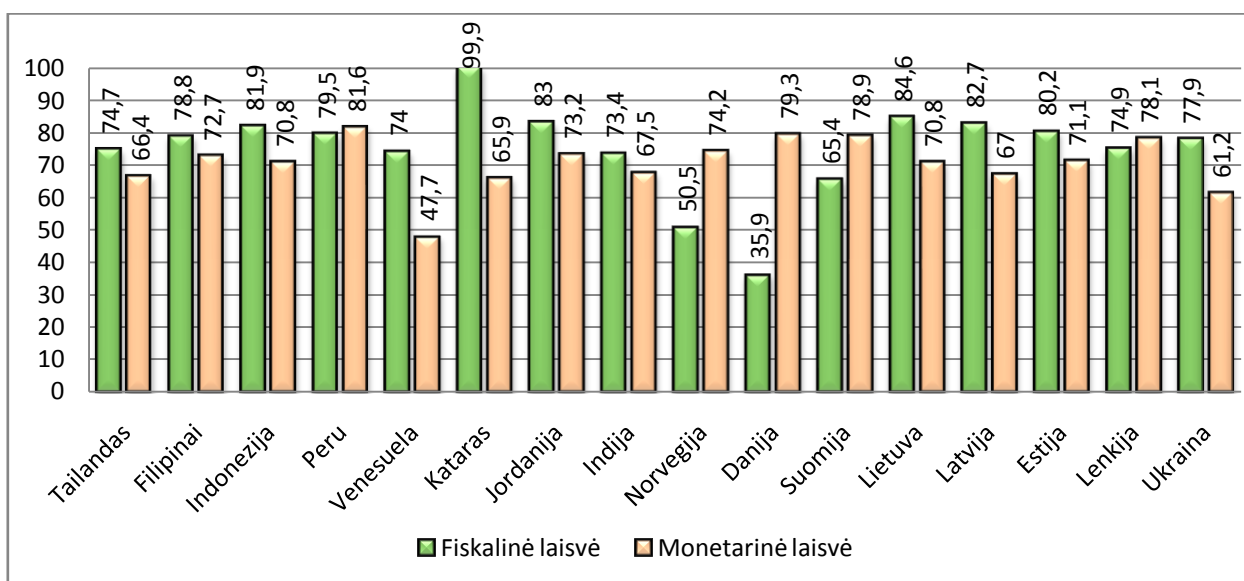
3.21 pav. Šalims skirti balai pagal prekybos laisvės ir laisvės nuo korupcijos kriterijus (Heritage Foundation, 2009)

Šalių vertinimas pagal prekybos laisvę yra parodytas 3.21 pav. Prekybos laisvės kriterijus įvertina šalis pagal du pagrindinius subkriterijus: pagal vidutinį tarifų dydį ir netarifines kliūtis,

tokias kaip importo kvotos, eksporto ribojimai, antidempingo muitai, pakuotės, ženklavimo reglamentai pan. Taigi pagal prekybos laisvę geriausiai vertinama Norvegija, surinkusi 89,2 balus iš 100. Norvegijoje vidutinis tarifų dydis vienas mažiausių (0,4 proc.), tačiau šalyje yra sudaryti prekybos barjerai siekiant apsaugti tam tikras prekes ir paslaugas apribojant tarptautinę prekybą. Nuo Norvegijos vos per pora balų atsilieka Europos Sąjungos šalys narės: Suomija, Lietuva, Latvija, Danija, Estija ir Lenkija. Kadangi šiose šalyse yra tokia pati prekybos politika, tai ir balų dydis joms skiriamas vienodas – po 87,5 balo. Vidutinis tarifų dydis šiose šalyse lygus 1,3 proc., kas ir lėmė tokį palankų šalių vertinimą. Prekybos laisve pasižymi ir Peru, kuriai skiriami 85 balai. Šalies vidutinė tarifų norma sudaro 2,5 proc., tačiau Heritage fondas įvardija tokius netarifinius barjerus šalyje kaip kai kurie importo prekių ribojimai siekiant apsaugoti silpnąją agrokultūrą šalyje, griežtos sanitarinės taisyklės, paslaugų patekimo į rinką ribojimai. Tolygiai vertinamas Kataras (82,2 balai) ir Ukraina (82,6 balai). Šiose šalyse vidutinė tarifų norma yra 3,6 proc. Nors Ukraina daro pažangą liberalizuojant prekybą, tačiau kai kurie eksporto ribojimai, paslaugų patekimo į rinką kliūtys, importo licencijų išdavimo reikalavimai, sudėtingesnės sertifikavimo taisyklės vis dar įtraukiamos į prekybos išlaidas ir tai nulemia prastesnį šalies vertinimą. Labiausiai suvaržytos prekybos galimybės iš nagrinėjamų šalių yra Venesueloje, kuriai skiriama tik 57,2 balo. Neskaidrus ir diskriminacinis tarifų normų ir kvotų administravimas, eksporto subsidijos, nepakankamos galimybės gauti užsienio valiutą, silpnos intelektualinės nuosavybės teisės – visa tai sunkina prekybos laisvę šalyje. Be to, Venesuela pasižymi itin dideliu vidutiniu tarifų dydžiu – net 11,4 proc. Kiek geriau vertinama Indija (67,2 balo). Vidutinis tarifų dydis šalyje yra mažesnis nei Venesueloje beveik du kartus (6 proc.), tačiau netarifinės prekybos kliūtys abiejose šalyse yra vienodos.

Korupcija griauja ekonominę laisvę įnešdama netikrumą ir nesaugumą į ekonominius santykius. Kitaip tariant, kuo didesnis korupcijos lygis šalyje, tuo mažesnis bendras ekonominės laisvės lygis ir valstybės balas jame. Laisvės nuo korupcijos kriterijus matuoja korupcijos lygį konkrečioje šalyje. Kuo aukštesnis (maksimalus 100) balas – tuo mažesnis korupcijos lygis. Pateiktame 3.21 pav. aiškiai matosi, kad didžiausia korupcija iš nagrinėjamų šalių yra Venesueloje (tik 19 balų iš 100 galimų) ir ji atsiduria 162-oje vietoje iš 183-jų šalių. Kritikai teigia, kad kainos ir valiutų kontrolė, vyriausybės ir kariuomenės pareigūnų įsitraukimas į narkotikų platinimą, neteisėtas ginklų pirkimas yra pagrindinės korupcijos priežastys. Panašus korupcijos lygis yra ir Filipinuose (23 balai), Ukrainoje (25 balai) bei Indonezijoje (26 balai). Ukrainoje korupcija jaučiama visuose visuomenės ir vyriausybės lygiuose bei visuose ekonomikos sektoriuose, ir tai yra pagrindinė kliūtis pritraukiant užsienio investicijas. Žemas viešojo sektoriaus pareigūnų darbo užmokesčio lygis skatina korupciją tokiose srityse kaip mokesčių administravimas, kelių policijoje ir netgi švietimo sistemoje. Tailandas (35 balai), Peru (36 balai), Indija (34 balai) taip pat vertinamos

kaip korumpuotos šalys, kuriose korupcija labiausiai pasireiškia energetikos ir saugumo srityse. Kalbant apie Baltijos šalis, Lietuvoje (46 balai) nutatyta didesnė korupcija nei Latvijoje (50 balų) ar Estijoje (66 balai). Anot Heritage fondo, Estijos vyriausybė yra paruošusi įstatymus ir priemones kovai su korupcija, dėl to ji nedaro įtakos užsienio investicijų pritraukimui kas šaliai yra naudinga. Latvijoje korupcija pasireiškia per pinigų plovimą, susijusiu su vengimu mokėti mokesčius, ir per Rusijos organizuoto nusikalstamumo pajamas. Mažiausias korupcijos lygis fiksuojamas Skandinavijos šalyse: Norvegijoje (79 balai), Daidoje (93 balai) ir Suomijoje (90 balų), kurių vyriausybės yra parengusios veiksmingus antikorpucinius planus, kovos priemones ir atitinkamas sankcijas.

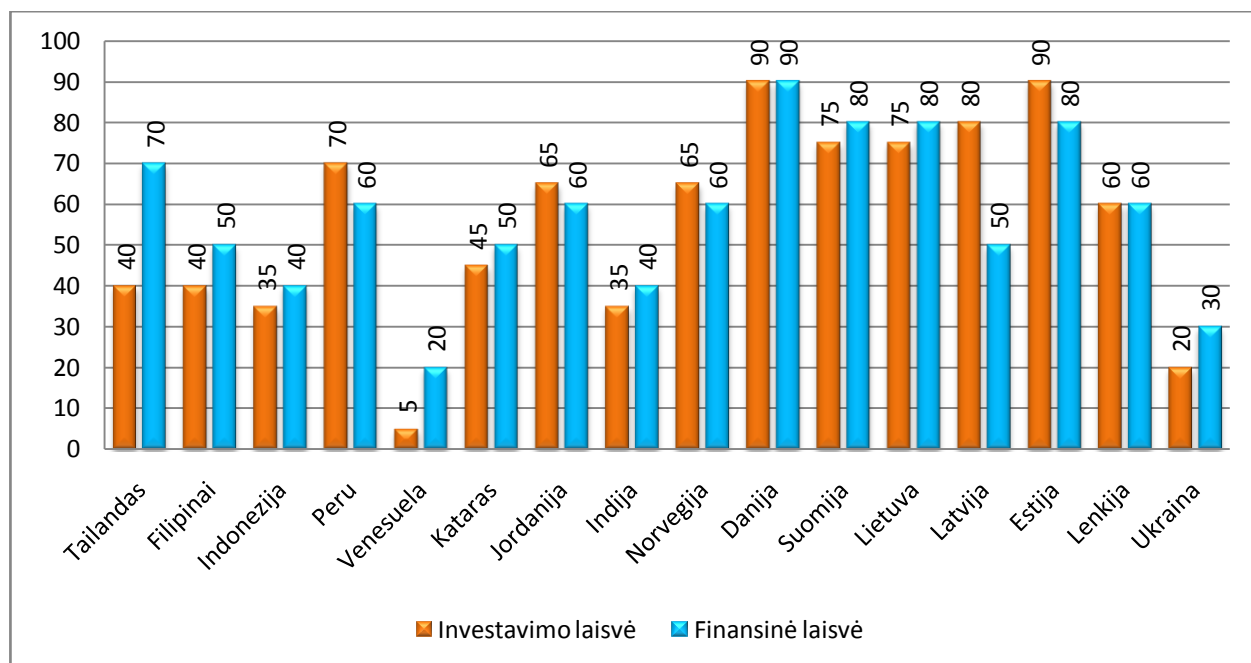

3.22 pav. Šalims skirti balai pagal fiskalinės ir monetarinės laisvės kriterijus (Heritage Foundation, 2009)

Heritage fondas, vertindamas šalis pagal monetarinės laisvės kriterijų, atsižvelgia į du esminius veiknius: kainų stabilumas ir vidutinis infliacijos lygis per paskutinius trejus metus. Kaip matyti iš pateikto 3.22 pav., monetarinė laisvė pasirinktose šalyse yra vertinama labai panašiai, tik kiek prasčiau Ukrainoje (61,2 balo) bei Venesueloje (47,7 balo). Pastarojoje šalyje vidutinis infliacijos lygis yra pakankamai aukštas (maždaug 26 proc.), o realioji palūkau norma išlieka neigiama, kas indėlininkams suteikia mažai paskatų taupyti. Vyriausybė reguliuoja beveik visas kainas per valdžios sistemą ir subsidijas bei naudoja neteisingą sistemą, kad garantuotų minimalias kainas, siekiant apsaugoti žemės ūkio gamintojus. Lietuva (70,8 balo) pagal monetarinę laisvę lenkia Latviją (67 balai), tačiau, nors ir nedaug, atsilieka nuo Estijos (71,1 balo). Šiose Europos Sąjungos šalyse yra vykdoma bendra žemės ūkio politika, taigi vyriausybės subsidijuoja žemės ūkio gamybą ir iškraipo žemės ūkio produktų kainas. Nors ir labai nežymiai, tačiau Peru (81,6 balo)

pagal monetarinę laisvę pirmauja iš pasirinktų šalių. Jos vidutinis infliacijos lygis yra mažas ir sudaro 4,5 proc., o kainas pagrinde nustato rinka be aktyvaus vyriausybės kišimosi.

Fiskalinės laisvės kriterijus matuoja, kokia mokesčių našta tenka šalims ir susideda iš trijų kiekybinių veiksnių, tokių kaip didžiausias mokesčių tarifas nuo gyventojų pajamų ir nuo įmonių pajamų bei bendros mokesčių įplaukos kaip dalis nuo BVP. Pagal šį kriterijų šalis lyderė yra Kataras, kuriam skiriamas beveik maksimalus balas (99,9 iš 100 galimų). Tai šalis, kurioje yra mažiausia mokesčių našta. Heritage fondo duomenimis, Kataro piliečiams ir jų turimoms įmonėms nėra taikomas nei gyventojų pajamų mokestis, nei įmonių pajamų mokestis. Tačiau ši šalis taiko 35 proc. pelno mokesčio tarifą užsienio kapitalo įmonėms. Per paskutinius kelis metus bendra mokesčių suma sudarė tik 2,6 proc. šalies BVP. Blogiausiai pagal fiskalinę laisvę vertinamos Skandinavijos šalys: Danija (35,9 balo), Norvegija (50,5 balo) ir Suomija (65,4 balo), kuriose yra didžiausia mokesčių našta tiek gyventojams, tiek įmonėms. Danijoje ir Norvegijoje taikomas didelis pajamų mokesčio tarifas (atitinkamai 51,5 proc. ir 47,8 proc.) ir vidutinis pelno mokesčio tarifas (atitinkamai 25 proc. ir 28 proc.). Suomijoje pajamų mokestis lygus 30,5 proc., o pelno mokestis – 26 proc. Iš Baltijos šalių geriausiai vertinama Lietuva (84,6 balo), po to Latvija (82,7 balo) ir galiausiai Estija (80,2 balo). Per pastaruosius kelis metus Lietuvos bendra mokesčių dalis sudarė 30,2 proc. BVP, Latvijoje – 31,3 proc. BVP, o Estijoje – 33,2 proc. BVP.

3.23 pav. Šalims skirti balai pagal investavimo ir finansinės laisvės kriterijus (Heritage Foundation, 2009)

Palankiausias klimatas investicijoms yra sudarytas Danijoje ir Estijoje (po 90 balų iš 100 galimų) (žr. 3.23 pav.). Šiose šalyse tiesioginės užsienio investicijos nėra ribojamos, jos skatinamos

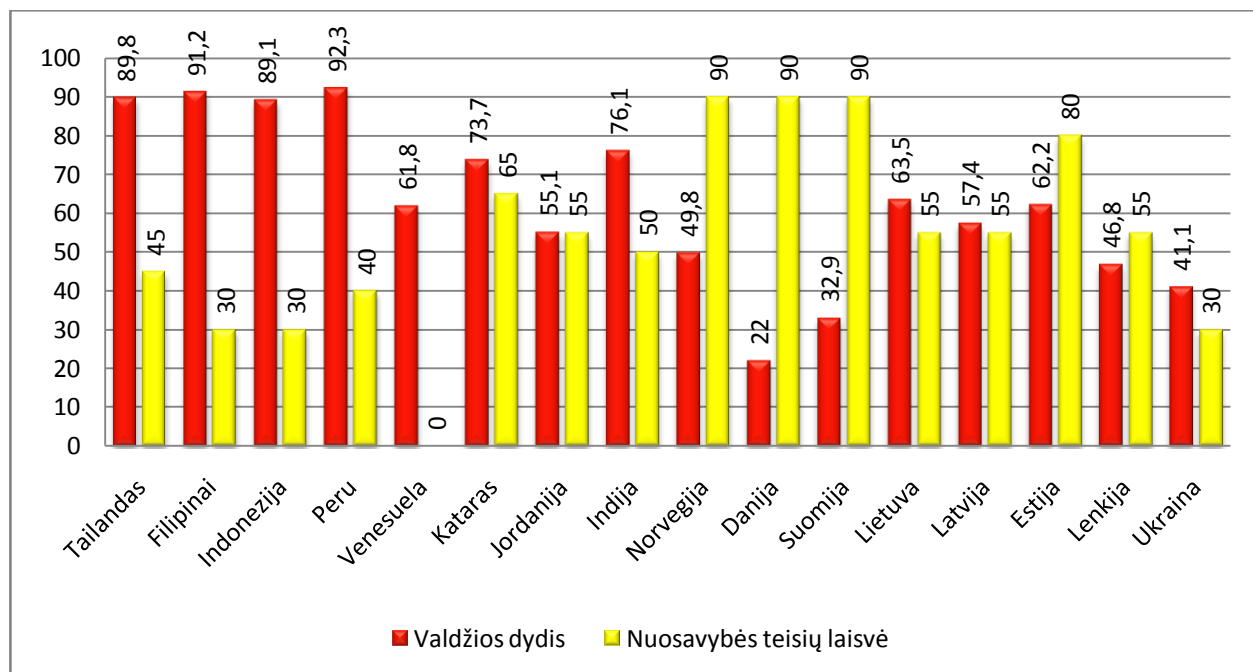
ir yra vertinamos taip pat kaip ir vidaus investicijos. Investicijų skatinimas yra prieinamas tiek vidaus, tiek užsienio įmonėms. Tačiau Estijoje yra numatyta, kad šioje šalyje užsieniečiai gali įsigyti ne daugiau kaip 10 ha žemės. Latvijoje (80 balų) užsienio investuotojai gali investuoti į daugelį sektorių, tačiau jie negali įsigyti buvusių valstybinių įmonių per privatizavimo procesą bei yra taikomi tam tikri žemės įsigijimo ribojimai. Suomijos ir Lietuvos investavimo laisvė vertinama vienodai, suteikiant kiekvienai šaliai po 75 balus. Panašiai vertinama ir Peru (70 balų). Suomija yra atvira užsienio investicijoms, tačiau dėl didesnių įsigijimų užsienio investuotojai turi kreiptis į vyriausybę prašyti leidimo. Peru suteikia palankias sąlygas užsienio investuotojams, jie nėra tikrinami. Tačiau investavimas į vidaus ar užsienio bankininkystę ir su saugumu susijusias veiklas reikalauja specialaus leidimo, nes kai kurie sektoriai yra saugomi vietiniams investuotojams. Be to, užsieniečiai negali įsigyti kasyklų, miškų, žemės sklypų, vandens ir energijos šaltinių mažesniu nei 50 kilometrų atstumu iki Peru sienos. Nepalankiausios sąlygos investuotojams yra sudarytos Venesueloje (tik 5 balai) ir Ukrainoje (20 balų). Ukraina nepritraukia pakankamai užsienio investuotojų dėl biurokратиškumo ir reguliavimo griežtumo. Šalyje yra daug ribojimų užsienio investuotojams, tokių kaip taikomi kiekybiniai ribojimai mokėjimams, užsienio valiutos sąskaitoms dažnai reikia leidimo ir pan. Venesueloje investicijų teisės aktai yra neskaidrūs (neaiškūs) ir sudėtingi, lėta ir korumpuota teisinė sistema, vis didėjantis vyriausybės vaidmuo ekonomikoje, kas itin nepalankiai vertinama užsienio investuotojų.

Finansinė laisvė matuoja bankų veiklos skaidrumą ir patikimumą bei jų nepriklausomybę nuo vyriausybės kontrolės lygį. Pagal šį kriterijų (žr. 3.23 pav.) iš nagrinėjamų šalių pirmauja Danija (90 balų). Šalies finansų sistema yra itin konkurencinga, nėra valstybinių bankų, o Centrinis bankas yra nepriklausomas. Priežiūra ir reguliavimas yra grindžiami ES teisės aktais. Reikia paminėti, kad Danijoje obligacijų rinka yra viena didžiausių pasaulyje. Suomijoje, Lietuvoje ir Estijoje (po 80 balų), vyriausybės įsikišimas į finansų sektorių yra minimalus. Lietuvos finansų sektorius yra gerai išvystytas ir konkurencingas, siūlantis platų paslaugų spektrą. Šiuo metu šalyje dauguma komercinių bankų yra užsienio kapitalo. Estijoje bankų sektorius labai pelningas ir teikia platų finansinių paslaugų spektrą. Kredito įstaigoms vyriausybė neturi jokių finansinių interesų, o kreditas yra nustatomas pagal rinkos sąlygas. Suomijoje gana sudėtinga finansų sistema, kuri vadovaujasi atsargaus ir pagrįsto skolinimo principu. Suomijos vyriausybė valdo apie 14 proc. vieno didžiausių banko akcijų. Bankininkystė šalyje yra atvira užsienio konkurencijai, nustatytos palūkanų normos yra prieinamos tiek vietos, tiek užsienio gyventojams. Finansų krizės poveikis šaliai buvo gana silpnas. Pagal šį, kaip ir pagal investavimo laisvės, kriterijų paskutinėmis iš nagrinėjamų šalių yra Venesuela ir Ukraina (atitinkamai 20 balų ir 30 balų). Šiose šalyse bankų veikla yra gana stipriai priklausoma nuo vyriausybės. Finansų įstaigos vis labiau nukreipiamos teikti

paskolas pagal vyriausybės reikalavimus. Tiek Ukrainoje, tiek Venesueloje vyriausybė vykdo finansinių institucijų nacionalizavimo procesą.

Valdžios dydžio kriterijus pagrįsde skaičiuoja vyriausybės išlaidas ir kokią BPV dalį jos sudaro. Kuo didesnis balų skaičius, tuo situacija šalyje yra palankesnė, fiksuojamos mažesnės vyriausybės išlaidos. Daugelis ekonomistų sutaria, kad nuo tam tikro taško, valstybės išlaidos tampa našta šalies ekonomikai dėl rinkos iškraipymų, paimtų išteklių iš produktyvaus sektoriaus, neefektyvaus jų naudojimo viešajame sektoriuje. Ryšį tarp valstybės išlaidų ir ekonomikos augimo nuodugnai ištyrė JAV Prekybos Rūmų vyriausias ekonomistas Richard Rahn. Jo teigimu, nuo tam tikro taško ekonomikos augimo tempai sulėtėja, kai valstybės išlaidos didėja. Kad valstybė galėtų finansuoti savo išlaidas, ji iš kažkur turi surinkti lėšas. Tas pinigų surinkimas turi neigiamą įtaką ekonomikai, nes mokesčiai apsunkina produktyvią veiklą – darbą, taupymą, investicijas. Valstybės skolinimasis naudoja kapitalą, kuris galėtų būti panaudojamas privačioms investicijoms ir privesti prie aukštesnių palūkanų normų. Iš pateikto 3.24 pav. matyti, kad nagrinėjamų šalių kontekste geriausiai vertinama Peru (92,3 balo) ir Filipinai (91,2 balo). Šiose šalyse fiksuojamos vienos mažiausių vyriausybės išlaidų, kurios atitinkamai sudaro 16 proc. ir 17,1 proc. nuo BVP. Nedaug atsilieka Indonezija, kuriai skiriamas 89,1 balas ir Tailandas (89,8 balo). Tiek vienoje, tiek kitoje šalyje taip pat fiksuojamos mažos vyriausybės išlaidos, atitinkamai lygios 19,1 proc. ir 18,4 proc. nuo BVP. Indijoje (76,1 balo) vyriausybės išlaidos jau gerokai didesnės nei prieš tai paminėtų šalių ir sudaro 28,2 proc. nuo BVP, tačiau šios išlaidos, lyginant šalis pasauliniu mastu, yra santykinai nedidelės. Katara (73,7 balo) vyriausybės išlaidos priskiriamos prie vidutinio dydžio ir sudaro 35,2 proc. nuo BVP. Šios išlaidos labai panašios Venesueloje (61,8 balo) ir Estijoje (62,2 balo) ir atitinkamai sudaro 35,7 proc. ir 35,5 proc. nuo BVP. Lietuva pagal šį kriterijų lenkia tiek Latviją (57,4 balo), tiek Estiją. vadinasi, vyriausybės išlaidos iš Baltijos šalių mažiausios yra Lieuvoje ir sudaro maždaug 34,9 proc. nuo BVP, o Latvijoje jos didžiausios (37,7 proc.), tačiau biudžeto deficitas nebuvo didelis. Prasčiausiai pagal vyriausybės išlaidas vertinama Danija ir Suomija, kurioms atitinkamai skiriami 22 balai ir 32,9 balo. Šios šalys pasižymi itin dideliomis išlaidomis. Per paskutinius metus Suomijoje išlaidos sudarė 47,3 proc. nuo BVP, o Danijoje – net 51 procentą.

Nuosavybės teisių laisvės kriterijus matuoja, koku laipsniu šalies įstatymai gina privačios nuosavybės teises, ir kaip vyriausybė užtikrina, kad įstatymų būtų laikomasi. Taip pat yra vertinama tikimybė, kad nuosavybė bus nusavinta, analizuoja teismų nepriklausomumą, jų korumpuotumo lygį, bei piliečių ir įmonių gebėjimą užtikrinti sutarčių vykdymą. Kuo daugiau šalyje teisinės apsaugos nuosavybei, tuo didesnis balas, ir atvirkščiai – kuo didesnė galimybė vyriausybei nusavinti nuosavybę, tuo mažesnis suteikiamas balas.

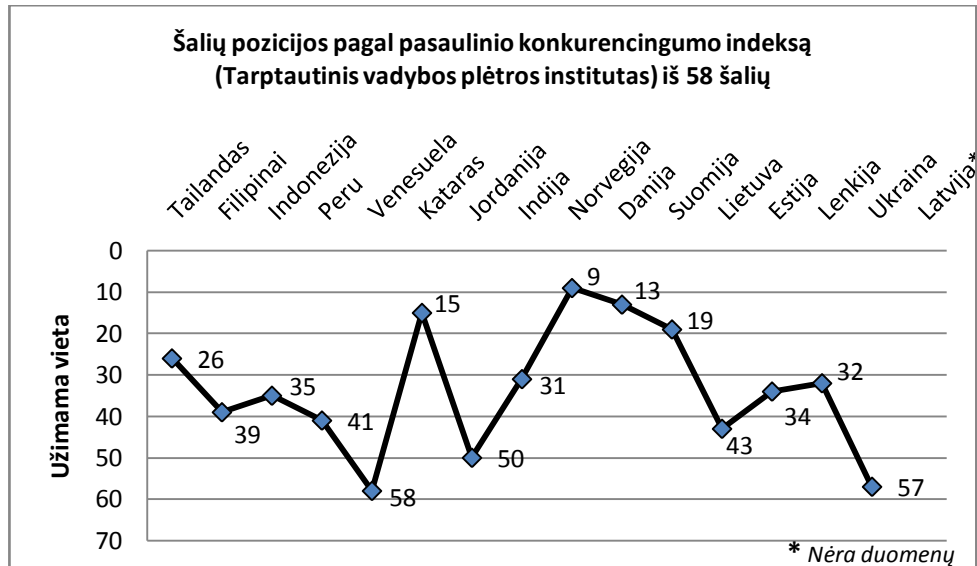
3.24 pav. Šalims skirti balai pagal valdžios dydžio ir nuosavybės teisių laisvės kriterijus (Heritage Foundation, 2009)

Taigi pagal nuosavybės teisių laisvės kriterijų geriausiai vertinamos (žr. 3.24 pav.) Skandinavijos šalys: Norvegija, Danija ir Suomija, kurioms suteikiama po 90 balų iš 100 galimų. Šios šalys laikosi daugelio tarptautinių susitarimų dėl intelektualinės nuosavybės apsaugos. Be to, šiose šalyse yra labai maža nuosavybės nusavinimo tikimybė. Iš karto po šių Skandinavijos šalių eina Estija (80 balų), kurios teismų santvarka yra apsaugota nuo vyriausybės įtakos, įvairių įstatymų ir teisės aktų rinkiniai užtikrina teisę į nuosavybę, o jos nusavinimas yra labai mažai tikėtinas. Katarui yra skiriami 65 taškai, nes šioje šalyje teismų sistema yra lėta, biurokatiška ir šališka Kataro piliečiams ir vyriausybei. Užsieniečiams šioje šalyje dažniausiai neleidžiama turėti nuosavybės. Jordanija, Latvija, Lenkija ir Lietuva vertinamos po 55 balus. Lietuvoje, kaip ir Latvijoje, konstitucija garantuoja teisę į privačią nuosavybę ir ji yra apsaugota nuo nacionalizavimo ar rekvizavimo. Šalys, siekdamos atitikti ES ir Pasaulio prekybos organizacijos reiklavimus, sukūrė teisinę sistemą, skirtą intelektualinei nuosavybei apsaugoti. Lenkijoje teisinė sistema saugo įsigijimo ir disponavimo turtu teises, tačiau teismų sistema lėtai sprendžia su nuosavybe susijusius ginčus, o autorinių teisių pažeidimai tęsiasi ir toliau nepaisant vyriausybės pastangų pagerinti aplinką. Tailande (45 balai) teismų sistema yra labai neefektyvi ir uždelsta, be to, trečiosios šalys gali turėti įtakos bylos nagrinėjimui ir sprendimui. Reikia paminėti ir tai, kad šioje šalyje vyriausybė gali atskleisti komercines paslaptis siekiant apsaugoti bet kokią viešąjį interesą. Nuosavybės teisių laisvė dar mažesnė yra Filipinuose, Indonezijoje bei Ukrainoje (po 30 balų). Ukrainoje pabrėžiamos tokios intelektualinės nuosavybės teisių apsaugos problemos kaip didelė suklastotų prekių rinka, vietinės sertifikavimo procedūros leidžia registruoti prekes, neatitinkančias intelektualinės

nuosavybės apsaugos reikalavimų, nepatentuočių prekių registravimas, įstatyminės spragos intelektualinės nuosavybės apsaugos srityje.

3.5. Šalių verslo sąlygų vertinimas pagal Tarptautinio vadybos plėtros instituto konkurencingumo indeksą

Šveicarijoje veikiantis Tarptautinis vadybos plėtros institutas, šalies verslo sąlygoms įvertinti ir nustatyti šalies poziciją kitų šalių atžvilgiu, siūlo modelį, įvertinantį šalies konkurencingumą balais. Kaip jau minėta teorinėje dalyje, šis modelis susideda iš keturių kriterijų grupių, kurių pagalba ir yra įvertinamos kiekvienos šalies verslo sąlygos. Palyginti su Pasaulio banko ir Pasaulio ekonomikos forumo metodais, Tarptautinės vadybos plėtros instituto taikomas metodas vertina gana mažą šalių skaičių (tik 58 šalis), tačiau pats vertinimo metodas aprėpia tiek kiekybinius, tiek kokybinius duomenis, o bendri vertinimo rezultatai atspindi realią padėtį šalyje. Taigi 3.25 pav. parodytas šiame darbe vertinamų šalių išsidėstymas pagal užimamas vietas bendrajame pasaulinio konkurencingumo indekse.

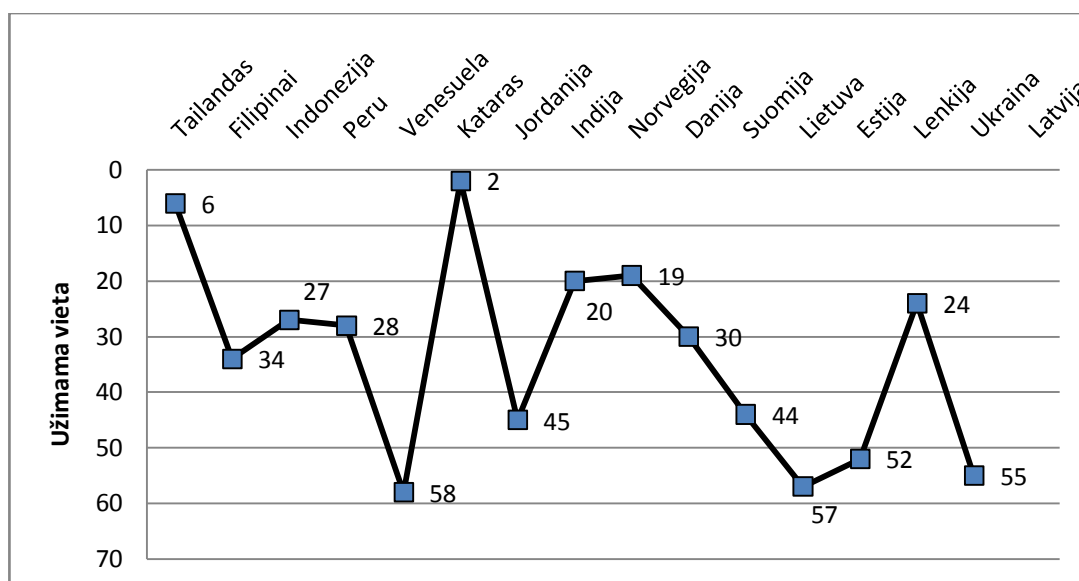

3.25 pav. Šalių pasiskirstymas pagal bendrus konkurencingumo indekso rezultatus (IMD, 2009)

Tarptautinės vadybos ir plėtros institutas pagal verslo sąlygas geriausiai vertina Sakandinavijos šalis ir Katarą. Norvegija užima 9-ąją vietą, Danija – 13-ąją, o Suomijai skiriama 19-oji vieta. Kataras atsiduria tarp Danijos ir Suomijos, uždamas 15-ąją vietą. Nuo Suomijos per septynias pozicijas atsilieka Tailandas (26-oji vieta), po to seka Indija ir Lenkija (atitinkamai 31-oji ir 32-oji vietas). Estija pagal Tarptautinį vadybos plėtros institutą atsiduria 34-oje vietoje, nuo jos

per vieną poziciją atsilieka Indonezija (35-oji vieta). Lietuva pagal savo verslo sąlygas atsilieka ne tik nuo anksčiau paminėtų šalių, bet ir nuo Filipinų (39-oji vieta) ir užima tik 43-ąją vietą. Prasčiausiai pagal šį indeksą vertinamos Ukraina ir Venesuela, užimančios 57-ąją ir 58-ąją vietas. Kiek geriau už šias dvi šalis vertinama Jordanija, kuriai skiriama 50-oji vieta. Toliau šiame darbe bus aptarti veiksniai, lemiantys tokį šalių išsidėstymą.

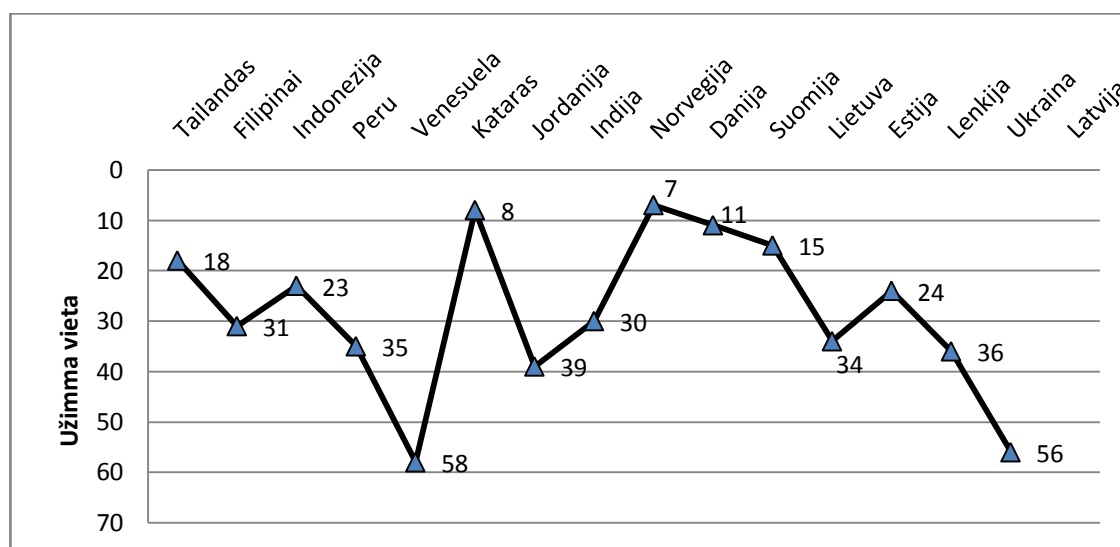
Ekonominiai rezultatai (žr. 3.26 pav.) iš nagrinėjamų šalių geriausiai vertinami Kataro, užimančio 2-ąją vietą. Tokią aukštą šalies poziciją lėmė vienas aukščiausių užimtumo lygių, aukštas pragyvenimo lygis, santykinai mažos kainos ir efektyvi vietos ekonomika. Auštas užimtumo lygis ir santykinai mažos kainos taip pat vyrauja Tailande, užimančiame 6-ąją vietą. Be to, šios šalies palankų vertinimą pagal ekonominius rezultatus lėmė užsienio prekybos rodikliai bei išplėtotas turizmas, atnešantis valstybei didelis pajamas. Norvegijos ekonominiai rezultatai įvertinami 19-ąją vietą. Nors vidinės rinkos rodikliai vieni aukščiausių, tačiau aukštas plataus vartojimo produktų, būsto ir biurų nuomos kainų lygis lėmė šaliai tik 19-ąją vietą. Ekonominiai rezultatai panašiai vertinami Indonezijoje ir Peru (atitinkamai 27-oji ir 28-oji vietos.). Indonezija geriau nei Peru vertinama pagal užsienio investicijų pritraukimą ir tarptautinės prekybos rezultataus, o Peru pranašumas yra aukštas užimtumo lygis bei santykinai žemos kainos lyginant su pragyvenimo lygiu. Skandinavijos šalys – Danija ir Suomija, ekonomistų traktuojamos kaip vienos stipiausių, pagal ekonominius rezultatus užima atitinkamai tik 30-ąją ir 44-ąją vietas. Nors Danija yra itin patraukli užsienio investuotojams, tačiau tai nekompensuoja aukšto kainų lygio šalyje, kuris ir lėmė tokį šalies vertinimą pagal ekonominius rezultatus. Suomijos problema – užsienio prekybos rodikliai.

3.26 pav. Šalių pasiskirstymas pagal ekonominius rezultatus (IMD, 2009)

Jordanijos ekonominiai rezultatai įvertinti vos viena pozicija žemiau nei Suomijos. Jordanijoje vyriaujančios kainos atitinka pagyvenimo lygį, tačiau problematiška yra darbo rinka, mažas darbo vietų augimo rodiklis bei žemas užimtumo lygis. Estijai skiriama 52-oji vieta, pabrėžiant šalies užimtumo problemas bei žemus vidinės ekonomikos rodiklius. Lietuva pagal ekonominius rezultatus tėra priešpaskutinėje – 57-oje vietoje.

Skandinavijos šalys, pagal ekonominius rezultatus vertintos žemiau vidurkio, pagal valdžios efektyvumą iš šiame darbe nagrinėjamų šalių yra pirmaujančios ir rodo žymiai geresnius rezultatus (žr. 3.27 pav.). Norvegija užimanti 7-ąją vietą, pasižymi puikiais tvarkomais valstybės finansais, efektyvia Centrinio banko veikla, aukštu mokumo lygiu. Be to, šioje šalyje korupcija yra itin nežymi. Nors Danijos vykdoma fiskalinė politika vertinama tik 46-ąją vieta, šalis turi efektyvią verslo teisinę bazę ir institucinę sąrangą. Suomijos situacija analogiška Danijai, tik problematiška jos sritis yra neefektyviai valdomi valstybės finansai. Valdžios efektyvumu be Skandinavijos šalių pasižymi ir Kataras (8-oji vieta). Nors šalies institutinė sąranga vertinama vidutiniškai, Kataro stiprioji pusė yra efektyvi fiskalinė politika ir valstybės finansai. Estijos ir Indonezijos valdžios efektyvumas pagal Tarptautinį vadybos plėtros institutą yra labai panašus ir šios šalys reitinguojamos greta. Estijos pranašumas yra efektyvus valstybės finansų valdymas ir palankiai sutvarkyta verslo teisinė bazė, o Indonezija pagal vykdomą fiskalinę politiką yra viena pirmaujančių šalių ir užima net 4-ąją vietą iš 58-ių valstybių.

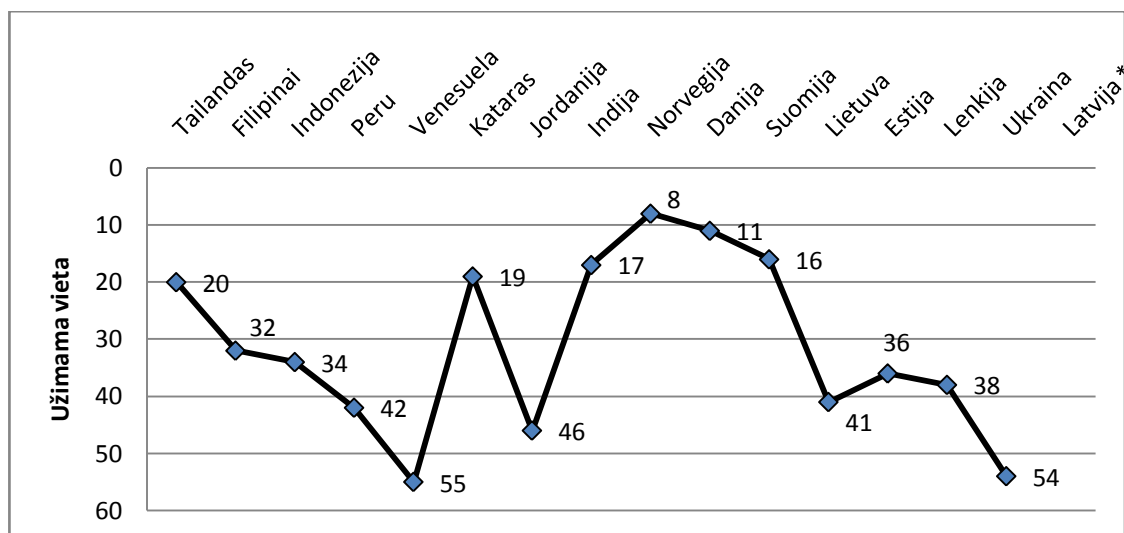

3.27 pav. Šalių pasiskirstymas pagal valdžios efektyvumą (IMD, 2009)

Lietuvos valdžios efektyvumas įvertintas 34-ąją vieta. Nors valstybės finansų tvarkymo efektyvumas įvertintas kiek žemiau vidutinio lygio, juos kompensuoja efektyviau vykdoma fiskalinė politika ir gerai sutvarkyta verslo teisinė bazė. Peru rikiuojama iš karto po Lietuvos ir užima 35-ąją vietą. Šalis, priešingai nei Lietuva, pasižymi efektyviu valstybės finansų valdymu,

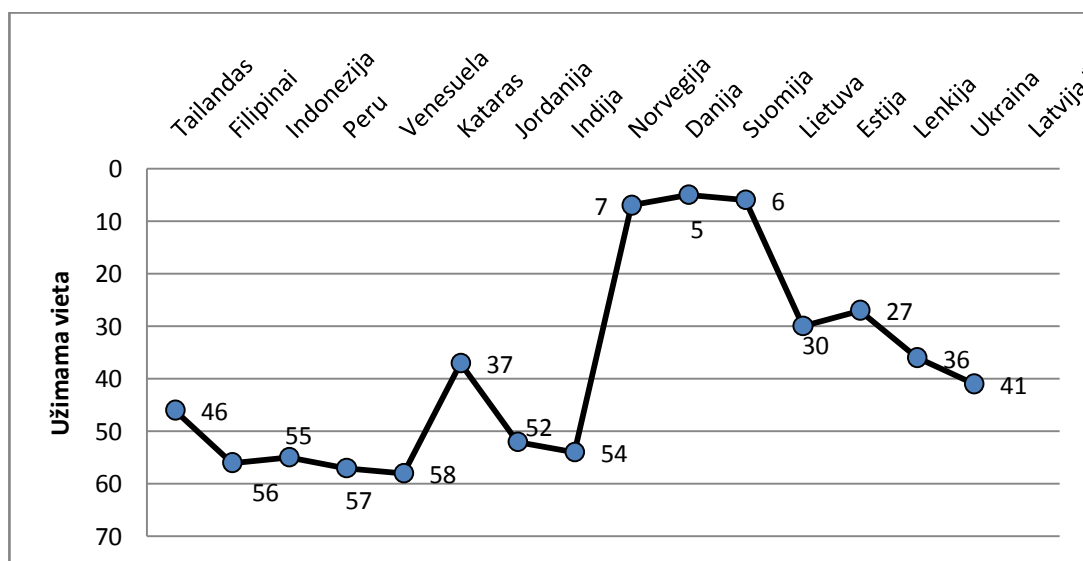
tačiau neturi stiprios teisinės bazės, ginančios ir saugančios verslininkų interesus. Paskutinėmis pagal valdžios efektyvumą vėlgi lieka Venesuela ir Ukraina (atitinkamai 58-oji ir 56-oji vietos.). Šiose šalyse vykdoma fiskalinė politika ir institucinė sandara yra neefektyvios, nėra stiprios verslo teisinės bazės.

Pagal verslo efektyvumą (žr. 3.28 pav.) lyderės vėlgi yra Skandinavijos šalys: Norvegija, užimanti 8-ąją vietą, Danija, priklausanti 11-ai vietai ir Suomija, esanti 16-oje vietoje. Aukštą Norvegijos ir Danijos vertinimą pagal verslo efektyvumą lėmė šių šalių tiek smulkaus verslo, tiek didelių įmonių produktyvumas, kvalifikuotos darbo jėgos produktyvumas, efektyviai veikianti vertybinių popierių rinka bei modernios vadybos praktikos, taikomos versle. Suomija taip pat pasižymi verslo modernumu, efektyvia bankų veikla bei finansų valdymu. Indijos ir Kataro ir Tailando palankų vertinimą (atitinkamai 17, 19 ir 20 vietos) pagal šį kriterijų lėmė lankstus darbo jėgos reguliavimas. Estija ir Lenkija, užimančios 36-ąją ir 38-ąją vietą pasižymi vadybos praktikos modernumu, požiūriu į vartotoją, socialine atsakomybe. Estija kiek geriau vertinama pagal darbo rinką, jos reguliavimą, kvalifikuotų ir kompetetingų darbuotojų procentą nuo darbingo amžiaus žmonių. Tačiau Lenkijoje pastebimas didesnis tiek darbuotojų, tiek įmonių, tiek žemės ūkio produktyvumas. Lietuvą nuo Peru skiria tik viena pozicija, suteikiant šalims atitinkamai 41-ąją ir 42-ąją vietas.

3.28 pav. Šalių pasiskirstymas pagal verslo efektyvumą (IMD, 2009)

Lietuva, lyginant su Peru, geriau vertinama pagal darbo rinką bei verslo modernumą. Paskutines vietas iš nagrinėjamų šalių užima Venesuela ir Ukraina (atitinkamai 55-oji ir 54-oji vietos). Ukrainoje darbo rinkos situacija vertinama gerokai palankiau nei Venesueloje, tačiau pastaroji šalis, anot Tarptautinio vadybos plėtros instituto, taiko modernesnę vadybos praktiką nei Ukraina.

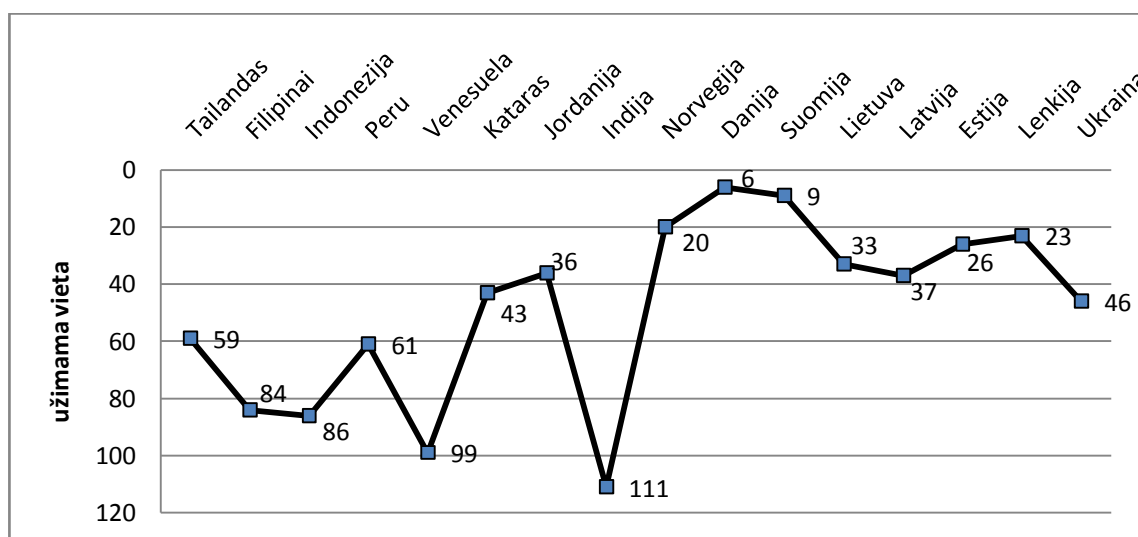
3.29 pav. Šalių pasiskirstymas pagal infrastruktūros kokybę (IMD, 2009)

Pagal paskutinę Tarpatutinio vadybos plėtros instituto kriterijų grupę infrastruktūra, iš nagrinėjamų šalių tris pirmąsias vietas užima (žr. 3.29 pav.) Danija, Suomija ir Norvegija, atitinkamai užimančios 5-ąją, 6-ąją ir 7-ąją vietas. Danijos stipriausios pusės yra švietimo sistema ir išsilavinimas bei sveikata. Norvegija pasižymi gerai sutvarkyta bazine infrastruktūra: keliais, geležinkeliais, uostais oro transportu. Suomijos, kaip ir Danijos, stiprioji sritis yra švietimo sistema ir sveikata, o pagal bazinę infrastruktūrą gerokai atsilieka nuo Norvegijos. Nors kelių, geležinkelių, uostų kokybė vertinama taip pat gerai, tačiau Norvegijos lygio ji nepasiekia. Estija, užimdama 27-ąją vietą, pasižymi švietimo sistemos kokybe, mokslo kokybe, kvalifikuotų darbuotojų paruošimu, tačiau jos mokslinė infrastruktūra yra silpnoka. Šalis, lyginant su kitomis šalimis, nepakankamai skiria lėšų tyrimams, mokslinių centrų kūrimui ir plėtrai. Vos per tris pozicijas nuo Estijos atsilieka Lietuva ir užima 30-ąją vietą. Lietuvos švietimo sistema yra kiek silpnesnė nei Estijos, tačiau Lietuva geriau vertinama pagal mokslinę infrastruktūrą. Lenkija ir Kataras (36-oji ir 37-oji vietos) yra vertinamos praktiškai tokiu pat balu. Lyginant šias šalis, Kataro pranašumas yra bazinės infrastruktūros (kelių, geležinkelių, oro transporto) kokybė bei sveikata ir aplinkos apsauga. Lenkijos pranašumas prieš Katarą yra mokslinė infrastruktūra ir švietimo sistema. Paskutinės vietos pagal infrastruktūrą skiriamos Indonezijai, Filipinams, Peru, Indijai bei Venesuelai. Iš šių šalių Indonezijoje yra geriausia bazinė infrastruktūra, tačiau pagal sveikatą ši šalis kartu su Indija yra vienos paskutiniųjų. Be to Indija pagal švietimo sistemą ir išsimokslinimą užima paskutinę vietą. Filipinuose stipriausia vieta yra technologinė infrastruktūra, tačiau nei bazinės infrastuktūros kokybe, nei švietimo sistemos kokybe ji nepasižymi.

3.6. Šalių verslo sąlygų vertinimas pagal KOF globalizacijos indeksą

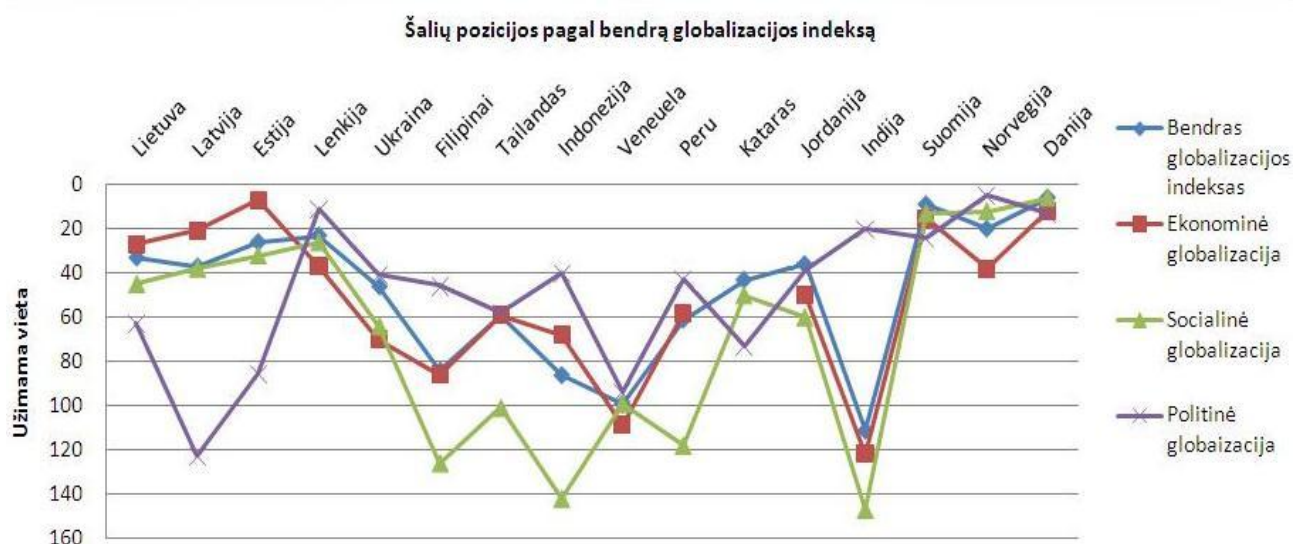
KOF indekso sudarytojas vokiečių mokslininkas Axel Dreher koncentruojasi į ekonominio augimo aspektus, siekdamas nustatyti atskirų globalizacijos sričių įtaką šalių ekonomikai. Kaip jau minėta teorinėje dalyje, indeksas apima tris pagrindines globalizacijos sritis: ekonominę, socialinę ir politinę. 3.30 pav. grafiškai parodyta, kaip šalys yra pasiskirsčiusios pagal bendrąjį globalizacijos indeksą.

Labiausiai globalizuotos šalys pagal KOF globalizacijos indeksą yra Skandinavijos šalys. Danija ir Suomija, atitinkamai užimančios 6-ąją ir 9-ąją vietas, patenka į geriausiai pagal šį indeksą vertinamų šalių dešimtuką. Norvegijai skiriama 20-oji vieta, o nuo jos vos per tris pozicijas atsilieka Lenkija, užimanti 23-ąją vietą. Baltijos šalys – Lietuva, Latvija ir Estija – vertinamos panašiai.

3.30 pav. Šalių užimamos vietos pagal KOF globalizacijos indeksą iš 156 šalių (Dreher, 2010)

Iš jų labiausiai globalizuota yra Estija (26-oji vieta), Lietuva lieka per vidurį (33-oji vieta), o Latvija yra trečioji, užimanti 37-ąją vietą. Kiek geriau nei Latvija, pagal globalizacijos indeksą vertinama Jordanija, kuriai skiriama 36-oji vieta. Ukraina, daugelyje metodų vertinama kaip viena prasčiausių valstybių, pagal KOF vertinama gana palankiai ir atsiduria 46-oje vietoje. Iš šiame darbe nagrinėjamų šalių mažiausiai globalizuotos šalys yra Indija ir Venesuela, atitinkamai užimačios 111-ąją ir 99-ąją vietas. Be to, kaip mažai globalizuotas šalis dar galima paminėti Filipinus ir Indoneziją, esančius 84-oje ir 86-oje vietoje.

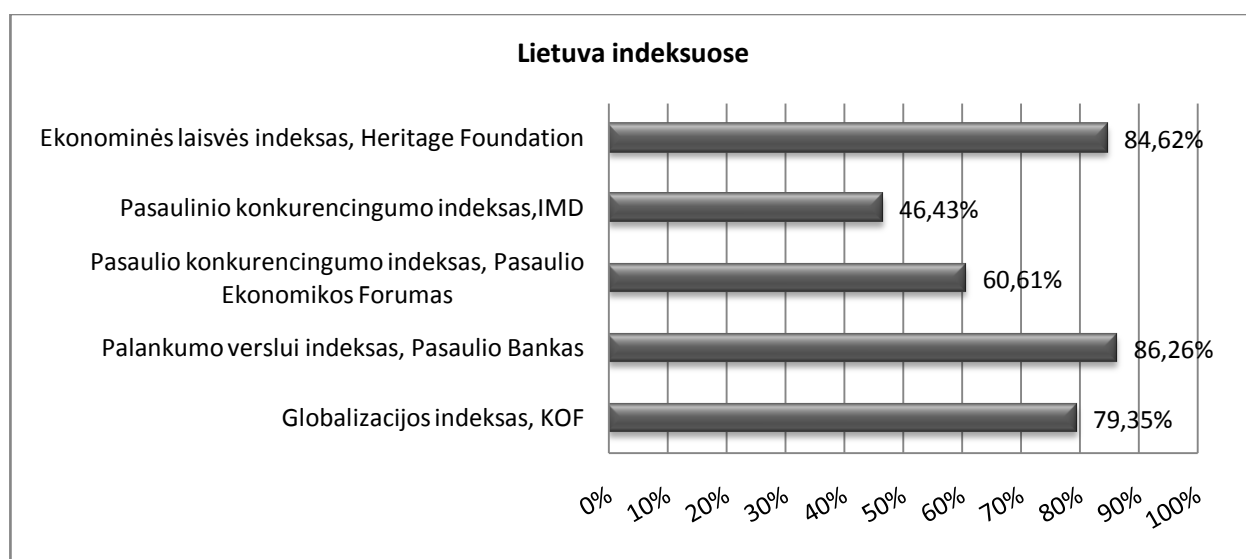
3.31 pav. Šalių pozicijos pagal KOF globalizacijos indekso sudedamąsias dalis (Dreher, 2010)

Pagal bendrąjį globalizacijos indeksą iš nagrinėjamų šalių pirmaujanti Danija geriausiai vertinama pagal socialinę globalizaciją (skiriama 6-oji vieta), o pagal ekonominę ir politinę globalizaciją šalis užima dvigubai žemesnes pozicijas (atitinkamai 12-ąją ir 13-ąją vietas). Baltijos šalys pagal globalizacijos indekso sudedamąsias dalis vertinamos labai panašiai: pasižymi aukšta ekonomine globalizacija, vidutine socialine globalizacija ir žema politine globalizacija. Tačiau reikia paminėti, kad Latvija išsiskiria itin žemu balu pagal politinę globalizaciją (žr. 3.31 pav. ir C priedą) ir yra tik 123-oje vietoje iš 156 šalių. Pagal šį kriterijų iš Baltijos šalių geriausiai vertinama Lietuva, o Estija yra per vidurį, užimdama 86-ąją vietą. Lenkijos, priešingai nei Baltijos šalių, geriausias rodiklis yra būtent politinė globalizacija (11-oji vieta), o socialinė ir ekonominė globalizacija vertinama kiek prasčiau. Indija, kaip Lenkija, turi gerus politinės globalizacijos rodiklius (20-oji vieta) ir pagal šį kriterijų lenkia net Suomiją, tačiau ekonominė ir socialinė globalizacija yra vienos mažiausių iš darbe nagrinėjamų šalių (atitinkamai 122-oji ir 147-oji vietas). Analogiška situacija yra ir Filipinuose, Tailande, Indonezijoje ir Peru. Šios šalys įvardijamos kaip neglobalios pagal socialinį aspektą, nes prasti tiek asmeninio susisiektimo duomenys, tiek informacijos sklaidos bei kultūros artumo duomenys. Šios valstybės kur kas geriau vertinamos pagal politinę globalizaciją ir lenkia visas tris Baltijos šalis. Pastarųjų šalių kontekste ekonominė globalizacija didžiausia yra Tailande, kur sudarytos palankesnės sąlygos užsienio prekybai ir užsienio investicijoms. Venesuela pagal visas tris globalizacijos indekso sritis (ekonominę, politinę ir socialinę) vertinama praktiškai taip pat – vidutiniškai 100-ąją vietą. Kataras socialinės globalizacijos aspektu vertinamas 50-ąją vietą. Ši šalis atsilieka nuo Skandinavijos šalių ir Baltijos jūros regiono šalių, tačiau lenkia visas kitas šiame darbe nagrinėjamas valstybes, o pagal politinę globalizaciją šalis yra tarp Lietuvos ir Estijos, užimdama 73-ąją vietą. Tačiau reikia paminėti, kad

KOF globalizacijos indeksas neįvertina Kataro ekonominės globalizacijos ir negalima jo palyginti su kitomis šalimis. Pagrindinė to priežastis – informacijos ir reikiamų duomenų trūkumas, jų nepasiekiamumas. Norvegija ir Suomija pagal socialinę globalizaciją rikiuojamos greta (atitinkamai 12-oji ir 13-oji vietos), tačiau pagal ekonominį aspektą pirmauja Suomija, o pagal politinį – Norvegija. Taigi remiantis KOF globalizacijos indeksu iš nagrinėjamų šalių labiausiai globalizuotų valstybių penketuko sąrašą sudaro Skandinavijos šalys, Lenkija ir Estija.

3.7. Valstybių verslo sąlygų vertinimo sintezė

Atlikus išsamią atskirų valstybių verslo sąlygų analizę pagal populiariausius vertinimo metodus matyti, kad rezultai yra gana skirtingi. 3.32 pav. rodo skirtingus tos pačios šalies (šiuo atveju Lietuvos) verslo sąlygų vertinimo rezultatus. Kitų šalių padėtis atskiruose indeksuose yra pateikta D priede.

3.32 pav. Procentas indekse vertintų valstybių, kurias lenkia Lietuva

Pasaulio banko palankumo verslui metodas, skirtas vertinti valstybių verslo sąlygas, pagrįste orientuojasi į dokumentų skaičių, laiko sąnaudas juos paruošti bei reikalingus kaštus. Šie duomenys yra lengvai palyginami, tačiau atliekant verslo sąlygų analizę pagal Pasaulio banko palankumo verslui metodą neįvertinami tokie svarbūs verslo aplinką lemiantys veiksniai, kaip infrastruktūros kokybė, makroekonomikos stabilumas, korupcija, technologinis pasirengimas ir švietimo sistema. Heritage fondas ekonominės laisvės metodu vertindamas šalių verslo sąlygas naudoja tiek statistinius duomenis, tiek apklausų metu gautus duomenis. Nors varstybės yra

vertinamos pagal dešimt kriterijų, tačiau jie, palyginti su kitų metodų kriterijais, aprėpia mažai subkriterijų ir vertinimas yra gana siauras. Tačiau priešingai nei kiti metodai, Heritage fondas, vertindamas prekybos laisvę atsižvelgia tiek į mokestinius, tiek į nemokestinius prekybos barjerus, o Pasaulio bankas skaičiuoja eksportui ir importui reikalingų dokumentų skaičių, laiko sąnaudas ir eksportavimo bei importavimo sąnaudas, o Tarptautinis vadybos plėtros institutas pagrindinį dėmesį skiria į tai, kokią dalį procentais eksportas ir importas sudaro nuo BVP. Nei Pasaulio banko, nei Heritage fondo verslo sąlygų vertinimo metodai neatsižvelgia į švietimo sistemą ir išsimokslinimo lygį šalyje. Tarptautinis vadybos plėtros institutas ir Pasaulio ekonomikos forumas vertina pradinį ir aukštąjį bei profesinį mokymą, tačiau pastaroji organizacija orientuojasi ne tik į mokslo kiekybę bet ir kokybę. Infrastruktūros vertinimas yra įtrauktas į Pasaulio ekonomikos forumo ir Tarptautinio vadybos plėtros instituto verslo sąlygų vertinimo metodus. Pirmosios organizacijos metodas daugiau orientuotas į bazinės infrastruktūros (keliai, gežinkeliai, uostai) kokybę, o Tarptautinio vadybos plėtros instituto metodas orientuotas ne tik į bazinę, bet ir į mokslinę ir technologinę infrastruktūrą. Didžiausias Heritage fondo ekonominės laisvės indekso skirtumas nuo kitų yra tas, kad pagal jį galima įvertinti korupcijos lygį šalyje, į kurį neatsižvelgia nei Pasaulio bankas, nei Pasaulio ekonomikos forumas, nei kiti šiame darbe aptarti verslo sąlygų vertinimo metodai. Heritage fondas, vertindamas šalių institucijas, pagrinde atsižvelgia į vyriausybės išlaidas, Pasaulio ekonomikos forumas orientuojasi ne tik į kiekybinius duomenis, bet ir į tokius aspektus, kaip valdžios patikimumas, visuomenės pasitikėjimas valdžios priimamais sprendimais, vykdomos politikos skaidrumu, o Tarptautinis vadybos plėtros institutas vertina šalių mokumo lygį, Centrinį bankų vykdomą politiką, atsižvelgia į biurokratiją ir vyriausybės priimtų sprendimų efektyvumą.

Taigi galima daryti prielaidą, kad nei vienas iš šių organizacijų naudojamų metodų neįvertina šalių verslo sąlygų objektyviai ir yra poreikis sukurti naują verslo sąlygų vertinimo modelį, leidžiantį atlikti objektyvų vertinimą.

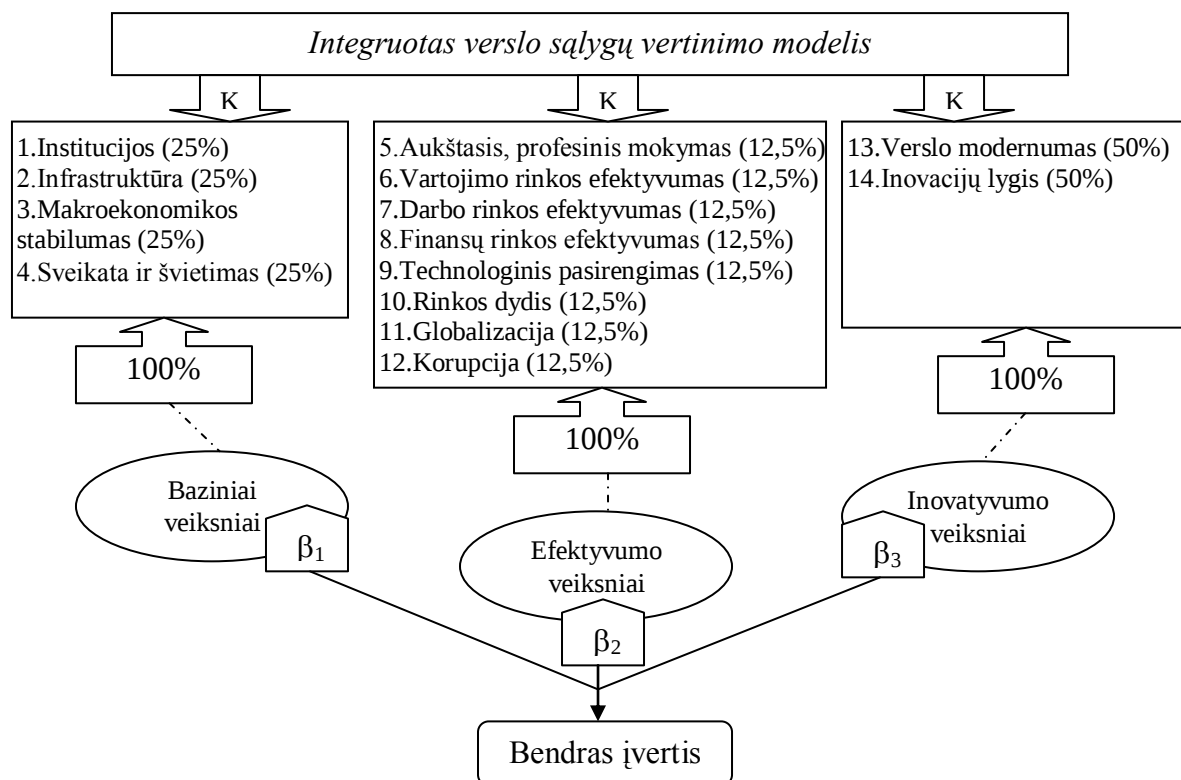
4. SIŪLOMAS INTEGRUOTAS VERSLO SĄLYGŲ VERTINIMO MODELIS

4.1. Integruoto verslo sąlygų vertinimo modelio sukūrimas

Integruotam modeliui kūrėti kaip pagrindas buvo pasirinktas Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo reitingas. Naująjį integruotą modelį sudaro trys pagrindiniai kriterijų blokai:

- 1) baziniai veiksniai;
- 2) efektyvumo veiksniai;
- 3) inovatyvumo veiksniai.

Pirmąjį, bazinių veiksnių, bloką (žr. 4.1 pav.) sudaro tokie keturi kriterijai: institucijos, infrastruktūra, makroekonomikos stabilumas, sveikata ir švietimas. Antrasis, efektyvumo veiksnių, blokas sudarytas iš dvylikos kriterijų: aukštasis, profesinis mokymas, vartojimo rinka, darbo rinka, finansų rinka, technologinis pasirengimas, rinkos dydis, globalizacija ir korupcija. Trečiajam, inovatyvumo veiksnių, blokui tenka du kriterijai: verslo modernumas bei inovacijų lygis šalyje.

4.1 pav. Integruotas verslo sąlygų vertinimo modelis (sudaryta autorės)

Kiekvienam integruoto verslo sąlygų vertinimo modelio kriterijui apskaičiuoti yra nustatytos atitinkamos formulės, susidedančios iš skirtingo skaičiaus kintamųjų. Pavyzdžiui, integruoto

modelio bazinių veiksmų kriterijų bloko pirmasis kriterijus institucijos žymimas K_1 ir šalies verslo sąlygų įvertis pagal šį kriterijų yra randamas naudojantis tokia formule:

$$K_1 = 1/10 (c_1 + a_1 + a_3 + b_3 + b_4 + b_8 + a_5 + a_8 + d_7 + d_8). \quad (1)$$

Valstybės verslo sąlygų įvertis pagal antrąjį kriterijų infrastruktūra (K_2) skaičiuojamas naudojant tokia formulę:

$$K_2 = 1/2 (c_2 + d_{15}). \quad (2)$$

Valstybių verslo sąlygų įverčiai pagal likusius bazinių veiksmų kriterijų bloko kriterijus randami pagal šias formules:

$$K_3 = 1/2 (c_3 + d_6); \quad (3)$$

$$K_4 = 1/2 (c_4 + d_{18}). \quad (4)$$

Valstybių verslo sąlygų įverčiams pagal efektyvumo veiksmų kriterijų bloko kriterijus rasti naudojamos tokios formulės:

$$K_5 = 1/3 (c_5 + d_9 + d_{17}); \quad (5)$$

$$K_6 = 1/4 (c_6 + a_6 + b_2 + d_5); \quad (6)$$

$$K_7 = 1/6 (c_7 + a_2 + b_{10} + d_{11} + d_4 + d_{10}); \quad (7)$$

$$K_8 = 1/7 (c_8 + b_6 + a_4 + b_7 + d_{12} + d_3 + b_5); \quad (8)$$

$$K_9 = 1/2 (c_9 + d_{16}); \quad (9)$$

$$K_{10} = 1/4 (c_{10} + d_1 + d_2 + a_7); \quad (10)$$

$$K_{11} = 1/2 (e + d_{14}); \quad (11)$$

$$K_{12} = b_9. \quad (12)$$

Valstybių verslo sąlygų įverčiai pagal inovatyvumo veiksmų kriterijų bloko kriterijus randami pagal šias formules:

$$K_{13} = 1/4 (c_{11} + b_1 + d_{13} + d_{19}); \quad (13)$$

$$K_{14} = c_{12}. \quad (14)$$

Kiekvienos pateiktos kriterijų formulės sudedamosios dalys (kintamieji) yra paaiškinti F priede.

Bazinių veiksmų kriterijų blokas yra žymimas $K(B)$ ir valstybių verslo sąlygų įvertis pagal jį randamas sudėdėjus visų blokui priklausančių kriterijų reikšmes:

$$K(B) = K_1 + K_2 + K_3 + K_4. \quad (15)$$

Efektyvumo veiksmų kriterijų blokas žymimas $K(E)$, o inovatyvumo veiksmų kriterijų blokas atitinkamai $K(I)$. Valstybių verslo sąlygų įvertinimui pagal kiekvieną kriterijų bloką randami analogiškai kaip ir pagal pirmojo bazinių veiksmų kriterijų bloko. Taigi naudojamos formulės yra tokios:

$$K(E) = K_5 + K_6 + K_7 + K_8 + K_9 + K_{10} + K_{11} + K_{12}; \quad (16)$$

$$K(I) = K_{13} + K_{14}. \quad (17)$$

Kiekvienas kriterijų blokas pradžioje turi vienodą reikšmingumą, t. y. sudaro 100 proc., o kriterijai, sudarantys atskirą bloką, taip pat yra vienodo reikšmingumo. Vadinasi, pirmąjį bloką sudarančių kriterijų reikšmingumas bus po 25 proc. (kriterijų bloko reikšmingumą (100 proc.) daliname iš ši bloką sudarančių kriterijų skaičiaus). Atitinkamai bus ir su antruoju, efektyvumo veiksmų, bloku. Visi dvylika kriterijų turi vienodą reikšmingumą, kuris lygus 12,5 proc. Na o trečiojo, inovatyvumo veiksmų, bloko abiejų kriterijų reikšmingumas bus po 50 proc.

4.1 lentelė. Šalys pagal išsivystymo lygį

	<u>Stadija 1</u> Gamybos veiksmų	<u>Stadija 1-2</u> Pereinamoji iš gamybos į efektyvumo	<u>Stadija 2</u> Efektyvumo veiksmų	<u>Stadija 2-3</u> Pereinamoji iš efektyvumo į inovatyvumo	<u>Stadija 3</u> Inovatyvumo veiksmų
Šalys	Indija	Indonezija	Jordanija	Latvija	Danija
	Filipinai	Kataras	Peru	Lietuva	Norvegija
		Venesuela	Tailandas	Lenkija	Suomija
		Ukraina		Estija	

Atsižvelgiant į tai, kad šalys yra skirtingo išsivystymo lygio, skaičiuojant bendrąjį verslo sąlygų įvertį, atskiriems kriterijų blokams yra suteikiamas skirtingas reikšmingumas. Yra penkios šalių išsivystymo stadijos: trys pagrindinės ir dvi pereinamosios. 4.1 lentelėje parodyta, kaip šalys yra pasiskirsčiusios pagal išsivystymo lygį.

4.2 lentelė. Kriterijų reikšmingumas (β) pagal skirtingas stadijas

Reikšmingumas β	Gamybos veiksmų stadija	Pereinamoji stadija iš gamybos į efektyvumo	Efektyvumo veiksmų stadija	Pereinamoji stadija iš efektyvumo į inovacijų	Inovatyvumo veiksmų stadija
Baziniai veiksmų	60%	50%	40%	30%	20%
Efektyvumo veiksmų	35%	42,5%	50%	50%	50%
Inovatyvumo veiksmų	5%	7,5%	10%	20%	30%

Taigi skaičiuojant bendrąją šalies įvertį, reikia atsižvelgti į tai, kurios stadijos yra šalis. Tada pagal 4.2 lentelėje pateiktus skirtingų veiksnių reikšmingumus, integruoto verslo sąlygų vertinimo modelio kriterijų blokus dauginame iš atitinkamo reikšmingumo β . Pavyzdžiui, nagrinėjame Indijos verslo sąlygas. Kadangi šalis priklauso pirmajai gamybos veiksnių stadijai, tai jos pirmasis kriterijų blokas (bazinių veiksnių) sudarys 60 proc. bendrojo įverčio, antrasis (efektyvumo veiksnių) blokas sudarys 35 proc. bendrojo įverčio, o trečiasis (inovatyvumo veiksnių) blokas atitinkamai sudarys 5 proc. bendrojo įverčio. Tada susumavus visus tris kriterijų blokų įverčius gaunamas bendrasis įvertis.

4.2. Bendrojo įverčio pagal integruotą verslo sąlygų vertinimo modelį skaičiavimas

Kad būtų aiškiau, visa bendrojo įverčio skaičiavimo eiga yra suskirta į penkis žingsnius.

1 žingsnis. Kadangi skirtingos organizacijos duomenis pateikia skirtingose balų skalėse, juos reikia susivienodinti, kad būtų galima vykdyti skaičiavimus. Integruotame verslo sąlygų vertinimo modelyje įverčiams skaičiuoti bus naudojama šimtabalė sistema, t.y. maksimalus balas bus 100, o mažiausias 1. Taigi visi reikalingi duomenys verčiami į šimtabalę sistemą.

Pavyzdžiui, Pasaulio ekonomikos forumas savo kasmetiniame konkurencingumo reitinge naudoja septynbalę sistemą, kur 7 yra geriausias įvertinimas, o 1 – blogiausias. Organizacija Lietuvos finansų rinką įvertino 4 balais, o aukštąjį profesinį mokymą – 5,1 balo. Taigi jie verčiami į šimtabalę sistemą. Tai daroma paprasčiausiu proporcijų metodu:

$$\begin{array}{rcl} 7 - 100 \text{ balų} & & 7 - 100 \text{ balų} \\ 4 - x \text{ balų} & & 5,1 - y \text{ balų} \\ \hline x = \frac{4 \times 100}{7} = 57,14 & & y = \frac{5,1 \times 100}{7} = 72,86 \end{array}$$

Pasaulio ekonomikos forumo maksimalūs 7 balai prilyginami 100-ui balų, o 4 balai ir 5,1 balo šimtabalėje sistemoje yra atitinkamai 57,14 balo ir 72,86 balo. Analogiškai šiuo principu apskaičiuojami visi kiti kriterijai.

2 žingsnis. Pagal pateiktas formules apskaičiuojamas kiekvienas šalies verslo sąlygų įvertis pagal visus kriterijus nuo K_1 iki K_{14} . Pavyzdžiui, valstybės verslo sąlygų įvertis pagal darbo rinkos kriterijų K_7 randamas naudojantis tokia formule:

$$K_7 = \frac{1}{6} (c_7 + a_2 + b_{10} + d_{11} + d_4 + d_{10}). \quad (18)$$

Kadangi prieš tai buvusiame žingsnyje kiekvieno kriterijaus reikšmė buvo suvienodinta įvedant juos į šimtabalę sistemą, šiame žingsnyje belieka įsistatyti kiekvieno kintamojo reikšmes į formules ir tokiu būdu suskaičiuoti naujojo integruoto verslo sąlygų vertinimo metodo kriterijus. Kaip pavyzdys pateiktas Lietuvos darbo rinkos kriterijaus skaičiavimas. Toliau pateiktos kintamųjų reikšmės, gautos pirmojo žingsnio metu:

4.3 lentelė. Darbo rinkos kriterijaus kintamųjų reikšmės (Lietuvos atvejis)

Kintamasis	c_7	a_2	b_{10}	d_{11}	d_4	d_{10}
Reikšmė	65,71	35,17	58,50	78,14	46,94	47,76

$$K_7 = 1/6 (65,71 + 35,17 + 58,50 + 78,14 + 46,94 + 47,76) = 1/6 \times 332,22 = 55,37 \text{ balo}.$$

Įsistačius į formulę kintamųjų reikšmes ir apskaičiavus, gauta, kad Lietuvos verslo sąlygų įvertis pagal darbo rinkos kriterijų įvertinamas 55,37 balais iš 100. Tokiu pat būdu apskaičiuojamos ir kitų kriterijų reikšmės.

3 žingsnis. Integruotame verslo sąlygų vertinimo modelyje yra trys kriterijų blokai. Šiame žingsnyje apskaičiuojami verslo sąlygų įverčiai pagal kiekvieną kriterijų bloką.

Valstybių verslo sąlygų įverčių pagal pirmąjį bazinių veiksnių bloką skaičiavimas. Pirmąjį kriterijų bloką sudaro keturi kriterijai, kurių kiekvieno reikšmingumas yra po 25 proc. Kadangi antrajame žingsnyje jau yra apskaičiuota kiekvieno kriterijaus reikšmė, šiame žingsnyje gautos reikšmės reikia padauginti iš kriterijaus reikšmingumo, t. y. iš 25 proc. Tada gauti rezultatai yra sudedami ir gaunamas verslo sąlygų įvertis pagal pirmąjį kriterijų bloką. Bazinių veiksnių blokas žymimas $K(B)$ ir verslo sąlygų įvertis pagal jį randamas naudojantis tokia formule:

$$K(B) = 0,25K_1 + 0,25K_2 + 0,25K_3 + 0,25K_4; \quad (19)$$

$$K(B) = 0,25(K_1 + K_2 + K_3 + K_4). \quad (20)$$

Valstybių verslo sąlygų įverčių pagal antrąjį efektyvumo veiksnių bloką skaičiavimas. Verslo sąlygų įverčio pagal antrąjį kriterijų bloką skaičiavimas yra analogiškas kaip ir pagal pirmojo kriterijų bloko. Tačiau šiuo atveju kriterijų bloką sudaro aštuoni kriterijai (nuo K_5 iki K_{12}), kurių kiekvieno reikšmingumas yra po 12,5 proc. Antrasis kriterijų blokas žymimas $K(E)$ ir verslo sąlygų įvertis pagal jį randamas naudojantis tokia formule:

$$K(E) = 0,125K_5 + 0,125K_6 + 0,125K_7 + 0,125K_8 + 0,125K_9 + 0,125K_{10} + 0,125K_{11} + 0,125K_{12}; \quad (21)$$

$$K(E) = 0,125(K_5 + K_6 + K_7 + K_8 + K_9 + K_{10} + K_{11} + K_{12}). \quad (22)$$

Valstybių verslo sąlygų įverčių pagal trečiąją inovatyvumo veiksmių bloką skaičiavimas.

Verslo sąlygų įverčio pagal trečiąją kriterijų bloką skaičiavimas analogiškas kaip ir prieš tai buvusių kriterijų bloką, tačiau čia yra tik du kriterijai (K_{13} ir K_{14}), kurių reikšmingumas po 50 proc. Trečiasis kriterijų blokas žymimas $K(I)$ ir verslo sąlygų įvertis pagal jį randamas naudojantis tokia formule:

$$K(I) = 0,5K_{13} + 0,5K_{14}; \quad (23)$$

$$K(I) = 0,5(K_{13} + K_{14}). \quad (24)$$

Taigi šiame žingsnyje pagal kiekvieną kriterijų bloką yra gaunami valstybių verslo sąlygų įverčiai, kurie bus naudojami aliekant kitus du žingsnius.

4 žingsnis. Šiame bendrojo įverčio skaičiavimo etape valstybių verslo sąlygų pagal kiekvieną kriterijų bloką įverčiui yra suteikiamas tam tikras reikšmingumas. Kiekvieno bloko įverčių reikšmingumas priklauso nuo to, kokios išsivystymo stadijos yra nagrinėjama valstybė (žr. 4.1 ir 4.2 lenteles). Jei nagrinėjama valstybė priklauso pirmajai išsivystymo stadijai, tai jos verslo sąlygų įverčio pagal bazinių veiksmių bloką reikšmingumas (β) bus 60 proc., pagal efektyvumo veiksmių bloką – 35 proc., o pagal inovatyvumo veiksmių bloką – 5 proc. Verslo sąlygų įvertis pagal bazinių veiksmių bloką (žymima $K_r(B)$) randamas taip:

$$K_r(B) = K(B) \times \beta_1. \quad (25)$$

Verslo sąlygų įvertis pagal efektyvumo veiksmių bloką (žymima $K_r(E)$) skaičiuojamas:

$$K_r(E) = K(E) \times \beta_2. \quad (26)$$

Verslo sąlygų įvertis pagal inovatyvumo veiksmių bloką (žymima $K_r(I)$) randamas taip:

$$K_r(I) = K(I) \times \beta_3. \quad (27)$$

Taigi šiame etape trečiajame žingsnyje gautus valstybių verslo sąlygų įverčius pagal atskirus kriterijų blokus dauginame iš atitinkamų reikšmingumų.

5 žingsnis. Tai paskutinis etapas, kuriame sudedame ketvirtajame žingsnyje gautus įverčius:

$$BI = K_r(B) + K_r(E) + K_r(I); \quad (28)$$

Tokiu būdu yra gaunamas bendrasis konkrečios šalies verslo sąlygų įvertis (BI). Apskaičiavus kelių valstybių bendruosius įverčius, galima sureitinguoti valstybes pagal jų verslo sąlygų palankumą.

4.3. Šalių vertinimas pagal integruotą verslo sąlygų vertinimo modelį

Pagal praeitame skyrelyje pateiktus ir aprašytus integruoto verslo sąlygų vertinimo modelio bendrojo įverčio skaičiavimo žingsnius atliekamas šalių vertinimas. Visų pirma, visi tolimesniam skaičiavimui reikalingi duomenys paversti į šimtabalę sistemą. Lietuvos duomenys parodyti 4.4 lentelėje, o kitų šalių – G priede.

4.4 lentelė. Balai šimtabalėje sistemoje (Lietuvos atvejis)

a_1 65,39	b_3 84,60	c_3 65,71	d_1 40,06	d_{11} 78,14
a_2 35,17	b_4 63,50	c_4 84,28	d_2 51,09	d_{12} 51,09
a_3 98,35	b_5 70,80	c_5 72,85	d_3 51,09	d_{13} 62,64
a_4 76,92	b_6 75,00	c_6 58,57	d_4 46,94	d_{14} 62,64
a_5 49,45	b_7 80,00	c_7 65,71	d_5 58,75	d_{15} 65,07
a_6 72,53	b_8 55,00	c_8 57,14	d_6 54,18	d_{16} 74,37
a_7 85,16	b_9 46,00	c_9 64,28	d_7 62,64	d_{17} 52,30
a_8 91,21	b_{10} 58,50	c_{10} 50,00	d_8 57,10	d_{18} 63,42
b_1 82,00	c_1 57,14	c_{11} 60,00	d_9 73,23	d_{19} 76,81
b_2 87,50	c_2 65,71	c_{12} 48,57	d_{10} 47,76	e 74,73

Naudojantis 4.4 lentelėje pateiktais duomenimis, pagal nurodytas integruoto modelio kriterijų formules, apskaičiuojami kiekvieno kriterijaus (nuo K_1 iki K_{14}) balai. 4.5 lentelėje pateikti Lietuvos verslo sąlygų įverčiai pagal kiekvieną kriterijų.

4.5 lentelė. Integruoto modelio kriterijų reikšmės (Lietuvos atvejis)

I. Bazinių veiksnių kriterijų blokas	II. Efektyvumo veiksnių kriterijų blokas		III. Inovatyvumo veiksnių kriterijų blokas
K_1 68,44	K_5 66,13	K_9 69,33	K_{13} 70,36
K_2 65,39	K_6 69,34	K_{10} 56,58	K_{14} 48,57
K_3 59,94	K_7 55,37	K_{11} 68,69	
K_4 73,85	K_8 66,01	K_{12} 46,00	

I-ojo, bazinių veiksnių kriterijų bloko, kriterijams suteikiamas 25 proc. reikšmingumas, efektyvumo veiksnių kriterijų bloko kriterijų reikšmingumas yra 12,5 proc., o inovatyvumo veiksnių kriterijų bloko kriterijų reikšmingumas yra lygus 50 proc. Suteikus visiems kriterijams atitinkamus reikšmingumus, gaunamos naujos kriterijų reikšmės, pateiktos 4.6 lentelėje.

4.6 lentelė. Kriterijų reikšmės, įvertinus kriterijų reikšmingumą (Lietuvos atvejis)

I. Bazinių veiksnių kriterijų blokas	II. Efektyvumo veiksnių kriterijų blokas		III. Inovatyvumo veiksnių kriterijų blokas
K_1 17,11	K_5 8,27	K_9 8,67	K_{13} 35,18
K_2 16,35	K_6 8,67	K_{10} 7,07	K_{14} 24,29
K_3 14,99	K_7 6,92	K_{11} 8,59	$K(I)$ 59,47
K_4 18,46	K_8 8,25	K_{12} 5,75	
$K(B)$ 66,90	$K(E)$ 62,18		

Apskaičiavus kiekvieno kriterijaus reikšmę, įvertinant jo reikšmingumą, nustatomas kiekvieno kriterijų bloko bendras įvertis. Kiekvieno bloko įvertis yra jį sudarančių kriterijų reikšmių suma. Taigi pirmojo (žr. 4.6 lentelė), bazinių veiksnių kriterijų bloko bendrasis įvertis $K(B)$ yra lygus 66,90 balo. Efektyvumo veiksnių kriterijų bloko bendrasis įvertis $K(E)$ sudaro 62,18 balo, o inovatyvumo veiksnių kriterijų bloko bendrasis įvertis $K(I)$ lygus 59,47 balo.

Atsižvelgiant į tai, kokios išsivystymo stadijos (žr. 4.2 lentelė) yra nagrinėjama šalis, kriterijų blokams suteikimas atitinkamas reikšmingumas. Kadangi šiuo atveju nagrinėjama šalis Lietuva priklauso pereinanajai iš efektyvumo į inovatyvumo veiksnių stadijai, tai jos bazinių veiksnių kriterijų bloko bendrojo įverčio reikšmingumas yra 30 proc., efektyvumo veiksnių kriterijų bloko bendrojo įverčio reikšmingumas sudaro 50 proc., o inovatyvumo veiksnių kriterijų bloko – 20 proc.

4.7 lentelė. Bendrojo įverčio pagal integruotą modelį skaičiavimas (Lietuvos atvejis)

	Kriterijų blokai		
	B	E	I
Pradiniai balai (K)	66,90	62,18	59,47
Reikšmingumas (β)	30%	50%	20%
Galutiniai balai (K_r)	20,07	31,09	11,89
Bendrasis įvertis (BI)	63,05		

Suteikus atskiriems kriterijų blokams atitinkamą reikšmingumą gauta, kad bazinių veiksnių kriterijų blokas $K_r(B)$ yra lygus 20,07 balo (žr. 4.7 lentelė), efektyvumo veiksnių blokas $K_r(E)$ lygus 31,09 balo, o inovatyvumo veiksnių blokas $K_r(I)$ – 11,89 balo.

Pagal bendrojo įverčio skaičiavimo penktajame žingsnyje nurodytą formulę skaičiuojamas bendras šalies įvertis (BI). Jis randamas sudėjus visų trijų kriterijų blokų įverčių K_r reikšmes. Šiuo atveju Lietuvos bendrasis integruoto verslo sąlygų vertinimo modelio įvertis BI yra lygus 63,05 balo iš 100 galimų.

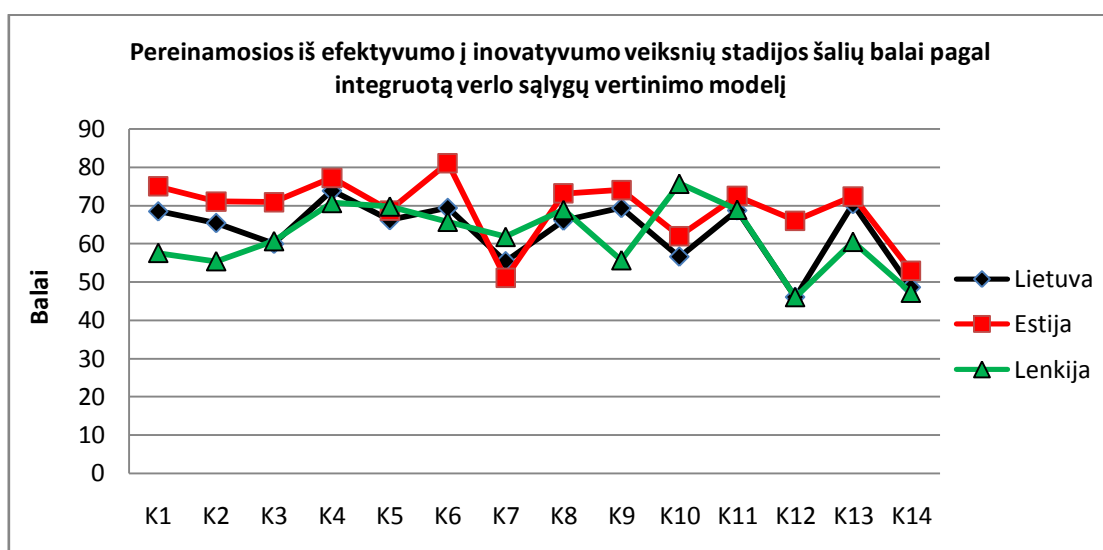
Skaičiuojant kitų šalių verslo sąlygų bendrąjį įvertį pagal integruotą verslo sąlygų vertinimo modelį, atliekami analogiški skaičiavimai pagal nurodytus žingsnius kaip ir Lietuvos atveju. Išsamūs tarpiniai skaičiavimai yra pateikti H priede, o 4.8 lentelėje pateikti galutiniai rezultatai.

4.8 lentelė. Šalių verslo sąlygų bendrieji įverčiai pagal integruotą verslo sąlygų vertinimo modelį.

<i>Eil. Nr.</i>	<i>Šalis</i>	<i>Balai</i>
1	Danija	83,18
2	Suomija	80,25
3	Norvegija	78,61
4	Kataras	71,03
5	Estija	68,86
6	Tailandas	64,83
7	Lietuva	63,05
8	Lenkija	61,11
9	Jordanija	57,18
10	Peru	56,39
11	Indonezija	56,35
12	Indija	53,52
13	Filipinai	53,22
14	Ukraina	50,07
15	Venesuela	43,86
16	Latvija	–

Lietuvai pagal integruotą verslo sąlygų vertinimo modelį skiriama 63,05 balo. Didžiausi balai skiriami tokiems kriterijams kaip sveikata ir švietimas, verslo modernumas ir technologinis pasirengimas (žr. 4.2 pav.). Silpniausios Lietuvos sritys pagal integruotą modelį yra šalyje vyraujantis korupcijos lygis, inovacijų lygis bei darbo rinka. Lietuva iš pirmo žvilgsnio turėtų būti labai gerai pasirengusi kovoti su korupcija šalyje, nes tuo užsiima net šešios tarnybos: Specialiųjų tyrimų tarnyba, Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnyba, Valstybės saugumo departamentas, Valstybinė mokesčių inspekcija, Lietuvos muitinė ir Valstybės sienos apsaugos tarnyba. Tačiau kiekviena jų kovoja ne su korupcija apskritai, o su kuria nors jos atmaina, todėl galima teigti, jog nei viena iš jų nėra tiesiogiai atsakinga už tai, kad korupcijos lygis šalyje mažėtų. Norint pagerinti Lietuvos vertinimą pagal korupcijos kriterijų, šaliai reikia dėti daugiau pastangų užtikrinant skaidrumą politinių partijų finansavime ir viešųjų pirkimų srityje, ugdyti pilietiškumą ir nepakantumą korupcijai, kad nebūtų baiminamasi suteikti informaciją apie korupcijos atvejus. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuva yra pereinamosios iš efektyvumo į inovatyvumo veiksmų stadijos šalis, turėtų būti keliamas inovacijų lygis. Gana žemas balas Lietuvai pagal inovacijų kriterijų skiriamas dėl to, kad šalies įmonės vis dar mažai investuoja į mokslinę, eksperimentinę ir inovacinę

veiklą. Tai patvirtina ir Europos Sąjungos statistikos agentūros Eurostat duomenys, kad Lietuvoje tėra tik 30 proc. inovacijas diegiančių ir bendradarbiaujančių su universitetais ir viešaisiais tyrimų institutais. Trečioji silpnoji Lietuvos sritis – darbo rinka, jos reguliavimas. Darbo santykiai Lietuvoje reguliuojami pernelyg detaliai, griežtai ir painiai, o esamas reglamentavimas neatitinka susidariusios ekonominės situacijos, trukdo įmonėms greitai ir veiksmingai prisitaikyti prie besikeičiančių rinkos sąlygų. Reikia paminėti ir tai, kad toks reguliavimas ne tik stabdo naujų darbo vietų kūrimą, bet ir mažina Lietuvos patrauklumą investicijoms. Yra žinoma, jog ekonomikos plėtrai reikalingi daug lankstesni darbo santykiai, kurie paskatintų naujų darbo vietų kūrimą, prisidėtų prie nedarbo mažinimo, jaunimo įdarbinimo, mažintų paskatas dirbti nelegaliai arba neįforminant realiai dirbto laiko, modernizuotų darbo rinką.

4.2 pav. Lietuvos, Estijos ir Lenkijos vertinimas pagal integruotą modelį

Lenkijos silpnosios pusės, kaip ir Lietuvos, yra korupcija, kuri lemia žemesnį šalių balą bendrajame vertinime, inovacijų lygis, infrastruktūra ir technologinis pasirengimas. Šalies prastą vertinimą pagal infrastruktūrą lėmė itin prasta kelių kokybė ir mokslinė infrastruktūra, nors aukštasis ir profesinis mokymas yra viena stipriausių šalies pusių. Tai galima interpretuoti kaip faktą, kad šalis yra orientuota į aukštojo mokslo kiekybę, o ne kokybę. Nors šalies ekonomika nėra pernelyg atvira ir turi vidinį potencialą spręsti savo problemas, vienas didžiausių Lenkijos privalumų – rinkos dydis. Be to, šalis dėl savo dydžio ir geografinės padėties yra patraukti užsienio investuotojams. Estija pagal integruotą verslo sąlygų vertinimo modelį geriausiai vertinama pagal vartojimo rinkos efektyvumo, sveikatos ir švietimo ir technologinio pasirengimo kriterijus, tačiau verslo sąlygos pagal darbo rinkos kriterijų, palyginti su kitais, vertinamos itin prastai, suteikiamas balas žemesnis nei Lietuvos ir Lenkijos. To priežastis – griežtas ir nelankstus darbo jėgos

reguliavimas, nedarbo lygis šalyje, didelės darbuotojų atleidimo sąnaudos. I priede yra pateikta kitų šiame darbe nagrinėjamų šalių verslo sąlygų įverčiai pagal integruotą vertinimo modelį.

Toliau šiame darbe aptariami integruoto verslo sąlygų vertinimo modelio rezultatų skirtumai nuo Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo indekso, nes pastarasis modelis buvo pasirinktas kaip pagrindas naujam integruotam modeliui sukurti.

4.9 lentelė. Šalių verslo sąlygų įverčiai pagal Pasaulio ekonomikos konkurencingumo indeksą ir pagal integruotą verslo sąlygų vertinimo modelį

	Lietuva			Suomija			Ukraina		
	Verslo sąlygų įverčiai pagal Pasaulio ekonomikos forumą	Verslo sąlygų įverčiai pagal integruotą modelį	Nuokrypis	Verslo sąlygų įverčiai pagal Pasaulio ekonomikos forumą	Verslo sąlygų įverčiai pagal integruotą modelį	Nuokrypis	Verslo sąlygų įverčiai pagal Pasaulio ekonomikos forumą	Verslo sąlygų įverčiai pagal integruotą modelį	Nuokrypis
K_1	57,14	68,44	11,30	85,71	75,46	(10,25)	42,86	46,01	3,15
K_2	65,71	65,39	(0,32)	80	81,91	1,91	54,29	52,69	(1,6)
K_3	65,71	59,94	(5,77)	80	85,23	5,23	45,71	42,83	(2,88)
K_4	84,28	73,85	(10,43)	97,14	93,8	(3,34)	81,43	60,69	(20,74)
K_5	72,85	66,13	(6,72)	87,14	90,69	3,55	65,71	62,46	(3,25)
K_6	58,57	69,34	10,77	70	73,43	3,43	50	52,15	2,15
K_7	65,71	55,37	(10,34)	68,57	55,2	(13,37)	64,29	54,32	(9,97)
K_8	57,14	66,01	8,87	77,14	74,96	(2,18)	47,14	45,94	(1,2)
K_9	64,28	69,33	5,05	74,29	79,06	4,77	48,57	55,61	7,04
K_{10}	50,00	56,58	6,58	58,57	64,89	6,32	64,29	46,14	(18,15)
K_{11}		68,69			80,45			62,62	
K_{12}		46			90			25	
K_{13}	60,00	70,36	10,36	75,71	89,26	13,55	50	44,13	(5,87)
K_{14}	48,57	48,57		80	80		44,29	44,29	
Bendrasis įvertis	62,57	63,05	0,48	76,71	80,25	3,54	55,71	50,07	(5,64)

4.9 lentelėje parodyti šalių verslo sąlygų įverčiai pagal Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo indeksą bei pagal integruotą modelį ir įverčių nuokrypis (kitų šalių rezultatai pateikti J priede). Šalių verslo sąlygų įverčiai pagal integruotą modelį daugiau ar mažiau skiriasi nuo Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo indekso, nes naujas siūlomas integruotas verslo sąlygų vertinimo modelis aprėpia platesnę vertinimo sritį, įterpti du nauji veiksniai: globalizacija ir korupcija, kurie į Pasaulio ekonomikos forumo metodą nėra įtraukti. 4.9 lentelėje pateiktų valstybių verslo sąlygos pagal integruoto modelio darbo rinkos kriterijų yra vertinamos blogiau nei pagal Pasaulio ekonomikos forumo darbo rinkos efektyvumo kriterijų. Tokiam vertinimui turi įtakos tai, kad pagal integruotą verslo sąlygų vertinimo modelį papildomai yra įvertinamas darbo valandų griežtumas, darbuotojų atleidimo sąnaudos, minimalus darbo užmokestis, užimtumo lygis, ilgalaikio nedarbo lygis. Vertinant valstybių verslo sąlygas pagal

vartojimo rinkos kriterijų, prie Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo indekso vertinamų sričių, į integruotą modelį įtrauktos dar ir tokios: netarifiniai prekybos barjerai, vidutinis pragyvenimo lygio rodiklis ir kainų lygio rodiklis, mokesčių skaičius ir laiko sąnaudos jiems sumokėti. Gana didelis valstybių verslo sąlygų įverčių skirtumas yra pagal pirmąją institucijų kriterijų. To priežastis – į integruotą modelį be konkurencingumo indekso apimančių veiksnių įtraukta dar ir su nuosavybe, leidimais, sutarčių vykdymo užtikrinimo susiję aspektai, fiskalinės politikos efektyvumo rodikliai. Integruoto modelio infrastruktūros kriterijus apima ne tik kelius, geležinkelius, oro ir vandens transportą, bet ir vertinami tokie veiksniai kaip vandens, elektros tiekimas, kainos, pasiekiamumas, urbanizacija, degalų kainos. Integruoto modelio rinkos dydžio kriterijus nuo Pasaulio ekonomikos forumo skiriasi tuo, kad atsižvelgiama ne tik į vidaus ir užsienio rinkos santykį, bet įvertinami ir tokie veiksniai kaip užsienio prekybai reikalingų dokumentų, laiko ir lėšų sąnaudų rodikliai, prekių, paslaugų eksportavimo bei importavimo kiekliai. Integruoto modelio technologinio pasirengimo kriterijus nuo Pasaulio ekonomikos forumo skiriasi tuo, kad yra įtraukti dar ir tokie vertinami veiksniai kaip informacinių technologijų srityje turimos žinios ir su tuo susiję mokymai, technologijoms skirtų lėšų lygis, mobilaus, fiksuoto ryšio vartotojai. Verslo sąlygų įverčiai pagal sveikatos ir švietimo kriterijų be Pasaulio ekonomikos forumo vertinamų maliarijos, ŽIV, tuberkuliozės atvejų šalyje apima ir medicininių paslaugų kokybę, valstybės išlaidas medicininiam sektoriui, medicinos įstaigų kiekį šalyje. Verslo sąlygų įverčiai pagal integruoto modelio verslo modernumo kriterijų skiriasi nuo Pasaulio ekonomikos forumo, nes papildomai įvertinami tokie veiksniai kaip atsakomybės lygis, verslininkų lankstumas, požiūris į globalizaciją, verslo mobilumas. Valstybių verslo sąlygų įverčiai pagal penktąjį aukštojo, profesinio mokymo kriterijų kiriasi nuo Pasaulio ekonomikos forumo, nes integruotas modelis atsižvelgia į tokias sritis kaip vidutinės mokymo išlaidos, kvalifikuotų darbuotojų paruošimą, universitetų bendradarbiavimą su įmonėmis. Kadangi Pasaulio ekonomikos forumas išsamiausiai nagrinėja valstybių verslo sąlygas pagal inovacijų lygio kriterijų, integruotame modelyje verslo sąlygų įverčiai pagal šį kriterijų yra Pasaulio ekonomikos forumo gauti rezultatai.

4.10 lentelė. Šalių verslo sąlygų bendrojo įverčio pagal integruotą modelį nuokrypis nuo Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo indekso

<i>Teigiamas pokytis</i>		<i>Neigiamas pokytis</i>	
Intervalas (balai)	Šalių sk.	Intervalas (balai)	Šalių sk.
0–2,99	2	0–2,99	3
3–4,99	2	3–4,99	2
5–6,99	1	5–6,99	3
7–8,99	1	7–8,99	1
9<	0	9<	0

4.10 lentelė parodo, kaip skiriasi šalių verslo sąlygų integruoto modelio bendrieji įverčiai nuo Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo indekso verslo sąlygų bendrųjų įverčių.

Taigi lyginant penkiolikos naginėjamų valstybių verslo sąlygų įverčius (žr. 4.9 lentelę ir I priedą) pagal Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo indeksą ir pagal integruotą modelį gauta:

- 6-ių valstybių verslo sąlygos pagal integruotą modelį yra vertinamos geriau negu pagal Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo reitingą;
- 9-ių valstybių verslo sąlygos pagal integruotą modelį yra vertinamos prasčiau negu pagal Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo reitingą;
- vidutinis verslo sąlygų įverčių pagal atskirus kriterijus nuokrypis yra 7,45 balo;
- vidutinis verslo sąlygų bendrųjų įverčių nuokrypis yra 4,02 balo.

Pagal integruotą verslo sąlygų vertinimo modelį geriau vertinamos valstybės yra: Lietuva, Estija, Danija, Suomija, Norvegija ir Tailandas, o prasčiau vertinamų valstybių grupei priklauso Lenkija, Ukraina, Filipinai, Indonezija, Peru, Venesuela, Kataras, Jordanija, Peru ir Indija.

IŠVADOS

1. Verslo sąlygos – viena svarbiausių verslo raidos sudedamųjų dalių. Palankios verslo sąlygos taip pat yra vienas pagrindinių šalies konkurencingumo veiksnių, padedančių siekti sparčių ūkio augimo tempų ir juos išlaikyti, užtikrinant aukštus gyvenimo standartus ir kartu konkuruojant tarptautinėje rinkoje.

2. Verslo sąlygoms vertinti dažniausiai yra atliekami įvairūs tarptautiniai lyginamieji tyrimai. Tokius tyrimus rengia Pasaulio bankas, Heritage fondas, Fraser institutas, Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankas, Tarptautinė finansų korporacija, Pasaulio ekonomikos forumas, Tarptautinis vadybos plėtros institutas, kitos tarptautinės organizacijos ir privačios kompanijos (bankai, verslo konsultacinės įmonės). Visos išvardintos organizacijos glaudžiai sieja verslo sąlygas su šalies konkurencingumo sąvoka.

3. Dažniausiai naudojami ir populiariausi verslo sąlygų vertinimo metodai yra Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo indeksas, Pasaulio banko palankumo verslui indeksas, KOF globalizacijos indeksas, Heritage fondo ekonominės laisvės indeksas ir Tarptautinio vadybos plėtros instituto konkurencingumo indeksas.

4. Pagal kiekvieną populiariausią vertinimo metodą atlikta 16 pasirinktų valstybių detali verslo sąlygų analizė. Valstybės pasirinktos pagal du kriterijus: regioną, kuriam priklauso, ir pagal išsivystymo lygį.

5. Atlikus verslo sąlygų vertinimo sintezę, gauta, kad skirtingų organizacijų taikomų verslo sąlygų vertinimo modelių rezultatai yra gana skirtingi. Taip yra todėl, kad skirtingi modeliai orientuoti į nevienodą vertinamų veiksnių kiekį bei pobūdį, skiriasi vertinimo būdai. Taigi galima teigti, kad pagal nei vieną iš šių populiariausių metodų negalima valstybių verslo sąlygų įvertinti objektyviai.

6. Remiantis atlikta jau egzistuojančių verslo sąlygų vertinimo metodų sinteze, sukurtas naujas siūlomas integruotas verslo sąlygų vertinimo modelis.

7. Siūlomam integruotam verslo sąlygų vertinimo modeliui sukurti kaip pagrindas pasirinktas Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo indeksas. Integruoto modelio pagrindinė bazė sudaryta iš 14 kriterijų, suskirstytų į tris kriterijų blokus: gamybos veiksnių, efektyvumo veiksnių ir inovatyvumo veiksnių. Modelį sudaro trijų pakopų kriterijai, turintys skirtingą reikšmingumą.

8. Verslo sąlygų bendrasis įvertis pagal integruotą modelį yra randamas atliekant penkis pagrindinius žingsnius. Skaičiuojat bendrąjį verslo sąlygų įvertį, daliniams kriterijams ir

atskiriems kriterijų blokams suteikiamas skirtingas reikšmingumas, atsižvelgiant į tai, kokios išsivystymo stadijos yra nagrinėjama šalis.

9. Įvertinus tų pačių valstybių verslo sąlygas pagal siūlomą integruotą verslo sąlygų vertinimo modelį, gauti rezultatai skiriasi tiek nuo Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo reitingo, tiek nuo Pasaulio banko palankumo verslui indekso, tiek nuo kitų paplitusių populiarių vertinimo metodų. Skirtingus rezultatus lemia tai, kad integruotas verslo sąlygų vertinimo modelis aprėpia platesnį spektrą veiksnių, lemiančių valstybių verslo sąlygas, šalys yra vertinamos atsižvelgiant į jų išsivystymo lygį. Taigi pagal siūlomą integruotą modelį valstybių verslo sąlygos yra įvertinamos objektyviau.

10. Lyginant valstybių verslo sąlygų įverčius pagal integruotą modelį ir pagal Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo indeksą, gauta, kad vidutinis dalinių kriterijų nuokrypis yra 7,45 balo, o vidutinis bendrojo įverčio nuokrypis yra 4,02 balo.

LITERATŪRA

1. Arrunada, B. 2007. Pitfalls to Avoid When Measuring Institutions: Is Doing Business Damaging Business? *Journal of Comparative Economics*, No. 35, p. 729–747.
2. Bačkaitis, D.; Barkauskas, V. 2007. Competitiveness Influence to Country's Economy. *Economics & Management*, nr. 26, p. 18–23 .
3. Bagdonas E., Kazlauskienė E. 2002. Verslo pradmenys. Kaunas: Technologija, p. 12–13.
4. Beniušienė, I., Svirskienė, G. 2008. Konkurencingumas: teorinis aspektas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, nr. 4 (13) p. 32–40.
5. Berglof, E.; Claessens, E. 2006. Enforcement and Good Corporate Governance in Developing Countries and Transition Economies. *The World Bank Research Observer*, New York.
6. Brahmabhatt, M. 1998. Measuring Global Economic Integration: A Review of the Literature and Recent Evidence. The World Bank, p. 30.
7. Bruce R. Jewell. 2002. *Integruotos verslo studijos*. The Baltic Press, p. 99–105.
8. Cohen S.S.; Zysman J. 2000. Manufacturing Matters. The Myth of the Post Industrial Economy, Basic Books, Inc.
9. Davis K., Blomstrom I. 1999. *Business and its Environment*. NewYork: McCraw-Hill, p. 403.
10. Dollar D., Wolff E. N. 1993. Competitiveness, Convergence, and International Specialisation. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, p. 227.
11. Dreher, A. 2007. Does Globalization Affect Growth? Evidence From a New Index of Globalization. *Applied Economics*, No. 38 (10), p. 1091–1110.
12. Dreher, A.; Gaston, N.; Martens, P. 2008. Measuring Globalization - Gauging its Consequences, New York: Springer, p. 26.
13. Fagerberg J. 2002. Technology and Competitiveness. *Oxford Review of Economic Policy*, Vol. 12, No. 3, p. 39–51.
14. Gwartney, J.; Hall, J.; Lawson, R. 2009. Economic Freedom of the World, 2010 Annual Report. Fraser Institute. Prieiga per internetą: http://www.freetheworld.com/2010/reports/world/EFW2010_BOOK.pdf
15. Heritage Foundation. 2009. Index of Economic Freedom. The Wall Street Journal. Prieiga per internetą: http://www.heritage.org/Index/pdf/Index09_ExecSum.pdf
16. Hirst, P.; Thompson, G. 2000. Globalization in Question: the International Economy and the Possibilities of Governance. Cambridge: Polity Press, p. 99–106.
17. International Economic Development Council. Economic Reference Development Guide, Busines Climate. [Žiūrėta 2010-01-12]. Prieiga per internetą: http://www.iedonline.org/?p=Guide_Climate

18. International Institute for Management Development. 2009. World Competitiveness Scoreboard. Prieiga per internetą: <http://www.imd.ch/research/publications/wcy/upload/scoreboard.pdf>
19. Jucevičius, G.; Kriaučionienė, M.; Šajeva, S. 2006. Lietuvos ekonomikos augimo ir konkurencingumo šaltinių (veiksnių) kompleksinė studija. KTU Verslo strategijos institutas, p. 270. Prieiga per internetą: www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/Kompleksine%20studija-2006_03_09-galutine.doc
20. KOF Index of Globalization 2010. KOF Swiss Economic Institute. Prieiga per internetą: http://globalization.kof.ethz.ch/static/pdf/press_release_2010_en.pdf
21. Krugman, P.; Obstfeld, M. 1994. International Economics (3-rd ed.). New York: Harper Vollins Colledge Publ. p. 217.
22. Mačerinskas, J.; Matekonienė, J.; Pipinytė, A. 2003. Globalizacijos poveikio valstybės ekonomikai pagrindinės koncepcijos. *Inžinerinė ekonomika*, Kaunas: Technologija, nr. 3 (34), p. 68-75.
23. Martin, L. R. A. 2003. Study on the Factors of Regional Competitiveness. University of Cambridge, p.18.
24. Misiūnas, A. 2009. Konkurencingumas. Prieiga per internetą: <http://algmisiunas.home.mruni.eu/wp-content/uploads/2009/03/6pkonkurencingumas.doc>
25. OECD Science, Technology and Industry Outlook, 2009. Prieiga per internetą: http://www.oecd.org/document/44/0,3746,en_2649_33703_43435308_1_1_1_1,00.html
26. Pekarskienė, I.; Susnienė, R. 2010. Globalizacijos kiekybinio matavimo metodai. *Ekonomika ir vadyba*, Kaunas: Technologija, nr. 15, p. 185–191.
27. Persons W. M.; Silberling, N J.; Berridge W. A. 1922. An Index of British Economic Conditions: 1903-14, *The Review of Economic Statistics*
28. Porter, M. 1998. The Competitive Advantage of Nations: with a New Introduction. New York: Macmillan Business, p. 896.
29. Porter, M. 2008. What Is National Competitiveness? [žiūrėta 2010-09-24]. Prieiga per internetą: <http://courseweb.glendale.edu/pal/Busad%20101/National%20Competitiveness.pdf>
30. Porter, M. E. (1990). The Competitive Advantage of Nations. New York: the Free Press
31. Proctor T. *Strategic Marketing*, 2000. [žiūrėta 2010-01-05] Prieiga per internetą: http://www.google.com/books?hl=lt&lr=&id=WeeFSyi0FJkC&oi=fnd&pg=PP17&dq=Proctor+T.+Strategic+Marketing,+2000&ots=5nyMJy5sSM&sig=QY8kHhTEjW4IFWJmWWnDtU_L8Ok#v=onepage&q=Proctor%20T.%20Strategic%20Marketing%2C%202000&f=false
32. Reiljan J., M. Hinrikus, A. Ivanov. 2000. Key Issues in Defining and Analyzing Competitiveness. Tartu University Working Paper. Tartu University Press, p. 57.

33. Rodriguez, F.; Rodrik, D. 2000. Trade Policy and Economic Growth: A Skeptic's Guide to Cross-National Evidence. NBER Working Papers, National Bureau of Economic Research, p. 49.
34. Rosselet-McCauley, S. 2009. Methodology and Principles of Analysis. Prieiga per internetą: <http://www.imd.org/research/publications/wcy/upload/methodology.pdf>
35. Rosselet-McCauley, S. 2009. What is the World Competitiveness Yearbook? IMD, p.18–25.
36. Saich, T. 2000. Globalization, Governance, and the Authoritarian State. *Governance in a Globalizing World*, Washington: Brookings Institution Press, p. 208–228.
37. Sala-i-Martin, X., Doppelhofer, G.; Miller, R. 2004. Determinants of Long-Term Growth: A Bayesian Averaging of Classical Estimates (BACE) Approach. *American Economic Review*, Vol. 94, No. 4, p. 813-835.
38. Samoška, M. 2009. Verslo sąlygų palankumo vertinimo problema. *Verslas XXI amžiuje*, Vilnius: Technika, nr. 3, p. 66–69.
39. Schwab, K. 2010. The Global Competitiveness Report 2010 – 2011. World Economic Forum. Prieiga per internetą: <http://www.weforum.org/en/initiatives/gcp/Global%20Competitiveness%20Report/index.htm>
40. Snodgrass, D. 2008. Alternative Business Enabling Environment Rankings. Business Growth Initiative Project. Washington: Agency for International Development. Prieiga per internetą: <https://www.businessgrowthinitiative.org/KeyPracticeAreas/Pages/BusinessEnablingEnvironment.aspx>
41. Tarptautinė konferencija. 2008. Prieiga per internetą: http://www.lrinka.lt/Pranesim/Konferencijos_Medziaga.pdf
42. Titarenko, V.; Zabielaite, J.; Rudzkis, R.; Rojaka, J. 2007. Verslo sąlygos ir jų gerinimas: taikomasis mokslinis tyrimas. Vilnius: Europos technologinių platformų ir pramoninių klasterių nacionalinis biuras, p. 132.
43. United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD. 2002. UNCTAD Benchmarks FDI Performance and Potential. Prieiga per internetą: <http://www.unctad.org/templates/webflyer.asp?docid=2505&intItemID=2079&lang=1>
44. World Bank. 2010. Doing Business Report. Prieiga per internetą: <http://www.doingbusiness.org/features/DB2009Report.aspx>
45. Worthington J., Britton C. 2006. The Business Environment. Pearson Education Limited, UK, p. 87.
46. Žukauskas, V. Lietuvos ekonomikos tyrimas 2010/2011. Lietuvos laisvosios rinkos institutas. Vilnius, 2010. Prieiga per internetą: http://www.lrinka.lt/index.php?act=main&item_id=5858

PRIEDAI

A priedas. KOF globalizacijos indekso kriterijų reikšmingumas

A.1 lentelė. KOF globalizacijos indekso kriterijų reikšmingumas (Dreher, 2007)

A. Ekonominė globalizacija	36%
<i>A.1. Faktiniai srautai</i>	<i>50%</i>
A.1.1. Prekyba	19%
A.1.2. Tiesioginės užsienio investicijos, srautai	20%
A.1.3. Tiesioginės užsienio investicijos, akcijos	24%
A.1.4. Vertybinių popierių portfelis	17%
A.1.5. Pajamų mokestis užsienio šalims	20%
<i>A.2. Apribojimai</i>	<i>50%</i>
A.2.1. Paslėptos importo kliūys	22%
A.2.2. Vidutinė tarifų norma	28%
A.2.3. Tarptautinės prekybos mokesčiai	27%
A.2.4. Lėšų sąskaitoje apribojimai	22%
B. Socialinė globalizacija	39%
<i>B.1. Asmeninių susisiekimų duomenys</i>	<i>33%</i>
B.1.1. Telefoninis ryšys	26%
B.1.2. Perdavimai	3%
B.1.3. Tarptautinis turizmas	26%
B.1.4. Užsienio gyventojų skaičius	20%
B.1.5. Tarptautiniai laišakai	25%
<i>B.2. Informacijos sklaidos duomenys</i>	<i>36%</i>
B.2.1. Interneto vartotojai	36%
B.2.2. Televizija	36%
B.2.3. Prekyba laikraščiais	28%
<i>B.3. Kultūros artumo duomenys</i>	<i>31%</i>
B.3.1. Mc'Donalds restoranų skaičius	43%
B.3.2. Ikea parduotuvių skaičius	44%
B.3.3. Prekyba knygomis	12%
C. Politinė globalizacija	25%
<i>C.1. Ambasados šalyje</i>	<i>25%</i>
<i>C.2. Narystė tarptautinėse organizacijose</i>	<i>28%</i>
<i>C.3. Dalyvavimas JT Saugumo Tarybos misijose</i>	<i>22%</i>
<i>C.4. Tarptautiniai susitarimai</i>	<i>25%</i>

B priedas. Šalių vertinimas pagal Pasaulio banko palankumo verslui indekso kriterijus

	Lietuva	Latvija	Estija	Lenkija	Ukraina	Filipinai	Tailandas	Indonezija	Venesuela	Peru
1.Verslo pradėjimas (vieta)	87	53	37	113	118	156	95	155	144	54
Procedūrų skaičius	6	5	5	6	10	15	7	9	17	6
Įregistravimo trukmė (dienos)	22	16	7	2	27	38	32	47	141	27
Sąnaudų rodiklis (proc. nuo pajamų vienam gyventojui)	2,8	1,5	1,9	17,5	6,1	29,7	5,6	22,3	30,2	13,6
Minimalus kapitalas (proc. nuo pajamų vienam gyventojui)	36,1	15,9	25,7	14,7	2,2	6	0	53,1	0	0
2.Leidimų gavimas (vieta)	59	79	24	164	179	156	12	60	96	97
Procedūrų skaičius	17	24	14	32	22	26	11	14	11	19
Proceso trukmė (dienos)	162	186	134	311	374	169	156	160	395	188
Sąnaudų rodiklis (% nuo pajamų vienam gyventojui)	68,8	19,3	29,9	121,8	1737,6	778,5	9,5	173,3	227,7	128,1
3.Darbuotojų samdymas ir atleidimas (vieta)	119	128	161	76	83	115	52	149	181	112
Samdos sudėtingumo indeksas (0-100)	33	50	33	11	33	56	33	61	67	44
Darbo valandų griežtumas (0-100)	60	40	60	33	20	0	0	0	40	13
Atleidimo sudėtingumo indeksas (0-100)	20	40	60	30	40	30	0	60	100	60
Samdos griežtumo indeksas (0-100)	38	43	51	25	31	29	11	40	69	39
Atleidimo sąnaudos (savaičių darbo užmokestis)	30	17	35	13	13	91	54	108	–	17
4.Nuosavybės registravimas	7	57	13	86	164	102	19	98	101	24
Procedūrų skaičius (skaičius)	3	6	3	6	10	8	2	6	8	4
Proceso trukmė (dienos)	3	42	18	152	117	33	2	22	47	7
Sąnaudų rodiklis (proc. nuo pajamų vienam gyventojui)	1,9	2	0,5	0,4	4,1	4,3	4,3	10,9	2,2	3,3
5.Kredito gavimas (vieta)	46	6	32	15	32	128	72	116	176	15
Juridinių teisių stiprumo indeksas (0-10)	5	9	7	9	9	3	4	3	2	7
Informacijos gilumo indeksas (0-6)	6	5	5	4	3	3	5	4	0	6
Viešojo registro aprėptis (proc.nuo suaugusiųjų sk.)	20	57,2	0	0	0	0	0	25,2	0	25,5
Privačių biurų aprėptis (proc. nuo suaugusiųjų)	67,8	0	22,4	91,7	10,1	7,4	35,7	0	0	33,3

	Lietuva	Latvija	Estija	Lenkija	Ukraina	Filipinai	Tailandas	Indonezija	Venesuela	Peru
6. Investuotojų apsauga (vieta)	93	59	59	44	109	132	12	44	179	20
Informacijos atskleidimo indeksas (0-10)	5	5	8	7	5	2	10	10	3	8
Direktoriaus atsakomybės masto indeksas (0-10)	4	4	3	2	2	2	7	5	2	5
Akininkų priėjimo prie dokumentų lygio indeksas (0-10)	6	8	6	9	7	8	6	3	2	7
Investuotojų apsaugos stiprumo indeksas (0-10)	5	5,7	5,7	6	4,7	4	7,7	6	2,3	6,7
7. Mokesčių mokėjimas (vieta)	44	59	30	121	181	124	91	130	178	86
Mokesčių skaičius per metus	11	7	7	29	135	47	23	51	70	9
Laiko sąnaudos (valandos per metus)	175	293	81	325	657	195	264	266	864	380
Mokesčių dydis (proc. nuo pelno)	38,7	38,5	49,6	42,3	55,5	45,8	37,4	37,3	52,6	40,2
8. Užsienio prekyba (vieta)	31	16	4	49	139	61	12	47	167	53
Dokumentų skaičius eksportui	6	5	3	5	6	8	4	5	8	6
Laiko sąnaudos (dienom) eksportui	10	10	5	17	31	15	14	20	49	12
Eksporto sąnaudos (JAV dolerių nuo konteinerio)	870	600	725	884	1560	675	625	704	2590	860
Dokumentų skaičius importui	6	6	4	5	8	8	3	6	9	8
Laiko sąnaudos (dienom) importui	10	11	5	25	36	14	13	27	71	17
Importo sąnaudos (JAV dolerių nuo konteinerio)	980	801	725	884	1580	730	795	660	2868	880
9. Sutarčių vykdymo užtikrinimas (vieta)	17	14	50	77	43	118	25	154	74	110
Procedūrų skaičius	30	27	36	38	30	37	36	40	29	41
Laiko sąnaudos dienom	275	309	425	830	345	842	479	570	510	428
Sąnaudų rodiklis (proc. nuo pretenzijos/reikalavimo)	23,6	23,1	26,3	12	41,5	26	12,3	122,7	43,7	35,7
10. Verslo nutraukimas (vieta)	39	80	70	81	150	153	46	142	152	96
Laikas (metais)	1,5	3	3,0	3	2,9	5,7	2,7	5,5	4	3,1
Sąnaudų rodiklis (proc. nuo turto)	7	13	9	20	42	38	36	18	38	7
Grąžos rodiklis (ct nuo dolerio)	49,6	31,9	35,5	31,3	7,9	4,5	43,5	13,2	5,9	27,2

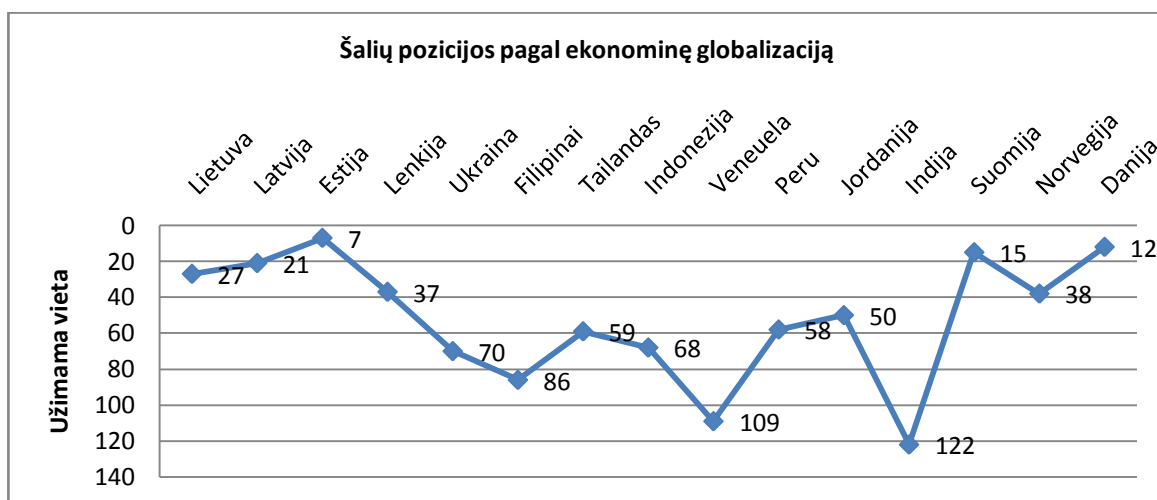
	Kataras	Jordanija	Indija	Suomija	Norvegija	Danija
1.Verslo pradėjimas (vieta)	111	127	165	39	33	27
Procedūrų skaičius	8	8	12	3	5	4
Įregistravimo trukmė (dienos)	12	13	29	15	7	6
Sąnaudų rodiklis (proc. nuo pajamų vienam gyventojui)	9,7	44,6	56,5	0,6	1,8	0
Minimalus kapitalas (proc. nuo pajamų vienam gyventojui)	79,8	17,9	188,8	14,7	20	26
2.Leidimų gavimas (vieta)	30	92	177	20	65	10
Procedūrų skaičius	19	19	37	8	14	6
Proceso trukmė (dienos)	76	87	195	116	252	69
Sąnaudų rodiklis (% nuo pajamų vienam gyventojui)	0,8	634,1	2143,7	106,5	43,8	61,7
3.Darbuotojų samdymas ir atleidimas (vieta)	68	51	104	117	114	9
Samdos sudėtingumo indeksas (0-100)	0	11	0	33	61	0
Darbo valandų griežtumas (0-100)	20	0	20	40	40	20
Atleidimo sudėtingumo indeksas (0-100)	20	60	70	40	30	0
Samdos griežtumo indeksas (0-100)	13	24	30	38	44	7
Atleidimo sąnaudos (savaičių darbo užmokestis)	69	4	56	26	13	0
4.Nuosavybės registravimas	58	106	94	15	8	30
Procedūrų skaičius (skaičius)	10	7	5	1	1	3
Proceso trukmė (dienos)	16	21	44	7	3	42
Sąnaudų rodiklis (proc. nuo pajamų vienam gyventojui)	0,3	7,5	7,4	3	2,5	0,6
5.Kredito gavimas (vieta)	138	128	32	72	46	15
Juridinių teisių stiprumo indeksas (0-10)	3	4	8	5	7	9
Informacijos gilumo indeksas (0-6)	2	2	4	4	4	4
Viešojo registro aprėptis (proc.nuo suaugusiųjų sk.)	0,1	1,5	0	0	0	0
Privačių biurų aprėptis (proc. nuo suaugusiųjų)	0	0	10	100	100	5,4

	Kataras	Jordanija	Indija	Suomija	Norvegija	Danija
6.Investuotojų apsauga (vieta)	93	120	44	28	20	28
Informacijos atskleidimo indeksas (0-10)	5	5	7	8	7	7
Direktoriaus atsakomybės masto indeksas (0-10)	6	4	4	4	6	5
Akcininkų priėjimo prie dokumentų lygio indeksas (0-10)	4	4	7	7	7	7
Investuotojų apsaugos stiprumo indeksas (0-10)	5	4,3	6	6,3	6,7	6,3
7.Mokesčių mokėjimas (vieta)	2	29	164	39	18	13
Mokesčių skaičius per metus	3	26	56	2	4	9
Laiko sąnaudos (valandos per metus)	36	101	258	122	87	135
Mokesčių dydis (proc. nuo pelno)	11,3	31,2	63,3	54,6	41,6	29,2
8.Užsienio prekyba (vieta)	46	77	100	7	9	5
Dokumentų skaičius eksportui	5	7	8	3	4	4
Laiko sąnaudos (dienom) eksportui	21	14	17	8	7	5
Eksporto sąnaudos (JAV dolerių nuo konteinerio)	735	825	1055	697	830	744
Dokumentų skaičius importui	7	7	9	3	4	3
Laiko sąnaudos (dienom) importui	20	18	20	6	7	5
Importo sąnaudos (JAV dolerių nuo konteinerio)	657	1335	1025	735	729	744
9.Sutarčių vykdymo užtikrinimas (vieta)	95	129	182	52	4	30
Procedūrų skaičius	43	38	46	30	33	35
Laiko sąnaudos dienom	570	689	1420	508	280	410
Sąnaudų rodiklis (proc. nuo pretenzijos/reikalavimo)	21,6	31,2	39,6	31,2	9,9	23,3
10.Verlslo nutraukimas (vieta)	36	98	134	18	4	5
Laikas (metais)	2,8	4,3	7	2	0,9	1,1
Sąnaudų rodiklis (proc. nuo turto)	22	9	9	9	1	4
Gražos rodiklis (ct nuo dolerio)	53	26,9	16,3	77,3	90,9	89,4

C priedas. Šalių vertinimas pagal KOF globalizacijos indeksą

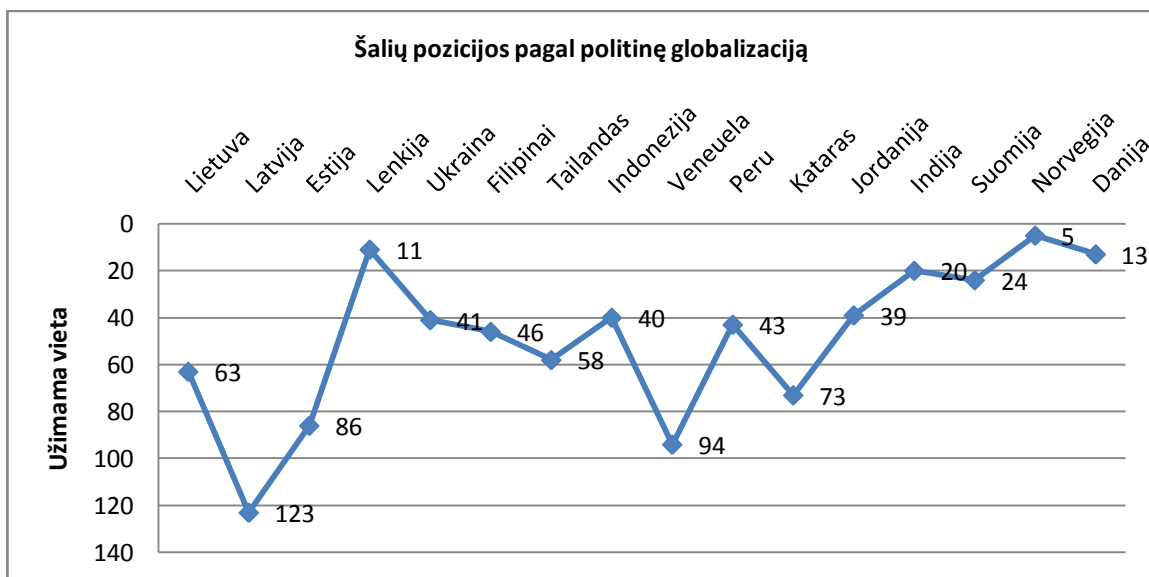
C.1 lentelė. Šalių verslo sąlygų įverčiai pagal KOF globalizacijos indeksą

	Bendras globalizacijos indeksas		Ekonominė globalizacija		Socialinė globalizacija		Politinė globalizacija	
	Vieta	Balas	Vieta	Balas	Vieta	Balas	Vieta	Balas
Lietuva	33	74,73	27	81,5	45	67,57	63	75,94
Latvija	37	71,61	21	83,67	38	69,4	123	57,09
Estija	26	79,49	7	91,66	32	72,97	86	71,62
Lenkija	23	81,26	37	77,07	26	76,76	11	94,21
Ukraina	46	68,15	70	64,6	64	60,51	41	85,55
Filipinai	84	58,58	86	59,9	126	40,92	46	84,56
Tailandas	59	64,13	59	69,2	101	48,99	58	80,48
Indonezija	86	57,8	68	65,13	142	33,05	40	85,97
Veneuela	99	53,82	109	49,32	99	49,2	94	67,87
Peru	61	63,37	58	69,21	118	43,93	43	85,36
Kataras	43	68,87	0	0	50	65,88	73	73,6
Jordanija	36	71,74	50	72,09	60	62,21	39	86,3
Indija	111	51,26	122	44,68	147	31,28	20	92,69
Suomija	9	87,31	15	87,33	13	84,89	24	91,11
Norvegija	20	83,53	38	76,92	12	85,3	5	90,63
Danija	6	89,68	12	88,58	6	88,01	13	93,96

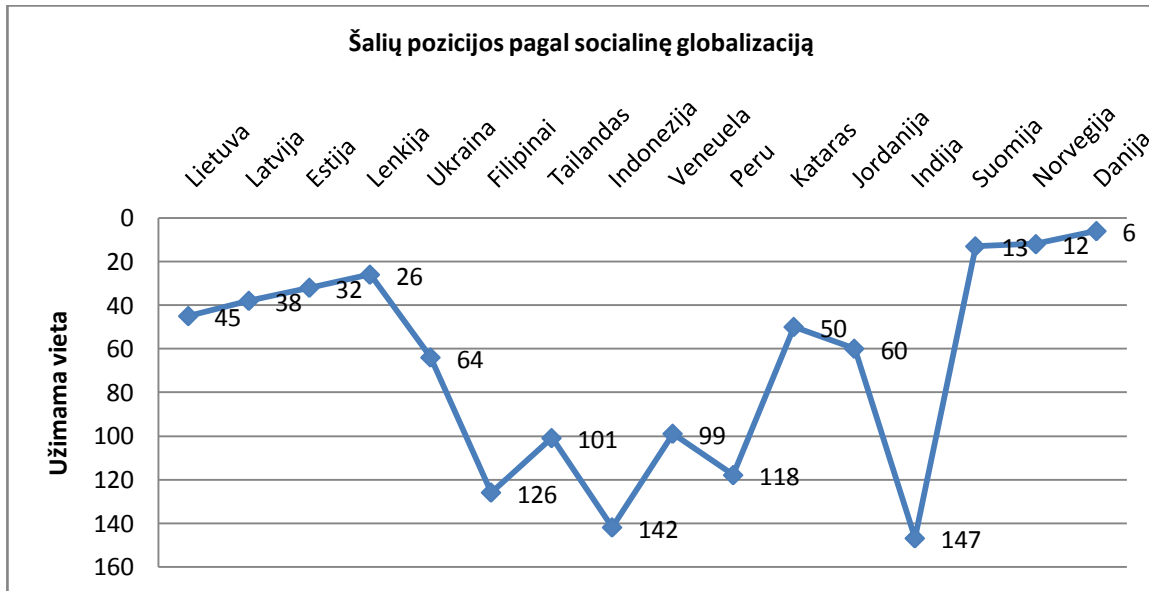

C.1 pav. Šalių išsidėstymas pagal KOF globalizacijos indekso ekonominės globalizacijos kriterijų

C priedo pabaiga

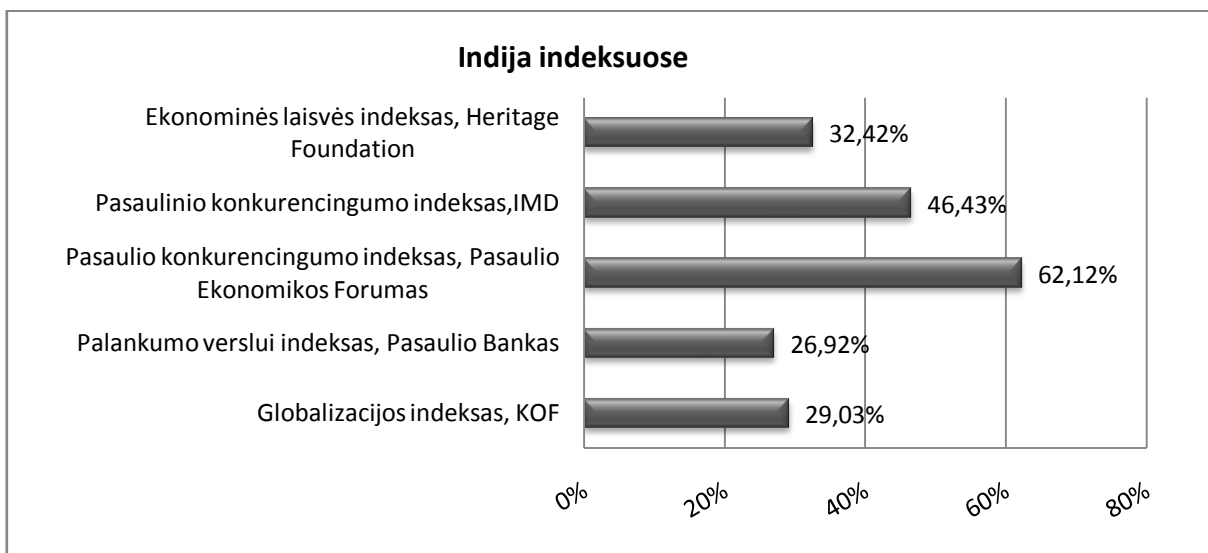
C.2 pav. Šalių išsidėstymas pagal KOF globalizacijos indekso politinės globalizacijos kriterijų

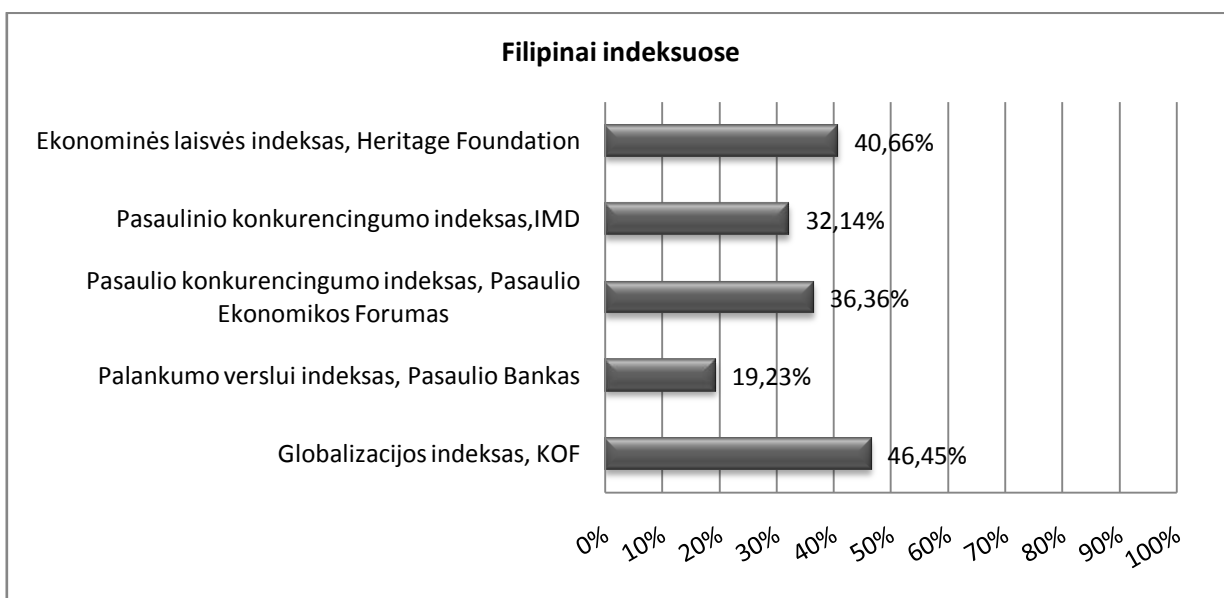
C.3 pav. Šalių išsidėstymas pagal KOF globalizacijos indekso socialinės globalizacijos kriterijų

D priedas. Šalys indeksuose

Grafikai parodo šalių vertinimus įvairiuose indeksuose. Kiekviena indeksas vertina skirtingą šalių skaičių, todėl, norint palyginti ir įvertinti šalių padėtį skirtinguose indeksuose, grafikai sukonstruoti taip, kad rodytų konkrečiame indekse vertintų šalių procentą, kurias šalis lenkia.

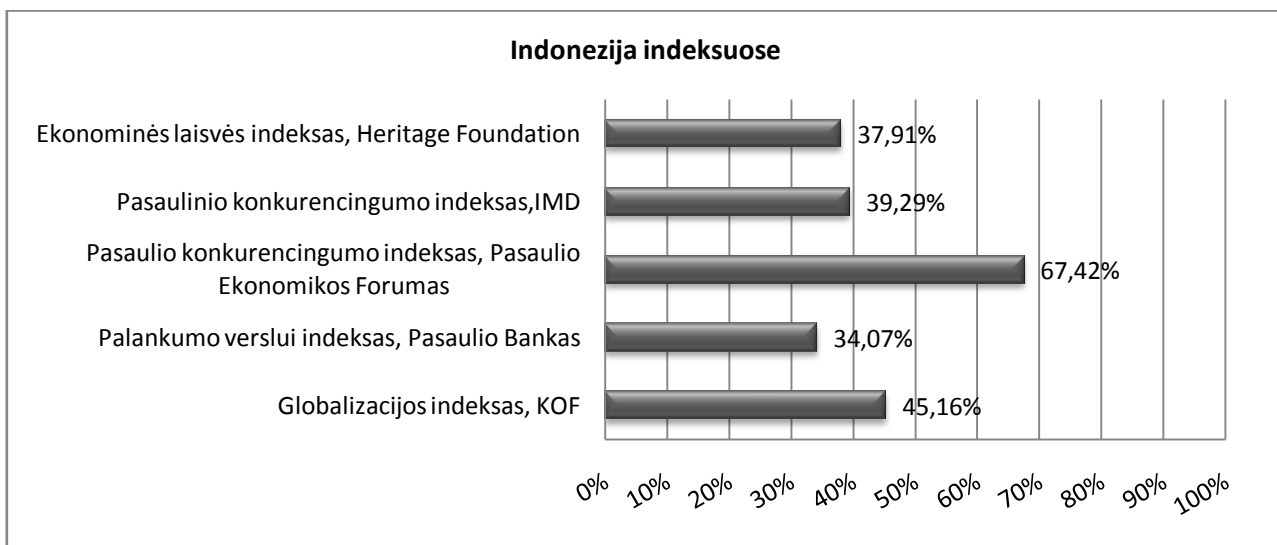

D.1 pav. Procentas indekse vertintų valstybių, kurias lenkia Indija

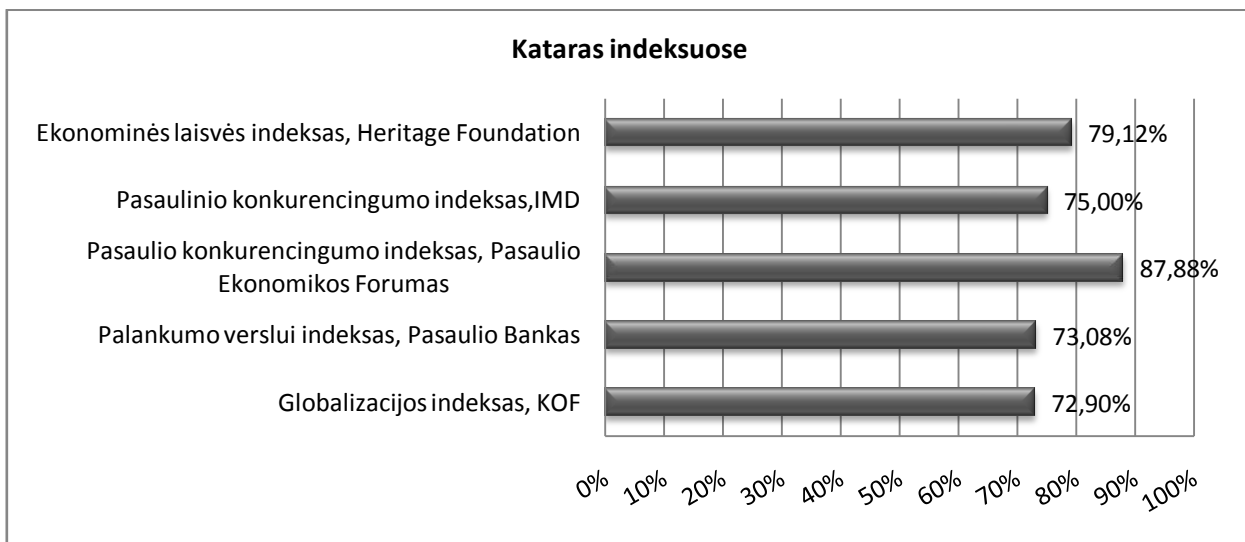

D.2 pav. Procentas indekse vertintų valstybių, kurias lenkia Filipinai

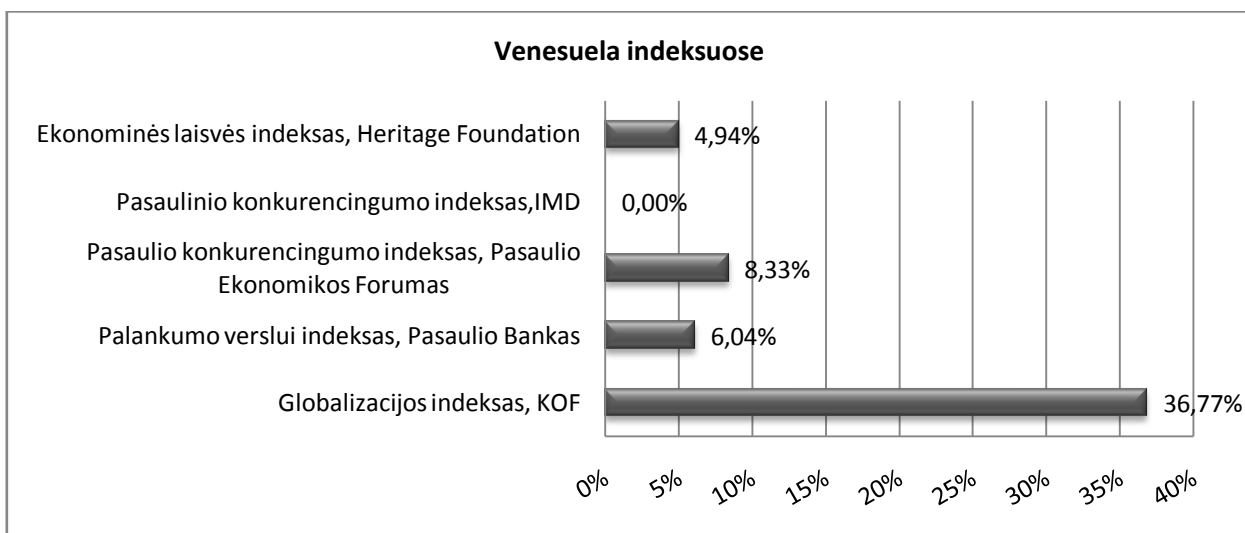
D priedo tęsinys

D.3 pav. Procentas indekse vertintų valstybių, kurias lenkia Indonezija

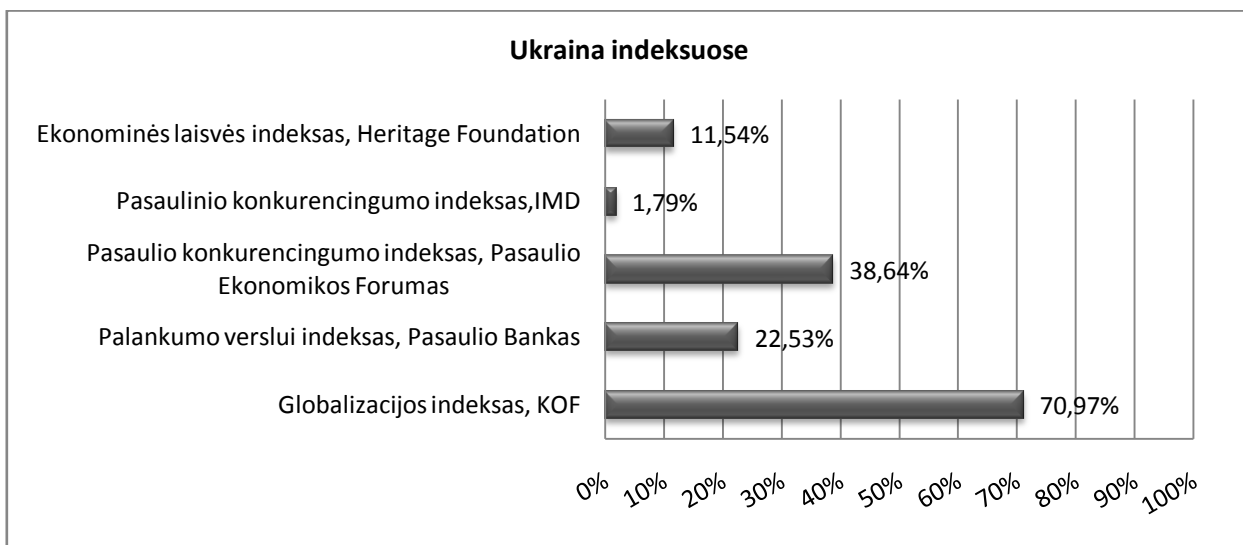

D.4 pav. Procentas indekse vertintų valstybių, kurias lenkia Kataras

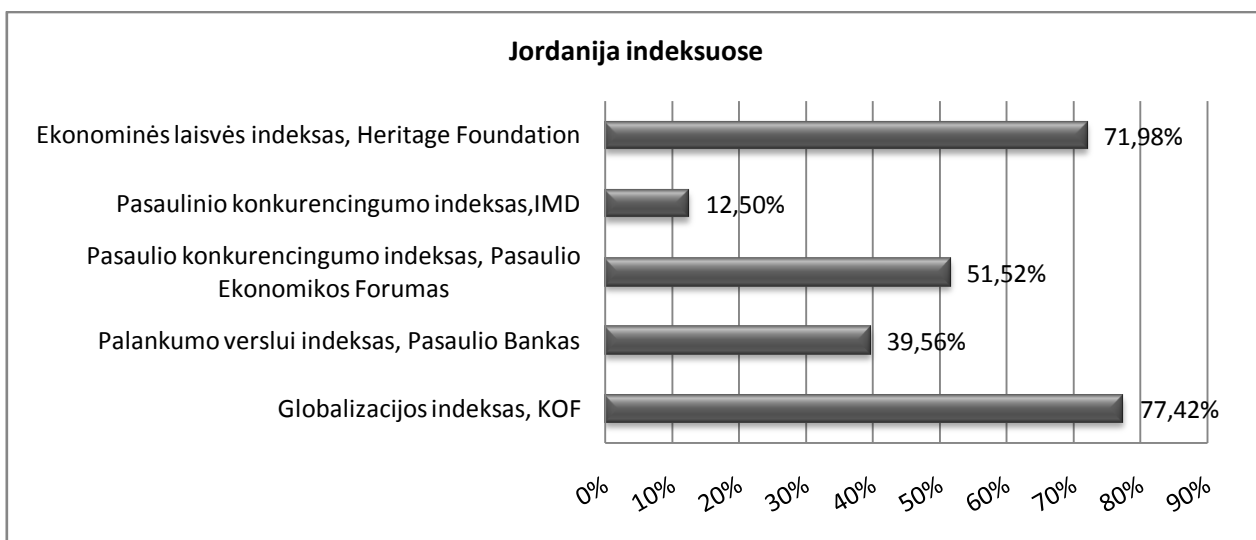

D.5 pav. Procentas indekse vertintų valstybių, kurias lenkia Venesuela

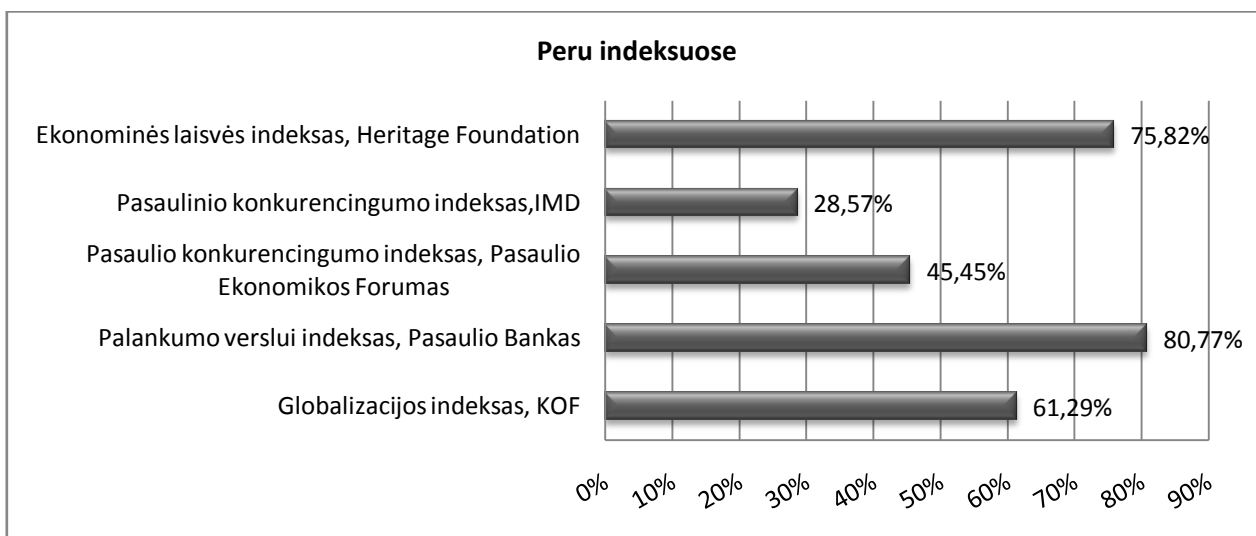
D priedo tęsinys

D.6 pav. Procentas indekse vertintų valstybių, kurias lenkia Ukraina

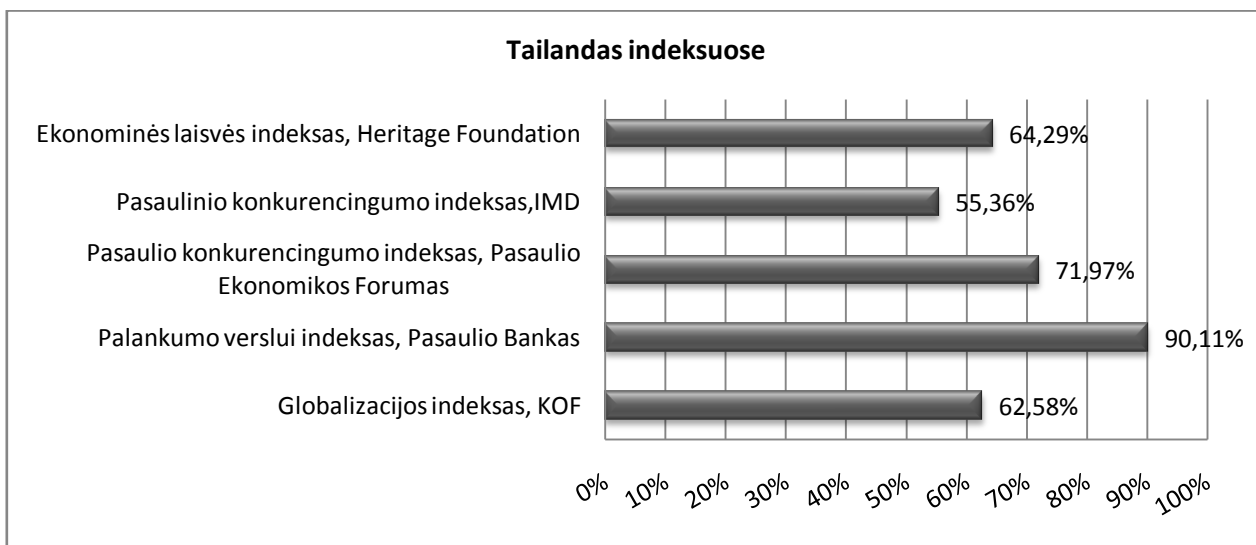

D.7 pav. Procentas indekse vertintų valstybių, kurias lenkia Jordanija

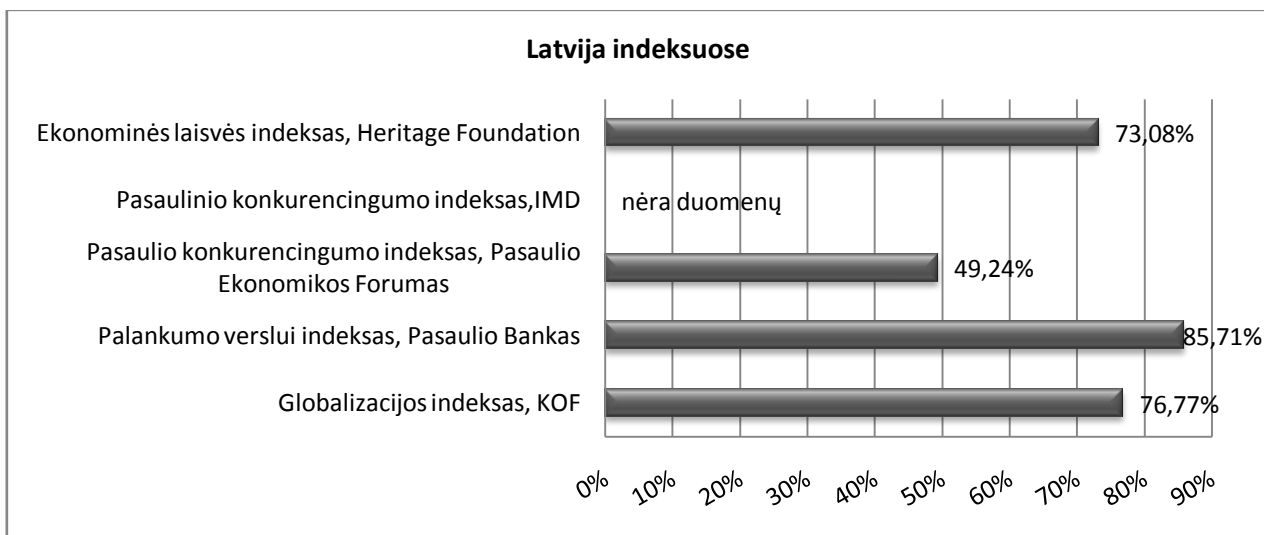

D.8 pav. Procentas indekse vertintų valstybių, kurias lenkia Peru

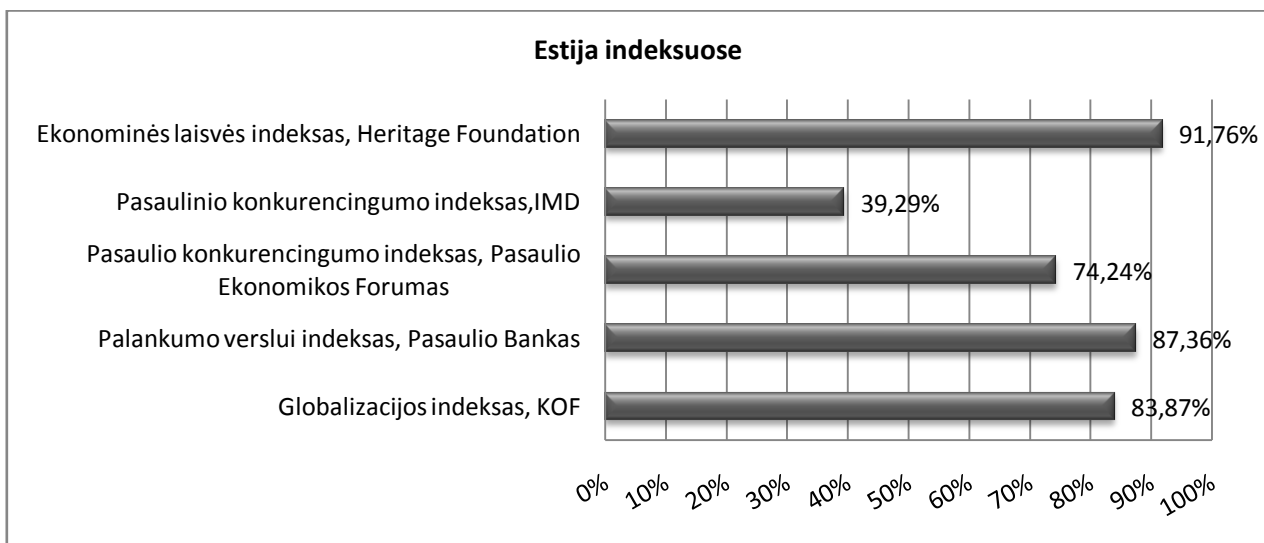
D priedo tęsinys

D.9 pav. Procentas indekse vertintų valstybių, kurias lenkia Tailandas

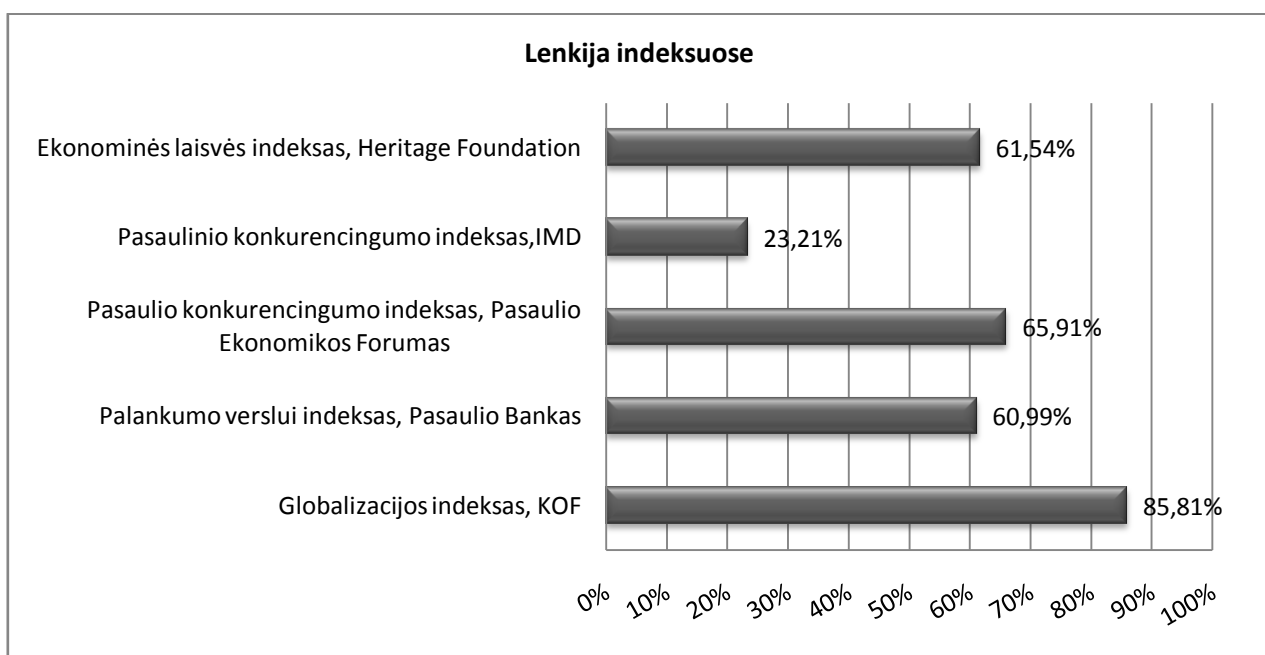

D.10 pav. Procentas indekse vertintų valstybių, kurias lenkia Latvija

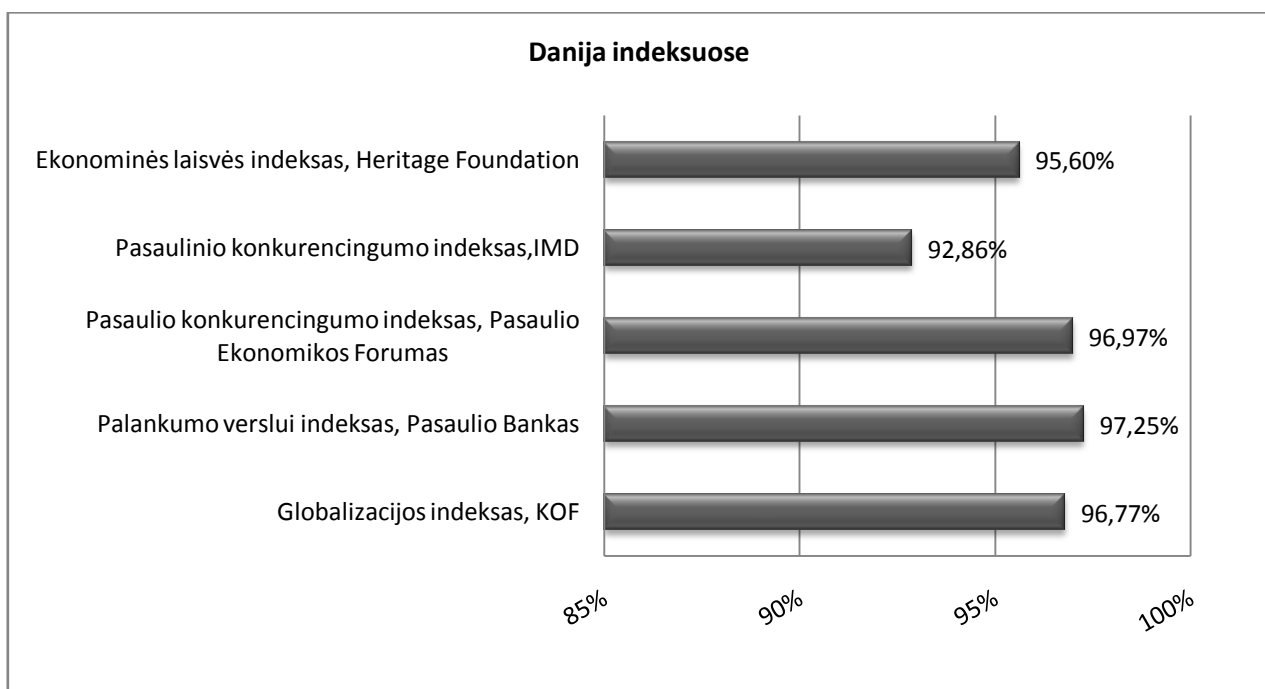

D.11 pav. Procentas indekse vertintų valstybių, kurias lenkia Estija

D priedo tęsinys

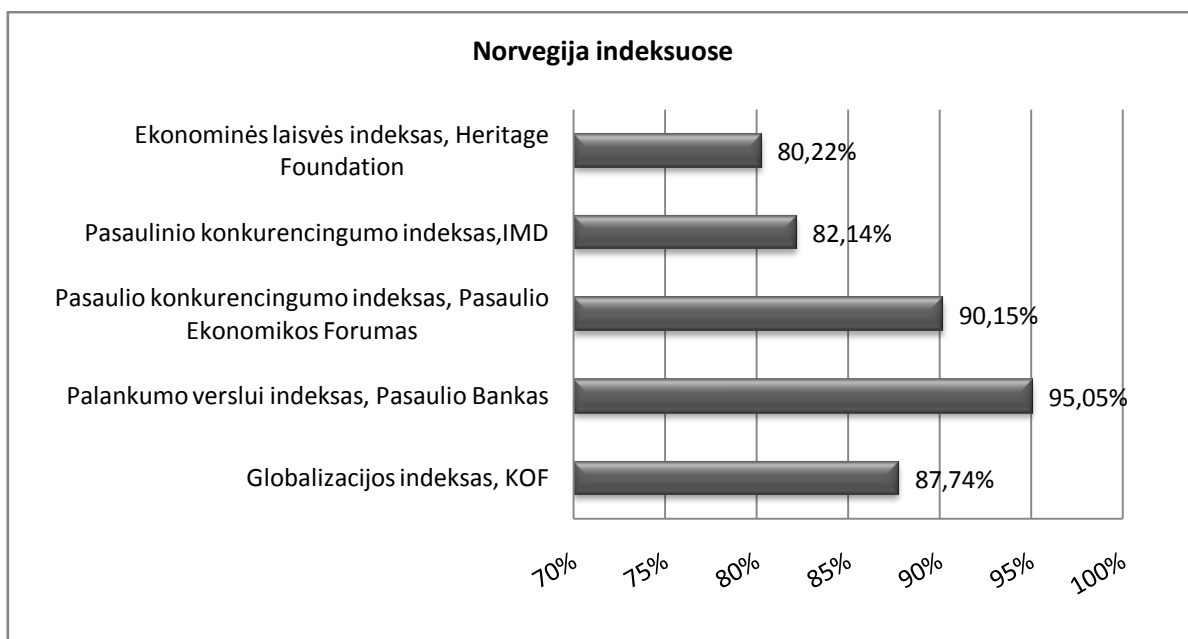

D.12 pav. Procentas indekse vertintų valstybių, kurias lenkia Lenkija

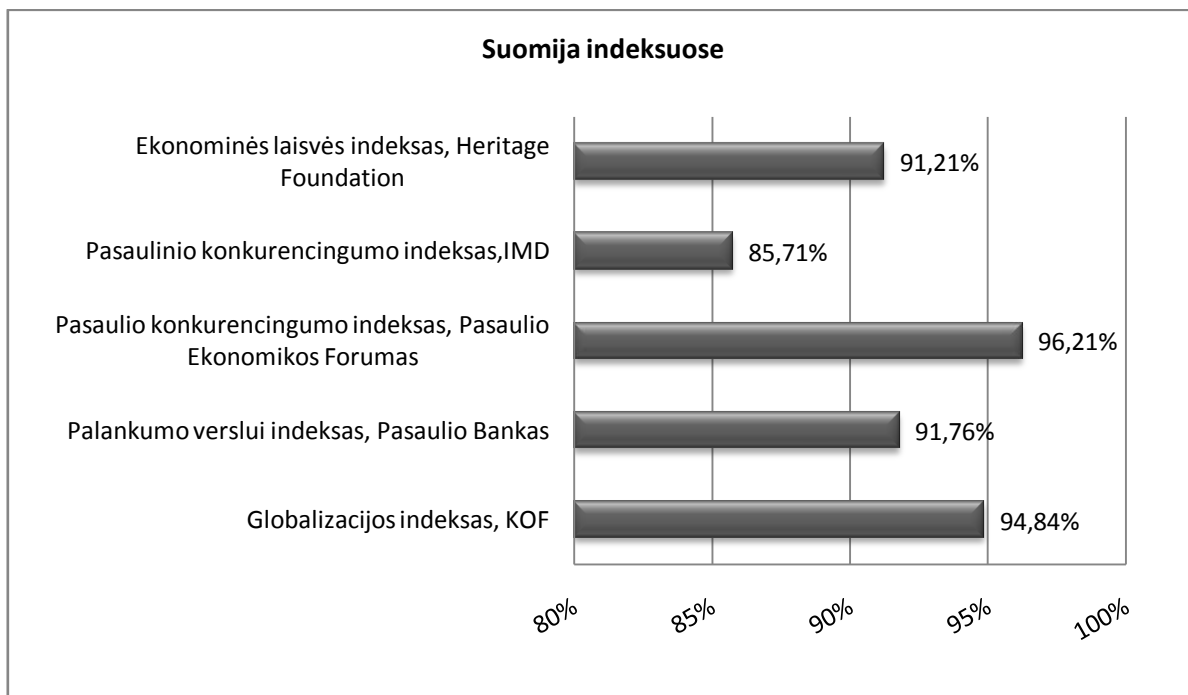

D.13 pav. Procentas indekse vertintų valstybių, kurias lenkia Danija

D priedo pabaiga

D.14 pav. Procentas indekse vertintų valstybių, kurias lenkia Norvegija

D.15 pav. Procentas indekse vertintų valstybių, kurias lenkia Suomija

E.1 lentelė. Šalių verslo sąlygų įverčiai pagal Heritage fondo ekonominės laisvės indekso kriterijus

	Bendrasis ekonominės laisvės įvertis		Kriterijai									
	Balas	Vieta	Verslo laivė	Prekybos laisvė	Fiskalinė laisvė	Valdžios laisvė	Monetarinė laisvė	Investavimo laisvė	Finansinė laisvė	Nuosavybės teisių laisvė	Laisvė nuo korupcijos	Darbo jėgos laisvė
Tailandas	64,1	66	70,7	75,9	74,7	89,8	66,4	40	70	45	35	73,6
Filipinai	56,3	109	48,1	77,8	78,8	91,2	72,7	40	50	30	23	51,9
Indonezija	55,4	114	53,1	77,9	81,9	89,1	70,8	35	40	30	26	50,8
Peru	67,6	45	65,8	85	79,5	92,3	81,6	70	60	40	36	66,1
Venesuela	37,1	174	50,3	57,2	74	61,8	47,7	5	20	0	19	36,2
Kataras	69	39	73,7	82,2	99,9	73,7	65,9	45	50	65	65	69,1
Jordanija	66,1	52	65,6	78,8	83	55,1	73,2	65	60	55	51	74,2
Indija	53,8	124	36,3	67,9	73,4	76,1	67,5	35	40	50	34	57,7
Norvegija	69,4	37	88,8	89,2	50,5	49,8	74,2	65	60	90	79	47,1
Danija	77,9	9	97,9	87,5	35,9	22	79,3	90	90	90	93	93,7
Suomija	73,8	17	95	87,5	65,4	32,9	78,9	75	80	90	90	43,8
Lietuva	70,3	29	82	87,5	84,6	63,5	70,8	75	80	55	46	58,5
Latvija	66,2	50	72,9	87,5	82,7	57,4	67	80	50	55	50	59,1
Estija	74,7	16	83,1	87,5	80,2	62,2	71,1	90	80	80	66	47
Lenkija	63,2	71	62,2	87,5	74,9	46,8	78,1	60	60	55	46	61,5
Ukraina	46,4	162	38,7	82,6	77,9	41,1	61,2	20	30	30	25	57,7

F priedas. Integruoto verslo sąlygų vertinimo modelio kriterijų formulių kintamųjų reikšmės

F.1 lentelė. Kintamųjų reikšmės

Kriterijus	Kriterijų kintamųjų reikšmės
K_1	K_1 – integruoto modelio kriterijus intitucijos; c_1 – kriterijus institucijos pagal Pasaulio ekonomikos forumą; a_1 – kriterijus leidimų gavimas pagal Pasaulio banką; a_3 – kriterijus nuosavybės registravimas pagal Pasaulio banką; b_3 – kriterijus fiskalinė laisvė pagal Heritage fondą; b_4 – kriterijus valdžios dydis pagal Heritage fondą; b_8 – kriterijus nuosavybės laisvė pagal Heritage fondą; a_5 – kriterijus investuotojų apsauga pagal Pasaulio banką; a_8 – kriterijus sutarčių vykdymo užtikrinimas pagal Pasaulio banką; d_7 – kriterijus fiskalinė politika pagal Tarptautinį vadybos plėtros institutą; d_8 – kriterijus institucinė sandara pagal Tarptautinį vadybos plėtros institutą.
K_2	K_2 – integruoto modelio kriterijus infrastruktūra; c_2 – kriterijus infrastruktūra pagal Pasaulio ekonomikos forumą; d_{15} – kriterijus bazinė infrastruktūra pagal Tarptautinį vadybos plėtros institutą.
K_3	K_3 – integruoto modelio kriterijus makroekonomikos stabilumas; c_3 – kriterijus makroekonomikos stabilumas pagal Pasaulio ekonomikos forumą; d_6 – kriterijus valstybės finansai pagal Tarptautinį vadybos plėtros institutą.
K_4	K_4 – integruoto modelio kriterijus sveikata ir švietimas; c_4 – kriterijus sveikata ir švietimas pagal Pasaulio ekonomikos forumą; d_{18} – kriterijus sveikata ir aplinka pagal Tarptautinį vadybos plėtros institutą.
K_5	K_5 – integruoto modelio kriterijus aukštasis, profesinis mokymas; c_5 – kriterijus aukštasis, profesinis mokymas pagal Pasaulio ekonomikos forumą; d_9 – kriterijus švietimas pagal Tarptautinės vadybos ir plėtros institutą; d_{17} – kriterijus mokslinė infrastruktūra pagal Tarptautinį vadybos plėtros institutą.
K_6	K_6 – integruoto modelio kriterijus vartojimo rinkos efektyvumas; c_6 – kriterijus vartojimo rinkos efektyvumas pagal Pasaulio ekonomikos forumą; a_6 – kriterijus mokesčių mokėjimas pagal Pasaulio banką; b_2 – kriterijus prekybos laisvė pagal Heritage fondą; d_5 – kriterijus kainos pagal Tarptautinį vadybos plėtros institutą.
K_7	K_7 – integruoto modelio kriterijus darbo rinkos efektyvumas; c_7 – kriterijus darbo rinkos efektyvumas pagal Pasaulio ekonomikos forumą; a_2 – kriterijus darbuotojų samdymas ir atleidimas pagal Pasaulio banką; b_{10} – kriterijus darbo jėgos laisvė pagal Heritage fondą; d_{11} – kriterijus darbo rinka pagal Tarptautinį vadybos plėtros institutą; d_4 – kriterijus užimtumas pagal Tarptautinį vadybos plėtros institutą; d_{10} – kriterijus produktyvumas pagal Tarptautinį vadybos plėtros institutą.

F priedo pabaiga

F. lentelės pabaiga

Kriterijus	Kriterijų kintamųjų reikšmės
K_8	K_8 – integruoto modelio kriterijus finansų rinkos efektyvumas; c_8 – kriterijus finansų rinkos efektyvumas pagal Pasaulio ekonomikos forumą; b_6 – kriterijus investavimo laisvė pagal Heritage fondą; a_4 – kriterijus kredito gavimas pagal Pasaulio banką; b_7 – kriterijus finansinė laisvė pagal Heritage fondą; d_{12} – kriterijus finansai pagal Tarptautinį vadybos plėtros institutą; d_3 – kriterijus užsienio investicijos pagal Tarptautinį vadybos plėtros institutą; b_5 – kriterijus monetarinė laisvė pagal Heritage fondą.
K_9	K_9 – integruoto modelio kriterijus technologinis pasirengimas; c_9 – kriterijus technologinis pasirengimas pagal Pasaulio ekonomikos forumą; d_{16} – kriterijus technologinė infrastruktūra pagal Tarptautinį vadybos plėtros institutą.
K_{10}	K_{10} – integruoto modelio kriterijus rinkos dydis; c_{10} – kriterijus rinkos dydis pagal Pasaulio ekonomikos forumą; d_1 – kriterijus vietos ekonomika pagal Tarptautinį vadybos plėtros institutą; d_2 – kriterijus tarptautinė prekyba pagal Tarptautinį vadybos plėtros institutą; a_7 – kriterijus užsienio prekybos sąlygos pagal Pasaulio banką.
K_{11}	K_{11} – integruoto modelio kriterijus globalizacija; e – globalizacijos indeksas pagal KOF; d_{14} – kriterijus globalizacijos poveikis pagal Tarptautinį vadybos plėtros institutą.
K_{12}	K_{12} – integruoto modelio kriterijus korupcija; b_9 – kriterijus laisvė nuo korupcijos pagal Heritage fondą.
K_{13}	K_{13} – integruoto modelio kriterijus verslo modernumas; c_{11} – kriterijus verslo modernumas pagal Pasaulio ekonomikos forumą; b_1 – kriterijus verslo laisvė pagal Heritage fondą; d_{13} – kriterijus vadybos praktikos pagal Tarptautinį vadybos plėtros institutą; d_{19} – kriterijus vertybių sistema pagal Tarptautinį vadybos plėtros institutą.
K_{14}	K_{14} – integruoto modelio kriterijus inovacijų lygis; c_{12} – kriterijus inovacijų lygis pagal Pasaulio ekonomikos forumą.

	Lietuva	Latvija	Estija	Lenkija	Danija	Suomija	Norvegija	Ukraina	Tailandas	Filipinai	Indonezija	Peru	Venesuela	Kataras	Jordanija	Indija
A1	65,39	57,14	87,36	30,14	95,05	89,56	64,83	27,45	93,96	21,43	67,58	47,25	47,8	84,8	50	23,82
A2	35,17	30,22	30,67	58,79	95,6	36,26	37,19	54,94	71,98	37,36	25,17	39,1	22,18	63,18	72,52	43,41
A3	98,35	69,23	93,4	53,29	84,06	92,31	96,15	29,03	90,11	44,51	46,7	87,36	45,05	68,68	42,31	48,9
A4	76,92	97,25	82,97	92,31	92,31	60,98	75,27	82,97	60,98	32,24	36,81	92,31	24,64	36,18	30,56	82,7
A5	49,45	68,13	68,13	76,37	85,16	85,16	89,56	40,66	93,96	31,98	76,37	89,56	24,75	49,45	34,16	76,37
A6	72,53	68,13	84,07	34,07	93,41	79,12	90,66	27,31	50,55	32,98	30,35	53,29	24,69	99,45	84,62	29,45
A7	85,16	91,76	98,35	73,62	97,8	96	95,6	30,67	93,96	67,03	74,23	71,43	25,36	75,27	58,24	45,6
A8	91,21	92,86	76,31	58,24	84,07	71,98	98,35	76,92	86,81	35,71	27,52	40,11	59,89	48,35	30,12	21,98
B1	82,00	72,9	83,1	62,2	97,9	95	88,8	38,7	70,7	48,1	53,1	65,8	50,3	73,7	65,6	36,3
B2	87,50	87,5	87,5	87,5	87,5	87,5	89,2	82,6	75,9	77,8	77,9	85	57,2	82,2	78,8	67,9
B3	84,60	82,7	80,2	74,9	35,9	65,4	50,5	77,9	74,7	78,8	81,9	79,5	74	99,9	83	73,4
B4	63,50	57,4	62,2	46,8	22	32,9	49,8	41,1	89,8	91,2	89,1	92,3	61,8	73,7	55,1	76,1
B5	70,80	67	71,1	78,1	79,3	78,9	74,2	61,2	66,4	72,7	70,8	81,6	47,7	65,9	73,2	67,5
B6	75,00	80	90	60	90	75	65	20	40	40	35	70	5	45	65	35
B7	80,00	50	80	60	90	80	60	30	70	50	40	60	20	50	60	40
B8	55,00	55	80	55	90	90	90	30	45	30	30	40	0	65	55	50
B9	46,00	50	66	46	93	90	79	25	35	23	26	36	19	65	51	34
B10	58,50	59,1	47	61,5	93,7	43,8	47,1	57,7	73,6	51,9	50,8	66,1	36,2	69,1	74,2	57,7
C1	57,14	54,29	70	60	82,86	85,71	82,86	42,86	57,14	44,29	57,14	50	34,29	80	65,71	57,14
C2	65,71	61,43	70	54,29	81,43	80	71,43	54,29	68,57	41,43	51,43	50	40	74,29	58,57	50
C3	65,71	64,29	77,14	67,14	80	80	77,14	45,71	70	65,71	74,29	64,29	55,71	81,43	60	64,29
C4	84,28	84,29	90	87,14	91,43	97,14	90	81,43	80	77,14	82,86	77,14	78,57	91,43	81,43	74,29
C5	72,85	68,57	74,29	71,43	82,86	87,14	80	65,71	61,43	57,14	60	57,14	58,57	68,57	61,43	55,71
C6	58,57	58,57	67,14	62,86	72,86	70	71,43	50	64,29	55,71	61,43	60	40	72,86	62,86	58,57
C7	65,71	65,71	70	65,71	78,57	68,57	71,43	64,29	68,57	55,71	60	64,29	41,43	71,43	55,71	60
C8	57,14	57,14	64,29	67,14	70	77,14	77,14	47,14	62,86	57,14	60	65,71	41,43	70	61,43	70

	Lietuva	Latvija	Estija	Lenkija	Danija	Suomija	Norvegija	Ukraina	Taifandas	Filipinai	Indonezija	Peru	Venesuela	Kataras	Jordanija	Indija
C9	64,28	57,14	70	57,14	80	74,29	80	48,57	51,43	45,71	45,71	50	47,14	62,86	52,86	47,14
C10	50,00	42,86	41,43	72,86	61,43	58,57	61,43	64,29	70	64,29	74,29	61,43	64,29	52,86	47,14	87,14
C11	60,00	52,86	58,57	60	77,14	75,71	74,29	50	60	57,14	62,86	54,29	44,29	68,57	55,71	61,43
C12	48,57	42,86	52,86	47,14	70	80	64,29	44,29	47,14	38,57	52,86	38,57	35,71	58,57	44,29	51,43
D1	40,06		27,97	82,73	73,23	56,32	90,89	39,95	60,75	54,12	78,53	57,10	49,32	92,17	52,30	99,09
D2	51,09		80,18	73,59	76,25	48,69	69,67	49,64	92,17	64,57	62,64	56,32	27,97	54,12	84,09	51,12
D3	51,09		69,67	60,75	87,23	65,44	86,87	52,30	56,53	40,06	53,89	54,10	27,97	74,37	49,32	80,18
D4	46,94		39,95	65,44	73,23	54,12	86,87	56,53	99,09	72,09	80,33	90,46	74,37	99,36	47,76	90,44
D5	58,75		85,59	78,53	47,48	57,10	51,12	48,69	96,13	80,18	65,44	80,33	27,97	99,36	80,00	54,09
D6	54,18		80,18	56,53	76,25	72,09	96,13	62,64	84,09	54,12	90,46	87,23	69,67	89,99	56,32	58,75
D7	62,64		73,23	56,53	52,30	51,09	53,89	54,10	90,46	87,23	96,13	65,44	76,25	99,36	80,18	86,87
D8	57,10		58,75	64,57	96,13	90,44	90,89	40,06	64,48	54,18	62,64	54,09	39,95	76,81	53,89	72,09
D9	73,23		80,18	74,37	99,09	99,36	86,87	64,57	51,48	40,06	46,94	49,32	49,64	56,53	53,89	27,97
D10	47,76		54,09	62,64	90,46	74,37	96,13	27,97	51,09	51,12	51,48	56,32	48,69	63,42	54,10	65,44
D11	78,14		64,57	56,53	57,10	54,09	62,64	64,48	99,36	99,09	89,99	52,30	39,95	90,46	49,32	85,59
D12	51,09		53,89	63,42	85,59	87,23	99,09	27,97	80,18	58,75	62,64	57,10	39,95	73,59	69,67	84,09
D13	62,64		78,14	57,10	99,36	87,23	90,46	47,76	85,59	64,57	56,32	51,12	54,18	78,53	49,32	73,23
D14	62,64		65,44	56,53	83,83	73,59	74,37	57,10	80,00	64,48	69,67	58,75	40,06	84,09	54,10	86,87
D15	65,07		72,09	56,53	90,46	83,83	99,36	51,09	73,23	40,06	54,10	46,94	27,97	65,44	39,95	47,76
D16	74,37		78,14	54,18	90,89	83,83	86,87	62,64	51,12	65,44	48,69	40,06	27,97	53,89	49,32	56,53
D17	52,30		51,48	63,42	80,00	85,59	80,18	57,10	56,32	40,06	51,12	27,97	39,95	47,48	47,76	62,64
D18	63,42		64,57	54,18	92,17	90,46	90,89	39,95	49,32	51,12	40,06	52,30	49,64	65,44	51,48	27,97
D19	76,81		69,67	62,64	96,13	99,09	99,36	40,06	63,42	76,25	48,69	56,53	27,97	54,09	46,94	54,18
E	74,73	71,61	79,49	81,26	89,68	87,31	83,53	68,15	64,13	58,58	57,8	63,37	53,82	68,87	71,74	51,26

G priedo pabaiga

H priedas. Šalių bendrojo įverčio skaičiavimas pagal integruotą verslo sąlygų vertinimo modelį

H.1. lentelė. Šalių bendrojo įverčio skaičiavimas pagal integruotą verslo sąlygų vertinimo modelį

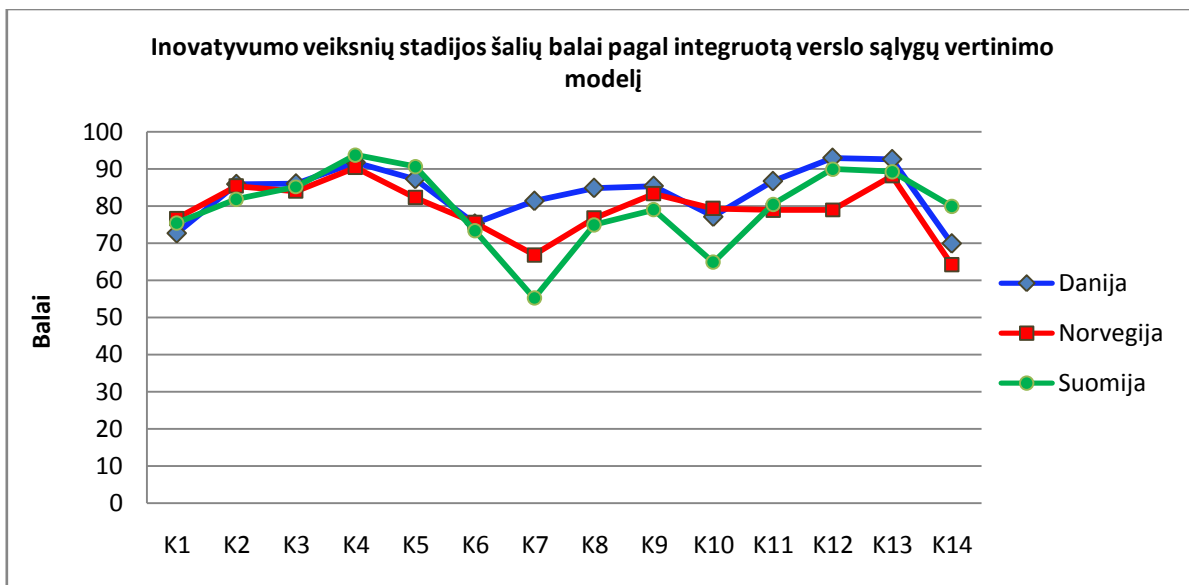
		Estija	Lenkija	Danija			Norvegija	Suomija	Indija		Filipinai
Kriterijai	K_1	74,96	57,58	72,75	76,68	75,46			58,67	51,93	
	K_2	71,05	55,41	85,94	85,39	81,91			48,88	40,74	
	K_3	70,85	60,66	86,09	84,02	85,23			46,13	58,41	
	K_4	77,28	70,66	91,8	90,45	93,8			51,13	64,13	
	K_5	68,65	69,74	87,32	82,35	90,69			48,77	45,75	
	K_6	81,07	65,74	75,31	75,6	73,43			52,5	61,67	
	K_7	51,05	61,77	81,44	66,89	55,2			67,1	61,21	
	K_8	73,13	68,82	84,92	76,8	74,96			65,64	50,13	
	K_9	74,07	55,66	85,45	83,43	79,06			51,84	55,58	
	K_{10}	61,98	75,7	77,18	79,4	64,89			70,74	62,5	
	K_{11}	72,47	68,89	86,75	78,95	80,45			69,06	61,53	
	K_{12}	66,00	46	93	79	90			34	23	
	K_{13}	72,37	60,48	92,63	88,23	89,26			56,29	61,51	
	K_{14}	52,86	47,14	70	64,29	80			51,43	38,57	
Svoris 0,250	K_1	18,74	14,40	18,19	19,17	18,86			14,67	12,98	
	K_2	17,76	13,85	21,49	21,35	20,48			12,22	10,19	
	K_3	17,71	15,16	21,52	21,00	21,31			11,53	14,60	
	K_4	19,32	17,66	22,95	22,61	23,45			12,78	16,03	
0,125	K_5	8,58	8,72	10,91	10,29	11,34			6,10	5,72	
	K_6	10,13	8,22	9,41	9,45	9,18			6,56	7,71	
	K_7	6,38	7,72	10,18	8,36	6,90			8,39	7,65	
	K_8	9,14	8,60	10,61	9,60	9,37			8,20	6,27	
	K_9	9,26	6,96	10,68	10,43	9,88			6,48	6,95	
	K_{10}	7,75	9,46	9,65	9,92	8,11			8,84	7,81	
	K_{11}	9,06	8,61	10,84	9,87	10,06			8,63	7,69	
	K_{12}	8,25	5,75	11,63	9,88	11,25			4,25	2,88	
0,500	K_{13}	36,19	30,24	46,32	44,11	44,63			28,14	30,76	
	K_{14}	26,43	23,57	35,00	32,15	40,00			25,72	19,29	
Kriterijų blokai	$K(B)$	73,54	61,08	84,15	84,13	84,10			51,20	53,80	
	$K(E)$	68,55	64,04	83,92	77,80	76,09			57,46	52,67	
	$K(I)$	62,62	53,81	81,32	76,26	84,63			53,86	50,04	
β	β_1 30%	22,06	18,32	20%	16,83	16,83	16,82	60%	30,72	32,28	
	β_2 50%	34,28	32,02	50%	41,96	38,90	38,04	35%	20,11	18,43	
	β_3 20%	12,52	10,76	30%	24,39	22,88	25,39	5%	2,69	2,50	
Bendras įvertis		68,86	61,11	83,18	78,61	80,25			53,52	53,22	

H priedo pabaiga

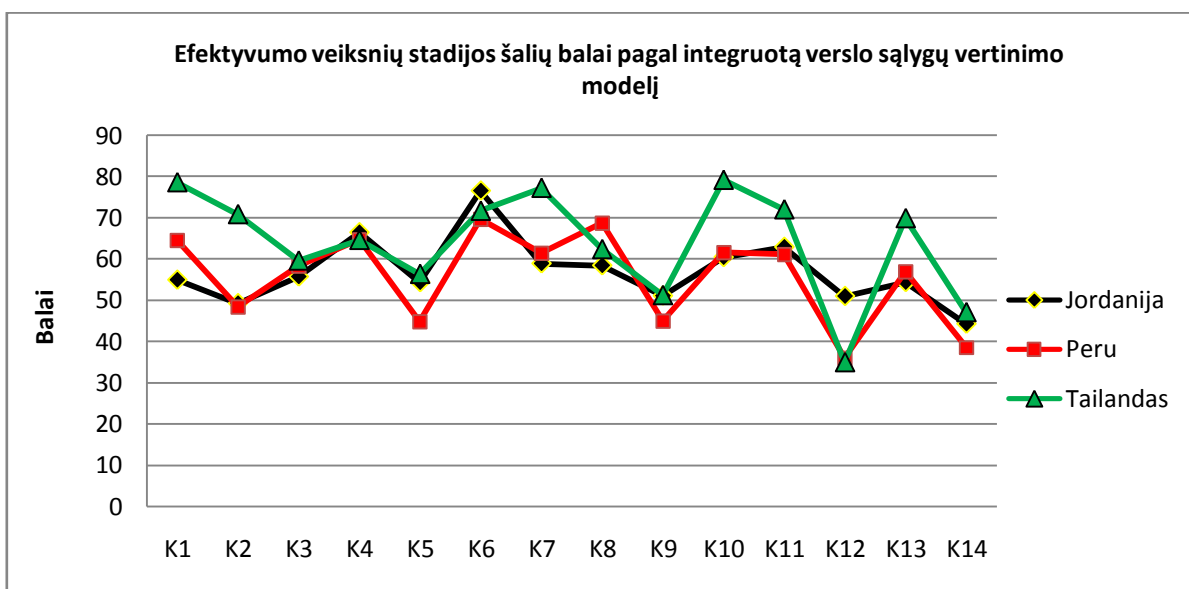
H.1 lentelės pabaiga

		Indonezija	Kataras	Venesuela	Ukraina	Jordanija			Peru	Tailandas
Kriterijai	K_1	63,51	74,6	46,38	46,01	54,95			64,56	78,64
	K_2	52,76	69,87	33,99	52,69	49,26			48,47	70,9
	K_3	57,17	73,44	52,68	42,83	55,74			58,3	59,66
	K_4	61,46	78,44	64,11	60,69	66,46			64,72	64,66
	K_5	52,68	57,53	49,39	62,46	54,36			44,81	56,41
	K_6	58,78	88,47	37,47	52,15	76,57			69,65	71,72
	K_7	59,63	76,16	43,8	54,32	58,93			61,43	77,28
	K_8	51,31	59,29	29,53	45,94	58,45			68,69	62,42
	K_9	47,2	58,38	37,56	55,61	51,09			45,03	51,27
	K_{10}	72,42	68,61	41,73	46,14	60,44			61,57	79,22
	K_{11}	63,73	76,48	46,94	62,62	62,92			61,06	72,07
	K_{12}	26	65	19	25	51			36	35
	K_{13}	55,24	68,72	44,18	44,13	54,39			56,94	69,93
	K_{14}	52,86	58,57	35,71	44,29	44,29			38,57	47,14
Svoris 0,250	K_1	15,88	18,65	11,59	11,50	13,74			16,14	19,66
	K_2	13,19	17,47	8,50	13,17	12,31			12,12	17,73
	K_3	14,29	18,36	13,17	10,71	13,94			14,57	14,91
	K_4	15,36	19,61	16,03	15,17	16,61			16,18	16,16
0,125	K_5	6,59	7,19	6,17	7,81	6,79			5,60	7,05
	K_6	7,35	11,06	4,68	6,52	9,57			8,71	8,96
	K_7	7,45	9,52	5,48	6,79	7,37			7,68	9,66
	K_8	6,41	7,41	3,69	5,74	7,31			8,59	7,80
	K_9	5,90	7,30	4,69	6,95	6,39			5,63	6,41
	K_{10}	9,05	8,58	5,22	5,77	7,56			7,70	9,90
	K_{11}	7,97	9,56	5,87	7,83	7,86			7,63	9,01
	K_{12}	3,25	8,13	2,38	3,13	6,38			4,50	4,38
0,500	K_{13}	27,62	34,36	22,09	22,06	27,20			28,47	34,96
	K_{14}	26,43	29,29	17,86	22,15	22,15			19,29	23,57
Kriterijų bloškai	$K(B)$	58,73	74,09	49,29	50,55	56,60			59,01	68,47
	$K(E)$	53,97	68,74	38,18	50,53	59,22			56,03	63,17
	$K(I)$	54,05	63,65	39,95	44,21	49,34			47,75	58,53
β	β_1 50%	29,36	37,04	24,64	25,28	40%	22,64	23,60	27,39	
	β_2 42,5%	22,94	29,21	16,22	21,47	50%	29,61	28,01	31,59	
	β_3 7,5%	4,05	4,77	3,00	3,32	10%	4,93	4,78	5,85	
Bendras įvertis		56,35	71,03	43,86	50,07	57,18			56,39	64,83

I priedas. Šalių verslo sąlygų įverčiai pagal integruotą verslo sąlygų vertinimo modelį

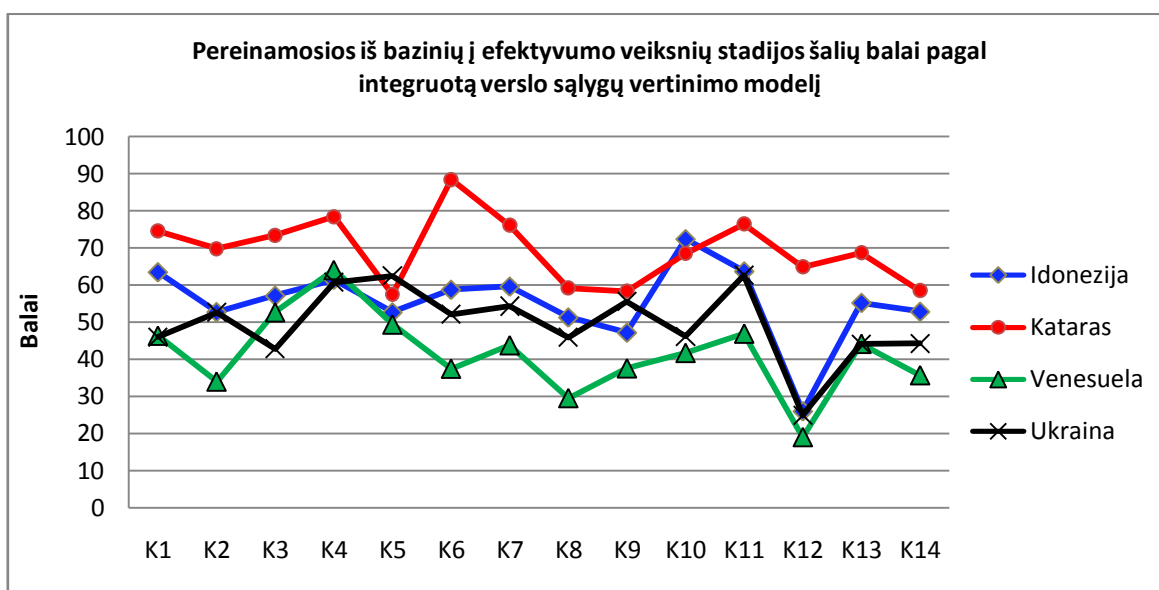

I.1 pav. Danijos, Norvegijos ir Suomijos verslo sąlygų įverčiai pagal integruotą modelį

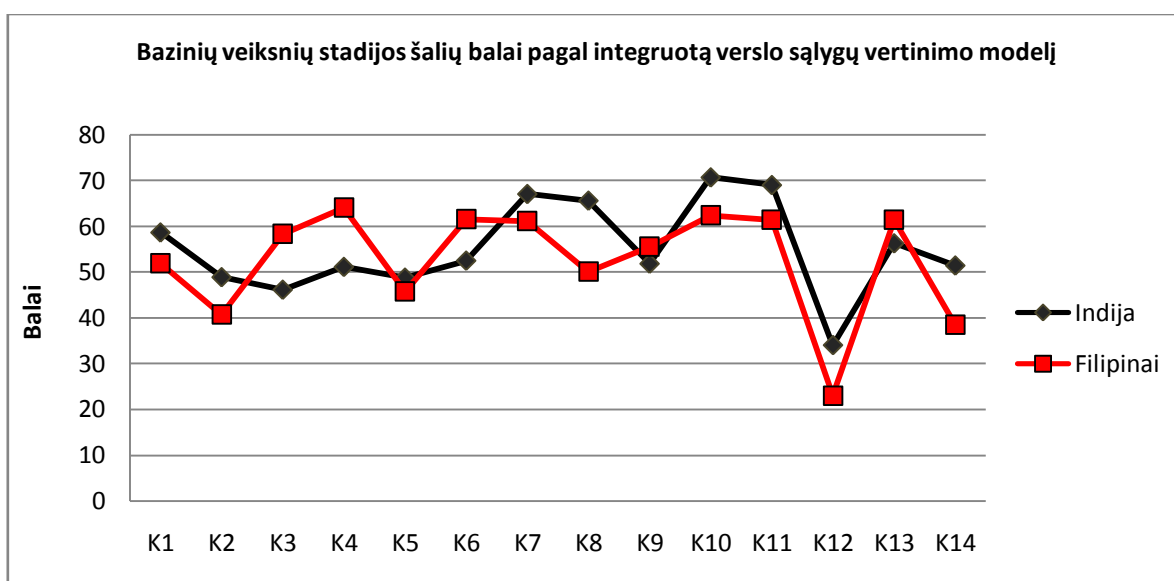

I.2 pav. Jordanijos, Peru ir Tailando verslo sąlygų įverčiai pagal integruotą modelį

I priedo pabaiga

I.3 pav. Indonezijos, Kataro, Venesuelos ir Ukrainos verslo sąlygų įverčiai pagal integruotą modelį

I.4 pav. Indijos ir Filipinų verslo sąlygų įverčiai pagal integruotą modelį

J.1 lentelė. Šalių verslo sąlygų įverčiai pagal Pasaulio ekonomikos konkencingumo indeksą ir pagal integruotą verslo sąlygų vertinimo modelį

	Estija			Lenkija			Danija			Norvegija		
	Verslo sąlygų įverčiai pagal Pasaulio ekonomikos forumą	Verslo sąlygų įverčiai pagal integruotą modelį	Nuokrypis	Verslo sąlygų įverčiai pagal Pasaulio ekonomikos forumą	Verslo sąlygų įverčiai pagal integruotą modelį	Nuokrypis	Verslo sąlygų įverčiai pagal Pasaulio ekonomikos forumą	Verslo sąlygų įverčiai pagal integruotą modelį	Nuokrypis	Verslo sąlygų įverčiai pagal Pasaulio ekonomikos forumą	Verslo sąlygų įverčiai pagal integruotą modelį	Nuokrypis
K_1	70	74,96	4,96	60	57,58	2,42	82,86	72,75	10,11	82,86	76,68	76,68
K_2	70	71,05	1,05	54,29	55,41	1,12	81,43	85,94	4,51	71,43	85,39	13,96
K_3	77,14	70,85	6,29	67,14	60,66	6,48	80	86,09	6,09	77,14	84,02	6,88
K_4	90	77,28	12,72	87,14	70,66	16,48	91,43	91,8	0,37	90	90,45	0,45
K_5	74,29	68,65	5,64	71,43	69,74	1,69	82,86	87,32	4,46	80	82,35	2,35
K_6	67,14	81,07	13,93	62,86	65,74	2,88	72,86	75,31	2,45	71,43	75,6	4,17
K_7	70	51,05	18,95	65,71	61,77	3,94	78,57	81,44	2,87	71,43	66,89	4,54
K_8	64,29	73,13	8,84	67,14	68,82	1,68	70	84,92	14,92	77,14	76,8	0,34
K_9	70	74,07	4,07	57,14	55,66	1,48	80	85,45	5,45	80	83,43	3,43
K_{10}	41,43	61,98	20,55	72,86	75,7	2,84	61,43	77,18	15,75	61,43	79,4	17,97
K_{11}		72,47			68,89			86,75			78,95	
K_{12}		66			46			93			79	
K_{13}	58,57	72,37	13,8	60	60,48	0,48	77,14	92,63	15,49	74,29	88,23	13,94
K_{14}	52,86	52,86	0	47,14	47,14	0	70	70	0	64,29	64,29	0
Bendrasis įvertis	65,86	68,86	3	64,43	61,11	-3,32	76	83,18	7,18	73,43	78,61	5,18

J.1 lentelės tęsinys

	Tailandas			Filipinai			Indonezija			Peru		
	Verslo sąlygų įverčiai pagal Pasaulio ekonomikos forumą	Verslo sąlygų įverčiai pagal integruotą modelį	Nuokrypis	Verslo sąlygų įverčiai pagal Pasaulio ekonomikos forumą	Verslo sąlygų įverčiai pagal integruotą modelį	Nuokrypis	Verslo sąlygų įverčiai pagal Pasaulio ekonomikos forumą	Verslo sąlygų įverčiai pagal integruotą modelį	Nuokrypis	Verslo sąlygų įverčiai pagal Pasaulio ekonomikos forumą	Verslo sąlygų įverčiai pagal integruotą modelį	Nuokrypis
K_1	57,14	78,64	21,5	44,29	51,93	7,64	57,14	63,51	6,37	50	64,56	14,56
K_2	68,57	70,9	2,33	41,43	40,74	0,69	51,43	52,76	1,33	50	48,47	1,53
K_3	70	59,66	10,34	65,71	58,41	7,3	74,29	57,17	17,12	64,29	58,3	5,99
K_4	80	64,66	15,34	77,14	64,13	13,01	82,86	61,46	21,4	77,14	64,72	12,42
K_5	61,43	56,41	5,02	57,14	45,75	11,39	60	52,68	7,32	57,14	44,81	12,33
K_6	64,29	71,72	7,43	55,71	61,67	5,96	61,43	58,78	58,78	60	69,65	9,65
K_7	68,57	77,28	8,71	55,71	61,21	5,5	60	59,63	0,37	64,29	61,43	2,86
K_8	62,86	62,42	0,44	57,14	50,13	7,01	60	51,31	8,69	65,71	68,69	2,98
K_9	51,43	51,27	0,16	45,71	55,58	9,87	45,71	47,2	1,49	50	45,03	4,97
K_{10}	70	79,22	9,22	64,29	62,5	1,79	74,29	72,42	1,87	61,43	61,57	0,14
K_{11}		72,07			61,53			63,73			61,06	
K_{12}		35			23			26			36	
K_{13}	60	69,93	9,93	57,14	61,51	4,37	62,86	55,24	7,62	54,29	56,94	2,65
K_{14}	47,14	47,14	0	38,57	38,57	0	52,86	52,86	0	38,57	38,57	0
Bendrasis įvertis	64,43	64,83	0,4	56,57	53,22	-3,35	63,29	56,35	-6,94	58,71	56,39	-2,32

J.1 lentelės pabaiga

	Venesuela			Kataras			Jordanija			Indija		
	Verslo sąlygų įverčiai pagal Pasaulio ekonomikos forumą	Verslo sąlygų įverčiai pagal integruotą modelį	Nuokrypis	Verslo sąlygų įverčiai pagal Pasaulio ekonomikos forumą	Verslo sąlygų įverčiai pagal integruotą modelį	Nuokrypis	Verslo sąlygų įverčiai pagal Pasaulio ekonomikos forumą	Verslo sąlygų įverčiai pagal integruotą modelį	Nuokrypis	Verslo sąlygų įverčiai pagal Pasaulio ekonomikos forumą	Verslo sąlygų įverčiai pagal integruotą modelį	Nuokrypis
K_1	34,29	46,38	12,09	80	74,6	5,4	65,71	54,95	10,76	57,14	58,67	1,53
K_2	40	33,99	6,01	74,29	69,87	4,42	58,57	49,26	9,31	50	48,88	1,12
K_3	55,71	52,68	3,03	81,43	73,44	7,99	60	55,74	4,26	64,29	46,13	18,16
K_4	78,57	64,11	14,46	91,43	78,44	12,99	81,43	66,46	14,97	74,29	51,13	23,16
K_5	58,57	49,39	9,18	68,57	57,53	11,04	61,43	54,36	7,07	55,71	48,77	6,94
K_6	40	37,47	2,53	72,86	88,47	15,61	62,86	76,57	13,71	58,57	52,5	6,07
K_7	41,43	43,8	2,37	71,43	76,16	4,73	55,71	58,93	3,22	60	67,1	7,1
K_8	41,43	29,53	11,9	70	59,29	10,71	61,43	58,45	2,98	70	65,64	4,36
K_9	47,14	37,56	9,58	62,86	58,38	4,48	52,86	51,09	1,77	47,14	51,84	4,7
K_{10}	64,29	41,73	22,56	52,86	68,61	15,75	47,14	60,44	13,3	87,14	70,74	16,4
K_{11}		46,94			76,48			62,92			69,06	
K_{12}		19			65			51			34	
K_{13}	44,29	44,18	0,11	68,57	68,72	0,15	55,71	54,39	1,32	61,43	56,29	5,14
K_{14}	35,71	35,71	0	58,57	58,57	0	44,29	44,29	0	51,43	51,43	0
Bendrasis įvertis	49,71	43,86	-5,85	72,86	71,03	-1,83	60,14	57,18	-2,96	61,86	53,52	-8,34